

УНИВЕРЗИТЕТ
ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА НОВИ САД
Правни факултет за привреду и правосуђе

КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ИМОВИНЕ СА ЕЛЕМЕНТИМА
ПРИНУДЕ

- докторска дисертација -

Ментор:
проф. др Милош Марковић

Кандидат:
Вања Ћупина

Нови Сад, 2017. година

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ
У НОВОМ САДУ

КЉУЧНИ ПОДАЦИ О ЗАВРШНОМ РАДУ

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Вања Ћупина
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	проф. др Милош Марковић, ванредни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија
Наслов рада:	Кривична дела против имовине са елементима принуде
Језик публикације (писмо):	Српски, ћирилица
Физички опис рада:	Унети број: Страница: 387 Поглавља: 6 Референци: 278 Табела: 12 Слика: Графикона: Прилога: 1
Научна област:	Правна (Кривичноправна ужа научна област)
Предметна одредница, кључне речи:	имовинска кривична дела, имовина, принуда, разбојништво, разбојничка крађа, изнуда, уцена
Извод (апстракт или резиме) на језику завршног рада:	Докторска дисертација се бави кривичноправним и криминолошким аспектима кривичних дела против имовине са елементима принуде у која се убрајају: кривично дело разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене. Задатак ове докторске дисертације је да пружи одговор на питање да ли је имовина грађана регулисана и заштићена на адекватан начин нашим позитивним кривичним законодавством, те да

ли су грађани на адекватан начин заштићени од вршења ових тешких имовинских кривичних дела са елементима принуде.

Проблематика истраживања посматра се из угла који обједињује теоријска и практична сазнања, као и законодавна решења са циљем њиховог усаглашавања.

Предмет истраживања ове тезе су кривичноправни и криминолошки аспекти кривичних дела против имовине са елементима принуде, при чему је приоритет дат анализирању кривичноправних аспеката. Дакле, предмет истраживања су кривична дела:

- 1) Разбојничке крађе из члана 205 Кривичног законика;
- 2) Разбојништва из члана 206 Кривичног законика;
- 3) Изнуде из члана 214 Кривичног законика и
- 4) Уцене из члана 215 Кривичног законика.

Ова кривична дела несумњиво представљају најтежа кривична дела из групе кривичних дела против имовине, имајући у виду да се њима са једне стране напада имовина, а са друге стране нападају се права и слободе грађана.

С обзиром да су кривична дела која су предмет истраживања ове тезе систематизована у групу кривичних дела против имовине у оквиру главе XXI Кривичног законика, на почетку рада, у првом делу, извршена је анализа имовинских кривичних дела. Анализа је обухватила основна обележја и битне елементе кривичних дела против имовине, обрађен је појам имовине као заштитног објекта ове групе кривичних дела и на крају представљена је подела имовинских кривичних дела. Након тога, у другом делу рада, приказан је историјски развој кривичних дела против имовине са елементима принуде, кроз општу и националну

историју, са посебним освртом на српску правну историју.

У трећем делу рада анализирана су кривична дела против имовине са елементима принуде у упоредном законодавству. На основу упоредноправне анализе, сагледана су различита решења у страним кривичним законодавствима у погледу законског регулисања имовинских кривичних дела са елементима принуде.

Кривичноправни аспект проучавања кривичних дела против имовине са елементима принуде, представља следећи и суштински део научне анализе. У четвртом делу рада посебно су анализирана кривична дела против имовине са елементима принуде у нашем позитивном кривичном законодавству. Реч је о кривичним делима разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене. У овом делу рада анализирана су обележја и битни елементи сваког кривичног дела понаособ, основни и тежи облици ових дела, као и привилеговани облик кривичног дела разбојништва из члана 206 став 5 Кривичног законика. Такође, предмет анализе биле су и сличности и разлике између појединих имовинских кривичних дела са елементима принуде, као и проблеми који се сусрећу у судској пракси везани за разграничење ових дела, посебно када је реч о односу кривичног дела разбојништва и кривичног дела изнуде. У овом делу рада дати су и предлози *de lege ferenda*, који имају за циљ унапређење заштите имовине грађана од вршења насилних имовинских кривичних дела.

Пети део рада посвећен је криминолошким аспектима имовинских кривичних дела са елементима принуде. У овој глави приказана су обележја насилничког и имовинског криминалитета, затим су посебно анализирани имовински деликти са елементима насиља, њихови узроци и типологија

	<p>деликвената.</p> <p>У шестом делу рада анализирана је казнена политика судова у погледу имовинских кривичних дела са елементима принуде, кроз анализу пресуда Основног суда у Новом Саду, које су донете у кривичним поступцима вођеним због извршења кривичних дела разбојништва, разбојничке крађе, изнуде и уцене. Циљ овог истраживања било је долажење до података о томе да ли је казнена политика судова у погледу ових кривичних дела адекватна, те да ли се таквом казненом политиком постижу циљеви специјалне и генералне превенције.</p> <p>У оквиру последњег дела рада, тзв. прилога, приказани су статистички подаци Републичког завода за статистику, на основу којих су добијени подаци о заступљености имовинских кривичних дела са елементима принуде на територији Републике Србије у периоду од 2010. до 2015. године. Наведени подаци показују број пунолетних пријављених и осуђених лица на територији Републике Србије за кривична дела разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене у односу на укупан број пријављених и осуђених пунолетних лица за кривична дела против имовине у периоду од 2010. до 2015. године.</p>
<p>Датум одбране: (Попуњава накнадно одговарајућа служба)</p>	
<p>Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. проф. др Ђорђе Ђорђевић, редовни професор Криминалистичко – полицијске академије Универзитета у Београду - <i>председник комисије</i> 2. проф. др Милош Марковић, ванредни професор Правног факултета за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија – <i>ментор</i> 3. проф. др Јелена Матијашевић Обрадовић,

	ванредни професор Правног факултета за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија – члан комисије
Напомена:	

UNIVERSITY BUSINESS ACADEMY IN NOVI SAD

FACULTY OF LAW FOR COMMERCE AND JUDICIARY
IN NOVI SAD

KEY WORD DOCUMENTATION

Document type:	Doctoral dissertation
Author:	Vanja Čupina
Mentor (title, first name, last name, position, institution)	Phd. Milos Marković, associate professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad
Title:	Criminal offenses against property with elements of coercion
Language of text (script):	Serbian language
Physical description:	Number of: Pages: 387 Chapters: 6 References: 278 Tables: 12 Illustrations: Graphs: Appendices: 1
Scientific field:	Law (Specific field of science: <i>Criminal Law</i>)
Subject, Key words:	Criminal offenses against property, property, coercion, robbery, grand larceny, extortion, blackmail

<p>Abstract (or resume) in the language of the text:</p>	<p>This D. dissertation deals with criminal justice and criminological aspects of criminal offenses against property with elements of coercion, amongst which the following are included: the crime of grand larceny, robbery, extortion, and blackmail. The task of this dissertation is to provide the answer to the question whether the property of citizens is adequately regulated and protected by the positive obligations in Serbian criminal law, and whether the citizens are adequately protected from these serious criminal offenses with elements of coercion. The issues dealt in this research are observed from the viewpoint that incorporates the theoretical and practical knowledge, as well as legislative solutions for the purpose of their coordination.</p> <p>The research subject of this thesis are the criminal justice and criminological aspects of criminal offenses against property with elements of coercion, and the priority is given to the analysis of the criminal justice aspects. Therefore, the subject of this research are the following criminal offenses:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Grand larceny from Article 205 of the Criminal Code 2. Robbery from Article 206 of the Criminal Code 3. Extortion from Article 214 of the Criminal Code, and 4. Blackmail from Article 215 of the Criminal Code. <p>These criminal offenses are undoubtedly the most severe criminal offenses from the group of criminal offenses against property, taking into consideration that, in their execution, both the property, and rights and freedoms of the citizens are attacked.</p> <p>Taking into consideration that the criminal offenses, which are the research subject of this thesis, are systematized into the group of criminal offenses against property within Chapter XXI of the Criminal Code, criminal offenses against property are analyzed at the beginning of this paper, in the first section. The analysis incorporates the basic features and important elements of criminal offenses against property, then the term of property as a protective object of this group of criminal offenses is explained,</p>

and finally, the division of proprietary criminal offenses is presented. In continuation, the second part of the paper presents the historical development of criminal offenses against property with the elements of coercion through general and national history, with a particular review of Serbian legal history.

In the third section of the paper, criminal offenses against property with elements of coercion in comparative legislature are analyzed. Based on the comparative legal analysis, various solutions in foreign criminal legislatures in terms of the legal regulation of proprietary criminal offenses with elements of coercion are reviewed.

The criminal justice aspect of studying criminal offenses against property with elements of coercion is the next, and the most essential part of the scientific analysis. The fourth part of the paper deals with the analysis of criminal offenses against property with elements of coercion in our positive criminal legislature. They are criminal offenses of grand larceny, robbery, extortion, and blackmail. In this section of the paper, the features and other important elements of each individual criminal offense are analyzed, followed by an analysis of minor and serious forms of these offenses, as well as the privileged form of criminal offense of robbery from Article 206, paragraph 5 of the Criminal Code. Furthermore, the subject of this analysis are also the similarities and differences between individual proprietary criminal offenses with elements of coercion, as well as the problems that occur in the court practice related to delimitation of these offenses, particularly when it comes to the criminal offense of robbery and the criminal offense of extortion. In this part of the paper, suggestions de lege ferenda are given, the purpose of which is to improve the protection of citizen property from violent proprietary criminal offenses.

The fifth part of the paper is dedicated to criminological aspects of proprietary criminal offenses with elements of coercion. In this chapter, features of violent and proprietary crime are presented, then, proprietary delicts with elements of violence are separately analyzed, as well as their causes and delinquent typology.

In the sixth part of the paper, penal policy of courts in terms of

	<p>proprietary criminal offenses with elements of coercion is analyzed by examining the rulings of the Basic Court in Novi Sad made in criminal proceedings conducted in relation to committed criminal offenses of grand larceny, robbery, extortion, and blackmail. The aim of this research is to acquire information whether the penal policy of courts in terms of these criminal offenses is adequate, and whether the goals of special and general prevention are achieved by such penal policy.</p> <p>The final section of the paper, titled appendix, includes statistical data of the Statistical Office of the Republic of Serbia for the period of 2010 to 2015. The data listed show the number of reported and convicted adult persons in the territory of the Republic of Serbia for the criminal offenses of grand larceny, robbery, extortion, and blackmail compared to the number of reported and convicted adult persons for criminal offenses against property for the peri</p>
<p>Defended: (The faculty service fills later.)</p>	
<p>Thesis Defend Board: (title, first name, last name, position, institution)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Phd. Đorđe Đorđević, full professor of the Academy of Criminalistic and Police Studies in Belgrade-President of the Commission, 2. Phd. Miloš Marković, associate professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad-mentor, 3. Phd. Jelena Matijašević Obradović, associate professor, Faculty of Commerce and Justice in Novi Sad, University Business Academy in Novi Sad-member of the Commission.

Note:	
-------	--

САДРЖАЈ

УВОД.....	17
-----------	----

Глава прва

КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ИМОВИНЕ

1. Уводна разматрања.....	22
2. Имовина као заштитни објект.....	24
3. Постојање одређене намере код кривичних дела против имовине.....	28
4. Постојање умишљаја код имовинских кривичних дела.....	32
5. Гоњење за кривична дела против имовине.....	37
6. Подела кривичних дела против имовине.....	39

Глава друга

ИМОВИНСКА КРИВИЧНА ДЕЛА СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ КРОЗ ПРАВНУ ИСТОРИЈУ

1. Општа историја.....	43
1. Уводна разматрања.....	43
2. Хамурабијев законик.....	44
3. Имовинска кривична дела са елементима принуде у римском праву.....	45
4. Руска правда.....	47
5. Псковска судна грамота.....	48
6. Салијски закон.....	49
7. Винодолски закон.....	51
8. Constitutio criminalis Carolina.....	53

2. Национална историја.....	54
1. Уводна разматрања.....	54
2. Душанов законик.....	55
3. Кривично право Србије за време Првог српског устанка (1804-1813) Закон проте Матеје Ненадовића и Карађорђево закон.....	58
4. Казнителни законик за Књажевство Србију.....	60
5. Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца.....	69
6. Кривични закон Федеративне Народне Републике Југославије из 1951. године.....	77
7. Кривични закон Републике Србије из 1977. године.....	84

Глава трећа

УПОРЕДНОПРАВНИ ПРИКАЗ ИМОВИНСКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ

1. Уводна разматрања.....	91
2. Кривични законик Русије.....	91
3. Кривични законик Савезне Републике Немачке.....	96
4. Кривични законик Швајцарске.....	100
5. Кривични законик Краљевине Шведске.....	102
6. Кривични закон Канаде.....	105
7. Кривични законик Румуније.....	107
8. Кривични законик Грчке.....	109
9. Казнени закон Републике Хрватске.....	111
10. Кривични законик Републике Македоније.....	114
11. Кривични законик Црне Горе.....	118
12. Казенски законик Републике Словеније.....	122
13. Кривични закони Босне и Херцеговине, Републике Српске и Дистрикта Брчко.....	124
1. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине.....	125

2. Кривични закон Републике Српске.....	128
3. Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине.....	131

Глава четврта

ИМОВИНСКА КРИВИЧНА ДЕЛА СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ У НАШЕМ ПОЗИТИВНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. Кривично дело разбојничка крађа из члана 205 Кривичног законика.....	134
1. Уводна разматрања.....	134
2. Кривично дело крађе у Кривичном законнику Републике Србије.....	136
3. Кривично дело тешке крађе из члана 204 Кривичног законика.....	147
4. Радња кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 Кривичног законика...154	
5. Својство учиниоца и виност учиниоца кривичног дела разбојничке крађе.....	164
6. Тежи (квалификовани) облици кривичног дела разбојничке крађе.....	165
1. Први тежи облик.....	165
2. Други тежи облик.....	166
3. Трећи тежи облик.....	177
1. Организовани криминалитет.....	178
2. Кривично дело разбојништва из члана 206 Кривичног законика.....	185
1. Уводна разматрања.....	185
2. Однос кривичног дела разбојништва и разбојничке крађе.....	186
3. Радња кривичног дела разбојништва.....	188
4. Својство учиниоца и виност учиниоца кривичног дела разбојништва.....	196
5. Саизвршилаштво код разбојништва.....	197
6. Тежи облици кривичног дела разбојништва.....	201
1. Први тежи облик.....	201
2. Други тежи облик.....	206
7. Привилеговани (лакши) облик разбојништва.....	207

8.	Тешко убиство при разбојничкој крађи и разбојништву из члана 114 тачка 4 Кривичног законика.....	210
1.	Кривичноправна заштита живота.....	210
2.	Кривично дело убиства из члана 113 Кривичног законика.....	212
3.	Кривично дело тешко убиство из члана 114 кривичног законика.....	216
4.	Убиство при извршењу разбојништва или разбојничке крађе.....	218
5.	Однос тешког убиства при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе из члана 114 тачка 4 Кривичног законика и тешког убиства из користољубља из члана 114 тачка 5 Кривичног законика.....	231
9.	Предлог de lege ferenda за увођење још једног тежег облика кривичног дела разбојништва и разбојничке крађе.....	238
10.	Продужено кривично дело и разбојништво.....	240
3.	Кривично дело изнуде из члана 214 Кривичног законика.....	249
1.	Битни елементи и обележја кривичног дела изнуде.....	249
2.	Својство и виност учиниоца кривичног дела изнуде.....	263
3.	Тежи облици кривичног дела изнуде.....	264
1.	Први тежи облик.....	264
2.	Други тежи облик.....	265
3.	Трећи тежи облик.....	265
4.	Четврти тежи облик кривичног дела изнуде.....	269
4.	Однос кривичног дела изнуде и кривичног дела разбојништва.....	269
5.	Изнуда као продужено кривично дело.....	276
4.	Кривично дело уцене из члана 215 Кривичног законика.....	282
1.	Битни елементи и обележја кривичног дела уцене.....	282
2.	Својство и виност учиниоца кривичног дела уцене.....	288
3.	Уцена као продужено кривично дело.....	289
4.	Тежи облици кривичног дела уцене.....	292
1.	Први тежи облик.....	292
2.	Други тежи облик дела.....	292
3.	Трећи тежи облик дела.....	292

4. Четврти тежи облик дела.....	293
5. Однос кривичног дела изнуде и кривичног дела уцене.....	294
6. Уцена de lege ferenda.....	295

Глава пета

КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТИ ИМОВИНСКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА

СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ

1. Насилнички криминалитет.....	297
2. Имовински криминалитет.....	303
3. Имовински деликти физичког насиља.....	306
1. Узроци имовинских деликата физичког насиља и типологија деликвената.....	314

Глава шеста

КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ИМОВИНЕ СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ

У СУДСКОЈ ПРАКСИ.....

324

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....

343

ПРИЛОЗИ.....

354

ЛИТЕРАТУРА.....

364

УВОД

Предмет истраживања у овом раду су кривична дела против имовине са елементима принуде са кривичноправног и криминолошког аспекта. Реч је о кривичним делима разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене. Ова кривична дела имају двојаку правну природу, имајући у виду да се њима нападају најзначајније вредности човека, са једне стране напада се имовина оштећеног, а са друге стране права и слободе оштећеног.

Имовина је одувек сматрана једном од најзначајнијих вредности у друштву, због чега је одувек уживала, а и данас ужива кривичноправну заштиту. Стога, кривична дела против имовине чине део класичног криминалитета, будући да су ова дела познавали и најстарији писани извори кривичног права.

Карактеристика кривичних дела разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене јесте да се као средство извршења ових кривичних дела појављује принуда. Управо та особеност чини кривична дела ове врсте далеко друштвено опаснијим од осталих кривичних дела против имовине, због чега ова дела привлаче огромну пажњу како стручне, тако и опште јавности. Наиме, сам начин испољавања ових кривичних дела, затим тешке последице, које по правилу ова дела носе са собом, доводе до великог страха и несигурности код грађана.

Дакле, принуда се појављује као средство извршења ових кривичних дела и манифестује се у виду силе или претње. Принуда се, у првом реду, појављује у оквиру општег дела Кривичног законика Републике Србије, као основ за искључење постојања кривичног дела које је учињено под њеним утицајем. Тако, сходно члану 21 Кривичног законика, неодољива сила искључује постојање кривичног дела, док комплузивна сила или претња представљају основ за ублажавање казне.

Принуда се у нашем кривичном законодавству појављује и као посебно кривично дело, регулисано одредбом члана 135 Кривичног законика, у оквиру групе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина. Радња кривичног дела принуде састоји се у

принуђавању пасивног субјекта, употребом силе или претње да нешто чини, не чини или трпи. Са друге стране, принуда се појављује и као конститутивно обележје других кривичних дела. Наиме, кривично дело принуде улази у састав других кривичних дела и на тај начин чини саставни део једног новог тј. хибридног кривичног дела. Управо је то случај са кривичним делима разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене. Поред тога што се јавља као средство извршења појединих имовинских кривичних дела, принуда се јавља и као средство извршења других кривичних дела као што су: отмица, силовање, изнуђивање исказа и сл.

У овом раду, како је то већ напред наведено, предмет анализе биће кривична дела са елементима принуде, како са кривичноправног, тако и са криминолошког аспекта.

Поред увода и закључка, рад ће обухватити шест глава.

У првом делу рада анализираћемо основна обележја кривичних дела против имовине, на тај начин што ћемо дати глобалан осврт на ову групу кривичних дела. Тако ће у овом делу рада бити анализиран појам имовине као заштитног објекта ове групе кривичних дела, затим ће бити приказани битни елементи имовинских кривичних дела, док ће на крају ове главе бити приказана подела имовинских кривичних дела.

Други део рада обухватиће историјски осврт на имовинска кривична дела са елементима принуде, кроз општу и српску правну историју. У том смислу анализираћемо одређене писане правне споменике из опште и националне правне историје којима су, између осталог, регулисана и кривична дела против имовине са елементима принуде. Сходно томе, кроз анализу најзначајних правних споменика опште историје као што су: Хамурабијев законик, Руска правда, Винодолски закон и др., проучаваћемо историјски развој ових кривичних дела у свету, док ћемо историјски развој ових кривичних дела у националној правној историји проучити анализом најзначајних правних извора српског кривичног законодавства као што су: Душанов законик, Закон проте Матеје Ненадовића, Карађорђево Закон, Казнителни Законик за Књажевство Србију и др. У овом делу рада користићемо историјски метод, који ће омогућити сагледавање историјског развоја кривичних дела против имовине са елементима принуде.

Трећи део рада обухватиће анализу кривичних дела против имовине са елементима принуде са упоредноправног аспекта. У овом делу рада анализираћемо законско регулисање ових кривичних дела у поједним страним кривичним законодавствима. У првом реду анализираћемо законско регулисање кривичних дела разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене у кривичним законодавствима Русије, Немачке, Швајцарске, Румуније, Грчке, Канаде, а потом и у земљама бивше Југославије: у Хрваткој, Македонији, Словенији, Црној Гори и Босни и Херцеговини. Упоредноправна анализа имовинских кривичних дела са елементима принуде послужиће нам да сагледавањем позитивних решења у појединим страним кривичним законодавствима у односу на ова кривична дела, размотримо и могућност усклађивања постојећих решења у домаћем законодавству са позитивним решењима у страним законодавствима, тј. да размотримо могућност имплементације појединих законских решења из других земаља у наше кривично законодавство. У овом делу рада користићемо упоредноправни или компаративни метод, који ће нам омогућити да сагледамо различита решења у страним кривичним законодавствима, и то како у државама европскоконтиненталног, тако и у државама англосаксонског правног подручја.

Предмет четврте главе рада биће анализа кривичних дела са елементима принуде у позитивном законодавству Републике Србије. У овом делу рада анализираћемо основна обележја кривичних дела разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене у Кривичном законнику Републике Србије, проучићемо основне и теже облике ових кривичних дела, потом привилеговани облик кривичног дела разбојништва, те ћемо међусобним упоређивањем ових кривичних дела покушати на исцрпан начин да објаснимо њихове сличности и разлике. У овом делу рада анализираћемо и кривично дело тешко убиство при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе из члана 114 тачка 4 Кривичног законика. Иако је ово кривично дело систематизовано у групу кривичних дела против живота и тела, сматрам да је у овом раду неопходно указати и на обележја овог кривичног дела, имајући у виду да управо околност да се друго лице лишава живота при извршењу разбојништва или разбојничке крађе доводи до тога да обично убиство прераста у кривично дело квалификованог-тешког убиства.

Такође, у оквиру кривичноправне анализе ових кривичних дела размотрићемо и могућност испољавања појединих института из општег дела кривичног права код кривичних дела разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене. Сходно томе, анализираћемо и примену неких института из општег дела Кривичног законика, а у вези са кривичним делима разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене. Реч је о институтима као што су: стицај, покушај, продужено кривично дело, радња и последица, виност, саизвршилаштво и др. У овом делу рада користићемо нормативни метод, проучавањем релевантних позитивноправних законских одредаба Кривичног законика. Такође, користићемо и методу анализе и тумачења података, која ће нам омогућити да кроз проучавање релевантне литературе, сагледамо различите ставове у теорији кривичног права, а који се односе на имовинска кривична дела са елементима принуде.

У петој глави анализираћемо криминолошке аспекте имовинских кривичних дела са елементима принуде. У првом реду, указаћемо на појам и основна обележја насилничког криминалитета, имајући у виду двојаку правну природу ових кривичних дела, а затим ћемо указати на обележја имовинског криминалитета. На крају ове главе, указаћемо на најважније узроке, типологију и својства учинилаца имовинских деликата са елементима насиља.

Шеста глава рада за предмет имаће истраживање које се односи на имовинска кривична дела са елементима принуде. У овом делу рада, предмет анализе биће казнена политика судова у погледу имовинских кривичних дела са елементима принуде, кроз проучавање пресуда Основног суда у Новом Саду, које су донете у кривичним поступцима, вођеним због извршења кривичних дела разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене.

У оквиру последњег дела рада, тзв. прилога биће приказани статистички подаци Републичког завода за статистику Републике Србије о броју пријављених и осуђених пунолетних учинилаца кривичних дела против имовине са елементима принуде на подручју Републике Србије у периоду од 2010. године до 2015. године. Стога ћемо у овом делу рада користити статистички метод, на основу кога ћемо добити релевантне податке о

заступљености кривичних дела против имовине са елементима принуде у нашој земљи у посматраном временском периоду.

Хипотезе истраживања

Основна хипотеза ове докторске дисертације гласи: Кривична дела против имовине са елементима принуде су најтежа имовинска кривична дела.

Прва посебна хипотеза гласи: Разбојништво је у домаћој судској пракси најзаступљеније имовинско кривично дело са елементима принуде.

Друга посебна хипотеза гласи: Казнена политика судова у погледу имовинских кривичних дела са елементима принуде је изузетно блага, јер судови максимално користе институт ублажавања казне код ових кривичних дела.

Глава прва

КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ИМОВИНЕ

1. Уводна разматрања

Кривична дела против имовине спадају у ред класичних кривичних дела, која су била позната и у најстаријем кривичном законодавству.¹

Један број ових дела може се наћи у виду инкриминација и у најстаријим споменицима писаног законодавства, као што су Хамурабијев законик и Закон дванаест таблица.² Међутим, без обзира на протек времена и развој друштва, имовинска кривична дела у свом основном облику не губе на својој актуелности и представљају и даље дела која су уско везана за социјалну структуру заједнице и модалитете друштвеног организовања, те као таква и у оквиру скоро истих обележја која их прате од првих кривичних кодекса до данас, проналазе нове облике и начине извршења и отварају дилеме у судским оценама управо тих битних обележја у новим околностима.³

Данас је имовински криминалитет универзално распрострањен у земљама широм света и представља најзаступљенију врсту криминалитета у свим државама.⁴

Са развојем друштвених односа мењали су се и облици напада на имовину, што је све иницирало потребу за увођењем нових инкриминација које за циљ имају сузбијање нових облика напада на имовину. Упркос чињеници да се појављују нови облици напада

¹ Д. Атанацковић: „Кривично право, посебни део“, треће измењено и допуњено издање, Београд, 1981. година, стр. 453

² М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“, Зборник радова наставника ВШУП, број 8, Београд, 2004. година, стр. 109

³ Д. Јанковић: „Нова решења у законодавству и судској пракси у односу на кривична дела против имовине“, у зборнику радова: VII традиционални научни скуп Златиборски дани права, Златибор, април 2010. година, стр. 250

⁴ Н. Мрвић Петровић: „Кривично право, посебни део“, треће издање, Београд, 2014. година, стр. 184

на имовину, и даље су у великој мери присутне и класичне форме имовинског криминалитета.⁵

Наиме, и даље се врше крађе, утаје, разбојништва и друга кривична дела против имовине, али се ова дела врше данас на много „вештији“ начин и уз употребу савршенијих техничких средстава,⁶ и на тај начин се прилагођавају новим условима живота.⁷ Међутим, савремено друштво познаје и посебне облике кривичних дела која се врше без насиља и без отимања, путем разних трансакција, преко најразличитијих превара. Финансијски и банкарски систем који представља основицу циркулације новца и других вредности имовинског карактера довео је до тога да се данас те вредности не налазе на „гомили“, која је изложена противправним нападима лопова, разбојника, већ су оне забележене у књигама, папирима од вредности и другим новчаним документима и измене у тим вредностима представљају модерне начине прибављања противправне имовинске користи.⁸

Имовински криминалитет по својој бројности представља основну масу познатог (пријављеног) криминалитета, по тешкоћама у откривању и доказивању основни проблем сузбијања криминалитета, а учешће малолетника и повратника у извршењу ових кривичних дела утиче на стварање друштвено негативног, криминалног миљеа.⁹

У теорији кривичног права ова кривична дела најчешће се дефинишу као имовинска кривична дела, мада се за њихово означавање срећу и називи као што су нпр: „кривична дела против својине“ или „кривична дела против добра“¹⁰. У Кривичном закону Данске ова дела носе назив: „злочини и дела извршена у циљу прибављања користи“.¹¹ У Кривичном законнику Руске федерације, пак, ова кривична дела носе назив: „кривична дела у сфери економије“. Међутим, ма који термин употребили за означавање ове групе

⁵ Ор. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 453

⁶ Н. Срзентић и А. Стајић: „Кривично право, општи и посебни део“, пето измењено издање, Сарајево, 1968. година, стр. 377

⁷ Ор. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 453

⁸ Ор. cit.: Н. Срзентић и А. Стајић: „Кривично право, општи и посебни део“..., стр. 377

⁹ З. Дујмовић: „Основне карактеристике имовинског криминалитета у Републици Хрватској“, Дефектологија, Загреб, број 1-2, 1992. година, стр. 221

¹⁰ Ор. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 108-109

¹¹ Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“, Београд, 1995. година, стр. 574

кривичних дела, једно је сигурно, а то је да се као објект њихове заштите увек јавља имовина.¹²

2. Имовина као заштитни објект

Заштитни објект код ових кривичних дела је имовина, а модалитети напада на имовину се разликују код појединих кривичних дела из ове главе.¹³ Имовина се дефинише као скуп субјективних грађанских права која припадају некој особи. Ствари и друге економске вредности које чине предмет једне имовине називају се имовинском масом. Појам имовине одређује имовинско право, али кривично право може имати за своје потребе свој појам.¹⁴ Тако је у Кривичном Законику Републике Србије („Службени Гласник РС“ број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014) у члану 112 у тачки 36 за потребе кривичног права дефинисана имовина као добро сваке врсте, материјално или нематеријално, покретно или непокретно, процењиво или непроцењиво и исправа у било ком облику којим се доказује право или интерес у односу на такво добро. Надаље, имовином се сматра и приход или друга корист остварена, непосредно или посредно, из кривичног дела, као и добро у које је она претворена или са којим је помешана.¹⁵ Разлог за овако широко одређен појам имовине у кривичном праву лежи у потреби остваривања свеобухватне заштите имовине.

Постоје економски и правни појам имовине. Према економском схватању имовине, имовина представља суму свега онога, што за неко лице има економску вредност која се може изразити у новцу. Према правном схватању, имовина представља конкретну могућност располагања неким скупом правних добара, односно она представља скуп субјективних права и обавеза, при чему је споредна ствар да ли ова добра осим правне имају и економску вредност. У сваком случају, имовина је моћ, могућност располагања

¹² Ор. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“ ..., стр. 108-109

¹³ З. Стојановић и О. Перић: „Кривично право, посебни део“, једанаесто издање, Београд, 2006. година, стр. 155

¹⁴ З. Шепаровић: „Кривично право, посебни дио, заштита човјека и његових вриједности“, Загреб, 1979. година, стр. 205

¹⁵ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

лицима или стварима.¹⁶ Осим правног и економског, имовина има и књиговодствено значење, те се имовина као књиговодствена категорија састоји од два самостална дела: једно су права (актива), а друго обавезе (пасива).¹⁷

Устав Републике Србије у члану 58 гарантује право на имовину. Право на имовину систематизовано је у другој глави Устава-у делу који носи наслов: Људска и мањинска права и слободе. Наиме, одредбом члана 58 став 1 Устава Републике Србије јемчи се мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона, док је ставом 2 наведеног члана прописано да право својине може бити одузето или ограничено само у јавном интересу утврђеном на основу закона, уз накнаду која не може бити нижа од тржишне. Надаље, у ставу 3 овог члана прописано је да се начин коришћења имовине може ограничити законом, док је ставом 4 прописано да је одузимање или ограничење имовине ради наплате пореза и других дажбина или казни, дозвољено само у складу са законом.

Одредбом члана 86 Устава Републике Србије јемчи се равноправност свих облика својине, па је тако ставом 1 наведеног члана прописано да се јемчи приватна, задружна и јавна својина, те да је јавна својина државна својина, својина аутономне покрајине и својина јединице локалне самоуправе. Наведено је и да сви облици својине уживају једнаку правну заштиту. Надаље, ставом 2 прописано је да се постојећа друштвена својина претвара у приватну, под условима, на начин и у роковима предвиђеним законом.

Чланом 87 Устава, детаљније се уређује јавна својина као државна имовина.¹⁸

Додатни протокол Европске конвенције о људским правима и основним слободама од 20. марта 1952. године, у члану 1 уређује заштиту имовине, те прописује да свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине, као и да нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права.

¹⁶ С. Франк: „Појам имовине у казненом праву“, Годишњак Правног факултета Свеучилиштва у Загребу, посебни отисак, Загреб, 1941. година, стр. 10

¹⁷ Ор. cit.: З. Дујмовић: „Основне карактеристике имовинског криминалитета у Републици Хрватској“..., стр. 220

¹⁸ Устав Републике Србије, Службени Гласник РС, број 96/2006

Имовинска кривична дела систематизована су у глави XXI Кривичног законика. Ова глава носи назив: Кривична дела против имовине. Кривични закон Републике Србије из 1977. године је имао главу XVI са истим називом, за разлику од Кривичног законика из 1951. године, који је имовинска кривична дела предвиђао у глави XX која је била насловљена као: Кривична дела против приватне и друштвене имовине.

Друштвеној својини је неретко оспораван карактер својине због недефинисаног титулара друштвене имовине. Наиме, за сваку врсту заштите имовине битан је титулар права на имовини, јер се он стара о заштити имовине, те је стога јасно одређен титулар имовине значајан и за кривичноправну заштиту имовине.¹⁹ Међутим, када се у предметима као објект напада појављивала друштвена имовина, у кривичним пријавама, оптужним актима и пресудама као оштећени навођени су сви они субјекти којима је друштвена имовина поверена, а то су радне и друге самоуправне организације, државни органи и друштвено-политичке заједнице.²⁰ Такође, интересантно је поменути да се као објект кривичноправне заштите у кривичним законима појављивала друштвена имовина, док је „уставни“ термин био друштвена својина, што је све резултирало шаренилом у погледу третирања појмова друштвене имовине и својине.²¹

Тако је друштвена имовина, без јасно одређеног титулара, „свачија и ничија“, како су је многи с правом називали, могла бити и била је мета многих напада, а често су реакције у циљу њене заштите биле закаснеле и неодговарајуће. У пракси су се дешавали и такви случајеви да полиција гонећи учиниоца једног дела код њега пронађе ствари које потичу из другог дела, па онај коме је део друштвене имовине дат на управљање, тек тада сазнаје да је извршен напад на имовину која му је поверена на управљање.

У Републици Србији је процес својинске трансформације започет деведесетих година XX века, у врло неповољним околностима, будући да је уследила након распада СФРЈ, ратних дејстава која су пратила оцепљење појединих република из састава СФРЈ,

¹⁹ С. Надрљански: „Имовинска кривична дела“, у Зборнику радова: Криминалитет у транзицији, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2007. година, стр. 118-119

²⁰ Б. Ђуран: „Употреба речи „имовина“ и „својина“ у кривичној пракси, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2, 1983. година, стр. 199

²¹ М. Кокољ: „Класични имовински криминалитет и угроженост друштвене својине“, Наша законитост, Загреб, број 5, 1986. година, стр. 666

изолације СРЈ, борбених дејстава на Косову и Метохији и бомбрадовања СРЈ. Све ове околности представљале су амбијент у коме је свака имовина била додатно угрожена, а то се посебно односи на имовину која је предмет својинске трансформације у процесу транзиције.²²

Заштита имовине се у највећој мери обезбеђује мерама грађанског и привредног права, а применом кривичних санкција само када је до повреде или угрожавања имовине дошло употребом силе, претње, обмане, изнуде, уцене или сличних друштвено-опасних радњи.²³ То значи да је кривичноправна заштита имовине супсидијарна, тј. њој се прибегава само у оним случајевима напада на имовину када се нормама других грана права имовини не може обезбедити адекватна заштита.²⁴ Али, иако има супсидијаран карактер, без кривичноправне заштите не може се остварити ефикасна заштита имовине.²⁵

Домен кривичноправне заштите овде далеко је ужи и највећим делом ограничава се на оне најатрактивније имовинске објекте који су били и углавном остали предмет напада. Тај објект заштите чине пре свега новац и друге покретне ствари, а у другом реду нека имовинска права и имовински интереси. Тако да се кривичноправна заштита имовине само делимично обезбеђује кажњавањем учинилаца кривичних дела против имовине, док је комплетна кривичноправна заштита имовинских односа предвиђена у многим главама посебног дела Кривичног законика.²⁶

Наиме, кривичноправна заштита имовине остварује низом других кривичних дела, као што су кривична дела против: привреде, службене дужности, опште сигурности људи и имовине, безбедности јавног саобраћаја, итд. Међутим, за разлику од других кривичних дела, код имовинских кривичних дела, имовина је једини или основни објект заштите, док се код других кривичних дела имовина штити уз други објект, добро или вредност који има примаран, претежни или превалентан значај.²⁷ Навешћемо као пример кривично дело

²² Ор. cit.: С. Надрљански: „Имовинска кривична дела“..., стр. 119

²³ Ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 573

²⁴ Ор. cit.: З. Стојановић и О. Перих: „Кривично право, посебни део“..., стр. 155

²⁵ Ор. cit.: З. Дујмовић: „Основне карактеристике имовинског криминалитета у Републици Хрватској“..., стр. 220

²⁶ Ор. cit.: Н. Срзентић и А. Стајић: „Кривично право, општи и посебни део“..., стр. 378

²⁷ В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“, треће издање, Ниш, 2012. година, стр. 107

проневере прописано чланом 364 Кривичног законика. Ово кривично дело јесте имовинско кривично дело²⁸, али је сврстано у главу кривичних дела против службене дужности, јер је законодавац проценио да је то примарни заштитни објект код те инкриминације.²⁹ То значи да кривична дела из главе XXI Кривичног законика представљају класична кривична дела напада на имовину која имају, заједно са кривичним делима против живота и тела најдужу историју.³⁰ Наиме, имовинска кривична дела уз крвне деликте спадају у класичан криминалитет, што указује с једне стране на отпорност ових кривичних дела на покушаје друштва да их искорени, а са друге стране на пажњу коју је потребно посветити откривању, истраживању и доказивању имовинских кривичних дела.³¹

3. Постојање одређене намере код кривичних дела против имовине

Велики број кривичних дела из ове групе врши се у намери да се себи или другом прибави противправна имовинска корист.³² Намера да се себи или другом прибави противправна имовинска корист мора постојати код учиниоца у време предузимања радње извршења.³³ Код кривичних дела код којих је законом одређена наведена мотивација, у случају да иста не постоји, а уколико саме извршене радње не остварују биће другог кривичног дела, онда се и не може говорити о кривичном делу, будући да тада недостаје услов који одређује њихову друштвену опасност.³⁴

Намера прибављања противправне имовинске користи представља битно обележје кривичних дела крађе, разбојништва, разбојничке крађе, преваре, утаје и др. Ову намеру треба разликовати од користољубља, јер користољубље представља једну карактеристику

²⁸ Проневера је уствари специјални облик кривичног дела утаје учињено у вршењу службене дужности, и стоји са овим делом у односу привидног идеалног стицаја на основу специјалитета.

²⁹ Ор. cit.: З. Стојановић и О. Перић: „Кривично право, посебни део“....., стр. 155

³⁰ Љ. Јовановић: „Кривично право, посебни део“, Београд, 1983. година, стр. 398

³¹ Ор. cit.: З. Дујмовић: „Основне карактеристике имовинског криминалитета у Републици Хрватској“....., стр. 221

³² Ор. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право, посебни део“....., стр. 455

³³ Ор. cit.: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“....., стр. 108

³⁴ Т. Лиаковски: „Намера стицања противправне имовинске користи као кривичноправна категорија“, Билтен правне службе ЈНА, Београд, број 6, 1963. година, стр. 8

личности учиниоца која ту личност означава као похлепну особу, код које су моралне кочнице слабе када је реч о остварењу жудње за коришћу.³⁵

Појам користољубља и сам изазива интересовање и у вези са њим не постоји потпуна сагласност између различитих аутора. Мотив користољубља Симић одређује као безразложну жељу за стицањем имовинске користи, када мотив за стицањем имовинске користи не почива на некој доживљеној оправданој потреби, већ се поистовећује са намером богаћења коју одређује као жудњу за богаћењем, за задовољавањем своје новчане и имовинске похлепе.³⁶

Користољубље слично дефинише и професор Златарић и предвиђа га као „безобзирну егоистичку тежњу, односно стремљење да се постигне имовинска корист по сваку цијену“.³⁷

Међутим, професор Франк Станко, користољубље дефинише као „тежњу за властитом коришћу, која у опреци са заповједима морала не узимље довољно обзира на туђе интересе; корист мора бити материјална, али није ограничена на имовинску корист, него на свако удовољење тјелесних потреба“.³⁸

Овако широко тумачење појма користољубља у који се уносе и елементи задовољења тјелесних потреба Симић сматра непотребним и нетачним, имајући у виду да иза тежње за стицањем имовинске користи, као и пре постојања жеље за осећањем неке телесне или моралне користи, делују други мотиви, стоје друге урођене или стечене потребе (нпр: сексуални мотив, задовољење неопходне животне потребе и др.) или мотив самопотврђивања, доминације и престижа. Захтев да се о мотиву користољубља суди и просуђује само кад је објективизиран имовинском коришћу уклапа се у структуралну класификацију мотива у оквиру психолошке теорије. Међутим, овако дефинисан појам користољубља не искључује могућност да се она и шире тумачи у ситуацијама када се у

³⁵ Ор. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 455

³⁶ З. Симић: „Одређивање користољубља у кривичном праву“, Анали Правног факултета у Београду, број 4, Београд, 1968. година, стр. 450-451

³⁷ Ор. cit.: З. Симић: „Одређивање користољубља у кривичном праву“..., стр. 450

³⁸ Ор. cit.: З. Шепаровић: „Кривично право, посебни дио, заштита човјека и његових вриједности“..., стр. 206

законском бићу кривичног дела појављује изричито неимовинска корист или корист уопште.³⁹

Разграничење између појединих мотива, које смо напред навели, у судској пракси представља врло суптилан задатак, али сматрамо да се подробном анализом оних околности које на поједине од ових мотива могу да укажу, не би у великом броју случајева погрешило. Као пример наводимо мотив за стицањем ради задовољења животних потреба, где би се као провера овог мотива, ако окривљени на њега указује, могли да појаве пре свега: његово имовно стање, висина прихода ако је запослен, издржавање породице, могућност зараде на другом месту, што су све објективно проверљиви и самим тим поуздани подаци.⁴⁰

Противправна имовинска корист означава сваку имовинску корист која је прибављена на противправан начин, док користољубље означава мотиве због којих се прибавља извесна имовинска корист,⁴¹ тако да намера остваривања противправне имовинске користи може бити праћена и користољубљем, али то није увек нужно. Значи да користољубље обухвата намеру прибављања имовинске користи, али ова намера може постојати и без користољубивог мотива.⁴² Тако на пример, не постоји користољубље ако учинилац прибавља противправну корист да би решио финансијске проблеме у породици, или задовољио неке елементарне потребе.⁴³ Такви би били и случајеви где се прибављање имовинске користи врши за другог да би се истом помогло да изађе из неке кризе или оствари неки успех. Према томе, мотив користољубља је чест, али не и неизбежан за постојање ових кривичних дела.⁴⁴

Веома је битно прављење разлике између користољубља и намере прибављања противправне имовинске користи, првенствено због примене чланова 48 став 2 и члана 50 став 2 Кривичног законика. Наиме, чланом 48 ставом 2 Кривичног законика, прописано је

³⁹ Ор. cit.: З. Симић: „Одређивање користољубља у кривичном праву...”, стр. 453

⁴⁰ З. Симић-Јекић: „Утврђивање мотива дела и судска пракса“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, број 1-2, Београд, 1983. година, стр. 116

⁴¹ Ј. Таховић: „Кривично право, посебни део“, треће издање, Београд, 1961. година, стр. 318

⁴² Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебни део“, Београд, 2000. година, стр. 293

⁴³ Ор. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 455

⁴⁴ Ор. cit.: Љ. Јовановић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 399

да се за кривична дела учињена из користољубља новчана казна као споредна може изрећи и кад није прописана законом, или кад је законом прописано да ће се учинилац казнити казном затвора или новчаном казном, а суд као главну казну изрекне казну затвора, док је чланом 50 ставом 2 Кривичног законика, прописано да новчана казна не може бити већа од милион динара, а за кривична дела учињена из користољубља већа од десет милиона динара.⁴⁵

Прописујући намеру прибављања имовинске користи код великог броја имовинских кривичних дела, законодавац захтева да је та имовинска корист противна праву. При томе Кривични законик не прецизира, којој грани права треба да се противи. Тако да је потпуно прихватљиво становиште да поред кривичног права, долазе у обзир и друге норме, других грана права, тј. грађанског, привредног, управног, финансијског и сл.⁴⁶

Постојање намере прибављања имовинске користи код великог броја имовинских кривичних дела указује на посебну тежину ових кривичних дела, услед чега се сматрају „нечасним“ или „безчастећим“ делима. Међутим, код неких кривичних дела против имовине појављује се и нека друга намера. Тако се код кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 Кривичног законика појављује и намера да се украдена ствар задржи, код кривичног дела преваре из члана 208 у ставу 2 прописан је привилеговани облик, који подразумева да на страни учиниоца постоји само намера да другог оштети⁴⁷, затим је код кривичног дела оштећење туђих права из члана 220 Кривичног законика, прописана намера да се осујети остварење права на ствари. Међутим, постоје и кривична дела против имовине код којих постојање намере као субјективног елемента кривичног дела, уопште није предвиђено. Такво је на пример кривично дело неовлашћеног коришћења моторног

⁴⁵ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁴⁶ М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза, Београд, 2002. година, стр. 78

⁴⁷ Разматрајући појам намере у кривичном праву, Слијепчевић у свом раду указује да постоје кривична дела са две намере и као пример наводи кривично дело преваре из члана 258 тада важећег Кривичног законика и наводи да постоје два облика преваре: а) превара са намером оштећења (*cum animo nocendi*) и б) превара где поред намере оштећења мора постојати намера прибављања противправне имовинске користи (*animus lucri faciendi*). *Animus nocendi* је битан елемент сваке кривичноправне преваре, а *animus lucri faciendi* је небитан елемент кривичног бића преваре и служи као квалификаторни елемент преваре. Видети више о овоме у: С. Слијепчевић: „Намера и њен значај у кривичном праву“, Наша законитост, број 9-10, Загреб, 1958. година, стр. 453

возила из члана 213 Кривичног законика, као и кривично дело уништење и оштећење туђе ствари из члана 212 Кривичног законика.⁴⁸ Тако је чланом 212 у ставу 1 Кривичног законика прописано да кривично дело уништење и оштећење туђе ствари чини онај ко уништи, оштети или учини неупотребљивим туђу ствар, а сходно одредби члана 213 став 1 Кривичног законика, кривично дело неовлашћено коришћење туђег возила чини онај ко без пристанка овлашћеног лица користи туђе моторно возило.⁴⁹

Код кривичних дела код којих је прописана ова намера, њено постојање у сваком конкретном случају мора бити предмет посебног утврђивања и доказивања. То значи да је у сваком предмету нужно да се, према постојећем и утврђеном чињеничном стању, изврши детаљна анализа свих доказа и на основу тога донесе закључак да ли је код окривљеног постојала намера прибављања противправне имовинске користи или не, јер од тога зависи одређивање правне квалификације кривичног дела, како при оптужењу, тако и при пресуђењу. Из наведеног произилази и обавеза суда и тужилаштва, да у пресуди и оптужном акту наведу разлоге којима су се руководили приликом заузимања одређеног става, а везано за постојање ове намере. Међутим, у пракси се питање утврђивања намере за прибављање противправне имовинске користи неретко поистовећује са одузимањем и присвајањем туђе покретне ствари код крађе или других сличних кривичних дела, при чему се и не налази за потребно да се окривљеном постави директно питање које се односи на наведену намеру, на основу чега се стиче утисак да се самим присвајањем ствари или извршењем одређене инкриминисане радње остварује и ова намера.⁵⁰

4. Постојање умишљаја код имовинских кривичних дела

Имајући у виду да се код већине имовинских кривичних дела захтева постојање намере на страни учиниоца да се себи или другом прибави противправна имовинска

⁴⁸ Ор. cit.: Н. Срзентић и А. Стајић: „Кривично право, општи и посебни део“..., стр. 378-379

⁴⁹ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁵⁰ Ор. cit.: Т. Лиаковски: „Намера стицања противправне имовинске користи као кривичноправна категорија“..., стр. 9

корист, из тога произилази да се кривична дела из ове групе могу извршити само са умишљајем и то само са директним умишљајем као обликом виности.

Појам умишљаја предвиђен је чланом 25 Кривичног законика. Из законске дефиниције умишљаја произилазе две врсте умишљаја: директни и евентуални. Директни умишљај према законској дефиницији постоји када је учинилац био свестан свога дела и хтео његово извршење, а евентуални онда када је учинилац био свестан да може учинити кривично дело, па је на то пристао.⁵¹ Умишљај је тежи облик кривице и он се увек захтева за постојање кривичног дела, док је нехат лакши облик, односно степен кривице код којег постоји кривично дело само када то закон код појединих кривичних дела изричито прописује. Према томе, као облик кривице умишљај је правило и он се посебно не прописује у бићу сваког кривичног дела, док је нехат изузетак који мора бити посебно прописан у бићу кривичног дела.⁵²

Кривични законик у члану 26 дефинише појам нехата као облика виности. Из ове дефиниције произилазе две врсте нехата: свесни и несвесни. Тако, свесни нехат постоји када је учинилац био свестан да својом радњом може учинити кривично дело, али је олако држао да до тога неће доћи или да ће то моћи спречити, док несвесни нехат постоји када учинилац није био свестан да својом радњом може учинити кривично дело иако је према околностима под којима је оно учињено и према својим личним својствима био дужан и могао бити свестан те могућности.

Умишљај и нехат имају двоструки карактер, с обзиром да они представљају и облике кривице, али и субјективне елементе бића кривичног дела. Поред умишљаја и нехата у субјективна обележја кривичног дела спадају и намера и побуда.⁵³

Намера је психички феномен, уско повезан са појмом циља. Циљ је спољни, тј. изван личности објективни, физички феномен који се као представа одржава у свести човека. Ако представа о циљу делује као мотив за предузимање извесне радње, тада

⁵¹ З. Стојановић: „Кривично право, општи део“, дванаесто издање, Београд, 2006. година, стр. 160-161

⁵² Ор. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“, стр. 160 и 167

⁵³ Ор. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“, стр. 123 и 167

постоји намера. Са намером поступа оно лице које под дејством представе о циљу предузима одређену радњу да би остварило циљ.⁵⁴

Циљ означава промену (или стање) коме учинилац тежи извршењем кривичног дела. Слично намери, циљ представља свесну, посебну представу којом се руководи учинилац кривичног дела, али за разлику од намере која одређује правац воље и у ширем смислу указује на садржину хтења, циљ открива план учиниоца у остварењу кога је приступио извршењу кривичног дела. Циљ се постиже тек са остварењем последице кривичног дела и по правилу, он је ван умишљаја учиниоца.⁵⁵ Пре него што предузме радњу човек, под утицајем мотива, формира представу о циљу који жели да оствари извођењем радње. Свака људска радња је циљна, зато што је усмерена на остварење неког резултата.

У кривичном праву, циљ се поклапа са оном инкриминисаном последицом којом се задовољава мотив. На пример, код кривичног дела крађе, одузимањем туђе покретне ствари на противправан начин задовољава се мотив користољубља. Али, у неким случајевима циљ се остварује посредством већег броја претходних последица да би се дошло до главне последице којом се задовољава мотив. Тако, на пример, да би се задовољио мотив користољубља лице А је одлучило да изврши кривично дело разбојништво. Учиниоца прво обијањем и проваљивањем оштећује врата стана, затим наилази на власника стана и истог убија, па тек онда обија кућни сеф и узима новац. У овом случају, циљ одузимања новца реализован је тек крајњом последицом, односно обијањем кућног сефа. Међутим, мотив користољубља коме је крајњи циљ одузимање новца наилази на препреке приликом остварења, због чега учинилац као претходне циљеве поставља уклањање препрека: обијање улазних врата и убиство власника стана.

⁵⁴ Н. Срзентић, А. Стајић и Љ. Лазаревић: „Кривично право, општи део“, деветнаесто допуњено издање, Београд, 1996. година, стр. 266

⁵⁵ Од овог правила постоје одређени изузеци, као на пример код кривичног дела напада на уставно уређење и неких других кривичних дела из ове групе, кривично дело се састоји у предузимању дела које је управљено у одређеном циљу, па уколико учинилац није руковођен одређеним циљем, онда неће постојати ова кривична дела, већ нека друга кривична дела, уколико су за то испуњени потребни услови. У овом случају циљ улази у само биће кривичног дела, представља његово конститутивно обележје, Б. Чејовић: „Кривично право, општи део“, пето измењено и допуњено издање, Београд, 1997. година, стр. 221

Значи, мотив делује на циљ тако што га одређује. Уколико мотив није познат, тада остаје нејасно због чега је учинилац одабрао тачно одређени циљ, а не неки други.⁵⁶

Намера претпоставља постојање умишљаја усмеравајући га на остварење одређеног циља. Намера појачава вољни елеменат код умишљаја. Код кривичних дела у чије је биће унета, учинилац радњу предузима не само са умишљајем него и са одређеном намером, али је за постојање кривичног дела ирелевантно да ли је она заиста и остварена.⁵⁷ То су тзв. кривична дела са субјективним бићем, односно намерна кривична дела.⁵⁸

Нехатна кривична дела, по природи ствари, не могу садржати намеру или побуду.⁵⁹ Намера је у основи злочиначког плана и представља апсолутну подударност између представе о кривичном деликту и објективно оствареног бића кривичног деликта. Намерног кривца карактерише одлучност, упорност, безобзирност и бескрупулозност у извршењу кривичног деликта.⁶⁰

Мотиви, односно побуде, откривају интимне покретаче који доводе до доношења одлуке да се изврши кривично дело.⁶¹ Мотив се појављује као узрок људске делатности, а циљ као резултат те делатности.⁶² А. Ђурић појашњава да између криминалног мотива и намере не постоји знак једнакости, будући да криминални мотив, као психолошко-вољно-нормативни елемент кривице, сегментарно и делимично учествује у формирању намерне кривице заједно са њеним другим елементима.⁶³

Слично намери и циљу, мотив је изван умишљаја. Наиме, кривично дело је извршено са умишљајем без обзира да ли су код учиниоца том приликом постојали и такви мотиви који су га руководили у извршењу кривичног дела. Међутим, постоје

⁵⁶ А. Ђурић: „Мотив у кривичном праву“, Ниш, 2006. година, стр. 68

⁵⁷ Ор. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“, стр. 123

⁵⁸ Ор. cit.: Б. Чејовић: „Кривично право, општи део“, стр. 220

⁵⁹ Ор. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“, стр. 123

⁶⁰ Ор. cit.: А. Ђурић: „Мотив у кривичном праву“..., стр. 108

⁶¹ Ор. cit.: Б. Чејовић: „Кривично право, општи део“, стр. 222

⁶² Ор. cit.: А. Ђурић: „Мотив у кривичном праву“..., стр. 68

⁶³ Ibidem

одређена кривична дела која ако су извршена из посебних мотива добијају своје квалификоване облике. Тако, на пример, ако је кривично дело убиства извршено из користољубља или из крвне или безобзирне освете, или из других ниских побуда, тада ће се постојати кривично дело тешко убиство. Уколико пак код учиниоца кривичног дела нису постојале ове побуде, тада се неће радити о тешком, већ о обичном убиству. Дакле, овде мотиви, односно побуде из којих је кривично дело учињено, представљају конститутивно обележје кривичног дела.⁶⁴

Навели смо да Кривични законик Републике Србије познаје две врсте умишљаја: директни (*dolus directus*) и евентуални (*dolus eventualis*). Намера претпоставља само директни умишљај, а не и евентуални, имајући у виду да код директног умишљаја намера као елеменат свести, покреће вољу на рад, док код евентуалног умишљаја постоји представа последице, дакле елеменат свести, али та представа није интензивна у односу према вољи, односно не покреће вољу на рад. Тако да код евентуалног умишљаја постоји само пристанак на последицу, која је предвиђена, обухваћена свешћу.⁶⁵

Тако, професор Чубински појашњава да према самој природи имовинских кривичних дела, ако умишљај не постоји не може бити ни кривичног дела, јер злочиначка суштина тих дела лежи у радњи, која се свесно врши и управљена је на неки туђ предмет или имовински интерес са жељом да се нешто добије за себе и са жељом или усвајањем губитка на страни другог, као резултата своје радње. На крају професор Чубински закључује да би нехатна крађа или нехатна превара биле правнички нонсенс.⁶⁶

Међутим, анализирајући одредбе XXI главе Кривичног законика, у коју су груписана кривична дела против имовине, може се уочити да постоји само једно кривично дело из ове главе, које се може извршити из нехата и то из несвесног нехата (када на страни учиниоца нема ни свести ни воље, али се кривица успоставља на чињеници да је учинилац био дужан и могао да зна да је његово дело забрањено). У питању је кривично

⁶⁴ Ор. cit.: Б. Чејовић: „Кривично право, општи део“, стр. 222

⁶⁵ С. Слијепчевић: „Намера и њен значај у кривичном праву“, Наша законитост, број 9-10, Загреб, 1958. година, стр. 452

⁶⁶ М. Чубински: „Научни и практички коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године“, посебни део, Београд, 1930. година, стр. 269-270

дело прикривања прописано чланом 221 Кривичног законика. Наиме, чланом 221 у ставу 2 Кривичног законика, прописан је други, лакши облик кривичног дела прикривања, и то у случају када учинилац поступа из нехата, односно када није знао, али је био дужан и могао да зна да је ствар прибављена кривичним делом.⁶⁷ Свесни нехат се код овог кривичног дела не може замислити⁶⁸, јер ако би учинилац знао да је ствар прибављена кривичним делом, вршио би умишљајни облик овог кривичног дела. Овај лакши облик кривичног дела прикривања спада у ретке примере нехатних кривичних дела који због своје природе захтевају постојање само једног од два облика нехата, имајући у виду да када законодавац одлучи да пропише нехатно кривично дело, он не прави разлику између свесног и несвесног нехата, већ нехатно дело постоји и у једном и у другом случају.⁶⁹ Па тако на пример, код кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја из члана 289 став 3 Кривичног законика, законик садржи формулацију: „Ако је кривично дело из став 1 и 2 учињено из нехата“.⁷⁰

5. Гоњење за кривична дела против имовине

Кривична дела против имовине по правилу се гоне по службеној дужности. Међутим, законодавац је предвидео да се један број имовинских кривичних дела гони по приватној тужби, у случају када је дело учињено у погледу приватне имовине грађана. Такав је случај са кривичним делом ситне крађе, утаје и преваре из члана 210 кривичног законика, те са кривичним делом одузимање туђе ствари из члана 211 Кривичног законика, са кривичним делом уништење и оштећење туђе ствари из члана 212 Кривичног законика, као и са кривичним делом оштећење туђих права из члана 220 Кривичног законика.

Поред тога, чланом 222 Кривичног законика, прописано је да се гоњење по приватној тужби предузима и за нека тежа дела, и то: кривично дело крађе из члана 203

⁶⁷ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁶⁸ Ор. cit.: З. Стојановић, Обрад Перић: „Кривично право, посебни део“....., стр. 186

⁶⁹ Ор. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“, стр. 168

⁷⁰ Готово идентична формулација се среће и када је у питању кривично дело изазивања опште опасности из члана 278 Кривичног законика

Кривичног законика, кривично дело тешке крађе из члана 204 Кривичног законика, кривично дело преваре из члана 208 Кривичног законика, кривично дело неовлашћено коришћење туђег возила из члана 213 Кривичног законика, кривично дело злоупотребе поверења из члана 216 (само за дела из става 1 и 3), те кривично дело прикривања из члана 221 Кривичног законика, под условом да је неко од ових дела учињено према брачном другу, лицу са којим учинилац живи у трајној ванбрачној заједници, сроднику по крви у правој линији, брату или сестри, усвојоцу или усвојенику или другим лицима са којима учинилац живи у заједничком домаћинству. Дакле, у овом случају гоњење се предузима по приватној тужби за напред наведена имовинска кривична дела, под условом да се учинилац налази у блиском односу са оштећеним, због чега се у појединим удбеницима из кривичног права ова кривична дела означавају као породична имовинска кривична дела.⁷¹

Такође, Кривичним закоником прописано је да се гоњење за поједина кривична дела из ове групе предузима по предлогу оштећеног. Такав је случај са кривичним делом утаје из члана 207 Кривичног законика, под условом да су утајене ствари у својини грађана. Осим тога гоњење по предлогу оштећеног предвиђено је и за кривично дело зеленаштва из члана 217 (само за дело из става 1), за кривично дело противправно заузимање земљишта из члана 218 Кривичног законика (само за дело из става 1), те за кривично дело противправно усељење из члана 219 Кривичног законика, такође само када је у питању дело из става 1. Уколико нема предлога оштећеног, надлежни јавни тужилац не може преузети гоњење за наведена кривична дела, јер у овој ситуацији кривично гоњење зависи од воље оштећеног. Истина, јавни тужилац на крају доноси одлуку да ли ће покренути кривични поступак, јер жеља оштећеног да гоњења буде подвргава се оцени јавног тужиоца.⁷² Оштећени, сходно члану 54 Законика о кривичном поступку, може све до завршетка главног претреса одустати од предлога за гоњење и тада суд у зависности од фазе поступка у којој је оштећени дао изјаву о одустанку доноси или решење о обустави поступка (уколико је до одустанка дошло изван или пре започињања главног претреса)

⁷¹ Оп. cit.: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 108

⁷² М. Грубач: „Кривично процесно право“, пето издање, Пројурис, Београд, 2013. година, стр. 33

или пресуду којом оптужбу одбија (уколико је до одустанка дошло од започињања па до завршетка главног претреса-члан 422 тачка 1 ЗКП-а).⁷³

6. Подела кривичних дела против имовине

Једна од карактеристика имовинских кривичних дела је њихова хетерогеност. Ова дела се међусобно разликују по објекту радње, по радњи извршења, по субјективном елементу итд.

Према објекту радње, имовинска кривична дела можемо поделити, с једне стране на дела која су управљена против ствари уопште (нпр. оштећење туђе ствари), нарочито против покретних ствари (нпр. крађа, разбојништво, разбојничка крађа), док су са друге стране дела управљена против имовине уопште, обухватајући сва имовинска права и имовинске интересе (нпр. изнуда, уцена, превара). Као радње извршења имовинских кривичних дела прописане су: одузимање (нпр. крађа, разбојништво...), присвајање (утаја), обмањивање (нпр. превара), принуђавање (нпр. изнуда), оштећење или уништење ствари итд.⁷⁴

У погледу субјективног елемента, нека од ових кривичних дела врше се са намером да се себи или другом прибави имовинска корист (крађа, разбојништво, разбојничка крађа итд), код других је довољна намера да се другом нанесе штета (као што је случај са привилегованим обликом кривичног дела преваре из члана 208 став 2 Кривичног законика), док за постојање неких имовинских кривичних дела, као што смо раније указали у раду, није потребна никаква посебна намера (нпр. оштећење туђе ствари).⁷⁵

⁷³ Законик о кривичном поступку (Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014)

⁷⁴ Ор. cit.: Н. Срзентић и А. Стајић: „Кривично право, општи и посебни део“..., стр. 378

⁷⁵ Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 292

Најзад, ова кривична дела могу се сврстати у две групе, а према природном својству објекта и то на: кривична дела против покретне имовине и кривична дела против имовинских права и интереса. Ова последња подела сматра се најприхватљивијом.⁷⁶

Према наведеној класификацији у кривична дела против покретне имовине спадају:

- крађа (члан 203 Кривичног законика)
- тешка крађа (члан 204 Кривичног законика)
- разбојничка крађа (члан 205 кривичног законика)
- разбојништво (члан 206 Кривичног законика)
- утаја (члан 207 Кривичног законика)
- одузимање туђе ствари (члан 211 Кривичног законика)
- неовлашћено коришћење туђег возила (члан 213 Кривичног законика)⁷⁷
- неовлашћено изношење културног добра у иностранство (члан 221а Кривичног законика)

У кривична дела против имовине и имовинских права и интереса спадају:

- превара (члан 208 Кривичног законика)
- превара у осигурању (члан 208а Кривичног законика)
- договарање исхода такмичења (члан 208б Кривичног законика)
- неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности (члан 209 Кривичног законика)

⁷⁶ Б. Чејовић: „Кривично право, посебни део“, Горњи Милановац, 1978. година, стр. 276

⁷⁷ Б. Чејовић: „Кривично право, општи и посебан део“, Београд, 2006. година, стр. 524-525

- уништење и оштећење туђе ствари (члан 212 Кривичног законика)
- изнуда (члан 214 Кривичног законика)
- уцена (члан 215 Кривичног законика)
- злоупотреба поверења (члан 216 Кривичног законика)
- зеленаштво (члан 217 Кривичног законика)
- противправно заузимање земљишта (члан 218 Кривичног законика)
- противправно усељење (члан 219 Кривичног законика)
- грађење без грађевинске дозволе (члан 219а Кривичног законика)
- прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе (члан 219б Кривичног законика)
- оштећење туђих права (члан 220 Кривичног законика)

Када је у питању кривично дело ситно дело крађе, преваре и утаје прописано чланом 210 Кривичног законика, уколико се односи на крађу и утају у том случају спада у групу имовинских кривичних дела против покретне имовине, а уколико се односи на превару спада у групу кривичних дела против имовине уопште и имовинских права и интереса.⁷⁸

Што се тиче кривичног дела прикривања, поставља се питање, у коју групу би према наведеној класификацији требало сврстати ово кривично дело?. Са једне стране, професори Радовановић, Ђорђевић и Чејовић сматрају да кривично дело прикривања спада у групу имовинских кривичних дела против имовине уопште и имовинских права и интереса⁷⁹, док са друге стране професор Шепаровић указује да ово кривично дело измиче

⁷⁸ М. Радовановић и М. Ђорђевић: „Кривично право, посебни део“, седмо издање, Београд, 1977. година, стр. 232

⁷⁹ Ibidem

наведеној подели, због своје акцесорне природе, јер да би оно постојало претходно мора да буде учињено неко друго кривично дело које значи кршење имовинскоправних односа.⁸⁰ И професор Тома Живановић у свом уџбенику из кривичног права говори о акцесорној природи кривичног дела прикривања и то објашњава на следећи начин: „Има једно кривично дело против имовине, које се не може подвести ни под једну, ни под другу од двеју поменутих група. То је прикривање ствари. Оно припада обема подједнако, јер се односи на сва кривична дела против имовине, акцесорно им је. Зато се има узети, да оно сачињава групу за себе“.⁸¹

⁸⁰Ор. cit.: З. Шепаровић: „Кривично право, посебни дио, заштита човјека и његових вриједности“....., стр. 207

⁸¹ Т. Живановић: „Основи кривичног права“, посебни део, I књига (кривична дела против приватних добара), друго поправљено и допуњено издање, Београд, 1923. година, стр. 152

Глава друга

ИМОВИНСКА КРИВИЧНА ДЕЛА СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ

КРОЗ ПРАВНУ ИСТОРИЈУ

1. ОПШТА ИСТОРИЈА

1. Уводна разматрања

Имовинска кривична дела са елементима принуде одувек су била предмет кривичноправне реакције. Наиме, ова кривична дела срећу се већ у првим писаним споменицима правне историје.

Од античког доба до данас имовина ужива правну заштиту. Међутим, са развојем друштвених односа мењали су се обим и интензитет заштите, као и облици напада на имовину. Степен заштите имовине од вршења насилних имовинских кривичних дела у првом реду зависио је од класног уређења конкретне државе. Тако се већ у правним споменицима античког периода срећу одредбе којима се предвиђају различите казне за иста кривична дела у зависности од тога да ли су учиниоци дела припадници владајуће или припадници потчињене класе. Такође, са развојем друштвених односа мењала се и казнена политика у погледу имовинских кривичних дела са елементима принуде.

Ради свеобухватнијег проучавања историјског развоја имовинских кривичних дела са елементима принуде у свету, у наставку рада биће анализирани неки од најзначајнијих правних споменика опште историје као што су: Хамурабијев законик, Руска правда, Псковска судна грамота, Винодолски закон, Салијски закон и др.

2. Хамурабијев законик

Најпознатији и најбоље сачувани законик древне Месопотамије је Хамурабијев законик. Пронађен је 1902. године у иранском граду Сузи,⁸² а законик је донео вавилонски владар Хамураби. Законик је писан клинастим писмом,⁸³ на стели од црног диорита. Француски археолози који су пронашли текст, пренели су стелу у Париз, где се и данас чува у музеју Лувр. Није познато када је законик донет, али се из пролога може претпоставити да је донет вероватно у последњој деценији дуге Хамурабијеве владавине (владао је од 1728. до 1686. године пре нове ере), када се краљ, окончавши успешна освајања, посветио унутрашњој консолидацији државе.⁸⁴ Законик је имао 282 члана.⁸⁵ Међутим, нису сви чланови сачувани, с обзиром да је на стели из Сузе уништено 35 чланова.⁸⁶ Законик обухвата разноврсну правну материју и регулише веома сложене својинске, породичне, облигационе и кривичноправне односе, а садржи и прописе о судству.⁸⁷ Хамурабијев законик је казуистичан, с обзиром да регулише конкретне случајеве и не познаје опште правне дефиниције.⁸⁸ Овај правни документ има изразито класни карактер, јер у првом реду штити интересе владајуће класе, предвиђајући различите казне за иста кривична дела у зависности од тога да ли су учиниоци дела припадници владајуће или припадници потчињене класе. Прописивао је веома строге казне, а при кажњавању се веома често користио принцип талиона.⁸⁹ Наиме, идеја талиона уграђена је у основе великог броја одредби: казна је одмазда за учињени деликт и зато треба да му буде једнака. Међутим, за људе тог древног периода, принцип талиона је свакако био и логичан и правичан начин одмеравања казне: ни више, ни мање од онога што је учињено оштећеном.⁹⁰

⁸² С. Шаркић: „Општа историја државе и права“, Београд, 1999. година, стр. 51

⁸³ Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“, Београд, 1988. година, стр. 34

⁸⁴ Ор. cit.: С. Шаркић: „Општа историја државе и права“..., стр. 51

⁸⁵ Ор. cit.: Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 34

⁸⁶ Ор. cit.: С. Шаркић: „Општа историја државе и права“..., стр. 51

⁸⁷ Ор. cit.: Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 34

⁸⁸ Ор. cit.: С. Шаркић: „Општа историја државе и права“..., стр. 51

⁸⁹ Ор. cit.: Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 34

⁹⁰ Д. Николић: „Фрагменти правне историје“, Ниш, 1997. година, стр. 73

Међу имовинским кривичним делима са елементима принуде, у Хамурабијевом законнику срећемо само кривично дело разбојништва. Наиме, члан 22 прописује: „Ако неко изврши разбојништво и буде ухваћен да се убије“.⁹¹ Интересантно је да законик не садржи дефиницију разбојништва, али га третира као веома тешко имовинско кривично дело, што произилази из чињенице да је за ово дело запрећена смртна казна.

Хамурабијев законик у члану 23 предвиђа: „Ако разбојник не буде ухваћен, опљачкани треба пред богом да тражи све што му је однесено. Тада ће му насеље и старешина насеља, на чијем је земљишту разбојништво извршено, накнадити све што му је однесено.“⁹² Дакле, у случајевима када учинилац разбојништва, након извршења дела не буде ухваћен, оштећеном је остављена могућност да пред богом тражи све што му је одузето. Исто тако, законик у оваквим случајевима, предвиђа колективну и подељену одговорност насеља и старешине насеља, у чијим границама је разбојништво извршено, обавезујући их да оштећеном солидарно надокнаде штету проузроковану овим кривичним делом.

3. Имовинска кривична дела са елементима принуде у римском праву

Римско право не дефинише општи појам јавног деликта. Римљани су разне недозвољене радње проглашавали јавним деликтом, а лица која су их извршила могла су бити гоњена. Интересантно је, за римско право да деликти нису увек били унапред прописани. О одговорности грађана одлучивали су магистрати и скупштине, при чему они нису полазили само од прописа, већ и од схватања о томе који се поступци грађана смеју допустити, а који не. Казуистички прилаз праву, у одсуству прецизних правила о томе када се може покренути поступак, отварао је могућност да се нешто прогласи деликтом јавног права тек након првог спроведеног поступка и кажњавања. У области јавних деликата, у Риму је био прихваћен концепт по коме добар грађанин на основу постојећег

⁹¹ Ор. cit.: Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 37

⁹² Ор. cit.: Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 37

законодавства предвиђа шта би се у будућности могло сматрати недозвољеним, избегава то и на тај начин не долази под удар деликтне одговорности. Резултат оваквог концепта у области јавних деликата је био да у римском праву нема начела *nullum crimen sine lege*.⁹³

Од деликата против имовине, римско право је познавало крађу (*furtum*) која се могла гонити и као приватни деликт, крађу стоке, превару, крађу јавне имовине, замену докумената о овлашћењима магистрата, изнуђивање које врше носиоци јавних функција (*repetundae*), паљевина, уништавање и премештање међа.⁹⁴

У римском праву разбојништво (*rapina*), које се састоји у насилном одузимању туђе ствари првобитно је сматрано тежим обликом крађе. Доцније, услед често вршених разбојништава за време грађанских нереда претор је 66. године пре н.е. је за случај насилног извршења крађе од стране оружане гомиле установио *actio vi bonorum raptorum*,⁹⁵ по којој се од учиниоца могла у року до године дана захтевати казна у четвороструком износу вредности одузете ствари, а након протеча тог рока у једноструком. Имајући у виду да је разбојништво сматрано тежим обликом крађе, као такво имало је својства и деликта цивилног и деликта хонорарног права. Тако је оштећени могао да се определи за трајну *actio furti* или временски ограничену *actio vi bonorum raptorum*, будући да није било дозвољено кумулирање оба правна средства. Кумулацију ова два правна средства, делимично је дозволио Јустинијан, па је оштећени који би покренуо поступак по *actio furti*, касније имао могућност да употреби и *actio vi bonorum raptorum*, с тим да је са обе тужбе могао да оствари казну у четвороструком износу вредности одузете ствари.⁹⁶

Корен појма изнуде лежи у каснијем римском праву.⁹⁷ Наиме, у римском праву појам изнуде се појавио у доба царства. Раније се изнуда подводила под службено кривично дело *crimen repetundarum*, а примењивала се цивилноправна заштита у виду *actio quod metus causa*. У доба царства појавио се нарочити *crimen extraordinarium-concussio*.

⁹³ А. Маленица: „Римско право“, Нови Сад, 2003. година, стр. 127-130

⁹⁴ *Ibidem*

⁹⁵ Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије“, посебни део, I књига, свеска 2, Београд, 1939. година, стр. 51

⁹⁶ А. Ромац: „Рјечник римског права“, Загреб, 1989. година, стр. 469

⁹⁷ Ф. Лист: „Немачко кривично право“, Београд, 1902. година, стр. 36

Разликовала се *concessio publica* (изнуда злоупотребом стварног или наводног службеног положаја) и *concessio privata* (изнуда претњом кривичном тужбом).⁹⁸

4. Руска правда

Руска правда је први сачувани зборник руског обичајног права. Има две верзије-кратку која потиче из XI века и има 43 члана, и проширену која потиче из XII века и има 135 чланова.⁹⁹ Ову збирку прописа донео је кнез Кијевске Русије Јарослав Мудри (1019-1054), да би законски утврдио постојеће феудалне односе.¹⁰⁰ Кратка верзија Руске правде састављена је из закона Јарослава Мудрог и уредби његових синова, а садржи углавном кривичноправне прописе који носе у себи реликте родовско племенских обичаја (нпр. крвна освета).¹⁰¹ У науци је позната под именом кратка редакција Руске правде или само као Кратка правда. Њен оригинал није сачуван, а позната су само два преписа Кратке правде, оба из средине XV века тзв. Академијин и тзв. Археографски рукопис, који су садржински толико слични да је готово извесно да су настали преписивањем истог извора. Проширена редакција Руске правде, која је позната и под називом Шира правда, заснована је на тексту Кратке правде, затим на уставу кнеза Владимира II Мономаха и законодавству других руских кнежева с краја XI и из XII века. Ни њен оригинал није сачуван, а у научној употреби је најчешће тзв. Тројицки рукопис из друге половине XIV века.¹⁰²

Код Руске правде неопходно је напоменути да се за њу везује први покушај одређивања кривичног дела на један општи начин. Њен најчешћи назив за кривично дело јесте „обида“, израз који познаје и српско средњовековно право.

⁹⁸ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије“, посебни део..., стр. 167

⁹⁹ Ор. cit.: Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 141

¹⁰⁰ С. Јасић: „Закони старог и средњег вијека“, Београд, 1968. година, стр. 111

¹⁰¹ Ор. cit.: Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 141

¹⁰² Ор. cit.: Д. Николић: „Древноруско словенско право“..., стр. 93

Руска правда познаје само две врсте кривичних дела: против личности (убиство, телесне повреде, увреда, туча) и против имовине (разбојништво, крађа, повреда међа, незаконито коришћење туђе имовине).¹⁰³

Дакле, међу имовинским кривичним делима са елементима принуде, Руска правда помиње разбојништво-„разбој“. Под разбојништвом се у Руској правди подразумева умишљајно и сурово наносење штете личности и њеној имовини. Тако се у члану 20 Кратке правде помиње убиство при разбојништву. Наиме, овом одредбом прописано је да за убиство „огњишчанина“ (домаћина) в разбои“, општина на чијој се територији догодило убиство плаћа новчану казну („виру“).¹⁰⁴ У члану 3 Проширене редакције прописано је да „ако неко убије кнежева мужа приликом разбоја, а кривца не пронађу, то треба да виру плати она верв (општина) на чијем земљишту лежи глава (убијеног) и то 80 гривни, ако је (убијени обичан) човек онда 40 гривни“. ¹⁰⁵ То значи да су општине биле дужне да проналазе разбојнике, или да плаћају високе новчане износе уколико их не траже или не пронађу. Извршиоци разбојничког убиства нису плаћали виру као код обичног убиства, већ су предавани кнезу на милост и немилост, што је означавано особеним изразом „поток и разграбленије“.¹⁰⁶

5. Псковска судна грамота

Најзначајнији руски правни споменик из времена након доношења Руске правде, а пре поновног изграђивања јединствене руске државе са новим центром у Москви је Псковска судна грамота, која се ослања на претходно право, а утиче на потоње. Не може се са сигурношћу утврдити од када датира овај правни споменик. Наиме, једини познати препис Грамоте је пронађен у Одеси 1843. године, а из њега се не може поуздано

¹⁰³ Ор. cit.: Д. Николић: „Древноруско словенско право“..., стр. 180-181

¹⁰⁴ Ор. cit.: Д. Николић: „Древноруско словенско право“..., стр. 182, 205

¹⁰⁵ Ор. cit.: Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 141

¹⁰⁶ Ор. cit.: Д. Николић: „Древноруско словенско право“..., стр. 182

прочитати да ли је донета 1397. или 1467. године.¹⁰⁷ Имовинска кривична дела су у Грамоти нешто детаљније одређена у поређењу са Руском правдом. Истом одредбом регулисани су крађа, пљачка и разбојништво. Ова дела разликују се само према висини казне. Наиме, за обичну крађу прописана је казна 9 гривни, док је за пљачку и разбојништво, као тежа имовинска кривична дела прописана казна 70 гривни. За крађу у цркви и крађу коња прописана је смртна казна. Изузетно су строги и прописи о поврату код кривичног дела крађе. Тако се обична крађа, када је двапут извршена од стране истог лица кажњава новчано, али трећи пут-смртном казном.

Грамота не прави разлику између кривичних дела разбојништва и пљачке. За оба дела прописана је новчана казна, али се по ширем разумевању смисла законског текста, под пљачком (грабежом) подразумева јавно и насилно одузимање имовине, док разбојништво (разбој) укључује и напад на личност.¹⁰⁸

6. Салијски закон

Салијски закон представља зборник обичајног права салијских Франака. Првобитна верзија од 65 чланова настала је крајем V или почетком VI века, током владавине Клодовика (481-511), унука оснивача династије Меровинга. Написан је на исквареном латинском језику, са мноштвом уметнутих франачких речи и израза. Садржи претежно норме кривичног права, док је неупоредиво мањи број одредаба стварног, облигационог, брачног, породичног, наследног и процесног права.¹⁰⁹ Пошто је збирка временом допуњавана, у време владавине Карла Великог начињен је пречишћен текст од 70 чланова назван *Lex Salica Emendata*.¹¹⁰ Најчешћа казна је компензација (откуп), а само у неколико случајева у Салијском закону је предвиђена смртна казна. Међутим, постојала је

¹⁰⁷ Оп. cit.: Д. Николић: „Древноруско словенско право“..., стр. 98-99

¹⁰⁸ Оп. cit.: Д. Николић: „Древноруско словенско право“..., стр. 102 и 185

¹⁰⁹ Д. Николић и А. Ђорђевић: „Законски текстови старог и средњег века“, Ниш, 2013. година, стр. 49

¹¹⁰ Оп. cit.: С. Шаркић: „Општа историја државе и права“..., стр. 133

могућност и да се компензација претвори у смртну казну онда када ни кривац, ни његови најближи сродници објективно нису у стању да је исплате.¹¹¹

У глави XIV која носи назив „О пљачкашима“ предвиђено је кривично дело разбојништва. У члану 1 ове главе Салијског закона, прописано је да ако неко опљачка слободног човека и то му буде доказано, казниће се казном од 2.500,00 динара, што износи 62,5 солида. Ова казна ће се изрећи и у случајевима када Римљанин опљачка салијског варвара, док је за Франка који опљачка Римљанина прописана блажа казна-35 солида.¹¹² Овакво неједнако кажњавање у ствари наглашава етничку компоненту Салијског закона, која се огледа у већој заштити Франака у односу на Галоримљане.¹¹³

Чланом 5 наведене главе, прописано је да ће се у случајевима када неко нападне човека на путу, новчано казнити казном од по 2.500,00 динара или 62,5 солида, сви они који су сачињавали разбојничку банду или су суделовали у разбојништву. Исту казну од 62,5 солида, прописује и члан 6, за чланове разбојничке банде која нападне туђе имање.

У глави XXXV која носи назив: „О убиствима и пљачкама робова“, предвиђена су кривична дела разбојништва, учињена на штету робова и лита¹¹⁴. Тако је чланом 1 ове главе прописано да ако слободан човек опљачка туђег роба и буде му доказано да је отео више од 40 динара, новчано ће се казнити са 1.200,00 динара, односно 30 солида. Надаље, чланом 3 прописано је да ће се слободан човек који опљачка роба, казнити новчаном казном од 600 динара или 15 солида, уколико је вредност одузетих ствари мања од 40 динара. Ако је пак разбојништво извршио слободан човек на штету туђег лита, сходно члану 4, новчано ће се казнити казном од 1.400,00 динара, што износи 35 солида.¹¹⁵

Салијски закон у глави XLII, регулише кривична дела убиства извршена од стране разбојничке банде, па тако чланом 1 предвиђа новчану казну од 72.000 динара или 1.800 солида за онога ко скупивши разбојничку банду, нападне слободног човека, који је припадао краљевој пратњи, у његовој кући и тамо га убије. За убиство слободног човека,

¹¹¹ Оп. cit.: Д. Николић: „Фрагменти правне историје“..., стр. 180

¹¹² Оп. cit.: Д. Николић и А. Ђорђевић: „Законски текстови старог и средњег века“..., стр. 54

¹¹³ Оп. cit.: Д. Николић: „Фрагменти правне историје“..., стр. 180

¹¹⁴ Полуслободни људи, али по статусу ближи кметовима.

¹¹⁵ Оп. cit.: Д. Николић и А. Ђорђевић: „Законски текстови старог и средњег века“..., стр. 61-62

који није припадао краљевој пратњи, прописана је блажа казна која сходно члану 2 износи 24.000 динара или 600 солида. Уколико је оштећени Римљанин или припадник лита и краљевских кметова, за њихово убиство плаћа се половина од напред наведеног износа, сходно члану 3.¹¹⁶ Из ових одредаба Салијског закона провејава и његов класни карактер, имајући у виду да се највиши степен заштите пружа лицима из краљеве пратње.¹¹⁷

7. Винодолски закон

Винодолски закон представља средњовековни зборник правних прописа, а донет је 1288. године и примењивао се у области Винодол. Ова област представљала је баштину крчких кнезова Франкопана.¹¹⁸ Жупа Винодол се налазила у залеђу кварнерског приморја, а у њен састав је улазило девет општина. Винодолски закон је написан у Новом граду (данас Нови Винодолски), курзивном глагољицом, на старохрватском језику, сачуван у препису из XVI века, који у својим одредбама чува и значајне трагове најстаријег словенског права уопште.¹¹⁹

Винодолски закон донет је у циљу нормирања и учвршћивања феудалних односа и поретка. Поред увода овај зборник садржи 77 чланова. За разлику од оскудно уређене грађанскоправне материје, Винодолски закон је веома исцрпно регулисао кривичноправну материју. Наиме, зборник је обухватио дела против власти и цркве, против личности и имовине. У погледу казни, Винодолски закон је превагу дао новчаној казни, а поред ње познавао је како телесне казне, тако и смртну казну. Прописивао је индивидуалну одговорност, а под одређеним условима и колективну одговорност и кривицу, па је самим тим поред индивидуалних, под одређеним условима прописивао и могућност изрицања колективних казни.¹²⁰

¹¹⁶ Ibidem

¹¹⁷ Оп. cit.: Д. Николић: „Фрагменти правне историје“..., стр. 180

¹¹⁸ Оп. cit.: С. Јасић: „Закони старог и средњег вијека“..., стр. 135

¹¹⁹ Оп. cit.: Д. Николић и А. Ђорђевић: „Законски текстови старог и средњег века“..., стр. 133

¹²⁰ Оп. cit.: С. Јасић: „Закони старог и средњег вијека“..., стр. 135-136

Одредбом члана 6 Винодолског закона, регулисано је кривично дело разбојништва, за које закон користи термин „грабеж“. Наиме, одредбом члана 6 је прописано:

„И ако би тко починио грабеж на путу или гдје другдје, нека плати казну кнезу 50 либара“. Дакле, ово дело се састоји у насилном одузимању имовине од другог лица и за исто је прописана новчана казна која се плаћала кнезу.

Члан 9 Винодолског закона прописује казне за крађу и разбојништво у случајевима када против окривљеног нема других доказа, већ се његова кривица утврђује искључиво на основу заклетве оштећеног. У таквим случајевима прописано је да се за „грабеж“-разбојништво плаћа новчана казна од 25 либара, док се за крађу плаћа 12 либара. Учинилац се може казнити наведеним казнама само под условима да је у крађи или разбојништву причињена штета, односно да се ради о свршеним кривичним делима, и да је при извршењу ових дела оштећени узвикнуо: „помагај“.¹²¹

Интересантно решење садржано је у члану 71 Винодолског закона, а односи се на ситуације у којима је оштећени затекао на делу разбојника. Наиме, овом одредбом, предвиђено је да оштећени неће бити кажњен уколико убије разбојника, кога је у току ноћи затекао на делу („и ако нађем разбојника ноћу на мојој штети, то јест да ми чини штету“), при чему није био у могућности да обезбеди доказе против истог јер или га није могао живог ухватити или га није познавао од раније.¹²²

¹²¹ Оп. cit.: С. Јасић: „Закони старог и средњег вијека“..., стр. 138-139

¹²² Ibidem, стр. 155

8. *Constitutio criminalis Carolina*

Кривични закон Карла V донет је 1532. године. Познат је под називом Каролина (*Constitutio criminalis Carolina*)¹²³ и представља најзначајнији кривичноправни споменик касног феудализма.

Каролина има 219 чланова, а у односу на кривично право појединих немачких земаља имала је супсидијарни карактер.¹²⁴ Основни смисао њеног доношења било је попуњавање празнина у локалним законима, али је ипак неспорно да је кривично право немачких земаља све до средине XVIII века изграђивано на темељима које је она поставила.¹²⁵

Поред тежње да обједини кривично право, а још више кривични поступак у целој Немачкој, Каролина уводи доста прегледну систематику и прецизне дефиниције кривичноправних појмова (покушај, саучесништво, нехат, урачунљивост, нужна одбрана и сл.) и добро описане дефиниције деликата.¹²⁶ Наиме, сама кривична дела су доста добро одрађена и могу се чак разврстати по групама (против државе, религије, личности, морала и својине). Све ово није садржало дотадашње непотпуно, непрегледно и често нејасно кривично право појединих немачких земаља.¹²⁷

Међутим, у погледу кажњавања Каролина предвиђа врло строге, сурове казне.¹²⁸ Тако суров казнени систем Каролине имао је за циљ застрашивање околине призорима мучења и погибљења, а свакако се може довести у везу и са угушењем великог сељачког устанка 1525. године и настојањима законодавца да и суровим казнама предупреди организовање сличних покрета. Јавно су извршаване и смртна казна и телесне казне. Смртна казна је извршавана уз додатна мучења-спаљивањем, чупањем меса усијаним клештима, черечењем, давлеењем, затрпавањем, распињањем на точку или вучењем до

¹²³ Ор. cit.: С. Шаркић: „Општа историја државе и права“..., стр. 172

¹²⁴ Ор. cit.: Ј. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 199

¹²⁵ Ор. cit.: Д. Николић: „Фрагменти правне историје“..., стр. 252

¹²⁶ Ор. cit.: Ј. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 199

¹²⁷ Ор. cit.: Д. Николић: „Фрагменти правне историје“..., стр. 252

¹²⁸ Ор. cit.: С. Шаркић: „Општа историја државе и права“..., стр. 172

места погубљења. Међу телесним казнама најсуровије су биле одсецање појединих делова тела и чупање језика.¹²⁹

Од имовинских кривичних дела са елементима принуде у Каролини се помиње једино кривично дело разбојништва. Наиме, члан 126 је носи назив: „кажњавање разбојника“ и прописује следеће:

„Сваки злонамерни, разобличени разбојник треба да буде кажњен по сили закона наших Претходника и Нашег општег царског права мачем или другом смртном казном која потиче у таквим случајевима из добрих обичаја сваког појединог места.“¹³⁰

Из наведене одредбе, може се закључити да Каролина не садржи дефиницију разбојништва, али га третира као веома тешко имовинско кривично дело, предвиђајући смртну казну за учиниоце овог дела.

2. НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

1. Уводна разматрања

У старом српском праву могу се наћи одредбе о имовинским кривичним делима са елементима принуде. Прве одредбе о кривичном делу разбојништва срећу се већ у Хиландарској повељи од 1276-1281. године. Ово кривично дело среће се под називом гуса. Наиме, у члану 6 Хиландарске повеље говори се о узимању силом („по силе“) чега на тргу, дакле о тржишном разбојништву. Надаље, у члану 3 Обећања краљице Јелене Дубровнику од 1281. године истиче се, да ће и она штитити, ако краљ пошаље војску на Дубровник „или гусу“ (разбојнике). У византијском Прохирону се налази једна одредба о *famosi*

¹²⁹ Оп. cit.: Д. Николић: „Фрагменти правне историје“..., стр. 252-253

¹³⁰ Оп. cit.: Љ. Кандић: „Одабрани извори из опште историје државе и права“..., стр. 216

latrones (јавни, познати лопови), за које је била прописана казна вешање на месту злочина.¹³¹

Други важан византијски правни документ који је познавао кривично дело разбојништва је Синтагма од 1335. године. Овај правни зборник преведен је у Србији за време владавине цара Душана, а потом је у периоду 1348-1349. године настала знатно скраћена редакција за потребе царског суда.¹³² У Синтагми је разбојништво самосталан деликт у односу на крађу, за који је била прописана смртна казна. Крађа је дефинисана као тајно узимање, а разбојништво као узимање силом, с оружјем или без оружја. Такође, Синтагма разликује „гусарство по суши и по мору“.¹³³

2. Душанов Законик

Један од најважнијих докумената у српској правној историји је свакако Душанов законик, који је донет на Сабору у Скопљу 21. маја 1349. године. Првобитна верзија законика садржавала је 135 чланова, док је на сабору који је одржан у Скопљу или Серезу 1354. године законик допуњен са још 66 чланова.¹³⁴ Био је написан ћирилицом (тзв. рашка редакција старословенског), на ондашњем говорном српском језику. Оригинална верзија није сачувана, па је реконструисан преко већег броја преписа, међу којима је најстарији Струшки препис из друге половине XIV века, који је нађен у непотпуној верзији са једва половином текста Законика. Најпотпунији препис Душановог законика, који се и највише користи у науци јесте Призренски препис настао крајем XV или почетком XVI века. У Душановом законнику преовлађују одредбе кривичног права, али је законик регулисао и област управног, стварног, брачног и породичног права. Душанов законик поред

¹³¹ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 52

¹³² Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“, Универзитет у Новом Саду, Правни Факултет, Нови Сад, 2004. година, стр. 42

¹³³ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 52

¹³⁴ Ор. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“... стр. 44

оригиналних законодавних решења, садржи и реципирано византијско право, као и право из дотадашњих владарских повеља и право из уговора са Дубровником.¹³⁵

Од имовинских кривичних дела са елементима принуде, Законик је познавао разбојништво и то под називом гуса.¹³⁶

Наиме, у Душановој Србији разбојнички напади су били веома распрострањени. Најпознатији разбојнички старешина у то доба био је Момчило, господар Родопе. У ово доба, разбојништвом су се најпре бавили представници виших слојева народа-племићи, односно властела. Међутим, друштво од оваквих веома опасних и штетних појава морало заштитити, тако што их је забрањивало, а њихове виновнике строго кажњавало.¹³⁷

Интересантно је да су крађе и разбојништва извиђани тек по приватној тужби, док је сматрано као кривично дело против државе крађа и разбојништво које се врши из заната, тако да је задатак државних власти био да такве кривце гоне.¹³⁸

Одредбе чланова 145-150 биле су намењене искорењивању познатих (професионалних) лопова и разбојника.

У циљу ефикаснијег сузбијања ових кривичних дела, Законик уводи и широку колективну одговорност. Одговоран је господар села где се кривично дело десило, цело село, старешина катуна и градова. Ухваћени разбојник је вешан стрмоглавце, а лопов је био ослепљиван. Село где би се они ухватили расељавано је, а господар села је морао прво да надокнади штету коју би лопови и разбојници причинили, а потом је кажњаван као и они. Сеоске старешине и чиновници у селима и катунима били би кажњавани истом казном, уколико би се у њиховим селима и катунима нашао лопов или разбојник. Њихова одговорност се заснивала на томе што нису благовремено предузели потребне мере да до крађе или разбојништва не дође. Такође, постојала је и одговорност властеле ако је

¹³⁵ Оп. cit.: Д. Николић и А. Ђорђевић: „Законски текстови старог и средњег века“..., стр. 151

¹³⁶ Љ. Кркљуш: „Одабрани извори из правне историје српског народа“, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2003. година, стр. 43

¹³⁷ М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“, Зборник радова наставника Више школе унутрашњих послова, Београд, број 8, 2004. година, стр. 127

¹³⁸ Ј. Герасимовић: „Старо српско право“, Београд, 1925. година, стр. 134-135

пренебрегнула упозорење сеоских старешина и чиновника да има лопова и разбојника и није предузела потребне мере. И они су били кажњавани као лопови и разбојници.

Судије којима је цар поверио истрагу лопова и разбојника имале су посебна овлашћења. Сви који би пречули наредбу судије, све власти, црквене и световне, властела и други, кажњавани су као за непослушност цару.

Члан 149 Душановог Законика одређује да лопов или разбојник који би били ухваћени на делу (обличенија) не могу бити помиловани.¹³⁹ Даље, Законик у овом члану прописује да се у случају када лопов и разбојник буду ухваћени на делу прво ослепе, а да се потом над њима изврше смртне казне вешањем.¹⁴⁰ („...„Ти-зи гусарије и тати да се не помулију, на да се ослепе и обесе“)¹⁴¹. Ако нема хватања на делу и других стварних доказа, осумњичени за крађу и разбојништво били би подвргавани божијем суду-железу. Разлози за овако строге казне свакако леже у чињеници да се оваквим разбојништвима могла бавити само властела, те је то представљало и угрожавање мира и стабилности у држави. Такво разбојништво, организовано од стране властеле, представљало је и својеврсно одметништво и угрожавало владаочев ауторитет и правни поредак.¹⁴²

Душанов Законик није познавао кривична дела разбојничке крађе и уцене.

Када је у питању кривично дело изнуде, законик је регулисао судијску изнуду (која може да се уврсти и у службена кривична дела). Наиме, у члану 110 забрањује се покретним судијама („куда греду по земљи царства ми и својој области“), да храну насилно („по силе“, тј. претњом или силом) узимају. Законик није прописивао казну за ово кривично дело, па се у том случају примењивало обичајно право (судска пракса). Осим судијске изнуде, Душанов Законик чланом 118 забрањује изнуду према трговцима на путу, или уопште према онима који робом тргују. Наведеном одредбом, забрањује се задржавање трговца силом и распарчавање његове робе, натурајући му новац силом. Прописана казна је 500 перпера или 5 сат. Надаље, члан 220 забрањује царским

¹³⁹ Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“..., стр. 88

¹⁴⁰ Оп. cit.: Ј. Герасимовић: „Старо српско право“..., стр. 138

¹⁴¹ Љ. Кркљуш: „Одабрани извори из правне историје српског народа“, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2003. година, стр. 43

¹⁴² Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“..., стр. 88

цариницима, да ма кога принуде да им робу прода у бесцење. За изнуду према трговцима прописана је казна од 300 перпера властелину. Иста казна предвиђена је и за цариника који је ово дело учинио према трговцу.¹⁴³

Такође, интересантно је напоменути да се у једној хиландарској хрисовуљи, разбојништво изједначава са данашњим изнуђивањем: „забрањује се претњом или чим другим утицати на купца да скупље што купи, или на продавца да јевтиније прода“.¹⁴⁴

3. Кривично право Србије за време Првог српског устанка (1804-1813) Закон протe Матеје Ненадовића и Карађорђево закон

На самом почетку устанка наилазимо на настојање (позив Карађорђево на организовање судова) да се организује судство, а паралелно са овом, јавља се потреба да се, и поред важећих обичаја и праксе донесу посебни устанички прописи материјалног кривичног права. Наиме, правни поредак који се почео развијати, па и норме материјалног кривичног права у њему, заснивао се углавном на правним схватањима судија и обичајима којима су се служили (од 1793. године када је Београдски пашалук, према одредбама Свиштовског мира и султанових хатишерифа, добио нешто самоуправе) оборкнезови и кметови. Правих писаних закона у данашњем смислу у овом раздобљу, тако рећи, није ни било. Оно мало писаних прописа материјалног кривичног права се добрим делом наслања на постојеће обичаје.

Као писани извори материјалног кривичног права овог раздобља појављују се: Закон протe Матеје Ненадовића, Карађорђево закон¹⁴⁵, те наставленија, дипломе, писма, наредбе канцеларије Врховног војводе упућене појединим старешинама устанка, као и мало сачуваних наредба Правитељствујушћег совјета. Ови прописи не представљају неке

¹⁴³ Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 167

¹⁴⁴ Оп. cit.: Ј. Герасимовић: „Старо српско право“..., стр. 135

¹⁴⁵ Карађорђево законик Тома Живановић је назвао „Криминални законик“, а Данило Медаковић „Правила војена и народња“, Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“..., стр. 166

целовитије и организованије правне акте, имајући у виду да у њима обично нема неког система и већег реда, нити је материја одвојена по правним областима. Зато ћемо у њима сретати норме са различитих правних подручја, али ипак може се рећи да, у целини посматрано, кривичноправно подручје доминира.¹⁴⁶

Први закон устаничке Србије је Закон проте Матеје Ненадовића. Готово се сви писци слажу да овај закон датира из прве године устанка (вероватно од месеца маја 1804. године). До данас нам је познато седам његових тачака. Закон је садржавао 14-15 пунктова, евентуално двадесетак. Рађен је на основу Крмчије (зборника средњовековног црквеног прав), Јустинијанових и Мојсијевих закона.¹⁴⁷

Закон проте Матеје Ненадовића, највероватније је важио само за Ваљевску нахију, будући да су на скупштини Ваљевске нахије, вероватно првих дана месеца маја 1804. године изабране прве судије, којима је дато и упуство за суђење, у виду неколико тачака, „пунктова“, о којима прота Матеја Ненадовић говори у својим Мемоарима.¹⁴⁸

Од имовинских кривичних дела Закон проте Матеје Ненадовића помиње само крађу стоке у тачки, односно у пункту број 3 који гласи: „Ко украде јагње, прасе, коња или вола, тај да плати двоје и да се каштигује штаповима“.¹⁴⁹ Дакле, за крађу стоке, закон је предвиђао кумулативно: телесну казну у виду шибања („каштиговања“) штаповима и новчану казну у висини двоструке вредности украдене ствари.

Други веома значајан закон из времена устаничке Србије свакако јесте Карађорђеви закон. У овом закону се срећу норме кривичног, породичног, имовинског и управног права. Али његов значај је превасходно кривичноправни.¹⁵⁰ Могуће је да је закон имао 38 чланова, а по једном наводу 41 члан. Није познат ни тачан датум његовог доношења. Као могући датуми помињу се 1807. и 1810. година. С обзиром на то да се закон не помиње у

¹⁴⁶ С. Пихлер: „Кривично право Србије за време Првог устанка (1804-1813)“, Зборник института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, број 4, 1975. година, стр. 209-210

¹⁴⁷ Ibidem, стр. 210-211

¹⁴⁸ Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“..., стр. 165

¹⁴⁹ Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Одабрани извори из правне историје српског народа“..., стр. 53

¹⁵⁰ Оп. cit.: С. Пихлер: „Кривично право Србије за време Првог устанка (1804-1813)“..., стр. 211

изворима, нити има трага о његовој примени у пракси српских судова, вероватна је претпоставка да је донет пред крај постојања устаничке државе и да није ни ступио на снагу.¹⁵¹

Међу кривичним делима против имовине са елементима принуде, у члану 35 помиње се кривично дело разбојништво. Наведеном одредбом инкриминише се одлазак у хајдуке и „харање браће своје“, односно вршење имовинских кривичних дела на штету своје браће. Закон искључује могућност помиловања ове категорије учинилаца и предвиђа да када се разбојник ухвати жив да се преда суду, а суд ће га поред обавезивања да врати „похарано“, односно да надокнади штету проузроковану кривичним делом, осудити и на телесну казну: пребијања ногу и року и разапињања на точак.¹⁵²

За хајдучију су одговарали не само хајдуци, него и њихови јатаци, старешине које су се користиле хајдуцима, па чак и онај ко би хајдуку дао хлеба, а није га одмах пријавио селу. Сви су они кажњавани истом тешком казном: пребијања руку и ногу и разапињања на точак.¹⁵³

Један посебан облик кривичног дела изнуде можемо наћи у члану 33 Карађорђевог закона који прописује казну губљења власти на неко време за старешину који би за кулук себи задржао од војске село или више села.¹⁵⁴

4. Казнителни законик за Књажевство Србију

Казнителни Законик за Књажевство Србију донет је 29. марта 1860. године за време друге владавине кнеза Милоша Обреновића. На снагу је ступио 12. маја 1860. године.¹⁵⁵

¹⁵¹ Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“..., стр. 166

¹⁵² Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Одабрани извори из правне историје српског народа“..., стр. 57

¹⁵³ Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“..., стр. 167

¹⁵⁴ Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 168

Казнителни законик Србије из 1860. године спада у један од најважнијих правних докумената бивше кнежевине и доцније краљевине Србије. Иако се кнез Милош дуго и оштро противио неком озбиљнијем законодавном раду, јер се прибојавао да ће закони ограничавати његову широку власт, ипак присиљен потребама, те све чешћим захтевима у земљи и утицајима са стране (посебно из Аустрије и Русије), он је крајем тридесетих година иницирао рад на кодификацији кривичног законодавства, како материјалног тако и процесног. Након што је крајем 1828. године кнез Милош прописао пословник за Народни суд, одмах идуће године решио је да се донесе „нужни закон за народ“, па је тај важан посао поверио председнику Народног суда Теодоровић Лазару и кнежевом секретару Давидовић Димитрију.¹⁵⁶

Већина европских кривичних законика тога времена ослањала се на француски Code penal из 1811. године, но српски правници су за основу Кривичног законика узели Пруски кривични законик из 1851. године. У том правцу, Д. Николић закључује да се може сматрати да је српски Кривични законик био његова рецепција.¹⁵⁷

У току свог важења Казнителни законик за Књажевство Србију доживео је велики број измена и допуна.¹⁵⁸ Важио је и након формирања нове државе, Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, јер је Указом регента Александра Карађорђевића од 25. фебруара 1919. године, проширен на цело подручје Краљевине СХС и примењивао се све до 1. јануара 1930. године, када је ступио на снагу Кривични законик Краљевине СХС који је донет 29. јануара 1929. године.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“..., стр. 218

¹⁵⁶ С. Пихлер: „Основне црте у развоју кривичног права Србије од 1815. до кодификације из 1860. године“, Анали Правног факултета у Београду, јануар-април 1974. година, стр. 147-151

¹⁵⁷ Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“, Прометеј, Нови Сад, 2002. година, стр. 255

¹⁵⁸ З. Стојановић: „Кривично право, општи део“, XII издање, Београд, 2006. година, стр. 49

¹⁵⁹ Оп. cit.: С. Пихлер: „Основне црте у развоју кривичног права Србије од 1815. до кодификације из 1860. године“..., стр. 147

Законик има 45 глава унутар којих је обједињено 397 параграфа. Састоји се из увода и три дела: првог, „о казнењу злочинства и преступлења уобште“, другог, „о казнењу злочинства и преступлења понаособ“, и трећег, „о казнењу изступлења“.¹⁶⁰

Увод садржи дефиницију три врсте кривичних дела: злочинства, преступа и иступа, које се разликују према тежини казне која је предвиђена. У првом делу су садржане одредбе које чине општи део класичних буржоаских кривичних законика: то су општи појмови кривичног права, распоређени у следеће главе: о казнама, о покушају, о саучесницима, о извињавајућим и казну умањујућим околностима, о олакшавајућим и отежавајућим околностима, о стицају, о поврату и о застарелости. У другом делу су садржани прописи о појединим злочинима и преступима. Кривична дела су груписана према добру које је угрожено кривичним делом (заштитном објекту). То су: отаџбина, владар и устав, закон, власт и јавни поредак, чиновничка и свештеничка служба, новчани промет, јавне и приватне исправе, живот, телесни интегритет, лична слобода, морал, црква и религија, част, имовина, вера у заклетву и сведочење и општа сигурност људи и имовине. Трећи део садржи прописе о иступима, где се разликује општи и посебан део. То су најлакша дела, која су у надлежности полицијских власти.¹⁶¹

Кривична дела против имовине са елементима принуде садржана су у двадесетчетвртој глави овог законика, која носи наслов: „о разбојничеству, ајдуковању и насилном изнуђивању“. Ова глава Казнителног законика обухватала је од 237. до 250. параграфа.

Параграфом 237 регулисано је кривично дело разбојништво које Казнителни законик познаје као „разбојничество“ на следећи начин:

*„Ко недозвољеним начином, силом, опасном претњом или зостављањем каквог лица, од овога какву покретну ствар одузме и себи присвоји, сматра се за разбојника“.*¹⁶²

¹⁶⁰ Д. Николић: „Кривични законик Кнежевине Србије из 1860. године“, докторска дисертација, Београд, 1989. година, стр. 80

¹⁶¹ Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“..., стр. 218-219

¹⁶² Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Одабрани извори из правне историје српског народа“..., стр. 113

Након доношења Закона о изменама и допунама Казнителног законика од 17. јуна 1861. године овај параграф гласи:

*„Разбојник је онај ко силом употребљеном против лица или грозећи му с места опасношћу за живот и тело, од овога какву покретну ствар одузме у намери да је противзаконно себи присвоји“.*¹⁶³

Разбојништво је дакле крађа извршена силом против лица или претњом непосредном опасношћу за тело или живот. Сила треба да је управљена против лица, а не против ствари.¹⁶⁴ Није довољна само сила над стварима (нпр. откидање ланца за сат прикопчаног за прсник), а ни сила над другим лицима (нпр. над дететом да би се мајка навела да да какву ствар).¹⁶⁵ Сила која је управљена против ствари, није довољна ни онда када она физички погађа лице (нпр: када су коњи од фијакера насилно задржани)-посредна сила. Сила треба да је управљена искључиво против лица из чијег притежања се ствар одузима. Разбојништво је довршено када је ствар одузета, а у погледу виности захтева се умишљај учиниоца, као и намера да се узета ствар противправно присвоји.¹⁶⁶

Параграфом 238 Законик у суштини дефинише разбојничку крађу као имовинско кривично дело (иако ово дело предвиђа као посебан облик кривичног дела разбојништва) на следећи начин:

„Као разбојник сматраће се и казнити и онај, који на делу крађе ухваћен, да би украдену ствар задржао, противу лица силу или опасну претњу употреби“.

Казнителни Законик је третирао кривично дело разбојништва као веома тешко и опасно дело, што произилази из запрећене казне, обзиром да параграф 239 предвиђа: *„Разбојник да се казни робијом најмање 5 година“.*

У параграфу 240 Законик предвиђа квалификовани облик разбојништва:

¹⁶³ Л. Урошевић: „Судски требник“, II део, за потребу судског особља, Београд, 1911. година, стр. 272

¹⁶⁴ Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“, I књига (кривична дела против приватних добара), друго поправљено и допуњено издање, Београд, 1923. година, стр. 193-194

¹⁶⁵ Оп. cit.: Л. Урошевић: „Судски требник“, II део..., стр. 272

¹⁶⁶ Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 194

„Ако је разбојник при крађи или отимању каквог човека убио, да се казни смрћу, ако се докаже да је хтео убити“. Овде је дакле реч о разбојништву квалификованом убиством и то умишљајним убиством (...“ако се докаже да је хтео убити“). Кад је употребом силе или претње проузрокована смрт нападнутог умишљајно, законодавац не узима да постоји идеални стицај између разбојништва и убиства, већ да је прво кривично дело квалификовано другим.¹⁶⁷

Параграфом 241 прописани су тежи облици кривичног дела разбојништва:

„Робијом од десет до двадесет година да се казни разбојник:

-ако је при отимању какав човек телесно или душевно тешко или опасно повређен или осакаћен. Овде се ради о квалификованом облику разбојништва који постоји када је употребом силе или претње нанета тешка телесна повреда.

*-ако је разбојник већ једанпут због разбојничества био кажњен.*¹⁶⁸ Овај тежи облик разбојништва постоји ако се ради о разбојнику у поврату, односно да је учинилац раније био осуђен за разбојништво. Изгледа према томе, да не би била довољна ранија осуда за разбојничку изнуду (параграф 250 Казнителног законика), али би несумњиво била довољна осуда за разбојничку крађу, пошто се она у параграфу 238 изједначава са разбојништвом („Као разбојник сматраће се и казнити“).¹⁶⁹

*-ако се последовавши смрт не би могла разбојнику у хотичност приписати тј. ако се не докаже да је хтео убити.*¹⁷⁰ Овде је реч о квалификованом облику разбојништва, који постоји када је употребом силе или претње нехатно (или без нехата) проузрокована смрт нападнутог. Ни у овом случају (као ни када је у питању умишљајно убиство при извршењу кривичног дела разбојништва прописано параграфом 240), законодавац не

¹⁶⁷ Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 198

¹⁶⁸ Оп. cit.: Ј. Урошевић: „Судски требник“..., стр. 274

¹⁶⁹ Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 197

¹⁷⁰ Оп. cit.: Ј. Урошевић: „Судски требник“..., стр. 274

узима да постоји идеални стицај између разбојништва и нехатног убиства, већ да је прво дело квалификовано другим.¹⁷¹

-ако је разбојник, или један од разбојника или саучесника при учињеном разбојништву оружје при себи имао.

*-ако су у разбојничеству два или више њих били, који су се на ту цел договорили.*¹⁷²
Овај облик разбојништва подразумева да је разбојништво извршено од стране два или више лица (извршилаца или саучесника), која су се на вршење разбојништва (или разбојничке крађе, пошто је она, како смо то већ навели параграфом 238 изједначена са разбојништвом), договорили. Није довољно да су се договорили да врше крађе.¹⁷³

-ако је разбојничество на јавним путовима и местима учињено.

-ако је разбојничество у време ноћи у кућама где људи живе и у овима принадељећим зградама учињено.

*-ако је разбојник какво лице на муке мећао, да своје имање открије.*¹⁷⁴ „Метање на муке“ је дуже наношење јачих физичких или душевних болова. Мучење треба да је вршено за време разбојништва, а не само поводом разбојништва. Мучен треба да је сам онај, против кога је извршено разбојништво, а мучење треба да је управљено на то, да мучени „своје имање открије“. Оно је према томе саставни део силе или претње, којима се разбојништво врши, а не делатност, која с овим има везе само у погледу времена и места њеног извршења. Учиниолац треба поред умишљаја да има и намеру, да мучењем принуди нападног на откриће његове имовине. Мучење је увек злостава, а њиме може бити проузрокована и телесна повреда у ужем смислу. Због тога се не може узети да постоји идеални стицај између злоставе или телесне повреде тако проузроковане и разбојништва, већ их разбојништво конзумира.¹⁷⁵

¹⁷¹ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 198

¹⁷² Ор. cit.: Л. Урошевић: „Судски требник“..., стр. 274

¹⁷³ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 197

¹⁷⁴ Ор. cit.: Л. Урошевић: „Судски требник“..., стр. 274

¹⁷⁵ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 199

Параграф 242 Казнителног законика за Књажеводство Србију, предвиђа да ће се учинилац казнити казном која је прописана за разбојништво и у случају када је дело остало у покушају: *И онај који је с разбојничком намером настојећу опасну претњу или силу противу лица употребио, да се казни као разбојник, ма и да није ништа отео или однео.*¹⁷⁶

Казнителни законик за Књажеводство Србију из 1860. године, међу имовинским кривичним делима прописује и кривично дело изнуде и за исто користи термин „насилно изнуђивање“. Тако је параграфом 246 прописано:

Ко ради своје или другог неправедне користи, претећи коме да ће му какво зло учинити, принуди га да што учини или не учини, сматра се као насилни изнудитељ.

Параграф 247 прописује казну за кривично дело изнуде:

*Свако насилно изнуђивање, да се казни затвором најмање три месеца.*¹⁷⁷

Дакле, према Казнителном законуку изнуда подразумева изнуђење каквог чињења или нечињења претњом каквим злом. Законик не захтева да је лице, које је принуђено на неко чињење или нечињење, било тиме оштећено у својој имовини, нити бар да је његова имовина била угрожена. Изнуда се тако јавља као једна посебна врста принуде, што је искључиво кривично дело против слободе. Међутим, законодавац је изнуду предвидео као самостално кривично дело, а не као врсту принуде. Законска разлика између ова два дела огледа се у разлици која постоји између учинилаца или како проф. Живановић каже „криваца“ код принуде и изнуде. За појам кривца код изнуде тражи се један нов елеменат, а то је намера прибављања какве користи.

Изнуда је према томе изнуђење какве радње претњом (или силом), које је управљено на прибављање какве противправне користи. Или краће, изнуда је принуда управљена на прибављање какве противправне користи.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Т. Живановић: „Казнени законик и кривични поступак“, Београд, 1920. година, стр. 130

¹⁷⁷ Оп. cit.: Т. Живановић: „Казнени законик и кривични поступак“..., стр. 132

Казнителни законик за Књажеводство Србију у параграфу 248 предвиђа посебан облик изнуде, који у суштини представља уцену или шантажу. За овај облик изнуде Тома Живановић користи термин „уцењивачка изнуда“.¹⁷⁹ Наведеним параграфом је прописано:

*Ко од другог насилно што изнуди претњом, да ће га за нека његова казнима дела власти јавити, или да ће нека његова дела обзнанити, која би овога у општем мњењу обезуважила и понизила, ако је тим цел своју постигао, да се казни затвором до две године, у противном случају затвором до шест месеци, или у новцу до две стотине талира.*¹⁸⁰

Зло којим се овде прети, састоји се у откривању извесних истинитих чињеница, односно претња се односи на извесне истините законом одређене чињенице („дела“) из живота принуђеног, а радња којом се прети јесте откривање тих чињеница. Истините чињенице („дела“) законом одређене су двојаче: то су пре свега „казнима дела“ (при чему се не прави разлика између злочина, преступа и иступа), док се чињенице друге врсте састоје у „делима“, „која би овога у општем мњењу обезуважила и понизила“.¹⁸¹ Дела, која би изнуђеног у општем мњењу обезуважила и понизила су она чије је извршење противно части. Дела су пак, само људске радње, а не чињенице уопште. Код овог кривичног дела треба да се прети откривањем дела на тај начин да и шира јавност може сазнати за та дела. Дела, чијим се откривањем прети треба да су и заиста извршена.¹⁸²

Овај облик изнуде карактеристичан је по томе што се овде прети непротивправним радњама, јер пријава кривичног дела и откривање истинитих чињеница су правно допуштене радње. У односу на основни облик кривичног дела изнуде прописаног у параграфу 247 за коју професор Тома Живановић употребљава термин „проста изнуда“, за

¹⁷⁸ Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 79-80

¹⁷⁹ Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 84

¹⁸⁰ Оп. cit.: Ј. Урошевић: „Судски требник“..., стр. 278

¹⁸¹ Т. Живановић: „Изнуда у српском Казненом законик“., Архив за правне и друштвене науке, књига VIII, свеска трећа, Београд, 1909. година, стр. 221

¹⁸² Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 84

овај облик предвиђена је знатно блажа казна. Оваква разлика је оправдана када се узме у обзир да се проста изнуда може извршити претњом извесним противправним злом.¹⁸³

У параграфу 249 Казнителног законика за Књажевство Србију, предвиђен је тежи облик кривичног дела изнуде коју професор Живановић назива „опасна изнуда“:

*Кад је ко за цел насилног изнуђивања претио да ће кога убити, ватром попалити, или водом преплавити или да ће му другу какву велику штету учинити, да се казни робијом до пет година.*¹⁸⁴

Ова се изнуда сматра опасном, будући да су напред наведена зла којима се прети код овог облика таква, да у јачој мери утичу на слободу одлучивања у односу на зла којима се прети код других облика изнуде. Учиницац, код овог облика изнуде, мора бити свестан и тога да прети убиством, паљевином, поплавом или каквом другом великом штетом.¹⁸⁵

Параграфом 250 Казнителног законика предвиђен је још један тежи облик кривичног дела изнуде, тзв. „разбојничка изнуда“:

*Ако ли је изнудитељ претио, да ће кога с места убити, или осакатити, или је силу противу лица употребио, да се казни подобно разбојнику.*¹⁸⁶

За овај облик изнуде карактеристично је да се користе средства, којима се извршава разбојништво, па се зато и зове разбојничка изнуда. Средства разбојничке изнуде су: претња садашњом опасношћу за живот и тело („с места убити или осакатити“) и сила против лица. Што се тиче опасности за тело, наводи се само осакаћење, што представља један облик кривичног дела тешке телесне повреде прописане у 177. параграфу.¹⁸⁷ Међутим, израз „осакатити“ не треба схватити у његовом техничком значењу, тј. као једну врсту тешке телесне повреде из параграфа 177, јер би било необјашњиво, зашто није

¹⁸³ Оп. cit.: Т. Живановић: „Изнуда у српском Казненом законнику“..., стр. 222

¹⁸⁴ Оп. cit.: Ј. Урошевић: „Судски требник“..., стр. 278

¹⁸⁵ Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 85

¹⁸⁶ Оп. cit.: Ј. Урошевић: „Судски требник“..., стр. 278

¹⁸⁷ Оп. cit.: Т. Живановић: „Изнуда у српском Казненом законнику“..., стр. 223

разбојничка изнуда и изнуда претњом којом другом тешком телесном повредом. Извршилац мора бити свестан и ових средстава претње.¹⁸⁸

5. Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца

У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца је од њеног настанка (1. децембра 1918. године) до доношења јединственог кривичног законика постојало шест правних подручја у области кривичног права. Изузетак је војно кривично законодавство, јер је важење српског војног кривичног законика из 1901. године проширено на целу државу. Осим тога, донето је и неколико посебних закона из области кривичног права који су важили у целој земљи, међу којима и Закон о заштити јавне безбедности и поретка у држави од 1921. године.¹⁸⁹

Све до доношења јединственог кривичног законика, по принципу правног континуитета до унификавања права за целу државу, за Краљевину СХС, у Србији се примењивао Казнителни законик за Књажевство Србију од 1860. године, у Црној Гори је важио Кривични законик за Црну Гору од 1906. године, који је био верна копија овог првог. Оба су рађена по узору на пруски КЗ од 1851. године. У Хрватској, Словенији и Босни и Херцеговини примењивало се аустроугарско казнено право, с тим што је у прве две територијалне јединице важио КЗ о злочинствима, преступима и прекршајима из 1878. године. Војводина и Међумурје су били засебна правна подручја и ту је важило мађарско кривично законодавство које је у то време било најмодерније.¹⁹⁰

На унификацији кривичног законодавства почело се радити 1921. године, а нови Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца донет је 29. јануара 1929. године¹⁹¹, дакле непосредно након увођења шестојануарске диктатуре краља Александра Карађорђевића. Законик је ступио на снагу 1. јануара 1930. године. Законик је имао

¹⁸⁸ Оп. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“..., стр. 85

¹⁸⁹ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 50

¹⁹⁰ Оп. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза..., стр. 15-16

¹⁹¹ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 50

обележја савременог, технички добро израђеног законика. У његовој изради коришћен је пројекат који је у Србији начињен 1910. године, а има и утицаја немачких пројеката од 1925. и 1927. године.¹⁹² Многа решења из овог кривичног законика постоје у основи и данас у нашем кривичном праву.¹⁹³

Кривична дела против имовине груписана су у глави XXVII Кривичног законика за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Имовинска кривична дела са елементима принуде су сврстана у другом делу ове главе под насловом: „Разбојништво и изнуда“. За ова кривична дела карактеристично је:

- 1) да су управљена против туђе имовине и
- 2) да код њих као начин извршења служи употреба силе или претње

Прва горе наведена особина поставља јасну границу између ових кривичних дела и кривичних дела против живота и тела или кривичних дела против слободе, јер ако је намера учиниоца била усмерена на прибављање туђих ствари (у било ком облику), па и да је учинилац у остварењу те намере извршио убиство, телесну повреду или насиље (принуду), неће одговарати за та дела, већ за дела обухваћена у другом делу главе XXVII Кривичног законика за Краљевину СХС.

Друга карактеристика ових кривичних дела поставља разлику између разбојништва и изнуде са једне стране, и осталих кривичних дела против имовине, са друге стране.¹⁹⁴

Параграфом 326 дефинисано је кривично дело разбојништва на следећи начин:

Ко силом употребљеном против неког лица или претњом истовремене опасности за живот или тело одузме туђу покретну ствар, или ко учини на други који начин неко лице неспособним да спречи ово одузимање, у намери да присвајањем ствари прибави себи

¹⁹² Оп. cit.: Љ. Кркљуш: „Правна историја српског народа“..., стр. 460

¹⁹³ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 50

¹⁹⁴ Оп. cit.: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 293

*или другом противправну имовинску корист, казниће се као разбојник робијом од петнаест година.*¹⁹⁵

Дакле, према параграфу 326 Кривичног законика за Краљевину СХС, разбојништво се састоји у одузимању силом или претњом туђе покретне ствари из туђег притежања у намери противправног присвајања. Сила или претња морају бити употребљени против неког лица. Употреба силе против ствари никад се по нашем праву не може сматрати као разбојништво.¹⁹⁶ Без значаја је јачина употребљене силе. Према професору Томи Живановићу постојаће кривично дело разбојништво и онда када је ствар изненада истргнута из нечије руке или са нечијег тела.¹⁹⁷ Међутим, професор Чубински Михајло сматра супротно и разлику између разбојништва и крађе у обиму јавног узимања ствари објашњава на следећем примеру: Уколико је учинилац тако брзо ухватио ствар, да оштећени није имао времена, ни могућности да учини отпор (ухватио му је шешир са главе, ишчупао новчаник из руку и сл.), брзина напада сама по себи не искључује примену прописа о разбојништву, те оваква дела морају да се казне као крађа, а не као разбојништво, ако поред брзине напада постоји и употреба силе против ствари, а не против лица. Чак и код најбржег напада, који је безусловно искључивао отпор, ако је сила нападача била управљена против лица (ударио је по руци и ухватио новчаник, ударио је по глави, тим ударцем скинуо му шешир, а потом ухватио шешир и побегао и сл.) то ће бити разбојништво, јер ту постоје и субјективни и објективни елементи тог кривичног дела. Са употребом силе законодавац је поистоветио чињење на ма који начин другог лица неспособним да спречи одузимање ствари. Што се тиче претње, потребно је да се прети истовременом опасношћу за живот или тело.¹⁹⁸ Према проф. Томи Живановићу опасност за живот или тело подразумева опасност да се нанесе смрт или телесна повреда.¹⁹⁹ Међутим, професор Михајло Чубински, опасност за живот или тело код разбојништва,

¹⁹⁵ Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца од 27. јануара 1929. године, прво издање, Београд, 1929. година, стр. 123

¹⁹⁶ Ор. cit.: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 295

¹⁹⁷ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 46

¹⁹⁸ Ор. cit.: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 295

¹⁹⁹ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 46

тумачи екстензивније, указујући да се под опасношћу не подразумева само угрожавање телесном повредом, већ и озбиљном повредом телесног интегритета, иако та повреда (нпр. силовање), не би спадала у групу кривичних дела против живота и тела (према Кривичном закону за Краљевину СХС силовање је било груписано у групу кривичних дела против јавног морала).²⁰⁰ У погледу виности потребан је умишљај на страни учиниоца, као и намера да себи или другом прибави противправну имовинску корист.

Кривични законик за Краљевину СХС, у параграфу 327 у суштини прописује кривично дело разбојничке крађе на следећи начин:

Као разбојник казниће се и крадљивац, који на делу крађе ухваћен, у намери да украђену ствар задржи, употреби силу против неког лица или претњу истовременом опасношћу за чији живот или тело или на који други начин учини неко лице неспособним да га спречи у одношењу ствари.

Карактеристично је да законик не користи термин разбојничка крађа за означавање овог кривичног дела, које сматра једнако тешким имовинским кривичним делом као што је и кривично дело разбојништва, прописујући једнаке казне за оба дела. Разбојничка крађа је као и разбојништво сложена из крађе и принуде. Али за разлику од разбојништва средства принуде, сила, претња и чињење неспособним на други начин за спречавање одношења ствари нису овде средство за извршење крађе, за узимање ствари из туђег притежања дакле, већ средство за задржање већ украдене ствари. Средства принуде треба да су уперена против оног лица, које је учиниоца на делу крађе ухватило и које је предузело повраћај ствари или се то од њега могло очекивати по објективној процени. Уколико би сила, претња или чињење неспособним били управљени против неког од саучесника у крађи, који је хтео да ствар задржи искључиво за себе, неће постојати кривично дело разбојничке крађе. У погледу виности код учиниоца овог кривичног дела захтева се умишљај као и намера да се употребом принуде задржи украдена ствар.

²⁰⁰ Оп. cit.: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 293

Кривица је искључена уколико је учинилац употребом средстава принуде хтео само да спречи да буде ухваћен или да буде пријављен.²⁰¹

Параграфом 328 прописани су тежи облици кривичног дела разбојништва. Наиме, наведеним параграфом прописано је:

Разбојник ће се казнити робијом најмање пет година или вечитом робијом:

-ако је при разбојништву коме нанета тешка повреда из 178. или 179. параграфа

*-ако је разбојништво учинило више лица.*²⁰² Код овог тежег облика кривичног дела разбојништва поставља се питање шта се подразумева под појмом „више лица“. Професор Тома Живановић наводи да ће овај квалификовани облик разбојништва постојати уколико су га извршила два или више лица, од којих једно може бити извршилац, а друго саучесник и да је неопходно да њиховим умишљајем буде обухваћена свест о овој квалификованој-„поштравној“ околности.²⁰³ Супротно овоме, професор Михаило Чубински сматра да је за постојање овог облика разбојништва неопходно да је разбојништво учинило најмање три лица. Аргументацију за овакав став професор Чубински налази у томе што се законик код других кривичних дела служи изразом „два или више лица“, те да је стога јасно да је за облик из тачке 3 неопходно да је дело извршено од стране најмање три лица.²⁰⁴

-ако је разбојништво учињено ноћу

-ако је разбојништво учињено са свирепостију (окрутношћу) или мучењем

-ако је разбојник имао при себи ради напада или одбране или уништаја лица и имовине какво опасно оруђе или распрскавајуће материје

²⁰¹ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 39-42

²⁰² Ор. cit.: Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца од 27. јануара 1929. године, прво издање, Београд, 1929. година, стр. 124

²⁰³ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 50

²⁰⁴ Ор. cit.: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 299

*Ако је при томе неко лице лишено живота, разбојник ће се казнити смрћу или вечитом робијом.*²⁰⁵ За разлику од Казнителног законика за Књажевство Србију из 1860. године, који је прописивајући квалификоване облике разбојништва, када је као последица наступила смрт пасивног субјекта, предвиђао два посебна облика овог кривичног дела, у зависности од тога да ли је у односу на последицу-смрт оштећеног постојао нехат или умишљај учиниоца, Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца из 1929. године такву разлику не прави и прописује смртну казну или вечиту робију, ако је при извршењу разбојништва неко лице лишено живота. Оваква формулација указује да је за постојање овог најтежег облика разбојништва, довољан нехат учиниоца у односу на смрт као последицу кривичног дела разбојништва.

Кривично дело изнуде прописано је параграфом 329 Кривичног законика за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Законик изнуду дефинише на следећи начин:

*Ко у намери да себи или другоме прибави противправну имовинску корист, запретивши другоме каквим злом или учинивши га неспособним да се противи, принуди га да нешто учини или не учини или трпи на штету своје или туђе имовине, казниће се као изнуђач строгим затвором и новчано и губитком часних права. За покушај ће се казнити.*²⁰⁶

Према томе, кривично дело изнуде се састоји: 1) у принуђавању другог лица да нешто учини или трпи на штету своје или туђе имовине; дакле ту нема (као код разбојништва и крађе) одузимања конкретног предмета, већ постоји повреда туђег имовинског интереса; 2) у чињењу принуде онеспособљавањем жртве или претњом каквим злом²⁰⁷, које дакле може бити и моралне и материјалне природе, али не мора доћи

²⁰⁵ Ор. cit.: Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца од 27. јануара 1929. године, прво издање, Београд, 1929. година, стр. 124

²⁰⁶ Ор. cit.: Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца од 27. јануара 1929. године, прво издање, Београд, 1929. година, стр. 124

²⁰⁷ Овде професор Михајло Чубински види јасан критеријум за прављење разлике између изнуде и разбојништва. Наиме, код разбојништва постоји сила, претња или онеспособљавање за отпор, док се код изнуде принуђавање врши само претњом или онеспособљавањем, јер свака непосредна примена силе по директном законском тексту (код постојања других споменутих у закону услова) претвара изнуду у разбојништво. Осим тога, за изнуду је довољно ако је била употребљена претња ма каквим злом, док је за разбојништво потребна претња која ствара опасност за живот и тело, која мора бити истовремена, дакле не опасност за будуће, која карактерише изнуду, већ непосредна опасност за угрожено добро на лицу места.

истовремено (на лицу места); и 3) у чињењу дела у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист, тј. неки материјални плус, на примање за које код учиниоца не постоји никакво правно овлашћење. У погледу виности потребан је умишљај и то директни умишљај, имајући у виду да се за постојање дела захтева и намера на страни учиниоца да себи или другом прибави противправну имовинску корист. Покушај је кажњив и постоји од момента започете претње или започетог онеспособљавања за отпор.²⁰⁸

Поред овог основног облика кривичног дела изнуде или тзв. просте изнуде, Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца у параграфу 330 предвиђа тежи облик изнуде-опасну изнуду:

*Ко у намери изнуде прети другом убиством или којим опште познатим злочинством или употреби силу против лица, казниће се робијом до пет година.*²⁰⁹

Овде се ради о изнуди која се врши претњом убиством или којим опште познатим злочинством или силом против лица. Опште познато злочинство је као злочинство инкриминисано дело, које је због своје тежине или због честог извршавања такво, да свако може, као за убиство, доћи до сазнања о његовом карактеру било злочинства, било кривичног дела уопште. Код овог облика кривичног дела изнуде, учинилац мора бити свестан и тога да прети убиством или једним опште познатим злочинством.²¹⁰ Имајући у виду да се опасна изнуда према законској формулацији може извршити и употребом силе против лица, поставља се питање разграничења изнуде и разбојништва, јер се у овој тачки изнуда потпуно приближава разбојништву.²¹¹

Ор. cit.: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 300

²⁰⁸ Ор. cit.: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 300

²⁰⁹ Ор. cit.: Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца од 27. јануара 1929. године, прво издање, Београд, 1929. година, стр. 124

²¹⁰ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 165

²¹¹ Професор Чубински разлику види у томе, што се код разбојништва сила употребљава ради противправног присвајања туђе ствари, а код изнуде сила се употребљава у намери да се друго лице на нешто принуди у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист, не одмах, на лицу места, већ доцније. Али у том случају остаје потпуно нејасно зашто је за изнуђача који је употребио силу

Слично Казнителном закону за Књажевство Србију и Кривични законик за Краљевину СХС, предвиђао је и један лакши облик кривичног дела изнуде, чији законски опис одговара кривичном делу уцене. Због тога, за кривично дело прописано параграфом 331 Кривичног законика за Краљевину СХС, професор Тома Живановић користи термин уцењивачка изнуда. Параграфом 331 прописано је:

*Ко у намери изнуде саопшти коме да ће против њега или њему блиских лица предати што год јавности што би њиховој части шкодило и тиме га принуди да учини или не учини или трпи нешто на штету своје или туђе имовине, казниће се строгим затвором и новчано.*²¹²

Особеност ове врсте изнуде састоји се у томе што је њено средство само претња и у особености зла којим се прети, с обзиром да се зло којим се прети састоји у предаји јавности нечега што би части шкодило. Оно што се предаје јавности не мора бити нека људска радња (или дело), већ то може бити свака чињеница, али та чињеница треба да заиста постоји, јер претња клеветом би представљала основни облик изнуде тзв. просту изнуду. Предаја јавности туђих чињеница по себи није противправно дело, уколико не постоји обавеза чувања тајне, због тога је карактеристично за уцењивачку изнуду да зло којим се прети није противправно.²¹³

На крају, Кривични законик за Краљевину СХС, предвиђао је у параграфу 332 квалификоване изнуде, с обзиром на особене, теже врсте криваца: 1) изнуде које се врше у виду заната или 2) изнуде у продужењу према истом лицу. Параграфом 332 је прописано:

*Ако изнуђач (329-331) врши изнуде у виду заната или у продужењу према истом лицу, казниће се робијом од петнаест година.*²¹⁴

прописана казна робије само до пет година, а за разбојника робија до петнаест година. Ор. cit.: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 300

²¹² Ор. cit.: Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца од 27. јануара 1929. године, прво издање, Београд, 1929. година, стр. 125

²¹³ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права Краљевине Југославије, посебни део“, Београд, 1939. година, стр. 165-166

²¹⁴ Ор. cit.: Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца од 27. јануара 1929. године, прво издање, Београд, 1929. година, стр. 125

Приликом прописивања овог тежег облика изнуде, законодавац је имао у виду опасну категорију професионалних криваца. Чињеницу да ли учинилац врши изнуде у виду заната, цени суд по свом уверењу и према околностима у сваком конкретном случају, нарочито водећи рачуна о томе да ли постоји више случајева изнуде и да ли учинилац има било које поштено занимање од кога живи. Међутим, чак и ако има неко поштено занимање од кога живи, није искључено постојање овог кривичног дела, уколико суд дође до уверења да је и вршење изнуда код учиниоца занат, макар и споредан. Када је у питању вршење изнуде као продуженог кривичног дела, законодавац је ту имао у виду случајеве када је од истог учиниоца-изнуђивача неколико пута настрадала једна иста жртва. Овај квалификовани облик изнуде, примењује се на све врсте изнуде, дакле подједнако, код просте изнуде, опасне изнуде и уцењивачке изнуде.²¹⁵

6. Кривични законик Федеративне Народне Републике Југославије из 1951. године

Кривични законик ФНРЈ донет је 2. марта 1951. године, а ступио је на снагу 1. јула 1951. године.²¹⁶ Он је представљао савремен и легислативно-технички добро урађен законик. Поред тога што је писан под утицајем страног кривичног законодавства (пре свега швајцарског КЗ), он у знатној мери представља оригиналну кодификацију материјалног кривичног права. Законик је у току двадесет шест година свог важења (до 1.

²¹⁵ Оп. cit.: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 303

²¹⁶ Кривични законик ФНРЈ је објављен у „Службеном листу ФНРЈ“, број 13/51, а ступио је на снагу 01.07.1951. године према члану 2 Уводног закона за КЗ („Службени лист ФНРЈ“, број 11/51). За време његовог трајања претрпео је укупно шест измена и допуна. Прве измене и допуне учињене су 2. јула 1959. године, доношењем Закона о изменама и допунама, који је објављен у „Службеном листу ФНРЈ“, број 30/1959. Потом су уследиле измене и допуне 22. јула 1962. године, објављене у „Службеном листу ФНРЈ“ број 31/62, са исправкама у броју 37/62. Следеће измене и допуне уследиле су 4. априла 1965. године, објављене у „Службеном листу ФНРЈ“, број 15/65, затим 29. марта 1967. године, објављене у „Службеном листу ФНРЈ“ број 15/67. Претпоследње измене уследиле су 26. априла 1969. године, објављене у „Службеном листу ФНРЈ“, број 20/69, док су последње измене и допуне са исправком објављене у „Службеном листу ФНРЈ“ број 6/73 и 11/73.

јула 1977. године) доживео велики број измена и допуна од којих су најважније оне из 1959. године.²¹⁷

Кривични законик ФНРЈ у члану 24 прописао је врсте казни које се могу изрећи учиниоцима кривичних дела. То су: смртна казна, строги затвор, затвор, конфискација имовине и новчана казна.²¹⁸

Имовинска кривична дела са елементима принуде сврстана су у главу XX која носи назив: „Кривична дела против друштвене и приватне имовине“. Чланом 251 Кривичног законика ФНРЈ, прописано је кривично дело разбојничке крађе на следећи начин:

„Ко је на делу крађе затечен, па у намери да украдену ствар задржи употреби силу против неког лица или претњу да ће непосредно напасти на живот или тело, казниће се строгим затвором до дванаест година.“²¹⁹

Интересантно је да је ово први Кривични законик који ово дело именује као разбојничку крађу, имајући у виду да ни Казнителни законик за Књажевство Србију из 1860. године, а ни Кривични законик за Краљевину СХС из 1929. године, нису познавали разбојничку крађу као самостално, посебно кривично дело, већ се ово кривично дело сматрало посебним обликом кривичног дела разбојништва па су се и обележја овог кривичног дела помињала одмах након прописивања основног облика кривичног дела разбојништва.

Кривично дело разбојништва прописано је чланом 252 Кривичног законика ФНРЈ:

„Ко употребом силе против неког лица или претњом да ће непосредно напасти на живот или тело одузме туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем прибави

²¹⁷ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 51-52

²¹⁸ Кривични законик и Законик о кривичном поступку, са уводним законима и регистрима појмова, једанаесто пречишћено и допуњено издање, Београд, 1974. година, стр. 8-9

²¹⁹ Оп. cit.: Кривични законик ФНРЈ, „Службени лист ФНРЈ“, број 13/51. Чланом 172 Закона о изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ („Службени лист ФНРЈ“, број 30/1959) мења се члан 251 у делу прописане казне за кривично дело разбојничке крађе, којим се за ово кривично дело прописује казна строгог затвора до дванаест година, без прописивања посебног минимума. Пре наведене измене Кривични законик ФНРЈ из 1951. године, за ово кривично дело прописивао је казну строгог затвора од две до дванаест година.

*себи или другом противправну имовинску корист, казниће се строгим затвором најмање три године“.*²²⁰

Чланом 253 Кривичног законика ФНРЈ, прописани су тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва, тако да тежи случај разбојничке крађе и разбојништва постоји:

-ако је при извршењу разбојничке крађе или разбојништва нанесена неком лицу са умишљајем тешка телесна повреда или

-ако је разбојништво учињено у саставу групе или банде.

За ове теже облике разбојничке крађе и разбојништва, прописана је казна строгог затвора најмање пет година.

Најтежи облик разбојничке крађе и разбојништва постоји:

-ако је при извршењу разбојничке крађе или разбојништва неко лице са умишљајем лишено живота. Прописана казна за овај, најтежи облик разбојничке крађе и разбојништва је казна строгог затвора најмање десет година или смртна казна.²²¹

Кривични законик ФНРЈ, у члану 267 прописивао је и могућност да суд учиниоцима кривичних дела разбојничке крађе и разбојништва, изрекне казну конфискације имовине, при осуди на казну тежу од три године строгог затвора, под условом да су дела учињена на штету друштвене имовине.²²²

Кривично дело изнуде прописано је чланом 261 Кривичног законика ФНРЈ. Наведеним чланом је прописано:

²²⁰ Оп. cit.: Кривични законик ФНРЈ, „Службени лист ФНРЈ“, број 13/51. Чланом 173 Закона о изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ, промењен је члан 252 КЗ у делу који се односи на прописану казну, тако да је наведеним чланом прописана казна затвора од најмање три године, без прописивања посебног максимума. Пре наведене измене Кривични законик ФНРЈ из 1951. године, за кривично дело разбојништва прописивао је казну строгог затвора од три до петнаест година.

²²¹ Оп. cit.: Кривични законик ФНРЈ, „Службени лист ФНРЈ“, број 13/51, 30/59 и др. Пре измена и допуна од 1959. године, КЗ ФНРЈ је прописивао да тешки облици разбојничке крађе и разбојништва постоје у случају када је разбојничка крађа или разбојништво учињено са свирепешћу, или је при њиховом извршењу нанесена тешка телесна повреда неком лицу, или је неко лице лишено живота.

²²² Оп. cit.: Кривични законик ФНРЈ, „Службени лист ФНРЈ“, број 13/51, 30/59 и др. Ова одредба је унета изменама и допунама КЗ ФНРЈ из 1959. године.

*„Ко у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист силом или озбиљном претњом принуди другог да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, казниће се затвором најмање три месеца или строгим затвором до пет година“.*²²³

Чланом 261 у ставу 2, прописан је квалификовани облик кривичног дела изнуде:

„У особито тешким случајевима, учинилац ће се казнити строгим затвором до десет година“. За ове тешке случајеве изнуде, важно је споменути одредбу члана 41 Кривичног законика ФНРЈ, која прописује да ће суд тежу казну за особито тежак случај одређеног кривичног дела изрећи ако је дело добило посебно опасан вид тиме што је учинилац при његовом извршењу испољио нарочиту одлучност, упорност или безобзирност и што је дело или изазвало нарочито тешке последице или је учињено под особито отежавајућим околностима. Овај квалификовани облик кривичног дела изнуде, уведен је Законом о изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ од 2. јула 1959. године. Пре ове измене став 2 члана 261 прописивао је да квалификовани облик кривичног дела изнуде постоји када се дело врши из заната, предвиђајући за ово дело казну строгог затвора у трајању до дванаест година. Вршење кривичних дела у виду заната представља привидни реални стицај у виду колективног кривичног дела.

Анализирајући одредбе Кривичног законика за Краљевину СХС од 1929. године, које се односе на имовинска кривична дела са елементима принуде, указали смо да је параграф 332 предвиђао тежи облик кривичног дела изнуде, тзв. професионалну изнуду, која постоји уколико се дело врши у виду заната или у продуженом трајању. Остаје нејасно из којих разлога је КЗ ФНРЈ из 1951. године, изоставио речи „у продуженом трајању“. Један од могућих разлога је социолошко-политичке природе. Ако се има у виду преовлађујући став званичника тог периода да код нас нема организованог криминалитета, односно да не постоје преступници који поновљено врше кривична дела, тада је јасно зашто су изостале горе наведене речи. Други могући разлог је

²²³ За кривично дело изнуде из члана 261 КЗ ФНРЈ, пре измена и допуна из 1959. године, била је прописана казна затвора најмање три месеца или строги затвор до десет година, тако да је изменама и допунама смањен посебан максимум запређене казне строгог затвора, са десет на пет година.

кривичноправне природе, имајући у виду да одредба члана 46 предвиђа могућност стицаја кривичних дела.

Са друге стране, нису нам познати разлози за измену квалификованог облика изнуде која је учињена Законом о изменама и допунама Кривичног законика од 2. јула 1959. године. Посебно остаје нејасно због чега је укинута професионална изнуда, тј. вршење кривичних дела изнуде у виду заната. Вероватно је да су разлози за овакве измене били криминално-политичке, криминолошке и кривичноправне природе. Као што је и наведено, сматрало се да у нашем хуманом социјалистичком друштву нема тако опасних преступника који професионално врше кривична дела ради стицања противправне имовинске користи.²²⁴

Кривични законик ФНРЈ из 1951. године, у члану 262 регулисао је кривично дело уцене. Наиме, чланом 262 у ставу 1 прописано је:

„Ко у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист запрети другом да ће против њега или њему блиских лица открити нешто што би њиховој части или угледу шкодило и тиме га принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, казниће се затвором најмање три месеца или строгим затвором до пет година.“²²⁵

Кривични законик ФНРЈ из 1951. године, све до измена и допуна које су уследиле 2. јула 1959. године, познавао је квалификовани облик кривичног дела уцене, који је као и код кривичног дела изнуде, постојао уколико се кривично дело уцене врши у виду заната. Овај облик кривичног дела изнуде био је прописан ставом 3 члана 262 КЗ ФНРЈ. Међутим, поменути Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 1959. године, овај став је брисан. За разлику од кривичног дела изнуде, за који је прописан нови квалификовани

²²⁴ Оп. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза..., стр. 37 и 40

²²⁵ Оп. cit.: Кривични законик ФНРЈ, „Службени лист ФНРЈ“, број 13/51, 30/59 и др. За кривично дело уцене из члана 262 КЗ ФНРЈ, пре измена и допуна из 1959. године, била је прописана казна затвора најмање три месеца, без навођења посебног максимума запрећене казне.

облик-изнуда „у особито тешким случајевима“, код кривичног дела уцене то није био случај.²²⁶

Приликом анализе одредаба Кривичног законика ФНРЈ из 1951. године, које се односе на имовинска кривична дела са елементима принуде, може се уочити и једно, специфично имовинско кривично дело, које је први пут у наш правни систем инкорпорисано доношењем овог законика. Реч је о кривичном делу пљачке, које је регулисано чланом 255 Кривичног законика ФНРЈ. Ово кривично дело чини онај ко изврши кривично дело тешке крађе, разбојничке крађе, разбојништва и преваре у погледу друштвене имовине или приватне имовине која стоји под посебном заштитом закона, или ко изврши кривично дело злоупотребе службеног положаја или овлашћења, преваре у служби и проневере, а вредност украдених, прибављених или проневерених ствари прелази износ од милион динара. Прописана казна за кривично дело пљачке је строги затвор најмање три године.

Кривично дело пљачке не представља „класично“ кривично дело јер није постојало у предратном југословенском кривичном законодавству као ни у законодавству већине земаља. Оно је производ послератног развоја нашег кривичног права и делимичног утицаја совјетског кривичног законодавства.²²⁷

Реч пљачка се у свакодневном говору често употребљава у једном значењу које се прилично разликује од њеног кривичноправног значења. Она се често употребљава да означи крађу, нарочито тешку крађу, а најчешће се овај израз употребљава да означи разбојништво и разбојничку крађу. Израз пљачкаш ретко се употребљава за неког ко је проневерио велики износ новца или до њега дошао злоупотребом службеног положаја. Кривично дело пљачке, настало је са циљем да се друштвеној имовини, као окосници

²²⁶ Ор. cit.: Кривични законик ФНРЈ, „Службени лист ФНРЈ“, број 13/51, 30/59 и др. Такође, изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ из 1959. године, брисан је и став 2 члана 262 КЗ ФНРЈ, који је предвиђао кажњавање уколико је кривично дело остало у покушају. Овакво решење било је потпуно логично и оправдано, имајући у виду да је изменама и допунама и став 1 члана 262 претрпео измене у погледу запређене казне, будући да је уведен посебан максимум казне строгог затвора који износи пет година, а с обзиром да је чланом 16 КЗ ФНРЈ прописано да се за покушај кажњава када су у питању кривична дела за које се по закону може изрећи казна строгог затвора од пет година или тежа казна, а у погледу других кривичних дела само кад закон прописује да ће се казнити за покушај, став 2 члана 262 показао се као беспотребан и сувишан.

²²⁷ Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело пљачке“, магистарски рад, Ниш, 1989. година, стр. 11

друштвеног и економског уређења, због чије недоречене или још увек у потпуности недефинисане правне природе, а неретко и титулара, је било нужно обезбедити већи ниво заштите, пружи појачана кривичноправна заштита.²²⁸ При његовом инкриминисању, а посебно при одређивању његовог назива, пошло се од тога да је овај појам ушао у свест грађана кад су у питању криминална присвајања великих размера.²²⁹

Пљачка је посебно кривично дело против друштвене и приватне имовине, које карактерише безобзирност учиниоца у односу на вредност имовинске користи коју је прибавио. Из законског описа овог кривичног дела, уочавамо да је реч о кривичном делу које се појављује као тежи, квалификовани облик неких имовинских кривичних дела и неких кривичних дела против службене дужности која су учињена из користољубљивих мотива.²³⁰ Видели смо да и кривична дела разбојничке крађе и разбојништва, прописани члановима 251 и 252 Кривичног законика ФНРЈ²³¹, могу да добију посебну квалификацију и да прерасту у кривично дело пљачке, под условом да се дела чине у погледу друштвене имовине или приватне имовине која стоји под посебном заштитом закона, као и да вредност украдених ствари прелази милион динара.

Посебна, тежа квалификација кривичног дела пљачке, била је прописана за случај ако је кривично дело изазвало нерочито тешке последице или је учињено под особито отежавајућим околностима (члан 255 став 2 КЗ ФНРЈ). Под нарочито отежавајућим околностима могу се сматрати изузетно велика вредност прибављене имовинске користи, а под особито отежавајућим околностима на првом месту треба подразумевати случај ако је учинилац у поврату.²³²

²²⁸ Тек је изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ од 2. јула 1959. године, предмет кривичног дела пљачке проширен и на приватну имовину која се налази „под посебном заштитом закона“.

²²⁹ Ђ. Ђорђевић: „Појам и правна природа кривичног дела пљачке“, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, број 1-2, 1990. година, стр. 258

²³⁰ Н. Срзентић: „Посебни део кривичног права“, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, 1965. година, стр. 134

²³¹ Тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва прописани чланом 253 Кривичног законика ФНРЈ, нису могли да добију квалификацију кривичног дела пљачке, имајући у виду да се ради о тешким кривичним делима, код којих је дошло до лишавања живота или тешке телесне повреде и код којих је претежнији значај заштита живота и тела у односу на заштиту имовине. (Ор. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело пљачке“, магистарски рад..., стр. 20)

²³² Ор. cit.: Н. Срзентић: „Посебни део кривичног права“..., стр. 135

7. Кривични закон Србије из 1977. године

На основу Устава Социјалистичке федеративне Републике Југославије из 1974. године дошло је до поделе законодавне надлежности између Федерације и федералних јединица, тако да су уместо до тада постојеће кодификације у области кривичног права, тј. уместо Кривичног законика из 1951. године који је престао да важи 1. јула 1977. године ступили на снагу девет кривичних закона (савезни, шест републичких и два покрајинска). Иако то законодавство доноси извесне новине, оно углавном преузима решења новелираног Кривичног законика из 1951. године, тако да је разлог за његово доношење био искључиво политичке, односно уставно-правне природе.²³³

Дакле, уместо једног општег Кривичног законика који би важио за целу територију Југославије, доноси се чак девет сличних, али ипак специфичних кривичних закона. Уставни основ за доношење Кривичног закона СФРЈ садржан је у члану 281 став 1 тачка 12 Устава, у коме су таксативно наведена овлашћења Федерације у области кривичног права. Овлашћења Федерације практично су се свела на општи део Кривичног закона: општи услови и начела за изрицање санкција за кривична дела, систем санкција, општа правила о примени васпитних мера и др. Поред тога, савезној држави дато је овлашћење да прописује кривична дела којима се напада уставни поредак СФРЈ, савезни органи и међународне заједнице, оружане снаге и кривична дела којима се угрожава јединствено југословенско тржиште. Остала кривична дела и посебна правила о примени васпитних мера и кажњавању малолетника, условна осуда и судска опомена, садржана су у кривичним законима република и покрајина.²³⁴

Тако су и кривична дела против имовине са елементима принуде била одређена у осам кривичних закона: шест републичких и два покрајинска.

Кривични Закон Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, објављен је у „Службеном листу СФРЈ“, број 44, од 8. октобра 1976. године, а ступио је на снагу 1. јула

²³³ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 52

²³⁴ Оп. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза..., стр. 45

1977. године. Овај закон је у члану 34 прописивао да се за кривична дела могу кривично одговорним²³⁵ учиниоцима изрећи казне: смртна казна²³⁶, затвор, новчана казна и казна конфискације имовине.²³⁷

Кривични закон Србије усвојен је од стране Скупштине Социјалистичке Републике Србије на седници Друштвено-политичког већа одржаној дана 28. јуна 1977. године, проглашен је Указом Председништва СР Србије следећег дана и објављен у Службеном гласнику СР Србије од 30. јуна 1977. године, а ступио је на снагу већ наредног дана-1. јула 1977. године. Био је у примени готово четири деценије, све до 1. јануара 2006. године (када је ступио на снагу актуелни Кривични законик), и за то време претрпео је читав низ измена и допуна (укупно деветнаест).²³⁸

Кривична дела против имовине разврстана су у главу XVI Кривичног закона Републике Србије која носи наслов: „Кривична дела против имовине“. Напоменули смо да ново кривично законодавство СФРЈ не карактерише оригиналност, и да оно у највећој мери преузима решења Кривичног законика ФНРЈ из 1951. године. Такав случај је и са имовинским кривичним делима са елементима принуде. Наиме, кривично дело разбојничке крађе, прописано је чланом 167 Кривичног закона Србије на потпуно исти начин као што је то прописивао и члан 251 Кривичног законика ФНРЈ из 1951. године. Разлика је у прописаној казни, односно у врсти прописане казне, будући да је Кривични законик ФНРЈ за разбојничку крађу прописивао казну строгог затвора до дванаест година, док Кривични закон СФРЈ међу врстама казни не предвиђа строги затвор, већ познаје само

²³⁵ Кривични закон СФРЈ из 1976. године, користио је термин кривичне одговорности, који је суштински законска дефиниција сводила на урачуљивост и виност. За разлику од овог закона, актуелни Кривични законик Републике Србије из 2006 у члану 22 користи термин кривица, који је свакако исправнији. Кривица је елемент у општем појму кривичног дела, а кривична одговорност је пре свега констатација, тј. утврђивање да неко испуњава услове за кривичну одговорност. И термилошки и суштински кривица је централни појам, она је основ и услов кривичне одговорности, одговара се не због самог дела већ зато што је учинилац крив за оно што је учинио или пропустио да учини. (Ор. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 155)

²³⁶ Смртна казна је укинута у савезном кривичном законодавству изменама и допунама Кривичног закона СФРЈ из 1993. године („Службени лист СРЈ“, број 37/93), а након измена и допуна КЗ СРЈ из 2001. године, систем казни не садржи више смртну казну ни као могућност коју републике могу да пропишу. (Ор. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 261)

²³⁷ Збирка кривичних закона, Београд, 1977. година, стр. 15

²³⁸ Кривични закон Републике Србије („Службени гласник СРС“, број 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90 и „Службени гласник РС“, број 16/90, 49/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/02, 39/03 и 67/03)

једну врсту временске казне-казну затвора (члан 34 и 38 КЗ СФРЈ).²³⁹ Поред разлике која се огледа у врсти казне прописане за ово дело, Кривични закон Србије разликује се и по томе што предвиђа за разбојничку крађу казну затвора од једне до дванаест година, уводећи тако и посебан минимум казне затвора за наведено кривично дело. Такође, за разлику од КЗ ФНРЈ, КЗ РС увео је тежи облик кривичног дела разбојничке крађе, те је ставом 2 прописано да ако је разбојничком крађом прибављена имовинска корист која прелази износ од 850.000,00 динара, учинилац ће се казнити затвором најмање једну годину.

Чланом 168 у ставу 1 Кривичног Закона Републике Србије, прописан је основни облик кривичног дела разбојништва, на готово идентичан начин као и у члану 252 став 1 Кривичног законика ФНРЈ из 1951. године. Разлика је само у запрећеној казни, односно прецизније речено у врсти казне, имајући у виду да је КЗ ФНРЈ из 1951. године за кривично дело разбојништва прописивао казну строгог затвора, док Кривични Закон СФРЈ, као што смо већ навели, није познавао ову врсту казне. За постојање тежег облика кривичног дела разбојништва прописаног ставом 2 члана 168 КЗ РС, неопходно је, као и код кривичног дела разбојничке крађе, да је разбојништвом прибављена имовинска корист која прелази 850.000,00 динара. Прописана казна за овај тежи облик је казна затвора најмање пет година.

Када је у питању кривично дело разбојништва, интересантно је на овом месту поменути решење из члана 137 Кривичног закона САП Косова²⁴⁰. Наиме, наведеном одредбом прописано је кривично дело разбојништва на следећи начин: *„Ко употребом силе против неког лица или претњом да ће непосредно напасти на живот или тело одузме туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем прибави себи или другом противправну корист, казниће се затвором најмање три године“*. Из овакве дефиниције кривичног дела разбојништва произилази да се као садржај потребне намере сматра довољним остваривање противправне користи, која по језичком тумачењу ове норме може

²³⁹ Кривични закон Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, објављен у „Службеном листу СФРЈ“, број 44/76, са изменама и допунама објављеним у „Службеном листу СФРЈ“ број 36/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90, 54/90, у „Службеном гласнику СРЈ“, број 35/92, 37/93, 24/94, 61/01 и у „Службеном гласнику РС“, број 39/03

²⁴⁰ Кривични закон Социјалистичке Аутономне Покрајине Косова („Службени лист САП Косова“, број 20 од 29.6.1977. године)

бити и имовинска, али не и само тог квалитета. Ово решење је необично, будући да се тешко може замислити постојање кривичног дела разбојништва у ситуацијама када је оно уперено на стицање користи која нема имовински карактер. Такође, тешко је замислити да се разбојништвом одузима предмет који нема имовинску вредност.²⁴¹

Чланом 169 КЗ РС прописано је посебно кривично дело под називом: „Тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва“. Сходно ставу 1 наведеног члана, ово дело постоји ако је при извршењу разбојничке крађе или разбојништва неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда или ако је разбојништво учињено у саставу групе или банде. Прописана казна је казна затвора најмање пет година.

Најтежи облик кривичног дела тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва, прописан у ставу 2 члана 169 КЗ РС, постоји ако је при извршењу разбојничке крађе или разбојништва неко лице са умишљајем лишено живота. За ово дело прописана је казна затвора најмање десет година или казна затвора од четрдесет година.²⁴²

Као што је то био случај са кривичним делима разбојничке крађе и разбојништва, тако и између основног облика кривичног дела изнуде, прописаног чланом 180 ставом 1 КЗ РС, нема никакве суштинске разлике у односу на основни облик изнуде прописан чланом 261 став 1 КЗ ФНРЈ. И код овог кривичног дела, разлика је у врсти казне, с обзиром да је КЗ ФНРЈ за ово дело прописивао казну строгог затвора. Осим тога, разлика је и у посебном минимуму запрећене казне, имајући у виду да КЗ РС предвиђа већи посебни минимум-казну затвора од шест месеци²⁴³, док је максимум остао исти-затвор до пет година. Постојала су два тежа квалификована облика изнуде, прописана ставовима 2 и 3²⁴⁴ члана 180 КЗ РС и то:

²⁴¹ И. Симовић-Хибер: „О неким кривичним делима против имовине у кривичним законима република и покрајина“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, број 13, 1979. година, стр. 344-345

²⁴² Кривични закон Републике Србије („Службени гласник СРС“, број 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90 и „Службени гласник РС“, број 16/90, 49/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/02, 39/03 и 67/03)

²⁴³ Изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, које су објављене у „Службеном гласнику РС“, број 47/94, повећан је посебни минимум са три на шест месеци затвора.

²⁴⁴ Овај, најтежи облик кривичног дела изнуде, уведен је Законом о изменама и допунама Кривичног Закона Републике Србије, који је објављен у „Службеном гласнику РС“, број 47/94

-ако је извршењем основног дела прибављена противправна имовинска корист у износу који прелази 300.000,00 динара. За ово дело закон прописује казну од једне до десет година (члан 180 став 2 КЗ РС),

-ако је дело извршено организовано, при чему ће се и организатор и непосредни учинилац казнити затвором најмање седам година (члан 180 став 3 КЗ РС).²⁴⁵

Имајући у виду запрећену казну (казну затвора најмање седам година), као најтежи облик кривичног дела изнуде јавља се организовано вршење изнуде, познато и као „рекет“ из става 3 члана 180 КЗ РС. Из обележја овог облика кривичног дела изнуде произилази да се не мора радити о стварању неког трајног удруживања ради вршења овог кривичног дела, те да се не траже услови прописани чланом 227 који се односе на злочиначко удруживање²⁴⁶. Дело постоји и када се договор односи на извршење само једне изнуде, али ће утолико пре постојати ако се организује извршење више ових кривичних дела. Међутим, како се као извршиоци овог облика појављују организатор и непосредни извршилац, а изнуда се врши „организовано“, очигледно је да извршењу изнуде мора претходити договор између два или више лица и да у том договарању неко лице мора имати улогу организатора. То је оно лице које планира извршење изнуде, одређује пасивног субјекта, проналази друга лица са којима ће или преко којих ће вршити изнуду и сл. Непосредни извршилац је оно лице које примењује силу или претњу да би принудило другог да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. То може бити и сам организатор извршења изнуде, али и неко друго лице.²⁴⁷

Инкриминисање организованог вршења изнуде извршено је деведесетих година прошлог века. То је период који карактерише распад бивше СФРЈ, ратно стање у окружењу и са једне стране галопирајућа инфлација која је осиромашила широке слојеве становништва, а са друге стране створила је један број тзв. „новокомпонованих бизнисмена“, чији се капитал преко ноћи енормно увећао. Услед осиромашења грађанства

²⁴⁵ Д. Јовашевић: „Коментар Кривичног закона Републике Србије, Београд, 2003. година, стр. 341

²⁴⁶ Кривично дело злочиначко удруживање прописано је чланом 227 Кривичног Закона Републике Србије, на следећи начин: „Ко организује групу или банду која има за циљ вршење кривичних дела предвиђених републичким законом за која се може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, казниће се затвором од три месеца до пет година.“

²⁴⁷ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног Закона Републике Србије,“..., стр. 633-634

и повећањем стопе незапослености и хиперинфлације долази и до повећања имовинског криминалитета, што је све за последицу имало и потребу за увођењем овог најтежег облика кривичног дела изнуде.²⁴⁸

Када је у питању кривично дело уцене, законска дефиниција из члана 181 КЗ РС, у потпуности одговара оној из члана 262 КЗ ФНРЈ. Прописана казна је затвор од три месеца до пет година. Разлика у односу на КЗ ФНРЈ се огледа, као и код других дела из ове групе, у врсти казне, јер је КЗ ФНРЈ за ово дело предвиђао казну затвора најмање три месеца или строги затвор до пет година.

У делу рада који се односи на анализирање одредаба Кривичног законика ФНРЈ из 1951. године, поменули смо и кривично дело пљачке, које је први пут уведено у наше кривично законодавство овим закоником. Кривични Закон Републике Србије из 1977. године задржао је ово кривично дело²⁴⁹, предвиђајући га у члану 172 на следећи начин:

„Ко изврши једно или више кривичних дела тешке крађе, разбојничке крађе, разбојништва или преваре у погледу друштвене имовине или имовине грађана и грађанскоправних лица која стоји под посебном заштитом закона, или злоупотребе службеног положаја, преваре у служби или проневере, а укупна вредност прибављене имовинске користи прелази 50.000.000 динара.“²⁵⁰

После престанка постојања СФРЈ због отцепљења неких њених федералних јединица, државноправни континуитет Југославије наставља Савезна Република Југославија. У области кривичног законодавства задржано је раније законодавство, са обавезом његовог усклађивања са Уставом Савезне Републике Југославије из 1992. године, тако да је 1993. године, Кривични закон СРЈ усклађен са Уставом из 1992. године, док је 1994. године Србија извршила многобројне измене и допуне свог Кривичног закона, а друга република чланица Црна Гора је 1993. године донела нови кривични закон. Уставом Републике Србије из 1990. године, аутономним покрајинама одузете су

²⁴⁸ Оп. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза..., стр. 49

²⁴⁹ Кривично дело пљачке постојало је у нашем позитивном кривичном законодавству све до доношења Закона о изменама и допунама Кривичног Закона Републике Србије објављеног у „Службеном гласнику РС“, број 47/94

²⁵⁰ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Појам и правна природа кривичног дела пљачке“..., стр. 259

законодавне и судске надлежности, па и право да доносе сопствене кривичне законе, односно поседују сопствене судове, чиме су њихови кривични закони престали да важе.

Изменама и допунама КЗ СРЈ из 2001. године, смртна казна је потпуно елиминисана из система кривичних санкција, а уместо ње је уведена казна затвора у трајању од четрдесет година.²⁵¹ Изменама и допунама КЗ РС, које су објављене у „Службеном гласнику РС“, број 10/02 од 1. марта 2002. године, укинута је смртна казна²⁵² која је била прописана за два кривична дела (реч је о кривичним делима тешког убиства и тешких случајева разбојничке крађе и разбојништва).

Након трансформације Савезне Републике Југославије у државну заједницу Србија и Црна Гора 2003. године, Србија је у априлу 2003. године извршила измене и допуне КЗ СРЈ и променила му назив у Основни кривични закон. Исте године донела је и Закон о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије.

У циљу доношења новог Кривичног законика у Србији је 2004. године образована комисија експерата која је сачинила Нацрт тог законика. Након завршетка јавне расправе о Нацрту кривичног законика Србије, утврђен је његов предлог који је у октобру 2004. године упућен у скупштинску процедуру. Народна Скупштина Србије донела је Кривични законик 29. септембра 2005. године, а исти је ступио на снагу 1. јануара 2006. године.²⁵³

²⁵¹ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 52-53

²⁵² Наиме, Државна заједница Србија и Црна Гора је 2003. године приступила Савету Европе и ратификовала Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године (Закон о ратификацији ступио је на снагу у јануару 2004. године и од тада је ова конвенција постала обавезујућа за Србију и Црну Гору). Протоколом број 6 из 1983. године уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, предвиђено је укидање смртне казне и дозвољено њено задржавање само у време рата или непосредне ратне опасности.

²⁵³ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 53-54

Глава трећа

УПОРЕДНОПРАВНИ ПРИКАЗ ИМОВИНСКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ

1. Уводна разматрања

Кривична дела против имовине, као што је то већ раније наведено у раду, уз крвне деликте, спадају у класичан криминалитет, који је познат од најстаријих времена.

Кривична дела против имовине са елементима принуде имају универзални карактер, будући да данас све модерне државе у својим кривичним законима предвиђају и кривична дела против имовине, а у оквиру њих и она дела која се врше уз употребу принуде.

Ради свеобухватнијег проучавања имовинских кривичних дела са елементима принуде, у овом делу рада предмет анализе биће законско регулисање ових кривичних дела у појединим страним кривичним законодавствима. Предмет анализе биће кривични закони: Русије, Немачке, Швајцарске, Шведске, Канаде, Румуније, Грчке, Хрватске, Словеније, Македоније, Црне Горе, Босне и Херцеговине (у оквиру кривичног законодавства Босне и Херцеговине, биће приказана и решења из кривичних закона Републике Српске и Брчко дистрикта).

2. Кривични законик Русије

Русија је 24. маја 1996. године донела нови Кривични законик, који је ступио на снагу 1. јануара 1997. године. Кривична дела против имовине систематизована су у посебном делу законика, у осмом делу који носи назив „кривична дела у сфери економије“, у глави XXI.

На самом почетку, анализирајући двадесетпрву главу, може се уочити да Кривични законик Русије уопште не регулише кривично дело разбојничке крађе, за разлику од кривичног дела разбојништва које је прописано чланом 162 Кривичног законика.

Ставом 1 наведеног члана, разбојништво се дефинише као напад с циљем одузимања туђе имовине извршен насиљем, опасним по живот или здравље, или претњом да ће се применити такво насиље. За овај, основни облик кривичног дела разбојништва, запређена је казна лишења слободе од три до осам година уз конфискацију имовине или без ње. Интересантно је да законик уместо кривичноправног термина принуда, употребљава криминолошки термин-насиље. Радња извршења кривичног дела разбојништва, дакле, састоји се у примени насиља или претњи да ће исто бити примењено, у намери одузимања туђе имовине. Овде долази у обзир само квалификована претња, односно претња опасна по живот и здравље пасивног субјекта.

У ставу 2 члана 162 Кривичног законика Русије прописани су тежи, односно квалификовани облици кривичног дела разбојништва. Они постоје ако је:

- а) разбојништво извршено од стране групе лица уз претходни договор;
- б) вишеструко;
- в) уз незаконито продирање у стан, просторије или друго скровиште;
- г) применом оружја или предмета који могу да се искористе у својству оружја.

Прописана казна за ове, теже облике кривичног дела разбојништва је казна лишења слободе од седам до дванаест година уз конфискацију имовине.

У смислу члана 35 Кривичног законика Русије, кривично дело је извршено од стране групе лица ако су у његовом извршењу заједно учествовала два или више извршиоца без претходног договора. Надаље, истим чланом прописано је да је кривично

дело извршено од стране групе лица уз претходни договор, ако су у њему учествовале особе које су се унапред договориле о заједничком извршењу кривичног дела.²⁵⁴

Под вишеструким вршењем дела законик подразумева извршење кривичног дела разбојништва из члана 162, коме је претходило извршење једног или више кривичних дела против имовине (крађа, превара, утаја, пљачка, разбојништво, изнуда и сл.) као и појединих кривичних дела против опште сигурности, те кривичних дела против јавног здравља и морала.

Најтежи облици кривичног дела разбојништва, прописани су ставом 3 члана 162 Кривичног законика Русије. Они постоје у следећим случајевима ако је разбојништво:

- а) извршено од стране организоване групе;
- б) с циљем прибављања имовине у великом обиму;
- в) проузроковањем тешке штете по здравље жртве;
- г) од стране лица коју су раније два или више пута осуђивана за одузимање или изнуду.

Прописана казна за ове најтеже видове испољавања кривичног дела разбојништва је казна лишења слободе од осам до петнаест година уз конфискацију имовине.

Сходно члану 35 Кривичног законика, организована група подразумева групу од два или више лица која су се унапред ујединила ради извршења једног или више кривичних дела.²⁵⁵

По појмом имовина у великом обиму, Кривични законик Русије подразумева вредност имовине која пет стотина пута прелази минималну цену рада утврђену законодавством Русије у моменту извршења кривичног дела.

²⁵⁴ <http://www.ug-kodeks.ru>

²⁵⁵ Ibidem

Надаље, под лицем раније осуђиваним за присвајање или изнуду, законик сматра лице које је осуђивано за једно или више кривичних дела против имовине (крађа, превара, утаја, разбојништво, изнуда и сл.), као и лице осуђивано за поједина таксативно набројана кривична дела против опште сигурности (као што су: бандитизам, крађа нуклеарног материјала или радиоактивних супстанци), те лице осуђивано кривично дело стављања у промет опојних дрога из члана 229 Кривичног законика, које је сврстано у групу кривичних дела против јавног здравља и јавног морала.²⁵⁶

У руском Кривичном законнику, изнуда и уцена представљају једно кривично дело, регулисано чланом 163 који носи наслов „изнуда“. Ставом 1 прописан је основни облик изнуде, који под изнудом подразумева захтевање да се преда туђа имовина или права на имовину или извршавање других радњи које се односе на имовину, претњом примене насиља, или уништења, или оштећења туђе имовине, као и претњом ширења података који осрамоћују оштећеног или њему блиска лица, или других података који могу да проузрокују велику штету правима или законским интересима оштећеног или њему блиских лица. За овај основни облик изнуде предвиђена је алтернативна санкција, тако што се учиниоцу овог дела може изрећи специфична кривична санкција ограничења слободе у трајању до три године, или изолација у трајању до шест месеци или лишење слободе до четири године уз новчану казну до педесет минималних износа цене рада, или личног дохотка или другог дохотка осуђеног до једног месеца или без тога.

Из наведене законске формулације члана 163 Кривичног законика Русије, произилази да се радња извршења кривичног дела изнуде остварује претњом примене насиља. Дакле, врло је специфично да се не примењује директно сила као радња извршења, већ се само прети применом насиља, тј. претњом се ставља у изглед могућност примене силе.

Надаље, из законског описа изнуде, проистиче да се претња може манифестовати на различите начине, па законик помиње: претњу примене насиља, претњу уништења туђе имовине, претњу оштећења туђе имовине, као и претњу ширења штетних података.

²⁵⁶ Кривични законик Руске Федерације од 1. јануара 1997. године, званични текст, превод професор Предраг Стаменковић, Београд, 1998. година

Такође, интересантно је и то што руски Кривични законик, означавајући радњу извршења кривичног дела изнуде, не користи термин „принуђавање“ (као што користи наш Кривични законик), већ „захтевање да се преда туђа имовина или права на имовину или извршавање других радњи имовинског карактера“.

У законском опису кривичног дела изнуде из члана 163 став 1, обухваћен је и опис кривичног дела уцене. Ово кривично дело остварује се претњом ширења података који осрамоћују оштећеног или њему блиска лица, или других података који могу да проузрокују велику штету правима или законским интересима оштећеног или њему блиских лица.

Тежи облик кривичног дела изнуде прописан је ставом 2 члана 163 кривичног законика и исти постоји ако је изнуда извршена:

- а) од стране групе лица уз претходни договор;
- б) вишеструко;
- в) уз примену насиља²⁵⁷.

За ове квалификоване облике испољавања кривичног дела изнуде запрећена је казна лишења слободе у трајању од три до седам година уз конфискацију имовине или без ње.

На крају, најтежи облик кривичног дела изнуде, имајући у виду запрећену казну, прописан ставом 3 члана 163 Кривичног законика, постоји ако је изнуда извршена:

- а) од стране организоване групе;
- б) с циљем прибављања имовине у великом обиму;
- в) проузроковањем тешке штете по здравље људи;

²⁵⁷ Овде у случају примене насиља, кривично дело изнуде прераста у квалификовани облик из става 2 члана 163 Кривичног законика.

г) од стране лица раније два или више пута осуђиваног за одузимање или изнуду.

Прописана казна за ове најтеже облике изнуде је казна лишења слободe у трајању од седам до петнаест година уз конфискацију имовине.²⁵⁸

Као један од облика испољавања кривичног дела тешког убиства, Кривични законик Русије чланом 105 став 2 у тачки з) прописује убиство из користољубља, наручено убиство, убиство при извршењу разбојништва, изнуде или бандитизма. За ове квалификоване облике кривичног дела убиства, предвиђа казну затвора од осам до двадесет година, са могућношћу изрицања или доживотне казне затвора или пак смртне казне.²⁵⁹

3. Кривични законик Савезне Републике Немачке

Кривични законик Савезне Републике Немачке је велику пажњу посветио имовинским кривичним делима са елементима принуде, односно кривичноправној заштити имовине од насилних аката, с обзиром да је овим кривичним делима посвећено читаво једно поглавље. Наиме, у поглављу XX, које носи назив: „Разбојништво и изнуда“, регулисана су кривична дела против имовине са елементима принуде.

Прво кривично дело, регулисано у оквиру овог поглавља јесте кривично дело разбојништва, чији је основни облик прописан ставом 2. параграфом 249. Ово кривично дело чини онај „ко силом или претњом непосредном опасношћу по живот или тело неког лица одузме туђу покретну ствар у намери да је присвоји“. Прописана казна је казна лишења слободe најмање једну годину.

У ставу 2 наведеног параграфа, прописан је привилеговани облик кривичног дела разбојништва, који постоји „у лакшем случају“. За овај облик дела запрећена је казна

²⁵⁸ Ibidem

²⁵⁹ <http://www.ug-kodeks.ru>

лишења слободe у распону од шест месеци до пет година.²⁶⁰ Интересантно је да законик не даје никакво објашњење о томе када ће се радити о лакшем случају разбојништва, већ решавање овог питања оставља судској пракси, која у сваком конкретном случају, водећи рачуна о објективним околностима као што су: тежина последице, врста, количина и вредност одузетих ствари, интензитет примењене силе или претње, утврђује да ли се ради о привилегованом облику кривичног дела или не.²⁶¹

Параграф 250 Кривичног законика Немачке носи назив: „тешко разбојништво“, унутар кога се прави разлика између основног облика „тешког разбојништва“ и лакшег, привилегованог облика „тешког разбојништва“. Наиме, ставом 1 наведеног параграфа прописано је да ће се „казна лишења слободe најмање пет година изрећи ако је:

1) учинилац или неко од учесника у разбојништву при себи носио ватрено оружје

2) учинилац или неко од учесника у разбојништву при себи имао оружје или друго оруђе или средство ради спречавања или одбијања отпора других употребом силе или претње

3) учинилац или неко од учесника у разбојништву довео другог у животну опасност или у опасност да задобије тешку телесну повреду (параграф 224)

4) учинилац дело учинио као члан банде, која је створена ради вршења кривичних дела разбојништва или крађе, уз учешће неког од других чланова банде“.

У ставу 2 наведеног параграфа, прописан је привилеговани облик кривичног дела „тешко разбојништво“, који постоји у „лакшем случају“ и за исти је прописана казна лишења слободe у распону од једне до пет година.²⁶²

²⁶⁰ Кривични законик Савезне Републике Немачке са Уводним законом за Кривични законик и Војно кривичним законом, Београд, 1998. година, превод Димитрије Павловић, стр. 119

²⁶¹ М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза, Београд, 2002. година, стр. 28

²⁶² Ор. cit.: Кривични законик Савезне Републике Немачке са Уводним законом за Кривични законик и Војно кривичним законом..., стр. 119

Најтежи облик кривичног дела разбојништва прописан је у параграфу 251 који носи назив: „разбојништво са смртном последицом“. Овај облик кривичног дела разбојништва постоји у случају када је учинилац приликом извршења кривичног дела разбојништва (параграф 249 и 250) „лакомислено“ проузроковао смрт другог лица. Иако када је реч о облику виности код овог дела законик користи термин „лакомислено“, под истим треба подразумевати случајеве умишљајног проузроковања смрти другог лица при извршењу разбојништва. Прописана казна је казна доживотног лишења слободе или лишења слободе најмање десет година.²⁶³

Кривично дело разбојничке крађе, прописано је параграфом 252 Кривичног законика СР Немачке. Ово дело чини онај „ко је на делу крађе затечен, па у намери да украдену ствар задржи, употреби силу или претњу непосредном опасношћу по живот или тело неког лица. У погледу казне, законик предвиђа да ће се учинилац кривичног дела разбојничке крађе казнити као за разбојништво.

Осим кривичних дела разбојништва и разбојничке крађе, Кривични законик СР Немачке, међу имовинским кривичним делима са елементима принуде параграфом 253 предвиђа и кривично дело изнуде. Ово кривично дело има основни и тежи облик. Основни облик кривичног дела изнуде, прописан је ставом 1 наведеног параграфа и састоји се у принуђавању другог противправно силом или претњом значајним злом, да на штету своје имовине нешто изврши, трпи или не изврши неку радњу, а све у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист. Запрећена казна је казна лишења слободе до пет година или новчана казна, а у посебно тешком случају казна лишења слободе у трајању од најмање једну годину.

У ставу 2 параграфа 253 Кривичног законика, дефинисан је појам противправности дела. Према наведеној одредби, дело је противправно када је, у односу на сврху која се жели постићи, примењена сила или претња злом била недостојна и за осуду.²⁶⁴ Код кривичног дела изнуде, веома је специфично што се у опис дела уноси елемент противправности, иако је противправност општи услов за постојање сваког кривичног

²⁶³ Strafgedetzbuch, 42. Auflage, 2006., стр. 119

²⁶⁴ Оп. cit.: Кривични законик Савезне Републике Немачке са Уводним законом за Кривични законик и Војно кривичним законом..., стр. 119

дела. Могуће је да је овакво решење немачког законодавца било иницирано потребом да се у опис кривичног дела изнуде сврстају и оне ситуације, у којима учинилац на незаконит начин, тј. силом и претњом, покушава да дође нпр. до новца који му дугује оштећени.²⁶⁵

Покушај кривичног дела изнуде је, сходно ставу 3 параграфа 253 Кривичног законика СР Немачке кажњив.

У ставу 4 параграфа 253 Кривичног законика СР Немачке, прописани су тежи облици кривичног дела изнуде, па је тако наведеном одредбом прописано да ће се „у посебно тешком случају учинилац казнити лишењем слободе најмање једну годину“. Надаље, законик прописује да посебно тежак случај постоји у две ситуације:

- 1) ако је учинилац дело учинио из заната или
- 2) као члан банде основане ради трајног вршења изнуда.

На крају, у параграфу 255, Кривични законик СР Немачке, предвиђа још једно специфично имовинско кривично дело са елементима принуде-„разбојничку изнуду“. Овом одредбом прописано је да ће се учинилац кривичног дела изнуде казнити казном као за дело разбојништва, ако је изнуда извршена употребом силе или претње непосредном опасношћу по живот или тело неког лица.²⁶⁶ Када упоредимо дефиницију кривичног дела разбојничке изнуде са дефиницијом кривичног дела изнуде, можемо уочити да се разлика између ова два дела огледа у интензитету силе, али и у карактеру претње. Наиме, код разбојничке изнуде, у обзир долази само примена апсолутне силе, а када је у питању претња, параграфом 255 поставља се услов да се ради о претњи непосредном опасношћу по живот или тело не само пасивног субјекта већ и другог, најчешће њему блиског лица, за разлику од претње „значајним злом“, која је довољна за просту изнуду.²⁶⁷

²⁶⁵ Оп. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза, Београд, 2002. година, стр. 28

²⁶⁶ Оп. cit.: Кривични законик Савезне Републике Немачке са Уводним законом за Кривични законик и Војно кривичним законом..., стр. 119

²⁶⁷ Оп. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза, Београд, 2002. година, стр. 29

4. Кривични законик Швајцарске

Кривични законик Швајцарске усвојен је 21. децембра 1937. године. Овај законик је и данас на снази, с тим да је у међувремену претрпео неколико измена и допуна. Кривична дела против имовине сврстана су у другу главу у оквиру посебног дела Кривичног законика.

Одредбом члана 140 Кривичног законика Швајцарске, предвиђено је кривично дело разбојништва. У ставу 1 наведеног члана прописан је основни облик кривичног дела разбојништва који према наведеној одредби чини онај ко у намери да учини крађу, или затечен на делу крађе, употреби силу према неком лицу, или претњу непосредном опасношћу за живот или тело, или на други начин онеспособи то лице за отпор.²⁶⁸ Прописана казна за основни облик кривичног дела разбојништва је казна затвора до десет година или новчана казна од најмање 180 дневних износа.²⁶⁹

Иако члан 140 Кривичног законика Швајцарске носи наслов: „raub“-разбојништво, видимо да је наведеном одредбом обухваћено и кривично дело разбојничке крађе, с обзиром на формулацију „затечен на делу крађе“. Према томе, швајцарски Кривични законик разбојничку крађу предвиђа као врсту разбојништва, при чему није од значаја у којој је намери употребљена сила или претња, тј. да ли у намери да се ствар задржи или да учинилац себи само омогући бекство.²⁷⁰

У ставу 2 члана 140 Кривичног законика прописан је први тежи облик дела, који постоји ако учинилац носи ватрено оружје или друго опасно оруђе приликом извршења разбојништва. Запрећена казна за овај облик разбојништва је казна затвора најмање једну годину.

²⁶⁸ Кривични законик Швајцарске од 21. децембра 1937. године, Институт за упоредно право, Београд, 1957. година, стр. 47

²⁶⁹ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

²⁷⁰ Б. Златарић: „Проблематика у законодавству кривичног дела крађе“, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 2, 1950. година, стр. 299

Одредбом става 3 наведеног члана прописано је да ће се учинилац казнити казном затвора најмање две године:

-ако је члан групе организоване ради поновљеног вршења разбојништва и крађе,
-или ако околности при извршењу разбојништва указују на посебну опасност учиниоца.

Најтежи облик кривичног дела разбојништва, прописан ставом 4 члана 140 Кривичног законика Швајцарске, за који је забрањена казна затвора најмање пет година постоји:

-ако је учинилац услед предузете радње довео у опасност живот оштећеног,
-или је предузео озбиљан напад на живот или тело оштећеног,
-или је приликом извршења дела поступио на нарочито окрутан начин према неком лицу.²⁷¹

Кривично дело изнуде прописано је чланом 156 Кривичног законика Швајцарске, те је ставом 1 наведеног члана прописано да дело чини онај ко у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист, употребом силе или озбиљне претње принуди другог да учини нешто на штету своје или туђе имовине. Забрањена казна је казна затвора до пет година или новчана казна.

Поред ове, обичне изнуде, у ставу 2 члана 156 Кривичног законика Швајцарске прописана је професионална изнуда, за коју је забрањена казна затвора у распону од једне до десет година. Овај облик изнуде постоји у два случаја:

- 1) ако учинилац врши изнуду у виду заната,
- 2) или ако учинилац поново изврши кривично дело изнуде према истом лицу.

Други тежи облик кривичног дела изнуде, прописан ставом 3 наведеног члана подразумева постојање једне од две квалификаторне околности. Прва је ако учинилац при извршењу дела користи насиље, а друга ако учинилац прети да ће непосредно напасти на живот или тело оштећеног. Имајући у виду да се овде изнуда према интензитету силе и

²⁷¹ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

претње приближава разбојништву, законодавац је прописао да ће се учинилац овог дела казнити као за разбојништво.

На крају, најтежи облик изнуде, за који је запрећена казна затвора најмање једну годину постоји у следећим случајевима:

- 1) ако учинилац прети да ће угрозити живот великог броја лица,
- 2) или да ће проузроковати озбиљну штету имовини од општег интереса.²⁷²

5. Кривични законик Краљевине Шведске

Кривични законик Шведске усвојен је 1962. године, а ступио је на снагу 1. јануара 1965. године.²⁷³ Кривично дело разбојништва систематизовано је у глави VIII која носи назив: „О крађи, разбојништву и другим нападима на посед“. Одредбом члана 5 регулисан је основни облик кривичног дела разбојништва које чини онај ко изврши крађу употребом насиља против другог или претњом непосредне опасности, или ко након што је извршио крађу и био затечен на делу крађе таквим насиљем или претњама супростави се ономе ко хоће да врати назад украдене ствари. За ово дело прописана је казна затвора у трајању од једне до шест година. Даље, истим чланом је предвиђено да све ово исто важи и у случају када неко таквим насиљем или претњама принуди другог на чињење или пропуштање што доводи до користи за учиниоца и до штете за принуђеног или оног кога овај представља. Чланом 5 прописано је и да се са насиљем изједначава довођење неког у бесвесно стање или друго слично стање.²⁷⁴

Анализирајући члан 5 на самом почетку уочавамо да је шведски законодавац, попут швајцарског, у истој одредби прописао и кривично дело разбојништва и кривично

²⁷² <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

²⁷³ I. Strahl: „Главне карактеристике новог шведског Кривичног законика“, Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 4, 1964. година, стр. 459

²⁷⁴ Кривични законик Шведске, Институт за криминолошка и криминалистичка истраживања Београд, 1967. година, превео др Богдан Златарић, стр. 44

дело разбојничке крађе. Оно што је карактеристично за разбојништво и разбојничку крађу у Кривичном законик у Шведске јесте то да принуда није управљена само према пасивном субјекту ради савлађивања његовог отпора и одузимања ствари, већ и ради одређеног чињења, односно нечињења или пропуштања у корист учиниоца, што доводи до проблема разграничења између изнуде и разбојништва.²⁷⁵

У члану 6 Кривичног законика Шведске прописан је квалификовани облик кривичног дела разбојништва. Наиме, у ставу 1 наведеног члана за тешко разбојништво, прописана је казна затвора у распону од четири до десет година. У ставу 2 наведеног члана прописани су услови под којима основно дело разбојништва прераста у тешко разбојништво. Тако, тешко разбојништво постоји у следећим случајевима:

- 1) ако је учинилац применио тежи облик насиља, при чему је доведен у опасност живот другог лица,
- 2) ако је учинилац при извршењу дела нанео тешку телесну повреду другом лицу, односно ако је услед његових радњи дошло до тешког нарушавања здравља другог лица,
- 3) ако је учинилац при извршењу дела испољио нарочиту окрутност и
- 4) ако је учинилац при извршењу разбојништва безобзирно искористио беспомоћни или изложени положај оштећеног.²⁷⁶

Кривично дело изнуде регулисано је чланом 4 у оквиру главе IX која носи назив: „О превари и другим актима непоштења“. Наведеном одредбом прописано је да изнуду чини онај ко противправном принудом наведе другог да нешто учини или не учини што укључује корист за учиниоца и штету за принуђеног или оног кога овај представља, те да ће се исти казнити уколико се дело не може сматрати разбојништвом или тешким

²⁷⁵ Ор. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза, Београд, 2002. година, стр. 33

²⁷⁶ Ор. cit.: Кривични законик Шведске, Институт за криминолошка и криминалистичка истраживања Београд, 1967. година, превео др Богдан Златарић, стр. 44

разбојништвом. Запрећена казна за овај основни облик кривичног дела изнуде је казна затвора до две године.²⁷⁷

Овде је реч о интерпретативној, односно упућујућој одредби која на негативан начин дефинише изнуду, будући да се изнудом практично сматрају све оне радње које не представљају разбојништво, а у себи садрже принуду ради прибављања противправне имовинске користи.²⁷⁸

Поред основног облика изнуда има један привилеговани и један квалификовани облик. Наиме, у ставу 1 члана 4, прописано је да ће се учинилац казнити новчаном казном, уколико је дело ситно, док је ставом 2 наведеног члана запрећена казна затвора од шест месеци до шест година уколико је ово кривично дело тешке природе.²⁷⁹ Овде законодавац не даје никаква детаљнија објашњења шта ће се сматрати „ситним“ делом или делом „тешке природе“.

Одговор на питање када ће се дело изнуде сматрати ситним, могуће је извести из одредбе која регулише кривично дело ситне крађе, па би тако ово дело постојало у случајевима мањег износа прибављене противправне имовинске користи.

Када је у питању утврђивање да ли постоји тежи облик изнуде, могу се користити критеријуми садржани у одредби о тешком разбојништву (члан 6 глава VIII) или о тешкој превари (члан 3 глава IX). Према томе, може се рећи да ће изнуда у тежем облику постојати ако је учинилац прибавио себи велику противправну имовинску корист или је применио тежи облик насиља којим је доведен у опасност живот другог лица, или је нанео другом лицу тешку телесну повреду, односно тешко нарушавање здравља, или је испољио нарочиту окрутност или је безобзирно искористио беспомоћни или изложени положај жртве.²⁸⁰

²⁷⁷ Ор. cit.: Кривични законик Шведске, Институт за криминолошка и криминалистичка истраживања Београд, 1967. година, превео др Богдан Златарић, стр. 47

²⁷⁸ Ор. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза, Београд, 2002. година, стр. 33

²⁷⁹ Ор. cit.: Кривични законик Шведске, Институт за криминолошка и криминалистичка истраживања Београд, 1967. година, превео др Богдан Златарић, стр. 47

²⁸⁰ Ор. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза, Београд, 2002. година, стр. 33

6. Кривични закон Канаде

Актуелни Кривични закон Канаде, донет је 1985. године. Овај закон међу кривичним делима против имовине која су систематизована у оквиру деветог поглавља, предвиђа два кривична дела са елементима принуде: разбојништво и изнуду, у оквиру поднаслова „Robbery and Extortion“.

Тако је чланом 343 Кривичног закона Канаде, регулисано кривично дело разбојништва, чијом радњом извршења је обухваћено и кривично дело разбојничке крађе. Овом одредбом је прописано да:

а) Разбојништво чини онај ко краде, онај ко у намери да задржи украдену ствар, или да спречи отпор крађи, користи насиље или претњу насиљем према особи или имовини;

б) краде од било које особе и у време крађе или непосредно пре или непосредно после крађе рани, повреди, удари или користи било какво насиље према оштећеном;

в) нападне било коју особу у намери да нешто украде од ње и

г) крађа употребом ватреног оружја или имитације истог.

Одредбом члана 344 је прописано да је учинилац разбојништва крив за кривично дело и одговоран:

- ако користи ограничено или забрањено ватрено оружје, или се удружује ради вршења кривичних дела, или ако је било какво ватрено оружје коришћено ради извршења кривичног дела, или ради користи, по наређењу, или у оквиру криминалне организације, те ће се учинилац казнити казном доживотног затвора или минималном казном затвора по следећим условима:

- у случају првог кривичног дела пет година,

- у случају другог и сваког наредног дела, седам година,

-у сваком другом случају у коме је ватрено оружје коришћено ради извршења дела у оквиру криминалне групе, казниће се казном доживотног затвора или минималном казном затвора у трајању од четири године,

-у сваком другом случају предвиђена је казна доживотног затвора.

Одредбом члана 346 Кривичног закона Канаде, прописано је кривично дело изнуде. Сходно наведеној одредби, изнуду чини онај ко принуди другог без разумног оправдања или изговора да нешто чини или не чини са намером да нешто прибави претњом, оптужбама, те онај који претњом или насиљем подстиче или покуша да подстакне неку особу без обзира да ли је претрпела насиље, да нешто учини или узрокује да нешто буде учињено.

Надаље, наводи се да је учинилац изнуде крив за кривично дело и одговоран:

-ако користи ограничено или забрањено ватрено оружје, или се удружује ради вршења кривичних дела, или ако је било какво ватрено оружје коришћено ради извршења кривичног дела, или ради користи, по наређењу, или у оквиру криминалне организације, те да ће се исти казнити казном доживотног затвора или минималном казном затвора по следећим условима:

- у случају првог кривичног дела пет година,

- у случају другог и сваког наредног дела, седам година

-у сваком другом случају у коме је ватрено оружје коришћено ради извршења дела у оквиру криминалне групе, казниће се казном доживотног затвора или минималном казном затвора у трајању од четири године

-у сваком другом случају предвиђена је казна доживотног затвора.²⁸¹

7. *Кривични законик Румуније*

Актуелни Кривични законик Румуније донет је 17. јула 2009. године. Од имовинских кривичних дела са елементима принуде, овај Кривични законик регулише кривична дела разбојништва и разбојничке крађе, прописујући их у заједничким одредбама. Заправо, румунски законодавац не прави разлику између ова два дела, већ разбојничку крађу третира као начин испољавања кривичног дела разбојништва. тако је одредбом члана 233 регулисано кривично дело разбојништва под којим се подразумева крађа извршена применом силе или претње или онеспособљавањем оштећеног за пружање отпора, као и употреба силе или претње ради задржавања украдене ствари, или ради уклањања трагова дела, или обезбеђења бекства учиниоца. Запрећена казна је казна затвора у трајању од две до седам година.

Одредбом члана 234 у ставу 1 прописани су тешки, квалификовани случајеви разбојништва. Према наведеној одредби тешка разбојништва су она која су извршена под следећим околностима:

- а) од стране учиниоца који носи оружје, експлозив, наркотики или парализујуће супстанце;
- б) разбојништво извршено симулацијом формалних обележја;
- в) разбојништво извршено од стране маскираног учиниоца;
- г) разбојништво извршено у току ноћи;
- д) разбојништво извршено у превозном средству или на превозном средству;

²⁸¹ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

ђ) разбојништво извршено упадом дом или упадом на радно место.

Прописана казна за тешка разбојништва из става 1 члана 234 је казна затвора у трајању од три до десет година.

Ставом 2 истог члана прописано је да тешки облици разбојништва постоје и у случајевима када су разбојништвом одузети: сирова нафта, керозин, компоненте система за наводњавање, компоненте електричних мрежа, постројења за железнички, друмски, поморски саобраћај, опрема и инсталација за телекомуникације и сл. Запрећена казна је казна затвора у трајању од пет до дванаест година.

На крају, у ставу 3 овог члана, прописано је да ће се казном из става 2 (казном затвора у трајању од пет до дванаест година), казнити учинилац разбојништва, при чијем извршењу је дошло до телесног повређивања неког лица.

Поред кривичних дела разбојништва и разбојничке крађе, румунски Кривични законик познаје још једно имовинско кривично дело са елементима принуде. Реч је о кривичном делу уцене, за које је интересантно да није сврстано у групу кривичних дела против имовине, већ је уцена систематизована у оквиру групе кривичних дела против личних слобода. Наиме, у оквиру првог поглавља посебног дела, у глави VI, своје место нашли су кривично дело уцене, претње, узнемиравања и незаконитог лишења слободе.

Кривично дело уцене, регулисано је чланом 207 Кривичног законика Румуније. Сходно одредби става 1 овог члана, кривично дело уцене чини онај ко у намери да себи или другом прибави противправну неимовинску корист, принуди другог да нешто чини, не чини или трпи. Запрећена казна за основни облик кривичног дела уцене је казна затвора у трајању од једне до пет година.

У ставу 2 члана 207, прописано је да ће се казном из става 1 казнити онај ко прети да ће открити истините или неистините чињенице које су компромитујуће за пасивног субјекта или члана његове породице.

На крају у ставу 3 члана 207, прописан је квалификовани облик кривичног дела уцене, који се односи на карактер прибављене противправне користи. Наиме, овај облик кривичног дела уцене, за који је прописана казна затвора у трајању од две до седам година затвора, постоји ако је дело из става 1 и 2 учињено у намери прибављања противправне имовинске користи.²⁸²

8. Кривични законик Грчке

Кривични законик Грчке донет је 17. августа 1950. године. Од имовинских кривичних дела са елементима принуде, овај законик прописује кривично дело разбојништва и изнуде. Карактеристично је за Кривични законик Грчке, да су у њему, кривична дела разбојништва и изнуде, попут Кривичног законика Немачке, одвојено регулисана. Тако је кривично дело разбојништва систематизовано у глави XXIII која носи назив: „Кривична дела против имовине“, док је кривично дело изнуде сврстано у главу XXIV која носи назив: „Кривична дела против имовинских права“.²⁸³

Одредбом члана 380 у ставу 1 прописан је основни облик кривичног дела разбојништва. Ово дело чини онај ко употребом силе против неког лица или претњом истовремене опасности за живот или тело одузме или изнуди другоме покретну, у целини или делимично туђу ствар, у намери да је противправно присвоји, казниће се робијом.

У ставу 2 овог члана прописан је квалификовани облик разбојништва, за који је запређена казна доживотног затвора, а постоји ако је при извршењу разбојништва наступила смрт или тешка телесна повреда неког лица, или ако је дело извршено са нарочитом свирепашћу.

На крају у ставу 3 члана 380 Кривичног законика Грчке, прописан је посебан облик кривичног дела разбојништва, који у суштини представља кривично дело разбојничке

²⁸² <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

²⁸³ N.Lolis i G. Mangakis: „The Greek Penal code“, Лондон, 1977. година, стр. 172-178

крађе, будући да је наведеном одредбом прописано да ће се казнама које су прописане за разбојништво из става 1 и 2, казнити учинилац, који затечен на делу крађе, употреби силу против неког лица или запрети истовременом опасношћу за живот или тело у намери да украдену ствар задржи.²⁸⁴

Грчки законодавац на специфичан начин одређује радњу извршења кривичног дела разбојништва, имајући у виду да се она састоји у одузимању или изнуђивању од другог покретне ствари употребом силе или претње. Дакле, Кривични законик Грчке проширује радњу извршења разбојништва која поред одузимања обухвата и радње изнуђивања туђе покретне ствари употребом силе или претње и на тај начин ствара додатне потешкоће у разграничењу кривичних дела разбојништва и изнуде.

Кривично дело изнуде регулисано је чланом 385 Кривичног законика. Сходно наведеној одредби, кривично дело изнуде чини онај ко, изузев случајева из члана 380, у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист употребом силе или претњом принуди другог да учини, трпи или не учини нешто на штету своје или туђе имовине. Уколико је кривично дело изнуде учињено употребом силе против неког лица или претњом истовремене опасности за живот или тело, учинилац ће се казнити казнама које су прописане за кривично дело разбојништва (члан 380 став 1 и став 2), док се у сваком другом случају учинилац кривичног дела изнуде кажњава затвором најмање три месеца.²⁸⁵

Анализом одредбе члана 385 уочава се да грчки законодавац користећи негативну формулацију: „Ко изузев случајева из члана 380...“ покушава да објасни разлику између кривичних дела разбојништва и изнуде, не прецизирајући који би то били случајеви. Тако се ствара могућност арбитрерности.²⁸⁶

²⁸⁴ Кривични законик Грчке, Институт за упоредно право, Београд, 1957. година, превео др Ото Станић, стр. 82-83

²⁸⁵ Ibidem

²⁸⁶ Op. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“, магистарска теза, Београд, 2002. година, стр. 26

9. Казнени закон Републике Хрватске

Казнени закон Републике Хрватске донет је у октобру 2011. године, а ступио је на снагу 1. јануара 2013. године.²⁸⁷ Имовинска кривична дела систематизована су у оквиру посебног дела, у глави XXIII која носи назив: „Казнена дјела против имовине“.²⁸⁸

Међу имовинским кривичним делима са елементима принуде, Казнени закон прописује кривично дело разбојништва (члан 230), кривично дело разбојничке крађе (члан 231) и кривично дело изнуде (члан 243). Међутим, Казнени закон Републике Хрватске не предвиђа кривично дело уцене ни као самостално кривично дело, нити као посебан облик кривичног дела изнуде (као што је то учињено у Кривичном законнику Русије).

Кривично дело разбојништва, регулисано је чланом 230 Казненог закона, па је ставом 1 наведеног члана прописан основни облик овог кривичног дела на следећи начин:

Тко упоробом силе против неке особе или пријетњом да ће изравно напасти на њезин живот или тијело одузме туђу покретну ствар с циљем да је протуправно присвоји, казнит ће се казном затвора од једне до десет година.

Ставом 2 наведеног члана, прописан је тежи облик кривичног дела разбојништва. Он постоји ако је кривичним делом из става 1 прибављена знатна имовинска корист или је употребљено какво оружје или опасно оруђе. Прописана казна за овај облик је казна затвора у трајању од три до дванаест година. Као један од алтернативних услова за постојање овог облика разбојништва по Казненом закону јесте чињеница да је извршењем разбојништва прибављена знатна имовинска корист. Одговор на питање шта се подразумева под појмом „знатна имовинска корист“ можемо наћи у члану 87 ставу 29 Казненог закона. Наиме, наведеном одредбом прописано је да је вредност имовинске користи и штете знатна ако прелази 60.000,00 куна.

²⁸⁷ Л. Милојевић Антолиш: „Поглед у нови Казнени закон Републике Хрватске и његове поједине значајније промјене“, Полиција и сигурност, Загреб, број 2, 2012. година, стр. 374

²⁸⁸ Казнени закон („Народне новине“, број 125/11, 144/12, 56/15 и 61/15)

Најзад, став 3 члана 230 Казненог закона, прописује најтежи облик кривичног дела разбојништва у случајевима када је делом из става 1 и 2 овога члана проузрокована смрт особе. Прописана казна је казна затвора у трајању од најмање пет година.

Интересантно је да Казнени закон за основни облик кривичног дела разбојништва из члана 230 став 1, предвиђа гоњење по приватној тужби, уколико је дело учињено на штету брачног или ванбрачног друга, животног партнера или неформалног животног партнера²⁸⁹, сродника по крви у правој линији, брата или сестре, усвојитеља, усвојеника или на штету особе с којом учинилац живи у заједничком домаћинству (члан 245 став 4).

Такође, анализирајући одредбе члана 230 Казненог закона Републике Хрватске, можемо уочити да хрватско кривично законодавство, за разлику од нашег Кривичног законика, не предвиђа привилеговани облик кривичног дела разбојништва, у ситуацији када је извршењем разбојништва прибављена имовинска корист одређеног износа, а умишљајем учиниоца је била обухваћена мала имовинска корист.²⁹⁰

Кривично дело разбојничке крађе, прописано је чланом 231 Казненог закона на следећи начин:

Тко је затечен при почињењу крађе, па с циљем да укардену ствар задржи, упораби силу против неке особе или пријетњу да ће изравно напасти на њезин живот или тијело, казнит ће се казном затвора од једне до десет година.

Тежи облик кривичног дела разбојничке крађе прописан је ставом 2 наведеног члана. Квалификаторне околности су потпуно исте као и код тежег облика кривичног дела разбојништва из члана 230 став 2 Казненог закона: да је делом из става 1 прибављена знатна имовинска корист или да је употребљено какво оружје или опасно оруђе. Прописана казна је затвор од три до дванаест година.

²⁸⁹ Неформални животно партнер је особа која живи у истополној заједници која има трајнији карактер (члан 87 став 11 Казненог закона Републике Хрватске)

²⁹⁰ Интересантно је да Казнени закон Хрватске не предвиђа ни постојање кривичног дела ситне крађе, утаје и преваре

Такође, као и код разбојништва, најтежи облик разбојничке крађе, прописан ставом 3, постоји ако је делом из става 1 и 2 члана 231 проузрокована смрт особе. Запрећена казна је казна затвора у трајању од најмање пет година.

Поред кривичних дела разбојништва и разбојничке крађе, навели смо да Казнени закон Републике Хрватске, међу имовинским кривичним делима са елементима принуде, прописује још и кривично дело изнуде. Основни облик кривичног дела изнуде прописан је чланом 243 Казненог закона на следећи начин:

Тко с циљем да себи или другоме прибави протуправну имовинску корист силом или озбиљном пријетњом присили другога да што учини, не учини или трпи на штету своје или туђе имовине, казнит ће се казном затвора од шест мјесеци до пет година.

Казнени закон Хрватске, поред овог основног, предвиђа и пет тежих облика кривичног дела изнуде. Први тежи облик изнуде прописан ставом 2 наведеног члана, постоји у случајевима када је делом из става 1 прибављена знатна имовинска корист или је проузрокована зната штета. Прописана казна за овај облик је казна затвора у трајању од једне до осам година.

Други тежи облик кривичног дела изнуде, прописан је ставом 3 наведеног члана. Овај облик изнуде постоји ако је при извршењу кривичног дела изнуде из става 1, учинилац употребио силу против лица или је запретио да ће непосредно напасти на живот или тело лица. Прописана казна за овај облик изнуде је казна затвора у трајању од једне до десет година. Овде кривично дело изнуде прераста у квалификовани облик, када учинилац употреби силу или квалификовану претњу (претњу да ће непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта).

Трећи тежи облик кривичног дела изнуде из става 4 постоји ако је при извршењу дела из става 3 (други тежи облик) употребљено оружје или опасно оруђе, прибављена знатна имовинска корист или проузрокована знатна штета. Прописана казна је затвор у трајању од три до дванаест година.

Ставом 4 члана 243 Казненог закона, прописан је тежи облик изнуде, који обухвата случајеве када је учинилац при извршењу дела из става 1 до 3 овог члана, запретио да ће непосредно напасти на живот или тело већег броја лица или да ће тешко оштетити објекте великог друштвеног значаја. За овај облик изнуде запрећена је казна затвора у трајању од три до петнаест година.

На крају, најтежи облик кривичног дела изнуде постоји ако је делом из става 1 до 3 овог члана проузрокована смрт лица. Запрећена је казна затвора од најмање пет година. У односу на смрт, неопходно је да постоји умишљај учиниоца, јер уколико у односу на смрт постоји нехат учиниоца, тада ће се радити о стицају кривичног дела изнуде и нехатног убиства (прозрачења смрти из нехаја-члан 113 Казненог закона).²⁹¹

10. Кривични законик Републике Македоније

У Републици Македонији у примени је Кривични законик (Кривичен законик), који је донет 1996. године. Имовинска кривична дела систематизована су у посебном делу законика, у оквиру главе XXIII која носи назив: „Кривична дела против имотот“.²⁹²

Кривични законик Републике Македоније регулише четири имовинска кривична дела са елементима принуде: разбојништво (члан 237), разбојничка крађа (члан 238), изнуда (члан 258) и уцена (члан 259).

Кривично дело разбојништва, прописано чланом 237 Кривичног законика Македоније, има основни, три тежа и један лакши облик.

Основни облик кривичног дела разбојништва из става 1 наведеног члана, чини онај ко употребом силе или претње да ће непосредно напасти на живот или тело, одузме туђу

²⁹¹ Казнени закон („Народне новине“, број 125/11, 144/12, 56/15 и 61/15)

²⁹² Кривичен законик („Службени весник на Република Македонија“, број 37/96, Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик („Службен весник на Република Македонија“, број 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15)

покретну ствар у намери да је противправно присвоји. Прописана казна је затвор од најмање пет година.

Први тежи облик разбојништва (члан 237 став 2 Кривичног законика) постоји у ситуацијама када је вредност одузетих ствари велика („големи размери“). Појам велике вредности („вредност од големи размери“) одређен је чланом 122 ставом 36 кривичног законика и под овим појмом се подразумева вредност која одговара износу од 250 просечних месечних зарада у републици Македонији у време извршења кривичног дела. За ово дело прописана је казна затвора најмање осам година.

Кривични законик Македоније у ставу 3 члана 237, прописује привилеговани облик кривичног дела разбојништва који постоји уколико се ради о малој вредности одузетих ствари при извршењу разбојништва. Прописана казна за овај, лакши облик дела је казна затвора у трајању од једне до пет година. Појам мале вредности („помала вредност“) дефинише члан 122 у ставу 33, као вредност која одговара половини месечне зараде у Републици Македонији у време извршења кривичног дела.

Други тежи облик кривичног дела разбојништва подразумева три квалификаторне околности (став 4). У првом случају, потребно је да је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда. Уколико би у односу на тешку телесну повреду постојао нехат, тада би се радило о стицају кривичног дела разбојништва и нехатног убиства. У другом случају, квалификаторна околност постоји ако је разбојништво учињено у саставу групе или банде. Појам групе и банде одређен је чланом 122 у ставу 28 Кривичног законика. Наиме, наведеном одредбом прописано је да се под појмом групе, банде или другог злочиначког удружења подразумева најмање три лица, укључујући у тај број и организатора, која су се удружила ради вршења кривичних дела. Трећа квалификаторна околност код овог облика кривичног дела разбојништва постоји ако је при извршењу разбојништва употребљено ватрено оружје или опасно оруђе. Запрећена казна за овај тежи облик кривичног дела разбојништва је казна затвора у трајању од најмање десет година.

Нејтежи облик кривичног дела разбојништва постоји у случају када је при извршењу разбојништва неко лице са умишљајем лишено живота. У случају да је смрт

обухваћена нехатом учиниоца, радиће се о стицају кривичног дела разбојништва и нехатног убиства („убиство од небрежност“-члан 126 Кривичног законика). Прописана казна за овај, најтежи облик разбојништва је затвор од најмање десет година или доживотни затвор.

Кривични законик Републике Македоније у члану 238 регулише кривично дело разбојничке крађе и поред основног облика прописује три тежа и један привилеговани облик овог кривичног дела. Основни облик кривичног дела разбојничке крађе прописан ставом 1 наведеног члана, чини онај ко, затечен на делу крађе, употреби силу или претњу да ће непосредно напасти на живот или тело неког лица, у намери да украдену ствар задржи. Прописана казна за основни облик је казна затвора од најмање пет година.

Као и код кривичног дела разбојништва из члана 237, тако и код кривичног дела разбојничке крађе, Кривични законик Македоније прописује тежи облик у случају велике вредности ствари (члан 238 став 2), док је постојање лакшег облика овог кривичног дела условљено малом вредности одузетих ствари (члан 238 став 3).

Други тежи облик кривичног дела разбојничке крађе из става 4 члана 238 Кривичног законика подразумева постојање неке од три квалификаторне околности. Прва квалификаторна околност постоји ако је при извршењу кривичног дела разбојничке крађе неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда. Друга квалификаторна околност постоји уколико је дело извршено у саставу групе или банде. Трећа квалификаторна околност постоји ако је при извршењу кривичног дела разбојничке крађе коришћено ватрено оружје или опасно оруђе. Прописана казна је затвор од најмање десет година.

На крају, ако је при извршењу кривичног дела разбојничке крађе неко лице са умишљајем лишено живота, постојаће најтежи облик кривичног дела разбојничке крађе за који је прописана казна затвора од најмање десет година или казна доживотног затвора.

Кривично дело изнуде, регулисано је чланом 258 Кривичног законика Македоније. Поред основног облика, законик познаје и три квалификована облика кривичног дела изнуде. Кривично дело се састоји у принуђавању другог силом или озбиљном претњом да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине, а све то у намери да учинилац

прибави себи или другом противправну имовинску корист. Прописана казна за основни облик дела из става 1 је казна затвора у трајању најмање једну годину.

Први тежи облик кривичног дела изнуде подразумева постојање неке од укупно пет квалификаторних околности, које су прописане ставом 2 члана 258 Кривичног законика. Прва квалификаторна околност подразумева да је кривично дело изнуде извршено у саставу групе, банде или другог удружења („здружение“). У другом случају, квалификаторну околност представља употреба ватреног оружја или опасног оруђа при извршењу изнуде, док трећа квалификаторна околност постоји уколико је изнуда извршена на нарочито насилан начин. Четврта квалификаторна околност постоји ако је прибављена значајна имовинска корист или је наступила значајна имовинска штета. Под појмом значајне имовинске користи („значителна имотна корист“), вредности или штете Кривични законик подразумева корист, вредност или штету која одговара износу 50 просечних месечних зарада у Републици Македонији у време извршења кривичног дела (члан 122 став 35). Најзад, пета квалификаторна околност постоји ако је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда. Запрећена казна за овај облик кривичног дела изнуде је казна затвора у трајању од најмање четири године.

Други тежи облик кривичног дела изнуде из става 3 члана 258 Кривичног законика, постоји ако учинилац врши кривично дело изнуде у циљу добијања награде за учињено дело од стране подстрекача. За овај облик запрећена је иста казна као и за тежи облик из става 2.

На крају, најтежи облик кривичног дела изнуде, прописан ставом 4 члана 258 кривичног законика, постоји ако је при извршењу изнуде неко лице са умишљајем лишено живота. Прописана казна је затвор у трајању од најмање десет година или казна доживотног затвора.

Кривично дело уцене, регулисано је чланом 259 Кривичног законика Републике Македоније. Кривично дело уцене има основни (став 1) и тежи облик (став 2). Ово дело чини онај ко у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист, запрети другом да ће открити нешто што би шкодило његовој части или угледу, или части

или угледу њему блиских лица и тако га принуди да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. Прописана казна за основни облик кривичног дела уцене је казна затвора у трајању од три месеца до пет година.

Тежи облик кривичног дела уцене подразумева постојање једне од две квалификаторне околности: да је дело учињено у саставу групе, банде или другог удружења или да је делом прибављена значајна имовинска корист, односно да је наступила значајна имовинска штета. Прописана казна за овај тежи облик уцене је казна затвора у трајању од једне до десет година.²⁹³

11. Кривични законик Црне Горе

Кривични законик Црне Горе²⁹⁴ у глави XXII прописује кривична дела против имовине, унутар које предвиђа и четири имовинска кривична дела са елементима принуде. Реч је о кривичном делу разбојничке крађе (члан 241 КЗ), разбојништва (члан 242), изнуде (члан 250) и уцене (члан 251).

Кривично дело разбојничке крађе, прописано чланом 241 Кривичног законика Црне Горе, има основни, четири тежа и један лакши облик. Ставом 1 наведеног члана, уређен је основни облик кривичног дела разбојничке крађе. Ово дело постоји када је учинилац затечен на делу крађе, па у намери да украдену ствар задржи, употреби силу или претњу да ће непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта. Прописана казна за основни облик разбојничке крађе је казна затвора у трајању од једне до осам година.

²⁹³ www.pravdiko.mk. Кривичен законик („Службени весник на Република Македонија“, број 37/96, Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик („Службен весник на Република Македонија“, број 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15)

²⁹⁴ Кривични законик Црне Горе („Службени лист РЦГ“, број 70/2003,, 13/2004, 47/2006 и „Службени лист ЦГ“, број 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013)

Први тежи облик кривичног дела разбојничке крађе, прописан је ставом 2 члана 241 Кривичног законика Црне Горе и исти постоји уколико вредност украдених ствари прелази износ од три хиљаде еура. Прописана казна је затвор од две до десет година.

За постојање другог тежег облика кривичног дела разбојничке крађе, законик предвиђа постојање квалификаторне околности, која се као и код претходног облика испољава у вредности украдене ствари, с тим да се код овог облика захтева да вредност украдених ствари прелази износ од тридесет хиљада еура (члан 241 став 3 Кривичног законика Црне Горе). Прописана казна је казна затвора у трајању од две до дванаест година.

Трећи тежи облик кривичног дела разбојничке крађе (став 4), постоји ако је дело из става 1 до 3 учињено од стране групе или ако је неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда. Прописана казна је затвор од три до петнаест година.

Најтежи облик кривичног дела разбојничке крађе (став 5), постоји ако је при извршењу кривичног дела разбојничке крађе из става 1 до 3 неко лице са умишљајем лишено живота. Прописана казна је затвор од најмање десет година или казна затвора од четрдесет година.

Привилеговани, лакши облик кривичног дела разбојничке крађе, предвиђен је чланом 241 у ставу 6 Кривичног законика. Овај облик разбојничке крађе постоји ако су испуњена два услова: ако вредност украдених ствари не прелази изнад од сто педесет еура, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовинску корист. Запређена казна је затвор до три године. Покушај овог лакшег облика кривичног дела разбојничке крађе је кажњив сходно ставу 7 истог члана.

Као и код кривичног дела разбојничке крађе, тако и код кривичног дела разбојништва прописаног чланом 242, Кривични законик Црне Горе предвиђа: основни, три тежа и један лакши облик дела.

Дело из става 1 (основни облик) састоји се у одузимању туђе покретне ствари у намери да се себи или другом прибави противправна имовинска корист, употребом силе

или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело оштећеног. Прописана казна за основни облик кривичног дела разбојништва је затвор од две до десет година.

Тежи облик кривичног дела разбојништва из става 2, постоји ако је вредност одузетих ствари већа од три хиљаде еура и за овај облик дела прописана казна је казна затвора у распону од две до дванаест година.

И други тежи облик који предвиђа став 3, такође, као и код кривичног дела разбојничке крађе, постоји ако вредност одузетих ствари прелази износ од тридесет хиљада еура. За дело из става 3 члана 242 Кривичног законика Црне Горе може се изрећи казна затвора у трајању од три до петнаест година.

Став 4 члана 242 Кривичног законика, прописује трећи тежи облик кривичног дела разбојништва у случају постојања једне од две квалификаторне околности: ако је дело из става 1 до 3 овог члана учињено од стране групе или ако је неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда. Прописана казна је казна затвора у трајању од три до петнаест година.

Када је при извршењу кривичног дела разбојништва неко лице са умишљајем лишено живота, постојаће најтежи облик овог дела из става 5, за који је прописана казна затвора најмање десет година или казна затвора од четрдесет година.

Привилеговани облик кривичног дела разбојништва, одређен ставом 6 члана 242 Кривичног законика, постоји ако вредност одузетих ствари не прелази износ од сто педесет еура, уз кумулативно испуњење услова да је учинилац ишао за тим да прибави малу имовинску корист. Прописана казна је затвор до три године, а покушај овог облика кривичног дела разбојништва кажњив је према ставу 7 члана 242 Кривичног законика Црне Горе.

Кривични законик Црне Горе, у члану 250 прописује кривично дело изнуде. Ово кривично дело има основни и три тежа облика. Радња извршења кривичног дела изнуде састоји се принуђавању другог употребом силе или претње да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. Последица кривичног дела изнуде састоји се у томе што

принуђени сам чини нешто на штету своје или туђе имовине. На страни учиниоца мора постојати намера да себи или другом прибави противправну имовинску корист, што имплицира да се дело може извршити само са директним умишљајем као обликом виности. За основни облик прописан ставом 1 члана 250 Кривичног законика, може се изрећи казна затвора у распону од једне до осам година.

Први и други тежи облици кривичног дела изнуде прописани ставовима 2 и 3 члана 250, условљени су износом прибављене имовинске користи. Тако дело из става 2 постоји ако је прибављена имовинска корист у износу који прелази три хиљаде еура и за исто је прописана казна затвора у распону од две до десет година.

Квалификовани облик изнуде из става 3 постоји ако је прибављена имовинска корист већа од тридесет хиљада еура. Прописана казна је казна затвора од две до дванаест година.

Најтежи облик кривичног дела изнуде, прописан је ставом 4 члана 250 Кривичног законика Црне Горе и постоји у два случаја. Први случај подразумева бављење изнудом, тј. ради се о вршењу изнуде у виду занимања (колективно кривично дело као облик привидног реалног стицаја), док се у другом случају захтева да је дело извршено од стране више лица на организован начин. Запрећена казна за овај облик кривичног дела изнуде је казна затвора у распону од три до петнаест година.

Кривично дело уцене, прописано је чланом 251 Кривичног законика Црне Горе. Попут кривичног дела изнуде и код овог кривичног дела Кривични законик Црне Горе предвиђа основни и три тежа облика.

Радња извршења кривичног дела уцене састоји се у принуђавању пасивног субјекта да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. Принуда се манифестује у употреби претње да ће се против пасивног субјекта или њему блиских лица открити нешто што би шкодило њиховој части или угледу. Запрећена казна за основни облик кривичног дела је казна затвора у трајању од три месеца до пет година.

Тежи облици кривичног дела уцене прописани ставовима 2 и 3 члана 251, постоје ако је делом из става 1 прибављена имовинска корист у износу преко три хиљаде (став 2) односно у износу већем од тридесет хиљада еура (став 3). За дело из става 2 може се изрећи казна затвора у распону од једне до осам, док је за дело из става 3 запрећена казна затвора у трајању од две до десет година.

Најтежи облик кривичног дела уцене из става 4 овога члана, подразумева постојање једне од две квалификаторне околности које су потпуно исте као и код кривичног дела изнуде: бављење вршењем кривичног дела уцене или ако је кривично дело уцене извршено од стране више лица на организован начин. За дело из става 4 запрећена је казна затвора у трајању од две до дванаест година.

12. *Казенски законик Републике Словеније*

Кривични (Казенски) законик Републике Словеније²⁹⁵, донет је 2008. године који у оквиру посебног дела, у глави XXIII која носи назив: „Казнива дејања зопер преможење“ регулише кривична дела против имовине.

Међу имовинским кривичним делима са елементима принуде Кривични законик Републике Словеније регулише кривично дело разбојништва (члан 206), разбојничке крађе (члан 207) и изнуде (члан 213). Казенски законик не предвиђа уцену као самостално кривично дело, већ као посебан, лакши облик кривичног дела изнуде (члан 213 став 2).

Кривично дело разбојништва („*pon*“) регулисано је чланом 206 Казенског законика. Наведеним одредбама, поред основног облика, прописана су и два тежа облика кривичног дела разбојништва.

²⁹⁵ Казенски законик („Урадни лист Републике Словеније“, број 55/08), поправек Казенског законика („Урадни лист Републике Словеније“, број 66/08), Закон о спремемби Казенског законика („Урадни лист Републике Словеније“, број 39/09) и Закон о спремембах ин дополнитвах Казенског законика („Урадни лист Републике Словеније“, број 91/11)

Радња извршења разбојништва састоји се у одузимању туђе покретне ствари употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта. Прописана казна за основни облик кривичног дела разбојништва из става 1 је казна затвора од једне до десет година.

Ставом 2 предвиђен је тежи облик дела у ситуацији када је кривично дело разбојништва учињено од стране два или више лица удружених ради вршења разбојништва или када је вредност одузетих ствари велика (када прелази износ од 50.000 еура-члан 99 став 9 тачка 3), а учинилац је желео да прибави ствари велике вредности. За овај облик кривичног дела разбојништва може се изрећи казна затвора у распону од три до петнаест година.

Да би постојао најтежи облик кривичног дела разбојништва прописан ставом 3, неопходно је да је дело из става 1 и 2 овога члана учињено у саставу криминалне организације. Прописана казна је казна затвора од пет до петнаест година.

Кривично дело разбојничке крађе („*ропарска татвина*“), регулисано је чланом 207 Кривичног законика Републике Словеније. Поред основног облика, кривично дело разбојничке крађе из члана 207 има и један тежи облик прописан ставом 2 наведеног члана. Кривично дело разбојничке крађе чини онај ко затечен на делу крађе, да би задржао украдену ствар употреби силу или претњу да ће непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта. Запрећена казна за основни облик из става 1 члана 207 Кривичног законика Републике Словеније је казна затвора у трајању од једне до десет година.

Тежи облик дела, прописан ставом 2, постоји ако је вредност украдених ствари велика, а учинилац је хтео да присвоји ствар велике вредности. За тежи облик дела прописана је казна затвора од три до петнаест година.

Кривично дело изнуде („*изсилевање*“) прописано је чланом 213 Кривичног законика Републике Словеније. Ово кривично дело има основни, два тежа и један посебан-лакши облик. Радња извршења кривичног дела изнуде састоји се у принуђавању пасивног субјекта да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. Принуда се манифестује у употреби силе или озбиљне претње. На страни учиниоца, мора постојати

намера да себи или другом прибави противправну имовинску корист. За основни облик кривичног дела учинилац ће се казнити казном затвора до пет година.

У ставу 2 члана 213 Кривичног законика Републике Словеније, прописан је посебан облик изнуде, који има обележја кривичног дела уцене. Суштински, уцена (шантажа) и јесте посебан облик изнуде, па тако у свим оним страним законодавствима у којима није предвиђена као кривично дело, она се подводи под законски опис кривичног дела изнуде.²⁹⁶ Радња извршења овог посебног облика кривичног дела изнуде састоји се у принуђавању пасивног субјекта да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. принуђавање се врши употребом претње да ће се против пасивног субјекта или њему блиских лица открити нешто што би шкодило њиховој части или угледу („добрему имену“). Прописана је иста казна као и за основни облик кривичног дела изнуде (казна затвора до пет година).

Тежи облик кривичног дела изнуде, предвиђен у ставу 3, подразумева постојање једне од три квалификаторне околности: 1) да је дело изнуде из става 1 и 2 извршено од стране два или више лица; 2) да је коришћено оружје или опасно оруђе и 3) ако је дело учињено на нарочито суров и понижавајући начин. Прописана казна је казна затвора од једне до осам година.

Најтежи облик кривичног дела изнуде за који је запређена казна затвора од једне до десет година, прописан ставом 4, постоји ако је изнуда извршена у оквиру криминалне организације.

13. Кривични закони Босне и Херцеговине, Републике Српске и Дистрикта Брчко

У области кривичног материјалног права на подручју Босне и Херцеговине, као сложене државе, са ентитетима и Дистриктом који имају законодавну и судску власт, укључујући и сопствене кривичне законе, у примени су следећи прописи:

²⁹⁶ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 640

- 1) Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине („Службене новине Федерације Босне и Херцеговине“, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14)
- 2) Кривични закон Босне и Херцеговине („Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15 и 40/15). Овај закон не садржи кривична дела која су предмет овог рада, јер су она садржана у законима других нивоа власти, с тим што Суд БиХ има могућност да под одређеним условима, преузме конкретан предмет ентитетских судова и суди му по њиховим прописима.
- 3) Кривични закон Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13)
- 4) Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине“, број 10/03, 45/04, 6/05, 21/10, 52/11 и 26/16)

1. Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине²⁹⁷ усвојен 2003. године, у глави XXV прописује кривична дела против имовине, а унутар ове главе предвиђена су и четири имовинска кривична дела са елементима принуде: разбојничка крађа (члан 288), разбојништво (члан 289), изнуда (члан 295) и уцена (члан 296).

Кривично дело разбојничке крађе, прописано чланом 288 Кривичног закона ФБиХ има основни и два тежа облика. Радња извршења овог дела састоји се у употреби силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта у намери да се украдена ствар задржи. Прописана казна за основни облик овог кривичног дела је казна затвора од једне до десет година.

²⁹⁷ Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине („Службене новине ФБиХ“, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14)

Први квалификовани облик кривичног дела разбојничке крађе (став 2), постоји ако је при извршењу разбојничке крађе неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда, или је дело учињено у саставу групе људи или ако је употребљено оружје или опасно оруђе. Под појмом група људи подразумева се удружење од најмање три особе које су повезане ради трајног, поновљеног или повремениог чињења кривичних дела, при чему свака од тих особа учествује у извршењу кривичног дела (члан 2 став 16). Запрећена казна је затвор од најмање пет година.

Најтежи облик дела из става 3, постоји ако је при извршењу разбојничке крађе неко лице с умишљајем лишено живота. Прописана казна је затвор од најмање десет година или казна дуготрајног затвора.²⁹⁸

Кривично дело разбојништва, прописано је чланом 289 Кривичног закона Федерације БиХ. Ово дело има основни и два тежа облика. Радња извршења се одузимању туђе покретне ствари („покретнине“), употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта. Прописана казна за основни облик разбојништва из става 1 је казна затвора у трајању од једне до десет година.

Ставом 2 члана 289, прописан је први тежи облик кривичног дела разбојништва, који подразумева постојање једне од три квалификаторне околности које су идентичне оним прописаним код кривичног дела разбојничке крађе: или да је при извршењу разбојништва неком лицу с умишљајем нанета тешка телесна повреда, или да је дело учињено у саставу групе људи или ако је употребљено оружје или опасно оруђе. Запрећена казна је казна затвора у трајању од најмање пет година.

Уколико је при извршењу кривичног дела разбојништва неко лице са умишљајем лишено живота, постојаће најтежи облик кривичног дела разбојништва из става 3, за који је прописана казна затвора најмање десет година или казна дуготрајног затвора.

²⁹⁸ Одредбом члана 43 б ставом 1 Кривичног закона Федерације БиХ, прописано је да се за најтеже облике кривичних дела учињених с умишљајем може прописати казна дуготрајног затвора у трајању од 21 до 45 година, с тим да се сходно ставу 3 истог члана, ова казна не може изрећи учиниоцу кривичног дела који у време извршења дела није навршио 21 годину живота.

Кривично дело изнуде, прописано чланом 295 Кривичног закона Федерације БиХ, има основни и тежи облик. Радња извршења кривичног дела изнуде подразумева принуђавање пасивног субјекта да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. Принуђавање се врши употребом силе или озбиљне претње. Прописана казна за основни облик изнуде из става 1 члана 295 је казна затвора од три месеца до пет година.

Кривично дело изнуде добија свој тежи облик (став 2) ако постоји једна од четири квалификаторне околности. У првом случају, потребно је да је при извршењу дела изнуде употребљено оружје или опасно оруђе. Друга квалификаторна околност ће постојати ако је извршењем изнуде прибављена знатна имовинска корист, а трећа ако је дело учињено у саставу групе људи. Четврта квалификаторна околност постоји ако је дело изнуде извршено у саставу групе за организовани криминал. Под појмом „група за организовани криминал“ подразумева се организована група људи од најмање три особе, која постоји неко време, делујући у циљу извршења једног или више кривичних дела за која се по закону може изрећи казна затвора преко три године или тежа казна. За овај, квалификовани облик кривичног дела изнуде, може се изрећи казна затвора у трајању од једне до десет година.

Одредбама члана 296 Кривичног закона Федерације БиХ, прописано је кривично дело уцене, које има основни и тежи облик. Радња извршења кривичног дела уцене састоји се као и код кривичног дела изнуде, у принуђавању пасивног субјекта да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. Међутим, овде се принуђавање врши претњом да ће се против пасивног субјекта и њему блиских лица открити нешто што би штетило њиховој части и угледу. Прописана казна за основни облик уцене из става 1 је казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи облик дела из става 2 постоји ако је делом из става 1 прибављена знатна имовинска корист или је дело учињено у саставу групе људи или групе за организовани криминал. За овај тежи облик кривичног дела уцене може се изрећи казна затвора у трајању од једне до десет година.

2. *Кривични закон Републике Српске*

Кривична дела против имовине систематизована су у глави XXIII Кривичног закона Републике Српске.²⁹⁹ Међу имовинским кривичним делима Кривични закон Републике Српске регулише четири кривична дела са елементима принуде: разбојништво (члан 233), разбојничка крађа (члан 234), изнуда (члан 242) и уцена (члан 243).

Одредбама члана 233 Кривичног закона Републике Српске прописан је основни и два тежа облика кривичног дела разбојништва. Радња извршења састоји се у одузимању туђе покретне ствари употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта. Прописана казна за основни облик дела из става 1 је казна затвора у трајању од једне до десет година.

Тежи облик дела из става 2 подразумева постојање једне од пет квалификаторних околности. Прва квалификаторна околност постоји ако је при извршењу разбојништва неком лицу умишљајно нанесена тешка телесна повреда, док друга квалификаторна околност подразумева да је дело учињено из мржње.³⁰⁰ У трећем случају услов је да је дело учињено од стране више лица.³⁰¹ Четврта квалификаторна околност постоји када је при извршењу разбојништва употребљено какво оружје или опасно средство, док је пета квалификаторна околност условљена вредношћу одузетих ствари и иста постоји ако вредност одузетих ствари прелази износ од 50.000 км. Прописана казна за овај облик кривичног дела разбојништва је затвор од пет до петнаест година.

²⁹⁹ Кривични закон Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13)

³⁰⁰ Мржња представља побуду за чињење кривичног дела, која је у целини или делимично заснована на разликама по основу стварног или претпостављеног етничког или националног порекла, језика или писма, верских уверења, расе, боје коже, пола, полне оријентације, политичког или другог уверења, социјалног порекла, друштвеног положаја, доби, здравственог статуса или других особина или због довођења у везу са особама које имају неку од наведених различитих особина (члан 147 став 25 Кривичног закона Републике Српске).

³⁰¹ Више лица је најмање два лица (члан 147 став 9 Кривичног закона Републике Српске).

Најтежи облик разбојништва (став 3) постоји ако је при извршењу дела неко лице са умишљајем лишено живота. Запрећена казна за дело из става 3 је казна затвора најмање десет година или дуготрајни затвор.³⁰²

Кривично дело разбојничке крађе, регулисано је чланом 234 Кривичног закона Републике Српске. Дело има основни и два тежа облика. Радња извршења састоји се у употреби силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта у намери да се задржи украдена ствар. Прописана казна за основни облик дела је казна затвора у трајању од једне до десет година.

Тежи облик дела из става 2 подразумева постојање једне од пет квалификаторних околности које су потпуно исте као и код тежег облика кривичног дела разбојништва из члана 233 став 2 Кривичног закона (са умишљајем нанета тешка телесна повреда, ако је дело учињено из мржње, ако је дело учињено од стране више лица, ако је употребљено какво оружје или опасно средство, или ако вредност украдених ствари прелази износ од 50.000 км). Прописана казна је затвор од пет до петнаест година.

Ако је при извршењу кривичног дела разбојничке крађе неко лице са умишљајем лишено живота, постојаће најтежи облик кривичног дела разбојничке крађе из става 3, за који је запрећена казна затвора најмање десет година или дуготрајни затвор.

Кривично дело изнуде, прописано чланом 242 Кривичног закона Републике Српске има основни и два тежа облика. Радњу извршења кривичног дела изнуде чини онај ко принуђава пасивног субјекта, употребом силе или озбиљне претње да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине као и онај ко на такав начин утерује дуг. Прописана казна за основни облик изнуде је казна затвора у трајању од шест месеци до пет година.

Први тежи облик кривичног дела изнуде из става 2, постоји ако је изнудом прибављена имовинска корист у износу који прелази 10.000 км, за коју ће се учинилац казнити затвором од једне до осам година. Даље, овај облик дела постоји и ако је изнудом

³⁰² Казна дуготрајног затвора у трајању од двадесет и пет до четрдесет и пет година, може се прописати за најтеже облике тешких кривичних дела учињених са умишљајем. Ова казна не може се изрећи извршиоцу који у време извршења кривичног дела није навршио двадесет и једну годину живота (члан 31а став 1 и 3 Кривичног закона Републике Српске).

прибављена имовинска корист која прелази 50.000 км. Трећа квалификаторна околност испољава се у чињеници да је при извршењу изнуде употребљено какво оружје или опасно средство, а четврта постоји ако је дело извршено од стране више лица. На крају, пета квалификаторна околност постоји ако је дело изнуде учињено на нарочито груб и понижавајући начин. Прописана казна је казна затвора од две до дванаест година.

Као најтежи облик кривичног дела изнуде (став 3) предвиђено је бављење вршењем кривичног дела изнуде за награду. Дакле, реч је о вршењу изнуде у виду колективног кривичног дела. Видели смо да слично решење садржи и члан 250 став 4 Кривичног законика Црне Горе, који такође предвиђа бављење изнудом као једну од најтежих форми овог кривичног дела, с том разликом што Кривични закон Републике Српске поставља и услов да се бављење вршењем овога дела чини за награду. За овај најтежи облик кривичног дела изнуде, запређена је казна затвора у трајању од пет до петнаест година.

Чланом 243 Кривичног закона Републике Српске, прописано је кривично дело уцене. Наведеним чланом прописани су основни и два тежа облика овог кривичног дела. Радња извршења кривичног дела уцене подразумева принуђавање пасивног субјекта претњом да ће се против њега или њему блиских лица открити нешто што би штетило њиховој части и угледу, како би учинили нешто на штету своје или туђе имовине. Осим тога, ово дело чини и онај ко употребом наведене претње утерује дуг. Прописана казна за основни облик дела из става 1 је казна затвора од три месеца до пет година.

Тежи облик дела, предвиђен ставом 2, постоји ако је уценом прибављена имовинска корист у износу који прелази 10.000 км (запређена казна је затвор од једне до осам година). У ставу 2 предвиђене су још три квалификаторне околности за постојање овог дела: прибављена имовинска корист у износу који прелази 50.000 км, ако је дело учињено од стране више лица, или је дело учињено на нарочито понижавајући начин. Прописана казна је казна затвора од две до дванаест година.

Бављење за награду кривичним делом уцене је (као и код кривичног дела изнуде), најтежи облик овога дела за који је запређена казна затвора од три до петнаест година (члан 243 став 3 Кривичног закона Републике Српске).

3. *Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине*

Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине³⁰³ у глави XXV предвиђа кривична дела против имовине, а унутар ове групе кривичних дела и четири кривична дела са елементима принуде: разбојничка крађа (члан 282), разбојништво (члан 283), изнуда (члан 289) и уцена (члан 290).

Одредбом члана 282 у ставу 1 Кривичног закона Брчко дистрикта БиХ, прописан је основни облик кривичног дела разбојничке крађе, чија радња се састоји у употреби силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта у намери да се задржи украдена ствар. Запређена казна је затвор од једне до десет година.

У ставу 2 члана 282, прописан је први тежи облик кривичног дела разбојничке крађе, који подразумева постојање једне од четири квалификаторне околности. У првом случају потребно је да је кривичним делом разбојничке крађе неко лице с „намјером“³⁰⁴ тешко телесно повређено. Друга квалификаторна околност постоји ако је дело учињено из мржње³⁰⁵, док трећа квалификаторна околност подразумева да је дело учињено у саставу групе људи³⁰⁶. Најзад, четврта квалификаторна околност постоји ако је при извршењу дела

³⁰³ Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине“, број 10/03, 45/04, 6/05, 21/10, 52/11 и 26/16)

³⁰⁴ Под термином „с намјером“, уствари се подразумева да је дело учињено с умишљајем, што произилази и из дефиниције тежег облика дела из става 3. Међутим, остаје нејасно из ког разлога се законодавац определио да користи термин намера, а не термин умишљај за одређивање тежих облика кривичног дела разбојничке крађе. Већ смо указали раније у овом раду, да поред умишљаја и нехата у субјективна обележја кривичног дела убрајају се и намера и побуда. Такође, указали смо да намера препоставља постојање умишљаја, усмеравајући га на постизање одређеног циља, те да намера појачава вољни елемент код умишљаја.

³⁰⁵ Мржња представља побуду за извршење кривичног дела, која је у целини или делимично заснована на разликама по основу стварног или претпостављеног етничког или националног порекла, језика или писма, верских уверења, расе, боје коже, пола, полне оријентације, политичког или другог уверења, социјалног порекла, друштвеног положаја, доби, здравственог статуса или других особина, или због довођења у везу са лицима која имају неку од наведених различитих особина (члан 2 став 37 Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине).

³⁰⁶ Група људи је удружење од најмање три лица која су повезана ради извршења кривичних дела, при чему свако од њих даје свој удео у извршењу кривичног дела (члан 2 став 18 Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине).

употребљено оружје или опасно оруђе. Прописана казна је казна затвора у трајању од најмање пет година.

Најтежи облик кривичног дела разбојничке крађе (члан 282 став 3) постоји ако је при извршењу кривичног дела разбојничке крађе неко лице с намером усмрћено. Прописана казна је казна затвора најмање десет година или казна дуготрајног затвора.

Радња извршења кривичног дела разбојништва из члана 283 Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине састоји се у одузимању туђе покретне ствари („покретнине“) употребом силе или претње да ће се директно напасти на живот или тело пасивног субјекта. Прописана казна за основни облик дела из става 1 је казна затвора од једне до десет година.

Поред основног, кривично дело разбојништва има и два тежа облика. Први тежи облик из става 2 члана 283 подразумева постојање једне од четири квалификаторне околности, потпуно идентичне онима предвиђеним за постојање тежег облика кривичног дела разбојничке крађе: ако је при извршењу кривичног дела разбојништва неком лицу с намером нанета тешка телесна повреда; ако је дело учињено из мржње; ако је дело учињено у саставу групе људи или ако је употребљено опасно оружје или опасно оруђе. Запрећена казна је затвор од најмање пет година.

Најтежи облик кривичног дела разбојништва из става 3 члана 283, за који је прописана казна затвора најмање десет година или казна дуготрајног затвора, постојаће ако је при извршењу кривичног дела разбојништва неко лице с намером усмрћено.

Кривично дело изнуде, уређено је чланом 289 Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине. Поред основног облика (члан 289 став 1), кривично дело изнуде има и један тежи облик (члан 289 став 2).

Радњу извршења кривичног дела изнуде предузима онај ко употреби силу или озбиљну претњу како би принудио пасивног субјекта да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. Прописана казна за основни облик изнуде је казна затвора од три месеца до пет година.

Кривично дело изнуде добија свој тежи облик, уколико постоји једна од квалификаторних околности, наведених у ставу 2: ако је при извршењу дела употребљено оружје или опасно оруђе; ако је прибављена знатна имовинска корист; или је дело учињено у саставу групе људи или злочиначке организације. За овај тежи облик кривичног дела изнуде, може се изрећи казна затвора од једне до десет година.

Радњу извршења кривичног дела уцене из члана 290 Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, предузима онај ко запрети пасивном субјекту да ће против њега и њему блиских лица открити нешто што би штетило њиховој части и угледу и на тај начин присили пасивног субјекта да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. Прописана казна за основни облик дела из става 1 члана 290 је казна затвора од три месеца до пет година.

Кривично дело уцене прераста у квалификовани облик из става 2 члана 290 Кривичног закона Брчко дистрикта Босне и Херцеговине, ако је уценом прибављена знатна имовинска корист, или је дело учињено у саставу групе људи или злочиначке организације. Запрећена казна је казна затвора од једне до десет година.

Глава четврта

ИМОВИНСКА КРИВИЧНА ДЕЛА СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ У НАШЕМ ПОЗИТИВНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИЧКА КРАЂА ИЗ ЧЛАНА 205 КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА

1. Уводна разматрања

У уводним деловима овога рада, напоменули смо да теорија кривичног права и кривично законодавство сва имовинска кривична дела дели на кривична дела против покретне имовине и имовинских права и интереса. Сходно наведеној подели, разбојничка крађа припада подгупи кривичних дела против покретне имовине, а у исто време представља и једну посебну врсту крађе.

Неки кривичноправни теоретичари разбојничку крађу третирају као посебан облик тешке крађе.³⁰⁷ Неспорно је да сам начин и околности извршења, као и произведене последице, овом кривичном делу дају повећани степен друштвене опасности па, према томе, и одговарајућу тежину. У том смислу би разбојничка крађа могла бити схваћена као посебан облик тешке крађе, односно њен најтежи облик.³⁰⁸

Тако професор Златарић сматра да је систематски правилније разбојничку крађу предвидети као квалификовани случај крађе, а не као посебни случај разбојништва, имајући у виду да је овде акценат на самој крађи, а употреба принуде делује само квалификаторно.³⁰⁹

³⁰⁷ Видети више о томе у: Ж. Јовановић: „Кривично право, посебан део“, Београд, 1973. година, стр. 197

³⁰⁸ Ор. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“, Зборник радова наставника ВШУП-а..., стр. 124

³⁰⁹ Б. Златарић: „Проблематика у законодавству кривичног дела крађе“, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 2, 1950. година, стр. 297

Међутим, уз уважавање одређених мишљења, уколико стриктно прихватимо важеће законско одређење, онда разбојничка крађа не може бити третирана као посебан облик кривичног дела тешке крађе, већ као самостално кривично дело, управо онако како је то учињено у члану 205 Кривичног законика Републике Србије, који регулише ово кривично дело.³¹⁰

Наиме, у ставу 1 члана 205 Кривичног законика, прописан је основни облик овог кривичног дела на следећи начин:

*„Ко је на делу крађе (члан 203) затечен, па у намери да украдену ствар задржи, употреби силу против неког лица или претњу да ће непосредно напасти на живот или тело, казниће се затвором од једне до десет година“.*³¹¹

Кривично дело разбојничке крађе представља сложено кривично дело састављено из крађе и принуде и стога садржи елементе та два кривична дела. Сложено кривично дело је облик привидног реалног стицаја кривичних дела. Имајући у виду да кривична дела крађе и принуде, чине конструкцију сложеног кривичног дела, иста дела губе своју самосталност, тако да постају саставни делови јединственог сложеног кривичног дела разбојничке крађе.³¹²

Иако се експлицитно наводи члан 203 којим је регулисана обична крађа, разбојничку крађу тим пре може чинити и тешка крађа и принуда. Позивање на члан 203 у законском опису кривичног дела разбојничке крађе служи томе да се не би понављао законски опис кривичног дела крађе, као и због тога да се искључи могућност да ситна крађа прерасте у разбојничку крађу.³¹³

³¹⁰ Оп. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“, Зборник радова наставника ВШУП-а..., стр. 124

³¹¹ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

³¹² Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојничке крађе у савременом кривичном праву“, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 1-2/2002, стр. 38

³¹³ З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање, Београд, 2012. година, стр. 613

С обзиром на овакву конструкцију бића кривичног дела разбојничке крађе у њему се пре свега садрже сви посебни елементи кривичног дела крађе, а затим и три додатна елемента који крађу претварају у разбојничку крађу у оквиру које се садрже и сви елементи кривичног дела принуде. Стога се при разматрању кривичног дела разбојничке крађе морају узети у обзир сви ови наведени елементи. У том смислу треба најпре поћи од елемената кривичног дела крађе, а затим узети у обзир и остале елементе који карактеришу разбојничку крађу.³¹⁴

2. Кривично дело крађе у Кривичном законнику Републике Србије

Кривично дело крађе прописано је чланом 203 Кривичног законика Републике Србије. Из става 1 наведеног члана произилази да ово кривично дело чини онај ко туђу покретну ствар одузме другом у намери да њеним присвајањем себи или другом прибави противправну имовинску корист. Прописана казна је новчана казна или затвор до три године. Ставом 2 предвиђено је кажњавање за покушај кривичног дела крађе.

Из законске дефиниције кривичног дела крађе, произилази да је објект (предмет) крађе туђа покретна ствар, која се налази у притежању другог лица. Ствар, у смислу кривичног дела крађе, треба схватити као материјални део природе (укључивши и животиње) који се налази у човековој власти и који може бити објект права својине у смислу имовинског права. Агрегатно стање у коме се налази материја (ствар) није од значаја, тако да се ствари могу налазити у чврстом, течном или гасовитом стању. Не сматрају се стварима они материјални делови природе који не могу бити у власти и под контролом човека, као што су на пример атмосферски ваздух, сунчева топлота, слободан електрицитет у природи, атмосферски талози-киша, снег, итд. Али, ако извесни материјални делови природе и природна енергија могу да буду стављени под контролу, а

³¹⁴ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојничке крађе у савременом кривичном праву“..., стр. 40

тима и у својину, они представљају покретне ствари и као такве могу бити предмет крађе, као нпр. компримирани ваздух, морска вода у базену, кишница у цистернама итд.³¹⁵

Ствар као објект кривичног дела крађе мора бити покретна. Појам покретне ствари у смислу овог кривичног дела није исти као појам покретне ствари у грађанском праву.³¹⁶ Тако, извесне ствари које се у грађанском праву сматрају као непокретне, зато што служе главној-непокретној ствари или су везане за непокретне ствари³¹⁷, у смислу овог кривичног дела сматрају се као покретне ствари (нпр. скеле, чамци, железничке шине итд.). Према томе, у смислу крађе као покретна ствар сматра се свака она ствар која се може покренути и одвојити од главне ствари без повреде њене супстанце. Зграда као целина не може бити предмет крађе, али врата и прозори могу, јер се могу одвојити од зграде. Земљиште не може бити предмет крађе, али могу бити предмет крађе плодови земљишта и делови земљишта, хумус, шљунак итд. Предмети крађе могу бити саставни делови какве покретне ствари, ако су од ове одвојени или се могу одвојити без повреде њене супстанце, нпр. делови машина, шина итд.³¹⁸

Човек не може бити предмет крађе јер није ствар, али делови човечијег тела, када су одвојени од тела, постају покретне ствари и могу представљати предмет крађе (нпр. одрезана коса, кја се може користити за прављење перике и као таква има и имовинску вредност). Леш човека се не сматра покретном ствари, па стога не може бити предмет крађе. Изузетно, леш човека може бити предмет крађе ако има имовинску вредност, као

³¹⁵ Оп. cit.: Јб. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 579-580

³¹⁶ Оп. cit.: Ј. Таховић: „Кривично право“, посебни део..., стр. 320

³¹⁷ У грађанском праву, ствари које су по својим физичким особинама покретне, постају, под одређеним условима, припадак непокретности и као такве деле њену правну судбину. Реч је о непокретностима по намени, које, дакле, чине покретне ствари у функцији припатка непокретности (нпр. нужан алат за функционисање котларнице у некој згради). Да би једна ствар постала непокретност по намени неопходно је да се испуне следећи услови: 1. да је покретна ствар намењена да служи непокретности и да је стварно доведена у такав физички однос да јој служи (да је „унета“ у непокретност); 2. да јој је ову намену одредио власник непокретности; 3. да је власник непокретности истовремено и власник покретности којој је одредио овакву намену. Нису непокретности по намени оне покретности које су унете у непокретност али служе власнику за личну употребу (покућство, покретне столице у башти, аутомобил у гаражи). Под напред наведеним условима непокретности по намени у односу на пољопривредно добро којем служе су: пољопривредне справе, алати, стока, сточна храна, семе у количини која је потребна за следећу сетву. Непокретности по намени су и машине и алати који служе згради намењеној индустријској, трговинској или некој другој привредној делатности: хотелу, млину и уопште некој фабрици, на пример, камион-цистерна којим пивара снабдева своје потрошаче, справе за гашење пожара, кључеви од врата. Више о овоме видети у: О. Станковић и М. Орлић: „Стварно право“, девето неизмењено издање, Београд, 1996. година, стр. 23-25

³¹⁸ Оп. cit.: Ј. Таховић: „Кривично право“, посебни део..., стр. 320

што је случај са лешевима у анатомском институту, где се користе у научно-истраживачке сврхе. Вештачки предмети који се налазе у лешу, као што су златни зуби, очна протеза или друге направе уграђене у организам могу бити предмет крађе. Поготово, предмет крађе може бити накит, одело и други предмети који се налазе на лешу, јер су они својина наследника умрлог, а ако нема наследника онда се налазе у својини Републике Србије, сходно прописима о наслеђивању.

Објект крађе не могу бити потраживања и друга права, али изузетно и таква права која су имовинског карактера и која могу бити отеловљена у исправама (а исправе су покретне ствари) могу бити предмет крађе (нпр. чек, меница, штедна књижица, потврда гардеробе о остављеним стварима, железничка карта, карта за позориште, биоскоп, концерт и др). Одузимањем ових исправа могуће је извршити крађу ако су одузете другом у намери да се њиховим присвајањем прибави противправна имовинска корист (нпр. наплатом чека или менице, подизањем ствари из гардеробе, коришћењем железничке карте). Дакле, ствар сама по себи, као предмет крађе, не мора имати имовинску (економску) вредност, али мора бити таква да се њеним присвајањем може прибавити имовинска корист.³¹⁹

Ствар као предмет крађе мора бити туђа. Реч „туђа“ овде значи да ствар није сопственост извршиоца кривичног дела, без обзира да ли се она одузима од правог сопственика или не. Међутим, у неким случајевима сопственик ствари такође може извршити крађу.³²⁰ Наиме, могућа је крађа ствари која је у сусвојини извршиоца крађе и другог лица, јер је у том случају ствар делимично туђа.³²¹ Ничија или сопствена ствар не може бити објект кривичног дела крађе. Објект кривичног дела крађе не могу бити ни ствари без власника, односно ствари које представљају опште, заједничко добро (*res extra commercium i res communes*). Тако, предмет крађе не могу бити дивље животиње, рибе, али исте могу бити предмет кривичних дела незаконитог лова из члана 276 и незаконитог риболова из члана 277 Кривичног законика.³²²

³¹⁹ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 580

³²⁰ Ј. Таховић: „Коментар Кривичног законика“, друго издање, Београд, 1962. година, стр. 248-249

³²¹ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 582

³²² Оп. cit.: З. Стојановић и О. Перић: „Кривично право“, посебни део..., стр. 158

Када је у питању тзв. збирна ствар која се састоји из две или више ствари, постоји само један објект и једно кривично дело крађе, без обзира на број тих ствари. Исто тако и збир ствари као што је на пример филателистичка збирка, представљају само један објект радње. Наведено важи у када су у питању генеричке ствари, које се одређују по врсти, односно роду, броју и количини (на пример жито, алкохолно пиће и др.).³²³

Изузетно, изгубљена ствар може бити предмет крађе, уколико се још налази у притежању онога који ју је изгубио.³²⁴ Заборављене, сакривене, затурене и забачене ствари могу бити предмет крађе, јер се у тим случајевима сматра да детенција односно дотадашња фактичка моћ на ствари није престала, све док није извесно да она више не може бити успостављена, па је ствар, према томе, изгубљена.

Да би ствар могла бити предмет крађе, наиме да би могла бити одузета, мора се налазити у притежању (детенцији) другог лица.³²⁵ У кривичноправном смислу, притежање означава стварну могућност располагања и према томе не поклапа се у потпуности са појмом државине у грађанском праву. Наиме, притежање постоји и онда ако је прибављено на противправан начин, нпр. извршеном крађом.³²⁶ Према томе, може и крадљивцу бити украдена ствар, коју је он од другог украо. Ствар му може бити украдена чак и од његовог саизвршиоца, те би у таквој ситуацији саизвршилац два пута извршио крађу ове ствари.³²⁷ Тако је Окружни суд у Београду у пресуди пословни број Кж. 2670/04 заузео став да крађа може бити извршена одузимањем туђе покретне ствари и од лица које је исте претходно противправно одузело-извршило крађу, као у случају када је учинилац

³²³ Д. Јанковић: „Нова решења у законодавству и судској пракси у односу на кривична дела против имовине“, у зборнику радова: VII традиционални научни скуп Златиборски дани права, Златибор, април 2010. година, стр. 264

³²⁴ Овде се ради о случајевима када лице које је изгубило ствар (власник или детентор) претпоставља где је ствар изгубило и тражећи ствар или на други начин манифестује вољу да опет успостави своју фактичку власт над том ствари. Ово нарочито важи ако је ствар изгубљена у одређеној просторији (стан, биоскоп, позориште, канцеларија, итд) или негде напољу али у затвореном простору (башта, затворено двориште, итд). Међутим, ако је непознато где је ствар изгубљена или ако је ствар изгубљена неприступачно за ранијег притежаоца, или ако је ствар изгубљена на отвореном широком простору, на улици, на путу или на другом месту које је приступачно неограниченом броју лица, притежање је престало и ствар више не може бити предмет крађе, али може бити предмет утаје ако се утврди да је ствар туђа. Али, уколико не може да се утврди да је изгубљена ствар у нечијој својини, онда та ствар спада у *res nullius* и као таква не може бити украдена. Ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 582

³²⁵ Ibidem

³²⁶ Ор. cit.: Ј. Таховић: „Кривично право“, посебни део..., стр. 320

³²⁷ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права“, посебни део, I књига (кривична дела против приватних добара)..., стр. 159-160

око поноћи видевши непознато лице да из обијеног киоска износи торбу повикао „држете лопове“, па када се то лице уплашило и побегло, дошао до киоска и узео торбу коју је то лице одбацило у близини, након чега се са том пуном торбом удаљио са лица места.³²⁸

Притежање у себи садржи моћ својинског располагања. Али упркос томе, притежање није исто што и својина, нити је засновано на неком правном основу. Зато се и каже да је притежање само фактичка моћ располагања.³²⁹

Радња извршења кривичног дела крађе састоји се у одузимању од другог лица (сопственика или притежаоца) туђе покретне ствари. Одузимање покретне ствари, у смислу кривичног дела крађе, представља сваку радњу којом се, без примене силе или претње непосредним нападом на живот или тело, постиже да покретна ствар пређе из притежања дотадашњег притежаоца у притежање извршиоца кривичног дела или трећег лица по вољи извршиоца дела.³³⁰ Одузимање ствари, као начин извршења кривичног дела крађе, може бити извршено на различите начине и разним средствима. Тако одузимање може бити вршено сопственом снагом, употребом механичке снаге, коришћењем разних направа, коришћењем животиња и сл.³³¹ О томе када се сматра да је ствар одузета у теорији постоје различита мишљења:

- према *теорији контректације*, која је била позната још у римском праву, сматра се да је ствар одузета оног момента кад је додирнута руком;

-према *теорији амоције*, сматра се да је ствар одузета не када је додирнута, него тек када је померена са места на коме се налазила;

-према *теорији аблације*, одузимање је извршено када је ствар премештена са једног места на друго. Дакле, није довољно само да је ствар померена са места на коме се налазила, већ је потребно да се ствар премести на друго место;

³²⁸ Оп. cit.: Д. Јанковић: „Нова решења у законодавству и судској пракси у односу на кривична дела против имовине“..., стр. 260-261

³²⁹ Оп. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право“, посебни део, треће измењено и допуњено издање..., стр. 458

³³⁰ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 585-586

³³¹ Оп. cit.: Д. Јанковић: „Нова решења у законодавству и судској пракси у односу на кривична дела против имовине“..., стр. 263

-према *теорији илације*, за одузимање ствари није довољно само да је ствар премештена на друго место, већ је потребно да је ствар премештена на сигурно место;

-према *теорији апрехензије*, која је усвојена у нашем кривичном праву, за постојање одузимања потребно је да је на покретној ствари прекинуто туђе притежање и засновано своје.³³²

Дакле, имајући у виду теорију апрехензије, кривично дело крађе је свршено у моменту када је ствар одузета из притежања другог лица и када је учинилац засновао своје притежање у односу на ствар. Ирелевантно је колико дуго је трајало притежање над одузетом ствари. Потребно је само да је оно трајало онолико времена колико је у конкретном случају било потребно за заснивање новог притежања од стране извршиоца.

Поред тога што је теорија апрехензије општеприхваћена, у неким ситуацијама у пракси је спорно када је дошло до заснивања притежања извршиоца. Тако, нпр. када је у питању крађа из самопослуге, иако у нашој судској пракси има и другачијих мишљења, постоји одузимање односно заснивање притежања већ у моменту када је извршилац ствар коју је узео са полице ставио у свој цеп, те није потребно да је прошао касу, а још мање да је изашао из самопослуге. Супротно схватање, тј. да се увек ради о покушају, а не о довршеном кривичном делу крађе само због тога што постоји видео-надзор и техничке мере електронског обележавања робе са алармом на излазу из продавнице, не само да је правнодогматски тешко одрживо, већ је и криминално-политички неприхватљиво јер води декриминализацији ситне крађе учињене у самопослузи, односно продавници, с обзиром на то да покушај ситне крађе није кажњив. Такође, требало би узети да постоји одузимање, а тиме и радња кривичног дела крађе у ситуацији када се ствар привремено премести са једног места на друго тако да се прекине притежање ранијег притежаоца, да би се касније ствар могла лакше однети и засновати пуно и неометано притежање извршиоца. У том смислу је и став Врховног суда Србије у једној одлуци према коме је извршена крађа не само ствари које је извршилац пребацио преко жичане ограде, него и оних које је сакрио и тиме засновао своје притежање (ВСС Кж. 209/91). Овај став је

³³² Оп. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право“, посебни део, треће измењено и допуњено издање..., стр. 458

прихватљив под условом да је на тај начин ствар постала доступна само лицу које је ствар сакрило.³³³

У том правцу, веома је интересантан један случај из хрватске судске праксе, код кога је учинилац не излазивши из киоска, издвојио штеке цигарета у киоску и ставио их у за то унапред припремљене кесе, али је одмах након тога ухваћен од стране полиције. Првостепени суд је нашао да су се у радњама окривљеног стакла обележја довршеног кривичног дела тешке крађе и за исто дело га је огласио кривим, наводећи да је учинилац овде „макар и симболично и на кратко време, док није ухваћен прекинуо држање власника ствари и остварио присвајање“. Суд је закључио да није од одлучујућег значаја што саизвршилац издвојене ствари није изнео из простора киоска, нити у којој мери је осигурао то своје држање одузетих ствари.

Наведену одлуку суда, професор Новоселец је подвргао критици наводећи да за заснивање нове фактичке власти није довољно да ју је учинилац само ухватио него и да је на тај начин створио могућност њеног неометаног одношења. При томе је важна и величина ствари, па се може прихватити да је одузимање извршено када је учинилац мањи предмет ставио у џеп или ташну, али не и када је већи и лако уочљив предмет тек припремио за одношење, а да би га заиста однео, мора да савлада и даљње препреке. У том смислу, стављањем штека цигарета у кесе није престала фактичка власт власника тих ствари над њима, нити су оне прешле у фактичку власт оптужених, што значи да се у конкретном случају ради о покушају кривичног дела тешке крађе, а не о довршеном делу.³³⁴

Покушај крађе постоји онда када је радња одузимања започета али није завршена, односно није дошло до успостављања притежања на ствари од стране учиниоца.³³⁵ Тако се у пресуди Окружног суда у Београду, пословни број Кж. 1482/04 наводи да је кривично дело крађе остало у покушају, у случају када је окривљени пришао оштећеној и из џепа јој извадио новчаник и у том моменту полицијац га је ухватио за руку и лишио слободе. У

³³³ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 598-600

³³⁴ И. Мартиновић: „Радња одузимања ствари код крађе и других имовинских деликата“, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1, 2015. година, стр. 90

³³⁵ Ор. cit.: Ј. Таховић: „Кривично право“, посебни део..., стр. 323

конкретном случају, како се у пресуди указује, окривљени није остварио притежање на ствари када је пришао оштећеној и из цепа на цеперу извадио јој новчаник, јер га је истог тренутка, док му је новчаник још био у руци, полицајац ухватио за руку и лишио слободе. Да би остварио мирно притежање на ствари, било је потребно да окривљени може бар у једном тренутку да мирно располаже са ствари коју је присвојио, што се у конкретном случају није десило.³³⁶

Покушај постоји и онда када је радња одузимања остала безуспешна због недостатка предмета крађе. Тако нпр. постоји покушај крађе ако се завлачи рука у празан цеп, све под условом ако се утврди да је код учиниоца постојала намера одузимања.³³⁷ Покушај крађе је кажњив, с обзиром да је ставом 2 члана 203 то изричито прописано.

Под фактичком моћи располагања, међутим не треба подразумевати физичку власт на ствари у буквалном смислу. Притежање није обична детенција.³³⁸ Према је услов за постојање притежања непосредни стварни контакт притежаоца са ствари, ипак, узимајући у обзир услове живота и рада савременог човека, притежање свари се не прекида ако је ствар привремено просторно удаљена од њеног притежаоца, тако да притежалац ствари после извесног времена долази у могућност непосредног утицаја на ствар. Тако на пример, задржава се притежање на аутомобилу док се он налази на паркиралишту, или ако је аутомобил привремено остављен на лицу места због насталог квара или саобраћајног удеса. У том смислу, продавац у радњи не губи притежање на роби коју даје у руке купцу на разгледање или пробу у оквиру просторија намењених за продају, па макар евентуални купац обукао одело или обућу или ставио на себе накит да би видео како му стоји. По истом основу сматра се крађом, а не утајом, ако радник запослен у домаћинству или у угоститељском објекту одузме новац или друге покретне ствари укућанину, посетиоцу или госту у стану, хотелу, мотелу, ресторану³³⁹ и др. Предмети који остану у излогу, на

³³⁶ Оп. cit.: Д. Јанковић: „Нова решења у законодавству и судској пракси у односу на кривична дела против имовине“..., стр. 268

³³⁷ Оп. cit.: Ј. Таховић: „Кривично право“, посебни део..., стр. 323

³³⁸ Оп. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право“, посебни део, треће измењено и допуњено издање..., стр. 458

³³⁹ У том смислу као пример наводимо пресуду Окружног суда у Београду, Кж. 2323/00 од 18.1.2000. године. Наиме, у овој пресуди се између осталог наводи да у случају када је оптужени који је радио у ресторану као конобар присвојио ташну коју је оштећени оставио на кафанском столу док се удаљио до клозета, чини кривично дело крађе, а не утаје, јер није било прекинуто притежање оштећеног над ташном. (И. Симић:

којем је разбијено стакло и евентуално заштитна мрежа, остају у притежању власника односно одговорног лица у радњи, тако да одузимање тих ствари представља крађу.³⁴⁰

Нарочито су интересантни случајеви неподобног покушаја крађе. С тим у вези, не треба признати постојање неподобног покушаја ако објекат (предмет) крађе постоји, али није био на месту на ком се обично налази. Тако да ће се радити о обичном покушају уколико су лопови учинили обијање шупе, која је била празна због тога што је газда пре неколико дана продао своје жито или свој кукуруз, или ако је учинилац ставио руку у џеп оштећеног у коме није ништа нашао. У обрнутој ситуацији, када на пример учинилац покуша голом руком да раскине масивни гвоздени ланац, којим је туђи чамац привезан за пристаниште, радиће се о неподобном покушају.³⁴¹

На страни учиниоца кривичног дела крађе, неопходно је да постоји намера да се присвајањем туђе покретне ствари себи или другоме прибави противправна имовинска корист. Није потребно да је дошло до присвајања, а самим тим ни до прибављања противправне имовинске користи, неопходно је само да постоји намера да се то оствари.³⁴² Присвајање, у смислу кривичног дела крађе, не значи стицање својине на ствари у смислу грађанског (имовинског) права, већ само могућност трајног располагања са ствари онако како то има сопственик ствари, па тако може ствар употребљавати, трошити, продавати, залагати идр, дакле вршити таква располагања са ствари којима је могуће остварити имовинску корист.³⁴³ У том смислу професор Тома Живановић објашњава да намера присвајања обухвата намеру „*да се ствар повређеном трајно одузме и да се на њој у сопственом интересу стварно врше она овлашћења, која правно припадају сопственику. Намера присвајања не значи да законодавац од крадљивца*

„Збирка судских одлука из кривичноправне материје, 500 одлука“, четврта књига, Београд, 2002. година, стр. 137-138

³⁴⁰ Ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 583-584

³⁴¹ Ор. cit.: Михајло Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 274-275

³⁴² Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 604

³⁴³ Ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 587

*захтева намеру да ствар пређе у његову „својину“ у правном смислу те речи, да он дакле прибави на њој право својине, јер се крађом таква намера не може никада остварити.*³⁴⁴

Уколико се туђа покретна ствар одузима у намери да се себи или другом прибави противправна имовинска корист, а намера не обухвата и присвајање, неће постојати кривично дело крађе. С тим у вези, уколико се туђа покретна ствар одузима само у намери привременог коришћења које не умањује вредност ствари (нпр. неко одузме туђу књигу у намери да је после читања врати ономе од кога је узео), неће се радити о крађи. Међутим, ако се кроз коришћење ствари битно умањује њена вредност, односно ако долази до њеног трошења, по правилу ће бити у питању кривично дело крађе. Намера мора бити временски синхронизована са предузимањем радње извршења. Одузимање се врши у намери да се њеним присвајањем себи или другом прибави противправна имовинска корист. То значи да намера мора или да претходи, или да буде истовремена са одузимањем. Уколико недостаје та намера, радиће се о кривичном делу одузимања туђе ствари из члана 211 Кривичног законика.³⁴⁵

Извршилац кривичног дела крађе може бити свако лице, осим сопственика ствари и притежаоца ствари. Но, извршилац може бити сусопственик и супритежалац покретне ствари.

Поред постојања намере прибављања противправне имовинске користи као субјективног обележја кривичног дела крађе, учинилац овог кривичног дела мора поступати са директним умишљајем као обликом виности.³⁴⁶ Умишљај треба да обухвати сва обележја кривичног дела крађе и исти се састоји у свести да је ствар туђа и да се узима из туђег притежања.³⁴⁷ Осим наведеног, умишљај учиниоца треба да обухвати и свест да

³⁴⁴ Ор. cit.: Т. Живановић: „Основи кривичног права“, посебни део, I књига (кривична дела против приватних добара)..., стр. 163

³⁴⁵ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 605

³⁴⁶ Н. Срзентић: „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“, Београд, 1981. година, стр. 491

³⁴⁷ И. Мошет: „Нешто о крађи и покушају крађе“, Наша законитост, Загреб, број 1, 1953. година, стр. 18

на имовинску корист коју намерава да прибави нема право, односно да намерава прибавити противправну имовинску корист.³⁴⁸

Међутим, др Миљковић сматра да је приликом дефинисања кривичног дела крађе излишно истицање противправног одузимања ствари као и противправне имовинске користи, објашњавајући то чињеницом да одузимање ствари по неком правном основу, као и прибављање користи по таквом правном основу не могу бити кажњиви.³⁴⁹

Уколико учинилац погрешно држи да је ствар ничија, или да је ствар његова, кривица у погледу кривичног дела крађе искључена је по основу стварне заблуде³⁵⁰, при чему је ирелевантно да ли се ради о отклоњивој или неотклоњивој стварној заблуди,³⁵¹ имајући у виду одредбу члана 28 став 2 Кривичног законика, која прописује да ће у случају отклоњиве стварне заблуде постојати кривично дело учињено из нехата, што

³⁴⁸ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 491

³⁴⁹ М. Миљковић: „Појам крађе de lege ferenda“, Предавање држато на годишњем скупу Правничког удружења 21. новембра 1911. године, Београд, 1912. година, стр. 23

³⁵⁰ Везано за стварну заблуду, навешћемо један пример из судске праксе у коме се поставило питање да ли је правно релевантна чињеница да је оптужена уместо новца узела легитимацију, односно да ли би се код овакве стварне заблуде могао применити случај aberratio ictus или error in obiecto. У првом случају, дело би се квалификовало као покушај крађе, јер услед спољних околности последица није наступила на замишљеном објекту (ради се о тзв. промашеном ударцу), док би у другом случају то била довршена крађа, јер је оптужена у заблуди у погледу својстава ствари, али није у заблуди у погледу битних обележја дела, па је заблуда у таквом случају правно ирелевантна (нпр. неко украде сат од хрома, а хтео је да украде златан сат). У конкретном случају, оптужена је хтела да узме новац, али је узела легитимацију, чиме је она дакле погодила други објект, а не замишљени. Али, када је већ дохватила легитимацију мислила је да је узела новац. Да је одмах под прстима осетила да је то легитимација, не би је ни извлачила из ташне. Тек када је извукла легитимацију, видела је да то није новац, већ легитимација, након чега је легитимацију бацила под клупу. Дакле, оптужена је била у заблуди у погледу својстава ствари, јер је сматрала да из ташне извлачи новац, а извлачила је легитимацију. Према томе, ради се о error in obiecto, због чега је овде заблуда правно ирелевантна, па радње оптужене треба квалификовати као довршено кривично дело крађе. (Ор. cit.: И. Мошет: „Нешто о крађи и покушају крађе“, Наша законитост, Загреб..., стр. 17-19). Супротно овоме, О. Путник сматра да се у конкретном случају не ради о заблуди у погледу предмета, већ да су овде садржани сви битни моменти аберације (aberratio ictus), имајући у виду да заблуда у погледу предмета постоји када је учинилац радњу извршења хтео да предузме и предузео је против једног предмета зато што је имао представу да ту радњу предузима против једног другог (жељеног) предмета. Међутим, у конкретном случају, учинилац је радњу извршења хтео да предузме и предузео је не против легитимације, већ против новца, али је (свеједно зашто) ухватио и извадио легитимацију. Заблуда у погледу предмета би се у овом случају могла применити под условом да је учинилац радњу извршења хтео да предузме баш против легитимације, имајући представу да је легитимација новац. имајући у виду наведено, О. Путник сматра да се у овом случају не ради о заблуди у погледу предмета, већ о аберацији, која постоји онда када је учинилац радњу извршења хтео да предузме и предузео је против једног предмета, а последица је (свеједно зашто) наступила на другом предмету. Наиме, у конкретном случају учинилац је радњу извршења хтео да предузме и предузео је против новца, али је (свеједно зашто) ухватио и извадио легитимацију. (О. Путник: „Аберација код крађе“, Наша законитост, Загреб, број 4, 1953. година, стр. 202)

³⁵¹ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 605

никако не може бити случај са кривичним делом крађе, које се може, како смо већ и навели, извршити само са директним умишљајем као обликом виности.

3. Кривично дело тешке крађе из члана 204 Кривичног законика

Кривично дело крађе прераста у тешку крађу уколико је крађа извршена под неком од квалификаторних околности предвиђених чланом 204 Кривичног законика. Сходно члану 204 КЗ, учинилац дела крађе (члан 203) казниће се затвором од једне до осам година, ако је крађа извршена:

- 1) Обијањем или проваљивањем затворених зграда, станова, соба, каса, ормана или других затворених простора или савлађивањем механичких, електронских или других већих препрека;³⁵²

Ово дело одређују два елемента: а) одузимање туђе покретне ствари се врши из затворених зграда, станова, соба, каса, ормана или других затворених простора и б) посебан начин извршења дела (обијање, проваљивање и савлађивање већих препрека). Затворени простор је простор у који се не може слободно ући или изаћи без савладавања, уклањања препреке. Законик изричито као затворени простор у смислу овог кривичног дела наводи: затворене зграде, станове, собе, касе, ормане или други затворени простор. Затворени простор може бити: а) непокретан (зграде, станови, собе, магацини, ограђена дворишта) и б) покретан (аутомобили, приколице, вагони, кофери, торбе, касе, ормани).³⁵³

Обијање затвореног простора значи уклањање препреке за улажење у затворени простор насилним путем, употребом физичке силе која је нужна за продирање у затворени простор, тако да обијање најчешће доводи до оштећења уређаја за отварање па и других предмета (нпр. обијањем браве оштећена су и врата; обијањем прозора разлупано је

³⁵² Ibidem

³⁵³ Оп. cit.: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право-посебни део“, треће издање..., стр. 112

стакло). Крађа обијањем затвореног простора постоји и онда ако извршилац крађе претходно уђе у затворени простор редовним путем, а затим обијањем уђе у други затворени простор који је у саставу првог простора.³⁵⁴ Проваљивање представља улажење или отварање затвореног простора противно вољи корисника простора, без оштећења уређаја за затварање или делова затвореног простора. Оно се дакле врши, по правилу, без примене силе. Међутим, проваљивање се може остварити и употребом физичке силе.³⁵⁵ Али ради се о физичкој сили релативно слабијег интензитета и без повреде супстанце предмета, употребљене ради савлађивања извесне препреке која отежава неуобичајено продирање у затворени простор.³⁵⁶ Крађа извршена савлађивањем механичких, електронских или других већих препрека постоји у случају савладавања препреке уз повећани напор или повишени ризик да се дође до ствари које не улазе у појам обијања или проваљивања: уништењем алармних или електронских уређаја или фотоћелија, опијање чувара алкохолном или опојним средствима, одузимање ствари кроз отворе помоћу јаких магнета или усисних апарата.³⁵⁷ С обзиром да се обијање или проваљивање односи на затворени простор, савлађивање већих препрека би се, *argumentum a contrario*, односило на простор који није затворен, односно на отворен простор. Фактичко је питање да ли одређена препрека представља већу препреку и ово питање се мора решити у сваком конкретном случају. Међутим, препреке морају бити такве да је потребан додатни напор да се дође до ствари. Поједини аутори сматрају да појам веће препреке зависи и од физичких предиспозиција самог учиниоца кривичног дела, будући да различити учиниоци на различите начине савлађују исте препреке, односно иста препрека не мора бити за различите учиниоце већа препрека.³⁵⁸

³⁵⁴ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 494-495

³⁵⁵ А. Трешњев: „Тешка крађа у теорији и пракси“, Београд, 2005. година, стр. 92

³⁵⁶ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 495

³⁵⁷ Ор. cit.: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право-посебни део“, треће издање..., стр. 113

³⁵⁸ А. Трешњев: „Начини извршења тешке крађе-обијање, проваљивање и савлађивање већих препрека“, Правни живот, Београд, број 9, 2003. година, стр. 698-699

2) Крађа извршена од стране групе;

Други облик тешке крађе постоји онда када је крађа извршена од стране групе. Члан 112 у ставу 22 дефинише појам групе коју чине најмање три лица ради трајног или повременог вршења кривичних дела која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру. Све до доношења Закона о изменама и допунама Кривичног законика („Службени гласник РС“ број 72/2009) било је довољно да је крађа учињена од стране више лица, под којим појмом је судска пракса подразумевала најмање два лица (схватање кривичног одељења ВСС од 31. маја 1993. године). То је значило да се обична крађа није могла извршити од стране два саизвршиоца, јер је самим тим прерастала у тешку крађу. Пре ступања на снагу важећег Кривичног законика, Кривични закон Републике Србије (члан 166 став 1 тачка 2) захтевао је да је крађа учињена од стране више лица која су се удружила у циљу вршења кривичних дела крађе, што је, криминално-политички гледајући, имало своје оправдање.³⁵⁹ Наиме, према раније важећем Кривичном закону Републике Србије, сама околност да је у извршењу кривичног дела учествовало више лица није била довољна да би постојало ово кривично дело, већ је било потребно да су се та лица удружила за вршење крађа, дакле не само за извршење те крађе, већ за вршење више оваквих кривичних дела.³⁶⁰ И сада појам групе подразумева да постоје најмање три лица повезаних ради трајног или повременог вршења кривичних дела, што значи да је та повезаност неопходна за постојање овог облика тешке крађе.³⁶¹ Ово је облик нужног саизвршилаштва када радњу одузимања предузима више лица у саставу групе на основу заједнички донете одлуке.³⁶²

³⁵⁹ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 608

³⁶⁰ Ђ. Ђорђевић: „Крађа учињена од стране више лица“, Безбедност, Београд, број 5, 2001. година, стр. 606

³⁶¹ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 608

³⁶² Оп. cit.: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право-посебни део“, треће издање..., стр. 113

3) Крађа извршена на нарочито опасан или нарочито дрзак начин;

Крађа извршена на нарочито опасан начин постоји онда када је учинилац употребио такав начин извршења или употребио таква средства којим је довео или је могао да доведе у опасност живот или телесни интегритет људи или имовину. Овај облик тешке крађе постоји када се електризирају улазна врата високим напоном, као и када се крађом управо одузимају опасне ствари као што је експлозив, отров, гас, запаљива средства, радиоактивне материје, опасне животиње и сл.³⁶³ Нарочито дрзак начин представља квалификовани облик крађе због тога што је кроз такав начин њеног извршења, манифестован (као и код неких других облика тешке крађе) повишени степен злочиначке енергије учиниоца.³⁶⁴ Иако је свака крађа израз смелости учиниоца овде се ипак ради о таквој дрскости и смелости која је изузетна по упорности, безобзирности, аморалности и безосећајности. Да би се могло говорити о овом облику тешке крађе, потребно је да је учинилац при извршењу или покушају крађе испољио нарочиту дрскост која превазилази уобичајене методе и начине које учиниоци примењују при извршењу кривичних дела крађе, а која је по објективном гледању ствари и животној логици неуобичајена.³⁶⁵ Дакле, крађа извршена на нарочито дрзак начин подразумева да на страни учиниоца постоји степен дрскости који нарочито одскаче у односу на обичан степен дрскости, што се процењује од случаја до случаја, имајући у виду препреке које стоје на путу извршења крађе као и интензитет злочиначке енергије употребљене у савлађивању тих препрека.³⁶⁶

4) Крађа извршена од стране лица које је при себи имало какво оружје или опасно оруђе ради напада или одбране;

³⁶³ Д. Јовашевић: „Теоријски и практични аспекти кривичног дела тешке крађе“, Безбедност, Београд, број 3, 1996. година, стр. 316

³⁶⁴ Оп. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право“, посебни део, треће измењено и допуњено издање..., стр. 465

³⁶⁵ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Теоријски и практични аспекти кривичног дела тешке крађе“..., стр. 316

³⁶⁶ М. Петровић: „Неколико питања о кривичном дјелу ситне крађе из члана 259 став 1 КЗ и кривичном дјелу тешке крађе из члана 250 став 2 тачка 3 КЗ, Наша законитост, Загреб, број 4, 1953. година, стр. 240-241

Ово је посебан облик тешке крађе где је квалификаторна околност управо поседовање оружја или опасног оруђа за напад или одбрану. Овде се опасно оружје и опасно оруђе носе са том намером и њихово поседовање мора јасно и отворено да се види. Оружје или опасно оруђе учинилац мора имати при себи с умишљајем, да га по потреби употреби за напад или одбрану, који треба да му омогући извршење крађе, односно повлачење по извршеном делу крађе. Разуме се, да оружје односно опасно оруђе не смеју бити и стварно употребљени, јер у таквом случају не би долазила у обзир квалификација тешке крађе, већ разбојништва или разбојничке крађе.³⁶⁷ Уколико учинилац иначе са собом носи неко оружје или опасно оруђе, а приликом извршења крађе није имао намеру да га употреби, не би се могло радити о овом облику тешке крађе.³⁶⁸ Ако у извршењу крађе учествује више особа, а само једна од њих има при себи оружје или опасно оруђе ради напада или одбране, за овај облик тешке крађе одговараће и остали учесници, уколико су за наведену околност знали.³⁶⁹

5) крађа извршена за време пожара, поплаве, земљотреса или другог удеса;³⁷⁰

Овај облик кривичног дела тешке крађе карактерише коришћење, односно злоупотребавање ванредних ситуација, односно удеса, било да су они изазвани од стране људи, или се ради о елементарним непогодама, тј, природним катастрофама (као што је земљотрес) ради вршења крађе.³⁷¹ Наиме, овде се ради о таквим стањима и таквим догађајима који људима угрожавају живот, здравље, телесни интегритет, имовину, услед чега се они налазе у посебним стањима: страха, бола, узбуђења, осећања драме, трагедије. И управо крађа имовине у таквим условима људског страха и драматичне борбе за опстанак и за голи живот свој и својих најмилијих носи у себи, односно у њеном учиниоцу

³⁶⁷ Б. Златарић: „Кривични законик у практичној примјени“, II свезак, Загреб, 1958. година, стр. 390

³⁶⁸ Ор. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право“, посебни део, треће измењено и допуњено издање..., стр. 466

³⁶⁹ Б. Краус: „Кривична дјела против друштвене и приватне имовине“, Приручник за стручно образовање службеника унутрашњих послова, Загреб, број 6, 1957. година, стр. 568

³⁷⁰ Овај облик тешке крађе у својој суштини идентичан је са тешком крађом извршеном на нарочито дрзак начин, због тога што учинилац приликом њеног извршења користи извесне околности које људе доводе до смањења психичке способности да предузму потребне мере предострожности ради заштите од крађе. Једина разлика лежи у узроцима који доводе до психичке неспособности на просечну будност. Код крађе на нарочито дрзак начин ради се о индивидуалним узроцима, док се код овог облика тешке крађе ради о општим узроцима психичке неспособности за будност, пошто је ту реч о таквим појавама које све просечне људе доводе у стање паничног страха, пометености итд. Ор. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право“, посебни део, треће измењено и допуњено издање..., стр. 467

³⁷¹ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 610

карактер и црту тешке грамзивости, бездушности и бескрупулозниости учиниоца. Овим ситуацијама су слична стања после тешких епидемија заразних болести, бомбардовања, диверзија, терористичких аката и сл.³⁷² Крађа треба да буде извршена за време удеса, па је тако и временски ограничена од настанка удеса па све док се не успостави редовно стање, што значи док се не успостави нормална заштита и обезбеђење имовине, посебно од крађе. Тај моменат зависи од природе, трајања и размера удеса, као и од других околности, тако да је то у сваком конкретном случају питање које на основу утврђених чињеница оцењује суд.³⁷³

- б) Крађа извршена искоришћавањем беспомоћности или другог тешког стања неког лица;

Ово дело добија тежи вид због посебног стања физичке или психичке немоћи пасивног субјекта који је у стању и условима у којима не може сопственим снагама и средствима да заштити своју имовину, а то стање управо користи учинилац. Беспомоћност се може јавити као: тешка болест, парализа, висока температура, дистрофија, тешке телесне повреде, старост.³⁷⁴ У другој ситуацији, извршилац искоришћава неко друго тешко стање пасивног субјекта ради крађе. Реч је о неповољном и ванредном стању у коме се нашло неко лице до којег је дошло услед деловања неких околности, и услед чега су његове могућности да заштити притежање над неком ствари мање или више умањене. На пример, услед квара на аутомобилу власник је принуђен да га остави ноћу на пустом и необезбеђеном месту заједно са стварима које се налазе на кровном пртљажнику аутомобила, па те ствари буду украдене за време док је отишао да потражи помоћ. За разлику од беспомоћности, није нужно да се сам пасивни субјект налази у неком тешком стању, већ је, пре свега битно да је ствар украдена искоришћавањем тешког стања другог лица (нпр. када неко привремено напусти ствар да би пружио помоћ другом лицу које се налази у опасности по живот, а за то време му ствар буде украдена).³⁷⁵

³⁷² Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Теоријски и практични аспекти кривичног дела тешке крађе“..., стр. 318

³⁷³ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 602

³⁷⁴ Оп. cit.: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право-посебни део“, треће издање..., стр. 115

³⁷⁵ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 610

7) Кривични законик чланом 204 у ставу 2 предвиђа тешку крађу у случају када вредност украдених ствари прелази износ од четрестопедесет хиљада динара. Код утврђивања вредности ствари, меродавна је њена тржишна вредност. Уколико се ради о крађи у саизвршилаштву, где је приликом извршења једног дела крађе више саизвршилаца појединачно одузимало више ствари, вредност свих тих ствари се сабира.³⁷⁶

8) Одредбом члана 204 у ставу 3 Кривичног законика, прописан је претпоследњи облик кривичног дела тешке крађе у случајевима када украдена ствар представља културно добро, односно добро које ужива претходну заштиту или природно добро или украдена ствар представља јавни уређај за воду, канализацију, топлоту, гас, електричну или другу енергију или уређаје система јавног саобраћаја и веза, односно делове тих уређаја, без обзира на вредност украдене ствари.

9) На крају, ставом 4 члана 204 Кривичног законика, прописан је и последњи облик кривичног дела тешке крађе. Овај „тежи“ облик тешке крађе постоји онда када је дело из става 1. овог члана извршено од стране организоване криминалне групе или ако вредност украдених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара. Прописана казна за овај облик кривичног дела тешке крађе је казна затвора од две до десет година.³⁷⁷ За постојање кривичног дела неопходан је умишљај који мора обухватити и свест о квалификаторној околности. То важи и када је у питању вредност украдене ствари, која се јавља као квалификаторна околност у ставу 2 и 3, тј. и код ових облика тешке крађе неопходно је да умишљај учиниоца обухвата и свест о квалификаторној околности-вредности украдене ствари.³⁷⁸ Појам организоване криминалне групе биће детаљно обрађен приликом анализирања имовинских кривичних дела са елементима принуде (разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене), имајући у виду чињеницу да се код свих ових кривичних дела као један од тежих облика јавља управо вршење дела у оквиру организоване криминалне групе.

³⁷⁶ Ibidem

³⁷⁷ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

³⁷⁸ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 611-612

4. Радња кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 Кривичног законика

Као што је на почетку ове главе наведено, кривично дело разбојничке крађе, обухвата у себи пре свега све елементе кривичног дела крађе, услед чега су они претходно и детаљније анализирани у овом раду. Међутим, за постојање кривичног дела разбојничке крађе, неопходни су и следећи услови: да је учинилац затечен на делу крађе, да је употребио силу или претњу да ће непосредно напасти на живот или тело и да је силу или претњу употребио у намери да украдену ствар задржи.³⁷⁹

Радња извршења овог кривичног дела састоји се у употреби силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело у намери да се украдена ствар задржи.³⁸⁰ Дакле, као средство извршења кривичног дела разбојничке крађе јавља се сила или претња.

Под силом се подразумева употреба физичке, механичке или друге снаге, као и примена хипнозе и омамљујућих средстава, са циљем да се неко лице принуди на предузимање неке активне радње (чињење), уздржавање од такве радње (нечињење) или пак, да трпи неко стање које њему и његовим интересима не одговара. Сила је, дакле, средство физичког или психичког онеспособљавања за пружање евентуалног отпора неког лица. То онеспособљавање се увек врши мимо воље лица према коме се она примењује.³⁸¹

Сила изражена кроз физичку снагу (телесна и механичка) може се манифестовати у ударцима, гурању, повлачењу, коришћењу ватреног оружја, разног оруђа и другим начинима који за своју последицу могу имати повреду неког лица или оштећење материјалног објекта. Под појмом силе, како је то већ наведено, подразумева се, сходно члану 112 Кривичног законика и употреба хипнозе и омамљујућих средстава. Хипноза представља вештачки створено стање свести слично сну у коме је сопствена делатност мишљења и хтења смањена или потпуно искључена, тако да је особа доведена у стање погодно за сугестије. Хипнотичко стање је слично, али не и исто као сан. Као и код сна

³⁷⁹ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојничке крађе у савременом кривичном праву“..., стр. 54

³⁸⁰ Оп. cit.: З. Стојановић, О. Перић: „Кривично право, посебни део“, једанаесто издање..., стр. 165

³⁸¹ М. Јовић: „Принуда у кривичном праву“, Безбедност, Београд, број 2, 2002. година, стр. 275

кора великог мозга налази се у стању инхибиције, али за разлику од сна, особа под хипнозом не губи контакт са спољним светом, будући да она тај контакт остварује преко хипнотизера. Хипнотисана особа и даље има способност за предузимање физичких активности али у односу на њих не постоји ни свесни ни вољни елемент. Наиме, свака физичка активност хипнотисане особе последица је дате сугестије од стране хипнотизера.

Омамљујућа средства представљају различите хемијске супстанце које у односу на своју природу могу довести до губитка свести или воље пасивног субјекта. У омамљујућа средства спадају алкохол, опојне дроге или нека друга хемијска средства укључујући и разне врсте лекова.³⁸² Појам опојне дроге дефинисан је у Закону о психоактивним контролисаним супстанцама³⁸³, те је, сходно члану 3 овог закона, опојна дрога свака супстанца биолошког, односно синтетичког порекла која се налази на списку, у складу са Јединственом конвенцијом о опојним дрогама,³⁸⁴ односно супстанца која делује примарно на централни нервни систем смањујући осећај бола, изазивајући поспаност или будност, халуцинације, сметње у моторним функцијама, као и друге патолошке или функционалне промене централног нервног система.

У науци кривичног права дуже времена је присутна једна генерална подела силе која разликује силу која настаје дејством природних закона и силу која представља производ људске активности. Прва врста силе назива се вишом силом (*vis maior*) а друга, једноставно силом која представља само један и то тежи облик испољавања принуде. Међутим, у кривичноправној науци најпознатија и уједно најприхватљивија подела силе коју је у потпуности прихватила и судска пракса, јесте подела силе на апсолутну и компулзивну силу.³⁸⁵

Апсолутна сила се састоји у употреби снаге која физички делује и приморава лице према коме се примењује да чини или не чини нешто при чему је ово лице услед деловања силе потпуно лишено могућности доношења одлуке о датом чињењу или нечињењу, или пак спречено да своју одлуку реализује. Ова сила је по својој природи неодољива. Наиме,

³⁸² З. Ђурђевић и З. Ивановић: „Кривична дела са елементима насиља“, Правни живот, Београд, број 9, 2008. година, стр. 258

³⁸³ Службени гласник РС, број 99/2010

³⁸⁴ Службени лист СФРЈ, број 2/64

³⁸⁵ Оп. cit.: М. Јовић: „Принуда код имовинских кривичних дела“, магистарски рад..., стр. 45-46

по свом дејству она је таква да може неког приморати на одређено чињење или нечињење јер јој се лице не може супроставити. Неодољивост силе процењује се посебно у сваком случају, узимајући у обзир како објективну ситуацију тако и субјективне могућности лица на које је сила деловала да се датој сили супростави.³⁸⁶ Апсолутна сила увек дејствује директно, тј. непосредно према пасивном субјекту, потпуно га лишвајући способности за остваривање вољног акта, тако да се евентуално предузимање или непредузимање телесног покрета не може сматрати као његов, већ као туђи акт.³⁸⁷ Неодољиву-апсолутну силу представља и примена хипнозе и омамљујућих средстава.³⁸⁸

Комплузивна или релативна сила је по интензитету своје снаге слабија, а по правцу и по начину дејства различита од апсолутне силе. Њеном применом се не блокира способност воље за доношење одређене одлуке, већ се од пасивног субјекта захтева, односно боље речено, изнуђује доношење неке друге одлуке мимо његове воље.³⁸⁹ Комплузивна сила исто као и апсолутна делује на вољу лица према коме се примењује, али оно што је суштински одређује и истовремено диференцира у односу на апсолутну силу је то што комплузивна сила не искључује могућност вољног деловања. Она, дакле, не искључује вољу, али на њу у одређеном смислу делује, тако што процес доношења одлуке на неки начин усмерава те донета одлука бива опредељена деловањем комплузивне силе (нпр. неко лица бива тучено и под утицајем физичких болова изврши одређену радњу). У суштини, комплузивна сила код лица на које се примењује ограничава слободу доношења или остваривања одлука. Комплузивна сила може бити непосредна и посредна. Непосредна је она сила која се примењује према лицу које се у конкретном случају принуђава на одређено чињење или нечињење, док се посредна сила непосредно примењује према неком трећем лицу који је по правилу сродник или друго блиско лице

³⁸⁶ Н. Делић: „Сила и претња у кривичном праву“, Ново кривично законодавство: дилеме и проблеми у теорији и пракси, Београд, 2006. година, стр. 97

³⁸⁷ Оп. cit.: М. Јовић: „Принуда у кривичном праву“..., стр. 279

³⁸⁸ Ово произилази из одредбе члана 112 став 18 КЗ, која предвиђа да се силом сматра и примена хипнозе или омамљујућих средстава, са циљем да се неко против своје воље доведе у несвесно стање или онеспособи за отпор: Оп. cit.: Н. Делић: „Сила и претња у кривичном праву“..., стр. 97-98

³⁸⁹ Оп. cit.: М. Јовић: „Принуда у кривичном праву“..., стр. 280

принуђеног, а изузетно и према стварима, како би се на тај посредан начин утицало на вољу лица које се принуђава.³⁹⁰

Претња је други и најчешће лакши облик манифестовања и остваривања принуде под којом се подразумева стављање у изглед извесног зла којим се пасивни субјект принуђује у доношењу одлуке о неком чињењу, нечињењу или трпљењу.³⁹¹ Зло мора тек да се догоди, тј. реч је о неком будућем злу. Довољно је да лице које прети представи лицу коме прети да остваривање зла зависи од његовог (посредног или непосредног) утицаја. Уколико то није случај, тј. ако се ради о опомени код које лице које ставља у изглед другом лицу неко зло чије остваривање не зависи од њега, неће постојати претња. Претња може бити упућена вербално, писано, знацима, цртежима, конклюдентним радњама, показивањем одређених предмета, пуцањем из ватреног оружја у ваздух и сл. Није неопходно ни да је претња непосредно упућена, односно претња може бити посредно упућена преко неког другог лица.³⁹²

Према томе, претња као и комплузивна сила, не лишава у потпуности способности вољног одлучивања лице коме се прети, већ донету одлуку опредељује у одређеном правцу. Али оно што прави разлику између комплузивне силе и претње је то што се применом комплузивне силе непосредно остварује једна врста зла, док се претњом оно ставља у изглед.³⁹³

Претња у кривичноправном смислу мора бити увек озбиљна, а озбиљна је само она претња која се може остварити. Претње које су неостварљиве због објективне или субјективне немогућности њиховог остваривања не могу се сматрати озбиљним. Озбиљност претње се оцењује и према томе да ли је објективно могла створити утисак да ће бити реализована, односно да ли је принуђени имао основа да поверује да ће претња бити остварена, при чему није од значаја да ли је извршилац и хтео претњу да оствари.³⁹⁴

³⁹⁰ Ор. cit.: Н. Делић: „Сила и претња у кривичном праву“..., стр. 100-101

³⁹¹ Ор. cit.: М. Јовић: „Принуда код имовинских кривичних дела“, магистарски рад..., стр. 51

³⁹² З. Стојановић: „О појму претње у кривичном праву“, Наука, безбедност, полиција, број 2, 2013. година, стр. 6-8

³⁹³ Ор. cit.: Н. Делић: „Сила и претња у кривичном праву“..., стр. 101

³⁹⁴ Ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 213

Такође, није потребно ни да је претња објективно била озбиљна, односно да је објективно било могуће реализовати зло којим се прети.³⁹⁵

Код многих кривичних дела се захтева квалификована претња, а то је она претња којом се ставља у изглед тачно одређено зло, најчешће да ће се напасти на живот или тело пасивног субјекта или њему блиског лица.³⁹⁶ Тако се и за постојање кривичног дела разбојничке крађе захтева квалификована претња. Наиме, као средство извршења кривичног дела разбојничке крађе јављају се сила и квалификована претња, која подразумева претњу да ће непосредно уследити напад на живот или тело пасивног субјекта.³⁹⁷ Код кривичног дела разбојничке крађе битно је да се сила и претња односе на напад на живот или тело неког лица. Основно је да се принуда врши управо у циљу задржавања претходно украдене ствари. Ако то није основ принуде, нема овог кривичног дела већ постоји стицај између крађе (обичне или тешке) и неког другог кривичног дела које у себи садржи елементе принуде.³⁹⁸

Сила, односно квалификована претња као радња извршења овог кривичног дела, употребљавају се после извршене крађе, наиме после извршеног одузимања туђе покретне ствари, у намери да се њеним присвајањем прибави противправна имовинска корист. Ако би наведена средства принуде била примењена у току одузимања покретне ствари, наиме као средство одузимања ствари, радило би се о кривичном делу разбојништва.³⁹⁹

У пракси је могућа примена оба вида принуде приликом извршења кривичног дела разбојничке крађе. То су ситуације у којима притежалац ствари или неко друго лице затекне крадљивца у извршењу крађе или га омета при успостављању притежања над предметом крађе, па овај у циљу да задржи украдену ствар и успостави своје притежање, прво упути притежаоцу ствари или неком другом лицу озбиљну претњу, а када она не

³⁹⁵ Тако, нпр. и претња празним ватреним оружјем, ако пасивни субјект има погрешну представу да је оно пуно, јесте претња у кривичноправном смислу и може бити радња извршења код кривичних дела која се врше претњом: Ор. cit.: З. Стојановић: „О појму претње у кривичном праву“..., стр. 12

³⁹⁶ Ор. cit.: З. Стојановић: „О појму претње у кривичном праву“..., стр. 8

³⁹⁷ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 503

³⁹⁸ Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“, Безбедност, Београд, број 2, 2002. година, стр. 248

³⁹⁹ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 502

постигне жељени ефекат, учинилац након тога прибегава примени силе. Овакви случајеви у пракси су и најчешћи, посебно они у којима је учинилац затечен на извршењу крађе од стране власника ствари који различитим начинима и расположивим средствима покушава да заштити своју имовину.⁴⁰⁰

За постојање кривичног дела разбојничке крађе, потребно је да је извршилац крађе затечен на делу, а судска пракса под овим законским изразом „на делу крађе затечен“ сматра како место где је крађа извршена тако и место и период времена док се извршилац крађе налази у бекству, све док на украденој ствари не успостави неометану фактичку власт и могућност располагања. Дакле, све док је делујући у нужној одбрани, могуће одузети извршиоцу украдену ствар, све докле је могуће да он изврши разбојничку крађу.⁴⁰¹ Тако, у пресуди Врховног суда Војводине (посл. бр. Кж. 988/63) између осталог наведено је да појам „на делу затечен“ обухвата не само место где је крађа извршена, већ и место где су оптужени у бекству ухваћени. То значи да овај израз обухвата све време од момента када је учинилац одузео туђу покретну ствар, односно када је довршио крађу у формалном смислу, па до момента док није дошао у мирни посед украдене ствари, односно до довршења крађе у материјалном смислу.⁴⁰²

Овакав став прихваћен је и у решењу Основног суда у Новом Саду од 25.5.2011. године, којим је окривљеном Ц.М., изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања на слободи, због тога што је у стању неурачунљивости учинио противправно дело у закону одређено као кривично дело разбојничке крађе из члана 205 став 1 Кривичног законика. Наиме, у диспозитиву овог решења наводи се да је окривљени дана 2.1.2010. године, око 12,00 часова, у Бачком Јарку, ул. Новосадски пут бр. 87, у време када није могао да схвати значај свога дела и није могао да управља својим поступцима, услед хроничне душевне болести, у намери да украдену ствар задржи, употребио силу према лицу које га је затекло на делу крађе, тако што је ушао у продавницу „Д.“, власништво ошт. доо „З.“ из Бачког Јарка, отишао до пулта где се налазила фискална каса, те искористивши одсуство раднице која је радила на фискалној каси, отворио касу,

⁴⁰⁰ Оп. cit.: М. Јовић: „Принуда код имовинских кривичних дела“, магистарски рад..., стр. 120

⁴⁰¹ И. Зиндовић и О. Драгутиновић: „Кривично право у судској пракси (КЗ Србије и КЗ Црне Горе са коментаром и судском праксом)“, Чачак, 1995. година, стр. 404-405

⁴⁰² Б. Чејовић: „Кривично право у судској пракси“, друга књига, посебни део, Београд, 1986. година, стр. 756

из касе одузео 21 новчаницу у апоену од 100,00 динара, те пошто је оштећена С.Ј., која је приметила да је одузео новац викнула: „Где ћеш са тим парама“, удаљио се из продавнице и отишао до кладионице, која се налази у близини, након чега је оштећена отрчала за њим, те када је оштећена ушла у кладионицу и тражила да врати одузети новац, те му говорила да ће звати полицију, почео је да псује оштећену и полицију, а затим је рукама одгурнуо оштећену и отишао до излазних врата, те приликом отварања излазних врата из кладионице, оштећена га је, хватајући га рукама, за кваку од улазних врата покушала да спречи да отвори улазна врата и изађе из кладионице, у чему није успела, пошто ју је рукама одгурнуо, на који начин је изашао из кладионице и упутио се према Темерину. У образложењу решења наводи се да је у току поступка утврђено да је окривљени Ц.М. лице које је извршило противправно дело које је у закону одређено као кривично дело разбојничке крађе из члана 205 став 1 Кривичног законика, те да је дело извршио на тај начин што је искористивши одсуство раднице која је радила на фискалној каси у продавници „д.“ у Бачком Јарку, отворио касу, из касе одузео 21 новчаницу у апоенима од 100,00 динара, након чега се удаљио из продавнице и отишао у кладионицу, те када је оштећена ушла у кладионицу и тражила да врати одузети новац он ју је рукама одгурнуо и на тај начин је изашао из кладионице, те је тако остварио сва обележја противправног дела које је у закону одређено као кривично дело разбојничке крађе из члана 205 став 1 Кривичног законика.⁴⁰³

У том смислу, сматрам да је потпуно исправан став Зиндовића и Драгутиновића, да су изрази употребљени у законској формулацији „на делу крађе затечен“, непрецизни и да уз сво разумевање за потребе судске праксе да се учиниоци оваквих дела што оштрије санкционишу, језичко тумачење наведених израза не би оставило простора за овако широко поимање простора и времена у којима је ово дело могуће извршити. Имајући у виду да у кривичном праву важи принцип *in dubio pro reo* (у случају сумње у корист окривљеног) требало би ипак пронаћи адекватнији језички израз при нормативном уређивању тј. стилизацији одредбе овога члана.⁴⁰⁴

⁴⁰³ Решење Основног суда у Новом Саду, пословни број К 25435/2010 од 25.5.2011. године

⁴⁰⁴ Ор. cit.: И. Зиндовић и О. Драгутиновић: „Кривично право у судској пракси (КЗ Србије и КЗ Црне Горе са коментаром и судском праксом)“...стр. 405

Сила и квалификована претња, како смо то већ раније навели, морају бити употребљене према неком лицу у намери да се задржи украдена ствар. Наведена средства принуде треба да се употребе према неком лицу које је учиниоца затекло на делу крађе. То може бити власник или притежалац ствари, али и свако друго лице.⁴⁰⁵ Наиме, сила и претња се примењују према било ком лицу које спречава учиниоца крађе да однесе са места крађе украдену ствар или уопште да је даље задржава, односно према лицу за кога учинилац крађе претпоставља да би га могао у томе спречити.⁴⁰⁶ При томе није неопходно да је лице према коме се врши принуда покушало да спречи учиниоца у вршењу крађе. Разбојничка крађа постоји нпр. и у случају кад учинилац одмах нападне лице које је ушло у стан и затекло га у крађи. Битно је да се употреба силе или претња да ће се напасти на живот или тело појављују као средство за обезбеђење извршења крађе.⁴⁰⁷

Имајући у виду да је за постојање кривичног дела разбојничке крађе довољно да су сила и претња употребљене у намери да се украдена ствар задржи, то значи да ово дело постоји и у случају када извршилац дела није успео и поред примене принуде да задржи украдену ствар у свом физичком поседу (ствар му је одузета или ју је сам одбацио).⁴⁰⁸ Штавише, код овог кривичног дела, ирелевантно је и да ли је лице које је учиниоца затекло на делу крађе стварно могло или стварно имало намеру да га спречава да задржи украдену ствар. Довољно је само да је учинилац мислио да то лице хоће, или само може, да га спречи да украдене ствари задржи.⁴⁰⁹

Дакле, кривично дело разбојничке крађе свршено је чим је употребљена сила или извршена наведена квалификована претња, без обзира да ли је учинилац успео да задржи украдену ствар. Према томе, за довршено кривично дело разбојничке крађе ирелевантно је да ли је извршилац дела остварио намеру да задржи украдену ствар.⁴¹⁰

⁴⁰⁵ Оп. cit.: Љ. Лазаревић: „Кривично право-посебни део“, Београд, 2000. година, стр. 302

⁴⁰⁶ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 605

⁴⁰⁷ Оп. cit.: Љ. Лазаревић: „Кривично право-посебни део“, Београд, 2000. година, стр. 302

⁴⁰⁸ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 249

⁴⁰⁹ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојничке крађе у савременом кривичном праву“..., стр. 57

⁴¹⁰ Оп. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 503

Као пример из судске праксе наводимо пресуду Основног суда у Сомбору од 12.3.2013. године, којом је окривљени С.Г. оглашен кривим због извршења кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 став 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од шест месеци. Из чињеничног описа пресуде, произилази да је окривљени крив што је:

дана 30.7.2011. године, у временском периоду од 4,00 до 5,00 сати у Светозар Милетићу, у стању у коме је његова способност да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима била битно смањена услед пијанства тешког степена, у које стање је окривљени сам себе довео употребом алкохола, затечен на делу тешке крађе, па у намери да украдену ствар задржи употребио силу према оштећеној К.В., тако што је у намери да присвајањем туђе покретне ствари прибави себи противправну имовинску корист веће вредности, прескочио уличну ограду у улици В.Н. број 12, кроз двориште дошао до прозора спаваће собе куће, употребом физичке снаге скинуо комарник са прозора, ушао у унутрашњост собе и одузео један мобилни телефон марке „Моторола Л-7“ са сим картицом броја 064..., власништво оштећене, у вредности од 5.000,00 динара, а у даљем одузимању покретних ствари је спречен наиласком оштећене, која је ушла у собу, након чега је окривљени оштећеној пришао са леђа и десну руку јој ставио на уста, а левом руком је ухватио око струка и када је оштећена почела да вришати, гурнуо је и побегао кроз прозор у непознатом правцу, а био је свестан да је његово дело забрањено.⁴¹¹

У случају саизвршилаштва у овом кривичном делу, намеће се питање да ли је потребно да су сви саизвршиоци употребили силу или претњу да би одговарали за ово кривично дело или ће за њега одговорати сви иако је силу употребио само један од њих. У том смислу, преовладава мишљење да је довољно да је и само један од саизвршилаца употребио силу или претњу па да за разбојничку крађу одговарају и остали саизвршиоци, али само ако је претходно постојао договор о евентуалној употреби силе или претње или ако су саизвршиоци знали да ће један од њих употребити силу или претњу.⁴¹² Тако се у пресуди Врховног суда Србије, посл. број Кж. 348/98 од 21.5.1998. године, између осталог наводи да код заједничког извршења кривичног дела разбојничке крађе од стране више

⁴¹¹ Пресуда Основног суда у Сомбору, пословни број К 376/12 од 12.3.2013. године

⁴¹² Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојничке крађе у савременом кривичном праву“..., стр. 57

извршилаца не мора постојати претходни договор у форми претходног споразума, већ тај споразум може бити и прећутан.⁴¹³

Саизвршилац у крађи може бити учинилац разбојничке крађе и у случају кад се украдена ствар не налази код њега већ код другог саизвршиоца, па он применом силе или претње спречава другог у онемогућавању саизвршиоца да задржи ствар која је украдена њиховим заједничким деловањем. Помагач у примени силе или претње је помагач-саучесник у разбојничкој крађи, само ако је уједно био и помагач у извршеној крађи.⁴¹⁴

Када је у питању вредност украдене ствари, старија судска пракса и теорија заузимале су став да се разбојничка крађа може извршити и у погледу ствари која је предмет ситног дела крађе.⁴¹⁵ Није се могла користити примена аналогije у односу на тешку крађу код које није могло доћи до тога да ситно дело крађе услед неке од квалификаторних околности прерасте у тешку крађу, јер је то како раније, тако и сада изричито прописано у члану 204, што код кривичног дела разбојничке крађе није био случај у ранијем законодавству. Међутим, наш Кривични законик сада, као и код тешке крађе, изричито у опису основног облика разбојничке крађе упућује на обичну крађу, тако да само она може да прерасте у разбојничку крађу, а не и ситна крађа. За разлику од кривичног дела разбојништва, код кривичног дела разбојничке крађе није прописан ни привилеговани облик уколико вредност украдене ствари не прелази одређени износ, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовинску корист, па би се у таквим

⁴¹³ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 250

⁴¹⁴ Оп. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 503

⁴¹⁵ Тако се у пресуди Врховног суда Србије, Кж. I 1310/81 од 2.2.1982. године, наводи да за оцену постојања или непостојања кривичног дела разбојничке крађе из члана 167 Кривичног закона Србије, без значаја је вредност ствари која је била предмет крађе. Надаље, у другој пресуди Врховног суда Србије, Кж. I 783/78 од 9.10.1978. године, наведено је да је за квалификацију кривичног дела разбојничке крађе из члана 167 Кривичног закона Србије без значаја то што учинилац овог кривичног дела, у моменту предузимања силе према лицу које га је затекло на извршењу дела крађе, има код себе ствар мале вредности. Наведени став прихватао је и Врховни суд Босне и Херцеговине, те је у пресуди Кж. 598/70 од 3.9.1970. године навео да кривично дјело разбојничке крађе из члана 251 Кривичног законика постоји и у случају кад је учинилац на дјелу ситне крађе из члана 259 Кривичног законика затечен, па је у намјери да украдене ствари задржи употребио силу против другог лица. (Оп. cit.: Б. Чејовић: „Кривично право у судској пракси“, друга књига, посебни део, Београд, 1986. година, стр. 755-756)

ситуацијама радње окривљеног могле квалификовати као стицај кривичног дела принуде и крађе.⁴¹⁶

5. Својство учиниоца и виност учиниоца кривичног дела разбојничке крађе

Учиниоца кривичног дела разбојничке крађе може бити свако лице.

У погледу виности на страни учиниоца овог кривичног дела потребан је умишљај и то директни. Ово стога што се и крађа и употреба силе или претње које карактеришу ово кривично дело врше са намером (крађа се врши у намери да се присвајањем туђе покретне ствари прибави себи или другом противправна имовинска корист, а сила или претња употребљавају се у намери да се задржи украдена ствар), а постојање такве намере увек претпоставља постојање директног умишљаја.⁴¹⁷

Упркос преовлађујећем ставу теорије и праксе да код овог дела долази у обзир само директни умишљај, имајући у виду наведене намере, на овом месту поменућемо једну интересантну пресуду Врховног суда Хрватске из које провејава став да се ово кривично дело може извршити и са евентуалним умишљајем као обликом виности. У пресуди се наводи: „кад су више оптужених кренули у крађу рибе на рибњаку, па један од њих са знањем осталих понео и набијену пушку, па чак и пуцао на чувара рибњака кад их је опазио и настојао спријечити одношење украдене ствари, будући да су и остали учесници знали да ће тај оптужени, у случају потребе пушку употријебити, па како се нису противили ношењу оружја, они су у најмању руку пристали да се пушка употријеби. Стога су и они суизвршиоци кривичног дјела разбојничке крађе из члана 251 Кривичног законика.“⁴¹⁸

⁴¹⁶ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 613-614

⁴¹⁷ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојничке крађе у савременом кривичном праву“..., стр. 58

⁴¹⁸ Пресуда Врховног суда Хрватске, бр. Кж. 857/71-5 од 7.10.1971. године, оп. cit.: Б. Чејовић: „Кривично право у судској пракси“, друга књига, посебни део, Београд, 1986. година, стр. 758

6. Тежи (квалификовани) облици кривичног дела разбојничке крађе

1. Први тежи облик

Први тежи облик кривичног дела разбојничке крађе, прописан ставом 2 члана 205, постоји ако вредност украдених ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара. Прописана казна за овај облик је казна затвора од две до дванаест година.⁴¹⁹ Дакле, тежи облик кривичног дела разбојничке крађе прописан у ставу 2 постоји ако је применом силе или квалификоване претње учинилац успео да задржи претходно украдену ствар, чија вредност према тржишној вредности у време извршења дела прелази износ од милион и петсто хиљада динара.⁴²⁰

Код овог облика разбојничке крађе, намеће се питање психичког односа са којим се ово дело може извршити. Наиме, није спорно да се ово дело може извршити са умишљајем, али поставља се питање да ли се овај облик разбојничке крађе може извршити само са директним или је могућ и евентуални умишљај. Ово је веома интересантно питање ако имамо у виду да учинилац дела у моменту одузимања ствари не мора да зна тачну вредност ствари. Тако у теорији постоји схватање да умишљај учиниоца не мора обухватити представу о тачном новчаном износу прибављене имовинске користи, али учинилац мора имати бар општу свест да одузима предмете који имају већу новчану вредност, односно да је укупни износ прибављене користи велики.⁴²¹ Међутим, сматрам да је судија Трешњев у праву када критикује овакво дефинисање умишљаја сматрајући га непотпуним, при чему истиче да није довољно дефинисати умишљај само свешћу да се

⁴¹⁹ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

⁴²⁰ Ор. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 251

⁴²¹ Ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“, Београд, 1995. година, стр. 604

ради о вредним стварима, будући да се свест као елеменат психичког односа према делу појављује и код свесног нехата.⁴²²

За разлику од професора Јовашевића који сматра да квалификовани облик разбојничке крађе из става 2, представља заправо кривично дело квалификовано тежом последицом, где вредност прибављене противправне имовинске користи треба да буде обухваћена нехатом учиноца⁴²³, професор Стојановић истиче да је неопходан умишљај који мора да обухвати свест о квалификаторној околности која се везује за вредност украдених ствари, без обзира што то изазива одређене практичне тешкоће у погледу утврђивања умишљаја учиноца.⁴²⁴

2. Други тежи облик

Други тежи облик кривичног дела разбојничке крађе прописан је ставом 3 члана 205 и овај облик постоји ако је дело из става 1. до 3. овог члана учињено од стране групе или је неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда.⁴²⁵ Код овог облика кривичног дела разбојничке крађе, као квалификаторна околност прво се јавља околност да је дело учињено од стране групе. Кривични законик чланом 112 у ставу 22 дефинише појам групе под којим подразумева најмање три лица повезаних ради трајног или повременог вршења кривичних дела која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру. Пре измена и допуна Кривичног законика из 2009. године (објављене у „Службеном гласнику РС, број 82/2009), квалификаторну околност представљала је околност да је дело учињено од стране више лица, а то су по ставу судске праксе најмање два лица (саизвршиоца), па је ова квалификаторна околност коју је раније прописивао Кривични законик обухватала знатно ширу криминалну зону у

⁴²² Оп. cit.: А. Трешњев: „Тешка крађа у теорији и пракси“, Београд, 2005. година, стр. 175

⁴²³ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 251

⁴²⁴ Оп. cit.: О. Перић и З. Стојановић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 165

⁴²⁵ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

односу на садашње законско решење.⁴²⁶ За постојање овог облика дела потребно је да умишљај учиниоца обухвата свест о вршењу свога дела управо у саставу групе, а не појединачно.⁴²⁷

Други тежи облик кривичног дела разбојничке крађе постоји и у ситуацији када је при извршењу разбојничке крађе неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда. За постојање овог облика потребно је, пре свега, да је тешка телесна повреда учињена при извршењу разбојничке крађе, односно у време извршења кривичног дела. Надаље, тешка телесна повреда треба да је нанесена у вези са извршењем кривичног дела разбојничке крађе, што значи да ако би она била учињена у исто време, али независно од вршења разбојничке крађе, не би постојао овај квалификовани облик разбојничке крађе, већ би се радило о стицају.⁴²⁸

Тешка телесна повреда треба да је нанесена применом силе да би се задржала украдена ствар, при чему иста не мора бити учињена према лицу од кога је одузета ствар, већ је довољно да буде учињена према било ком лицу које је на било који начин учествовало у спречавању учиниоца разбојничке крађе да задржи украдену ствар.⁴²⁹ Код овог кривичног дела долазе у обзир све врсте и облици тешке телесне повреде,⁴³⁰ који су прописани чланом 121 Кривичног законика, а исти ће бити предмет детаљаније анализе у наставку овога рада. У погледу виности, потребно је да је тешка телесна повреда нанесена неком лицу са умишљајем, при чему долазе у обзир како директни, тако и евентуални умишљај. Уколико је поменута повреда нанесена из нехата, постојаће стицај између основног дела разбојничке крађе и нехатне тешке телесне повреде.⁴³¹ Исто тако, постојао би стицај разбојничке крађе са кривичним делом лаке телесне повреде, ако би она била са

⁴²⁶ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 372, 613-614

⁴²⁷ Ор. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 260

⁴²⁸ Ор. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојничке крађе у савременом кривичном праву“..., стр. 60-61

⁴²⁹ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 506

⁴³⁰ Ор. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 259

⁴³¹ Ор. cit.: М. Радовановић и М. Ђорђевић: „Кривично право, посебни део“, седмо издање..., стр. 241

умишљајем нанета неком лицу при извршењу разбојничке крађе, уколико стицај не би био искључен по основу инклузије.⁴³²

Појам тешке телесне повреде је исти као и код кривичног дела тешке телесне повреде који је регулисан чланом 121 Кривичног законика, па ћемо у том смислу навести битне карактеристике овог кривичног дела.⁴³³

Наиме, телесна повреда се састоји у повреди телесног интегритета неког лица или у нарушавању његовог здравља, тако да тешка телесна повреда представља тешку повреду телесног интегритета или тешко нарушавање здравља.⁴³⁴ Кривично дело тешке телесне повреде се појављује у пет облика:

- 1) Обична тешка телесна повреда
- 2) Нарочито тешка телесна повреда
- 3) Тешка телесна повреда квалификована смрћу
- 4) Тешка телесна повреда на мах
- 5) Тешка телесна повреда из нехата
- 6) Тешка телесна повреда учињена према лицу које обавља послове од јавног значаја, малолетнику и бременитој жени (тешка телесна повреда квалификована посебном околношћу)

1) Став 1 члана 121 Кривичног законика регулише обичну тешку телесну повреду. Наведеним ставом је прописано да ово дело чини онај ко другог тешко телесно повреди или му здравље тешко наруши. Прописана казна је затвор у трајању од 6 месеци до 5 година.⁴³⁵ Имајући у виду да обична тешка телесна повреда није у закону ближе дефинисана, појам овог облика тешке телесне повреде изводи се из појма нарочито тешке

⁴³² Оп. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 507

⁴³³ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 614

⁴³⁴ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић: „Кривично право са основама привреднопреступног и прекршајног права“, шесто измењено и допуњено издање, Београд, 2010. година, стр. 146

⁴³⁵ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

телесне повреде који прецизно одређује став 2 члана 121 Кривичног законика.⁴³⁶ Прво, обична тешка телесна повреда постојаће у случају ако услед повреде живот повређеног није доведен у опасност. Ако је живот доведен у апстрактну опасност, према ставу теорије⁴³⁷ и праксе, такође је у питању само обична тешка телесна повреда. Обична тешка телесна повреда постоји и у случају када је уништен или трајно и у знатној мери ослабљен део тела или орган који се не сматра важним, као и када је који важан део тела или орган ослабљен, али не у знатној мери, или је ослабљен у знатној мери, али не трајно. Даље, обична тешка телесна повреда постоји и у случају проузроковања неспособности за рад која је привременог карактера, као и случају повреде којом је проузроковано трајно али не и тешко нарушавање здравља или је дошло до тешког нарушавање здравља које није трајног карактера. На крају, обична тешка телесна повреда постоји и у случају када је проузроковано трајно изобличење али које не представља унакаженост. У погледу виности мора постојати умишљај учиниоца.⁴³⁸

2) Ставом 2 члана 121 Кривичног законика, алтернативно су одређени посебни облици тешке телесне повреде с обзиром на тежину проузроковане последице. Реч је о нарочито (особито) тешкој телесној повреди која ће постојати ако је:

- нанесеном телесном повредом доведен у опасност живот повређеног. Ова опасност мора бити конкретна и непосредна, што се утврђује на основу судско-медицинског вештачења.⁴³⁹ По правилу, она мора постојати у моменту наношења телесне повреде, а изузетно ако до ње дође и касније уколико постоји несумњива узрочна веза између телесне повреде и наступања опасности.⁴⁴⁰

- уништен или је трајно и у знатној мери ослабљен неки важан део тела или важан орган повређеног. Под делом тела подразумева се сваки део човечијег тела, не само онај који је зглобом везан за неки други део тела, као што је нпр. рука, шака, потколеница и др.

⁴³⁶ Ор. cit.: М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић: „Кривично право са основама привреднопреступног и прекршајног права“..., стр. 146

⁴³⁷ Види: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“, Београд, 1995. година, стр. 172; Ј. Таховић: „Коментар Кривичног законика“, друго издање, Београд, 1962. година, стр. 278

⁴³⁸ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 423-424

⁴³⁹ Ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 173

⁴⁴⁰ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 424

делом тела сматрају се и унутрашњи делови тела. Органи су они делови тела који представљају засебну целину и врше одређену функцију у човековом организму (нпр. око, бубрег, јетра и др.). Део тела, односно орган, треба да буде „важан“. За утврђивање важности, односно значаја једног дела тела, односно једног органа, могу се користити објективно-медицински или социјално-економски критеријуми. Социјално-економски критеријуми важност једног дела тела или једног органа просуђују према значају који тај део тела, односно орган има конкретно за повређеног, за његову радну способност уопште или за вршење одређених послова које он обавља на основу своје стручне оспособљености, праксе и искуства. У већини случајева користе се објективно-медицински критеријуми, будући да постоје делови тела, или органи који су важни за сваког човека, без обзира на његово занимање и посао којим се бави, с тим да изузетно, долазе у обзир и социјално-економски критеријуми када су у питању неке специфичне професије (нпр. прст леве руке за професионалног виолинисту представља важан део тела) и служе као коректив објективно-медицинским критеријумима.

- проузрокована трајна неспособност за рад повређеног. За постојање овог облика нарочито тешке телесне повреде, довољно је да је настала потпуна или у већој мери неспособност за онај рад који је повређено лице обављало пре задобијања повреде и тим радом остваривало средства потребна за његов живот и живот његове породице⁴⁴¹

- трајно и тешко нарушено здравље оштећеног. Трајним се сматра оно нарушавање здравља за које се са становишта медицинске науке не може предвидети да ли ће и када повређени оздравити, што укључује и претпоставку о неизлечивости уопште. За утврђивање чињенице да ли се ради о тешком нарушавању здравља користе се објективни критеријуми с обзиром на карактер обољења, али узима се у обзир и повређени са својствима и стањем које га је карактерисало у време задобијања повреде.

- телесна повреда као последицу имала унакаженост повређеног. Унакаженост (нагрђеност) представља такву деформацију (изобличење) дела тела (нпр. лица, ноге,

⁴⁴¹ Неспособност за рад повређеног не зависи само од тежине повреде или нарушеног здравља, већ и од значаја одређеног дела тела или органа, те од здравственог стања за обављање свог дотадашњег посла. Тако, нпр. неспособан је за рад професионални возач моторног возила не само ако изгуби око, већ и ако је знатније умањен вид, оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 175

руке) која мења у знатној мери његов спољни изглед (абнормални изглед дела тела), у мировању или у кретању.⁴⁴² Према владајућем схватању реч је о трајним и видљивим променама тела која изазивају одређена осећања код других људи као што су сажаљење, одвратност, згражавање и слично.⁴⁴³ У том смислу, Врховни суд Хрватске у одлуци Кж. 905/52 од 24.6.1952. године, под „изнакажењем“ сматра такву повреду, која по естетском критеријуму изазива код других одвратност или жаљење.⁴⁴⁴ Супротно овоме схватању, Врховни суд Србије у пресуди Кж. I 742/78 од 5.9.1978. године, заузима став да за постојање кривичног дела особито тешке телесне није нужно да унакаженост проузрокована повредом на лицу оштећеног, као видљивом делу тела, изазива и згражавање других лица.⁴⁴⁵

У случају када је наношењем тешке телесне повреде остварено две или више последица које су наведене у ставу 2 члана 121 Кривичног законика и које доводе до тога да тешка телесна повреда прерасте у нарочито тешку телесну повреду, постојаће само једно кривично дело тешке телесне повреде из члана 121 став 2 Кривичног законика.⁴⁴⁶ Овде се примењује институт привидног идеалног стицаја на основу алтернативитета⁴⁴⁷, а чињеницу да је остварено више квалификаторних последица суд цени као отежавајућу околност приликом одмеравања казне.⁴⁴⁸ На субјективном плану код нарочито тешке телесне повреде из става 2 мора постојати умишљај на страни учиниоца.

3) Тешка телесна повреда квалификована смрћу прописана ставом 3 члана 121 Кривичног законика постоји ако је услед дела из става 1 и 2 овог члана наступила смрт

⁴⁴² Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 175

⁴⁴³ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 425

⁴⁴⁴ Оп. cit.: Б. Златарић: „Кривични законик у практичној примјени“..., стр. 108

⁴⁴⁵ Оп. cit.: И. Зиндовић и О. Драгутиновић: „Кривично право у судској пракси (КЗ Србије и КЗ Црне Горе са коментаром и судском праксом)“...стр. 91

⁴⁴⁶ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 176

⁴⁴⁷ Привидни идеални стицај постоји онда када једном радњом буде остварено биће више кривичних дела али се и поред тога сматра да је учињено само једно кривично дело. Привидни идеални стицај на основу алтернативитета постоји када се два бића јављају као равноправна и потпуно је ирелевантно да ли ће се узети да постоји једно или друго кривично дело. Алтернативитет се нарочито јавља код остваривања више квалификованих облика неког кривичног дела предузимањем једне радње: нпр. нема стицаја између тешке крађе извршене проваљивањем и облика тешке крађе када вредност ствари прелази одређену вредност. У оваквој ситуацији узима се да постоји оно што је у конкретном случају претежније, тј. оно што више доминира, оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“, дванаесто издање, Београд, 2006. година, стр. 221-223

⁴⁴⁸ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 176

повређеног. Прописана казна за овај квалификовани облик кривичног дела тешке телесне повреде је казна затвора од две до дванаест година. Да би постојао овај облик тешке телесне повреде неопходно је утврдити следеће: а) да је учинилац нанео повређеном тешку телесну повреду одређену у ставу 1 или неку од повреда одређених у ставу 2 члана 121 Кривичног законика, б) да је смрт наступила услед претрпљене повреде, односно да је утврђена узрочна веза између повреде и смрти, в) да је обичну (став 1) тешку телесну повреду или особито тешку телесну повреду (став 2) проузроковао са умишљајем (директним или евентуалним) и г) да је учинилац у односу на смрт поступао из нехата.⁴⁴⁹ Пошто мора постојати узрочна веза између радње повређивања и смрти повређеног, самим тим уколико је смрт наступила из других разлога (запаљење плућа), који нису у узрочној вези са нанетом тешком телесном повредом, не може се узети да је смрт повређеног крајња последица нанете тешке телесне повреде, јер у оваквој ситуацији не постоји директна узрочна веза између извршеног кривичног дела и крајње последице-смрти повређеног.⁴⁵⁰ Такође, за кривично дело тешке телесне повреде квалификоване смрћу, неопходно је да је учинилац обичну или особито тешку телесну повреду проузроковао са умишљајем, а да се последица која се састоји у смрти повређеног проистекла из нехата учиниоца. Самим тим, уколико се обична или особито тешка телесна повреда може приписати нехату учиниоца, и ако се смртна последица произашла из те повреде такође може приписати нехату учиниоца, тада ће постојати кривично дело нехатно лишење живота из члана 118 Кривичног законика, а не кривично дело тешке телесне повреде из члана 121 став 3 Кривичног законика.⁴⁵¹

4) Тешка телесна повреда из нехата, прописана је ставом 4 и иста постоји када је обична тешка телесна повреда (став 1) или особито тешка телесна повреда (став 2) проузрокована из нехата. Прописана казна за овај облик кривичног дела тешке телесне повреде је казна затвора до три године.⁴⁵² Овде можемо уочити да законик не прави разлику у прописаној казни у зависности од тога да ли је из нехата проузрокована обична

⁴⁴⁹ Ibidem

⁴⁵⁰ Пресуда Врховног суда НР Србије, Кж. 2479/60 од 7.12.1960. године, ор. cit.: Б. Чејовић: „Кривично право у судској пракси“, друга књига, посебни део, Београд, 1986. година, стр. 362-363

⁴⁵¹ Види: пресуду Врховног суда Хрватске, Кж. 1100/72, Б. Чејовић: „Кривично право у судској пракси“, друга књига, посебни део, Београд, 1986. година, стр. 365

⁴⁵² Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

тешка телесна повреда или особито тешка телесна повреда, али то не значи да суд ову чињеницу неће узети у обзир приликом одмеравања казне.⁴⁵³

5) Тешка телесна повреда на мах регулисана је ставом 5 члана 121 Кривичног законика. Овај привилеговани облик кривичног дела тешке телесне повреде чини онај ко дело из става 1 до 3 овог члана учини на мах, доведен без своје кривице у јаку раздраженост⁴⁵⁴ нападом⁴⁵⁵, злостављањем⁴⁵⁶ или тешким вређањем⁴⁵⁷ од стране повређеног. У погледу прописане казне, законик прави разлику, па тако за обичну тешку телесну повреду на мах предвиђа казну затвора до три године, за особито тешку телесну повреду на мах казну затвора од три месеца до четири године, док за тешку телесну повреду квалификовану смрћу предвиђа казну затвора од шест месеци до пет година.⁴⁵⁸ Обележја овог кривичног дела идентична су обележјима кривичног дела убиства на мах из члана 115 Кривичног законика. Једина разлика постоји у облику последице, имајући у виду да се последица дела из члана 121 став 5 Кривичног законика састоји у наношењу тешке телесне повреде, док се код кривичног дела убиства на мах из члана 115 Кривичног законика последица састоји у смрти оштећеног.⁴⁵⁹ Ово кривично дело ће постојати без обзира да ли је наступила последица из става 1,2 или 3, с тим да законик предвиђа разлике

⁴⁵³ Ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 178

⁴⁵⁴ Под појмом јаке раздражености треба разумети одређена афективна стања јачег интензитета која утичу на способност расуђивања и одлучивања, с тим да та јака афективна стања (као што је стање јаке љутње, гнева, разјарености и сл.) остају у границама нормалног, односно не сме се радити о патолошким афективним стањима, јер би се те ситуације решавале у вези са институтом урачунљивости, ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 404

⁴⁵⁵ Појам напада треба схватити слично као и код нужне одбране, с тим да овде учинилац мора без своје кривице да буде доведен у стање јаке раздражености, тако да скривљени напад искључује постојање овог кривичног дела. Такође, не захтева се ни услов истовремености као код нужне одбране, с обзиром да се овде напад јавља као повод јаке раздражености. Подељена су схватања о томе да ли напад може као и код нужне одбране да буде уперен против било којег правом заштићеног добра или само против живота и тела. Сматрам да овде треба прихватити схватање које под нападом подразумева не само напад уперен против живота и тела, већ и напад уперен на неко друго добро, посебно што је овде пресудно да ли је напад проузроковао стање јаке раздражености, а не на шта је био усмерен, ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 405-406

⁴⁵⁶ Злостављање чине радње којима се наком лицу наносе физичке или психичке патње (или и једно и друго) а да се при томе не ради о телесној повреди, ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 407

⁴⁵⁷ Под појмом тешког вређања треба сматрати свако врло интензивно повређивање неког осећаја, које може у великој мери да узруја учиниоца, да га доведе до великог узбуђења, гнева, револта, ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 145

⁴⁵⁸ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

⁴⁵⁹ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 425-426

у погледу тога да ли је нанесена повреда из става 1 (затвор до три године), из става 2 (затвор од три месеца до четири године) и из става 3 (затвор од шест месеци до пет година). Тешка телесна повреда на мах може се извршити само са умишљајем као обликом виности. Умишљај учиниоца мора се односити на тешку телесну повреду, а смртна последица мора бити проузрокована из нехата, јер ако је смрт проузрокована са умишљајем тада ће постојати кривично дело убиства на мах из члана 115 Кривичног законика, а не кривично дело тешке телесне повреде на мах.⁴⁶⁰

б) Изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године⁴⁶¹, уведен је облик тешке телесне повреде квалификован посебном околношћу, коју чини својство пасивног субјекта. Тако је у ставу 6 члана 121 Кривичног законика прописано да ако је дело из става 1 (обична тешка телесна повреда) учињено према малолетном лицу или бременитој жени или лицу које обавља послове од јавног значаја, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година, за дело из става 2 (нарочито тешка телесна повреда) затвором од две до дванаест година, а за дело из става 3 овог члана затвором од пет до петнаест година. Наведене квалификаторне околности морају бити обухваћене умишљајем учиниоца.⁴⁶²

Иако је за овај облик кривичног дела разбојничке крађе довољно да је једном лицу нанета тешка телесна повреда при извршењу разбојничке крађе, у пракси се може догодити да више лица буде тешко телесно повређено. У таквој ситуацији, треба прихватити став да постоји само једно кривично дело разбојничке крађе из члана 205 став 3 КЗ, односно да тешка телесна повреда још неког лица не заснива ново кривично дело тешке телесне повреде, а околност да је још неком лицу нанета тешка телесна повреда, цени се као отежавајућа околност приликом одмеравања казне.⁴⁶³ Исто важи и за случајеве у којима је поред тешке телесне повреде нанете једном лицу, нанета и лака телесна повреда неком другом лицу, јер иако лака телесна повреда није предвиђена као основ за

⁴⁶⁰ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 180

⁴⁶¹ Закон о изменама и допунама Кривичног законика објављен је у „Службеном Гласнику РС“, број 72/2009

⁴⁶² Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 425-426

⁴⁶³ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојничке крађе у савременом кривичном праву“..., стр. 61-62

овај тежи облик дела, већ се налази у стицају са кривичним делом разбојничке крађе, треба је укључити у овај тежи облик разбојничке крађе.⁴⁶⁴

На исти начин закључује Окружни суд у Новом Саду, у пресуди од 5.2.2009. године, којом је окривљени Б.М. осуђен на казну затвора у трајању од пет година, због извршења кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 став 3 у вези става 1 Кривичног законика. У конкретном случају окривљени је при извршењу кривичног дела разбојничке крађе тешко телесно повредио три лица, а једном лицу је нанео лаку телесну повреду. Наиме, првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим што је:

Дана, 2.8.2008. године, око 4,00 часова, у Врбасу, у улици Сремска број 8, чија је способност да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима била смањена али не до битног степена, свестан свог дела чије је извршење хтео, те свестан забрањености својих дела, прво у намери да присвајањем туђих покретних ствари прибави себи противправну имовинску корист, из гараже која се налазила у саставу стамбеног објекта у коју је ушао прескачући преко металне дворишне капије и увукавши се у исту кроз металне решетке и оштећени комарник на дрвеним двокрилним вратима који је претходно ишчупао, узео за себе разну врсту предмета и алата који је био смештен у гаражи у виду мерног инструмента марке „Искра“, електричне бушилице марке „Матрикс“, 19 тзв. окастих кључева, шпаклу црвене боје, мањег рефлектора беле боје-стоне лампе, чекића, пиштоља за силиконирање, фиксног телефона марке „Аутолајн“ црне боје, 10 шрафцигера марке „Ванадиум“, маказе за лим, водоинсталатерских клешта, двоје клешта за струју и двоје обичних клешта, укупне вредности око 42.000,00 динара, све власништво оштећеног В.Ж., и при чему је описане предмете сместио у малу торбу и најлонску кесу које је пронашао у гаражи, па када је покушао да се са истим предметима удаљи из гараже и када је на делу крађе затечен од стране оштећене В.М. која га је приметила на степеништу које је водило из гараже у сутерен стамбеног објекта, употребио силу против оштећене, у намери да украдене ствари задржи и при томе са умишљајем нанео тешке телесне повреде на начин што је оштећену В.М. у ситуацији када се ова на степеништу окренула и покушала да позове

⁴⁶⁴ Ђ. Ђорђевић: „Убиство и телесна повреда при разбојничкој крађи и разбојништву“, Правни живот, Београд, број 9, 2000. година, стр. 55

супруга оштећеног В.Ж. који је спавао у једној од соба, повицима „Ж. лопови, Ж. лопови“, а затим успела да дође и до улазних врата собе у којој је овај лежао, сустигао оштећену и ухватио је за леву руку, заврћући исту, те јој задао ударац песницом у пределу груди, затим је и мањом секиром са дрвеном дршком, коју је такође узео приликом отуђења предмета из гараже, два пута ударио у пределу главе, услед којих удараца је оштећена В.М. задобила тешке и по живот опасне телесне повреде у виду две раздерно-нагњечне ране десног теменог дела главе са утиснутим преломом десне темене кости и нагњечењем десног теменог режња великог мозга, да би одмах пришао и кревету у којем је лежао оштећени В.Ж. и овом задао више удараца описаном секиром у пределу главе и леве стране грудног коша и којом приликом је оштећени В.Ж. задобио тешке телесне повреде у виду 9 раздерних рана по глави са преломима чеоне кости, утиснутим преломом потиљачне кости и преломом 5 ребара са леве стране, као и прелом средњег чланка трећег прста десне шаке, који је добио бранећи се од удараца, те је након ових радњи напустио простор стамбеног објекта изашавши из куће и у покушају бекства затечен од стране унука оштећених В.Д. који је у међувремену пристигао у двориште и који га је сустигао, гађао оштећеног комадом цигле у пределу главе, погодивши га у пределу подлактице леве руке, којом је овај покушао да се заштити, услед чега је оштећени В.Д. задобио лаке телесне повреде у виду огуљотина леве подлактице овалног облика, при чему је након тога био ухваћен од стране оштећеног В.Д. и његовог брата В.Ж., а затим и лишен слободе од стране полицијских службеника ПС Врбас, који су у међувремену пристигли на лице места.

У образложењу пресуде, у делу који се односи на правно квалификовање радњи окривљеног, наводи се да је у току поступка несумњиво утврђено да алат, односно предмети обухваћени оптужним актом представљају туђе покретне ствари (ствари оштећених), да је исте одузео окривљени Б.М. (заснивајући властито притежање стављањем истих у торбу коју је пронашао), у намери да њиховим присвајањем прибави противправну имовинску корист (продајући и уновчавајући алат оштећених), да је окривљени затечен на делу од стране оштећене В.М., да је у намери задржавања украдених ствари, према оштећенима В.М. и В.Ж. том приликом употребио силу, ударајући их секиром и наносећи им тешке телесне повреде, а В.Д. ударцем циглом лаке

*телесне повреде (које су конзумиране тешким телесним повредама оштећених В.М и В.Ж.), чиме су се у његовим радњама стекли сви елементи квалификованог облика радње извршења инкриминације из члана 205 став 3 Кривичног законика.*⁴⁶⁵

Покушај овог облика кривичног дела разбојничке крађе је кажњив и постоји ако је наношење тешке телесне повреде остало у покушају. Код овог дела не може се десити да је разбојничка крађа остала у покушају, а тешка телесна повреда довршена, имајући у виду да је разбојничка крађа довршена чим је примењена сила да би се задржала украдена ствар, а сила је примењена чим је предузета радња наношења тешке телесне повреде, без обзира да ли је она успела, или је наношење тешке телесне повреде остало у покушају.⁴⁶⁶

Када су више лица учествовала у извршењу разбојничке крађе као саизвршиоци, па онда један од њих при извршењу разбојничке крађе нанесе са умишљајем тешку телесну повреду, поставља се питање да ли онда и остали саизвршиоци одговарају за овај тежи облик кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 став 3 КЗ. У судској пракси преовладава став да за овај квалификовани облик разбојничке крађе из става 3 одговарају и они саизвршиоци који су се сагласили са предузимањем радње наношења тешке телесне повреде од стране неког од саизвршилаца.⁴⁶⁷

3. Трећи тежи облик

На крају, одредбом члана 205 у ставу 4 Кривичног законика, прописан је трећи и имајући у виду прописану казну, најтежи облик кривичног дела разбојничке крађе који постоји ако је дело из става 1 до става 3 овог члана учињено од стране организоване криминалне групе. Прописана казна је затвор од најмање пет година.

⁴⁶⁵ Пресуда Окружног суда у Новом Саду, пословни број К 648/08 од 5.2.2009. године

⁴⁶⁶ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 507

⁴⁶⁷ *ibidem*

Под појмом организоване криминалне групе наш Кривични законик (члан 112 став 35) подразумева групу од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.⁴⁶⁸

1. Организовани криминалитет

Имајући у виду да Кривични законик код свих имовинских кривичних дела са елементима принуде прописује да ова дела добијају своје теже облике уколико су извршена у оквиру организоване криминалне групе, у наставку рада биће приказани појам и основна обележја организованог криминалитета.

Средином XX века, најпре у САД, а потом и у другим развијеним земљама западне хемисфере, појавио се професионални криминалитет и његов најопаснији облик-организовани криминалитет. Специфичност организованог криминалитета, у почетку се огледала у најтежим манифестационим облицима, као што су: брутална убиства, изнуде, уцене и друга тешка кривична дела.

Са проблемом организованог криминалитета суочила се и међународна заједница у целини на крају XX века, имајући у виду да се овај појавни облик криминалитета проширио из развијених земаља у остале делове света, посебно у земље у транзицији и озбиљно запретио да сруши све тековине и вредности људске цивилизације.⁴⁶⁹ На министарској конференцији за организовани транснационални криминалитет у Напуљу из 1994. године, организовани криминалитет је коначно посматран као глобалан међународни проблем, уз навођење нешто више података о разним групама организованог

⁴⁶⁸ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

⁴⁶⁹ Ж. Никач: „Организовани криминалитет“, Правни живот, Београд, број 9, 2003. година, стр: 87-88

криминалитета које постоје данас у свету.⁴⁷⁰ Такође, на међународном плану, веома значајну активност представља и доношење Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, која је усвојена у новембру 2000. године, а ступила је на снагу 2003. године. Наведена конвенција разликује појмове „организована група“ и „група за организовани криминал“. Под појмом „група за организовани криминал“ подразумева организовану групу од три или више лица, која постоји у извесном временском периоду и која делује споразумно у циљу чињења једног или више тешких злочина или кривичних дела утврђених у складу са овом конвенцијом, ради задобијања, посредно или непосредно, финансијске или друге материјалне користи. При томе се овде под појмом тежак злочин сматра кривично дело кажњиво казном затвора од најмање четири године или тежом казном.⁴⁷¹

Изузетно је широко и разноврсно подручје деловања организованог криминалитета. Стога је потпуно тачна констатација да је то појава са хиљаду лица. Једно подручје деловања представља организовани криминалитет-отмице, атентати, тероризам, уцене, застрашивања, као начин за остварење циљева злочиначке организације. Друго подручје деловања је илегална трговина и пословање свуда где се може очекивати посебан профит-дрога у свим фазама од производње, дистрибуције, трговине. Ту спада и трговина лековима, украденим возилима, илегална миграција, кладионице, проституција и сл. Треће подручје деловања подразумева активности на државном подручју, које се манифестују у настојањима да се на сваки начин, легално и илегално укључе у редовне економске токове, па то прате финансијске преваре, пореске и царинске малверзације, фалсификати, корупција, прање новца.⁴⁷²

Најпознатија злочиначка организација на свету-мафија води порекло из Италије. Наиме, мафија је настала на Сицилији негде око 1860. године и у почетку је била организација локалног типа која је окупљала домаће разбојнике и пљачкаше.⁴⁷³

⁴⁷⁰ С. Константиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“, Ниш, 2003. година, стр. 173

⁴⁷¹ М. Бошковић: „Криминалне групе и организације“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, број 1-2, 2008. година, стр. 298

⁴⁷² Ф. Бачић: „Неки казненоправни аспекти проблематике организованог криминалитета“, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1/1999, стр. 41

⁴⁷³ Оп. cit.: Ж. Никач: „Организовани криминалитет“..., стр. 97

Једна од најстаријих криминалних организација је мафија-„la cosa nostra“, која је формирана у Америци од италијанских етничких група, почетком XX века. Центар ове злогласне организације био је град Чикаго, а сама криминална организација имала је широко поље делатности, с тим да је највише учествовала у трговини алкохолним пићима, дрогом, оружјем, организовању проституције и коцке, плаћеним убиствима (синдикати за убиства). Управо на примеру „la cosa nostra“ најбоље се може уочити хијерархијска уређеност и повезаност између чланова криминалне организације. На врху организације је вођа, који се означава као „Boss“⁴⁷⁴, „Сапо“, односно „Padre“.⁴⁷⁵ Први следећи ниво је његов заменик.⁴⁷⁶ На истој хијерархијској пречки налази се саветник.⁴⁷⁷ Испод заменика је неколико „капетана“ од којих сваки под својом командом има више „војника“, који непосредно обављају послове за организацију. Контакти су могући само између чланова у оквиру истог слоја. Тајност организације се остварује поштовањем „закона ћутања“, који прети смрћу сваком члану организације ако било шта открије.⁴⁷⁸ Највиши орган криминалне организације је тзв. комисија (високи савет), чије се одлуке морају поштовати по цену „смртне казне“.⁴⁷⁹

Постоје различите дефиниције организованог криминалитета. Према Reklusu, разликују се три облика криминалне каријере: обична, професионална и организована. Организовани криминалитет је онај који иницирају и врше криминални „синдикати“.

⁴⁷⁴ „Boss“ има задатак да одржава чврстоћу организације и омогући добијање максималног профита, В. Водинелић: „Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита“, Безбедност, Београд, број 1, 1992. година, стр. 16

⁴⁷⁵ Ор. cit.: С. Констатиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 173-174

⁴⁷⁶ Заменик има задатак да о свему информише газду, преноси и извршава његова наређења, а када је бос одсутан он привремено врши све његове функције. Ор. cit.: В. Водинелић: „Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита“..., стр. 16

⁴⁷⁷ Саветник је чувар криминалне традиције, који бдије над криминалним „моралом“, води „кадровску“ политику, одржава дисциплину гвозденом руком. Обично ову улогу врши најстарији члан дружине, који више не узима учешћа у непосредном извршавању кривичних дела и који ужива велики углед у организацији. Ор. cit.: В. Водинелић: „Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита“..., стр. 16-17

⁴⁷⁸ Ор. cit.: С. Констатиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 175

⁴⁷⁹ У овај орган најбогастије породице шаљу своје представнике и обично комисија броји између девет и дванаест саветника. На нивоу целе земље управља савет, који чине најјакснији чланови сваке породице (по територијалном принципу). На челу савета налази се „don“. Ор. cit.: В. Водинелић: „Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита“..., стр. 17

Schur истиче да организоване групе криминалаца учествују у свакој илегалној делатности, која обећава максимум профита, уз минимални ризик мешања од стране правосуђа.⁴⁸⁰

У најширем смислу, организовани криминалитет значи заједничко вршење кривичних дела од стране више лица која су се зато договорили. Ужа дефиниција полази од тога да организовани криминалитет обухвата вршење кривичних дела у оквиру злочиначке организације (банде, групе, злочиначког удружења), која је организована на хијерархијском принципу и у којој заједничку криминалну активност остварује организатор и најмање два члана злочиначког удружења. Напослетку, у најужем смислу, организовани криминалитет дефинише се као заједничко извршење кривичних дела ради остварења економске и (или) политичке моћи.⁴⁸¹

Посебна експертска комисија криминалистичке полиције Немачке утврдила је тзв. опште индиције организованог криминалитета и то:

-квалитет извршења кривичних дела (брижљиво и педантно планирање, стручно извршење, рационално коришћење остварених профита),

-повезаност приликом извршења кривичних дела (интеррегионална и интернационална),

-прилагодљивост тржишту,

-унутрашњи односи (подређеност, ауторитет и хијерархија),

-конспиративност у начину извршења (прикривање извршилаца, кривичних дела и предмета, прикривање идентитета, промена имена, лажна имена и надимци, шифроване поруке и сл.),

-заштита осумњиченог лица (коришћење веза, давање мита, ангажовање скупих бранилаца и сл.),

⁴⁸⁰ Ibidem, стр. 15-16

⁴⁸¹ Op. cit.: С. Константиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: “Криминологија“..., стр. 173-174

-недоступност сведока оптужбе, физичка елиминација и доступност „сведока одбране“,

-апстиненција оштећених („ћутање),

-сумње на корупцију.⁴⁸²

Организовани криминалитет подстичу два паралелна процеса: економска, трговачка, финансијска и комуникацијска интеграција са једне стране и велики распони између сиромашних и богатих, са друге стране. Распад комунистичког света и брзо увођење либералног и тржишног капитализма без постојања основних регулаторних механизма и норми понашања, створио је савршен простор за организовани криминални капитал и активности. Док су за лопове затвори школе заната, за међународни организовани криминалитет су посткомунистичке земље постале академије и Елдорадо. Етнички сукоби и грађански ратови су такође створили нове могућности, притиске и можемо рећи позиве организованом криминалитету да искористи постојећу коњуктуру.⁴⁸³

Веома погодан период за развој свих форми испољавања организованог криминалитета у Србији је период од 1991. године, па надаље, имајући у виду да је то време ратних сукоба на подручју бивше Југославије, те време економске блокаде и великих друштвено-политичких промена.⁴⁸⁴

Реакција кривичног права на појаву организованог криминалитета испољава се у неколико праваца, што произилази из савремених кривичних закона. Прво се одређују инкриминације за саме злочиначке организације, везујући њихов законски опис за битне елементе самог организованог криминала. Друго, у тој инкриминацији одређује се ширина круга особа које се кажњавају. Треће, посвећује се посебна пажња кривичноправним одредбама о одузимању добити, кроз један флексибилан начин регулисања, а уз то предвиђају се и посебне високе новчане казне. Четврто, у посебном делу кривичног закона

⁴⁸² Оп. cit.: Ж. Никач: „Организовани криминалитет“..., стр. 92-93

⁴⁸³ У. Звекић: „Структура и тенденције криминалитета у свету“, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 4, 1995. година, стр. 373-374

⁴⁸⁴ Оп. cit.: С. Констатиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: “Криминологија“..., стр. 176

код бројних кривичних дела предвиђа се строжије кажавање ако су учињена од стране члана злочиначке организације.⁴⁸⁵

У нашој земљи је тек 2002. године усвојен посебан закон значајан за сузбијање организованог криминала. Реч је о Закону о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела.⁴⁸⁶ Сходно одредби члана 3 овог закона организовани криминал представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника, а под организованом криминалном групом подразумева се група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради стицања посредно или непосредно, финансијске или друге користи. Видимо да је ова дефиниција организоване криминалне групе идентична дефиницији која је садржана у члану 112 у ставу 35 Кривичног законика.

Законом о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела, установљено је посебно-специјално тужилаштво за организовани криминал, затим посебна служба у оквиру полиције за сузбијање организованог криминала. Такође, одредбама чланова 12, 13 и 14 овог закона, предвиђено је да је за поступање у овим предметима у првом степену надлежно Посебно одељење Вишег суда у Београду, док је за одлучивање у другом степену надлежно посебно одељење Апелационог суда у Београду.

Поред овога, актуелни Законик о кривичном поступку,⁴⁸⁷ прописује могућност предузимања посебних доказних радњи (члан 161-187), за кривична дела која су таксативно набројана у члану 162, међу које су уврштена и кривична дела организованог криминала. Посебне доказне радње прописане Закоником о кривичном поступку су: тајни надзор комуникација, тајно праћење и снимање, закључивање симулованих послова и

⁴⁸⁵ Оп. cit.: Ф. Бачић: „Неки казненоправни аспекти проблематике организираног криминалитета“..., стр. 40

⁴⁸⁶ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела („Службени гласник Републике Србије“, број 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011, 101/2011 и 32/2013)

⁴⁸⁷ Законик о кривичном поступку (Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014)

симуловано давање и примање мита, рачунско претраживање података, контролисана испорука, ангажовање прикривеног иследника. Доказна радња ангажовања прикривеног иследника из члана 183 ЗКП-а, може се предузимати само када постоје основи сумње да је извршено кривично дело ратног злочина или организованог криминала. Такође, када су предмет кривичног поступка кривична дела организованог криминала или ратних злочина, постоји могућност да се поред споразума о признању кривичног дела из члана 313-319 Законика о кривичном поступку (предвиђен и за општи и за посебне поступке), закључе и споразум о сведочењу окривљеног из члана 320-326 Законика о кривичном поступку, као и споразум о сведочењу осуђеног из члана 327-330 Законика о кривичном поступку.

Народна скупштина Републике Србије, 23.11.2016. године, усвојила је Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције, који ће се примењивати од 1.3.2018. године.⁴⁸⁸ Овим законом уводи се могућност да се у Тужилаштву за организовани криминал образује служба финансијске форензике. Послове ове службе обављају финансијски форензичари са задатком да јавном тужиоцу пруже помоћ у анализи токова новца и финансијских трансакција у циљу кривичног гоњења. Поред образовања службе финансијске форензике, закон у члану 20 предвиђа обавезу за државне институције (Пореску управу-Пореску полицију, Управу царина, Народну банку Србије, Управу за спречавање прања новца, Агенцију за привредне регистре...) да одреде најмање једног службеника за везу, ради остваривања сарадње и ефикаснијег достављања података тих органа и организација Тужилаштву за организовани криминал и посебним одељењима виших јавних тужилаштава за сузбијање корупције у циљу гоњења за ова дела. У ставу 3 члана 20 закона, предвиђена је могућност да се службеници за везу привремено преместе у Тужилаштво за организовани криминал и посебно одељење вишег јавног тужилаштва за сузбијање корупције, на период до три године. Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције уводи још једну новину. Наиме, закон предвиђа и могућност оснивања ударних група у Тужилаштву за организовани криминал, са циљем да раде на откривању и гоњењу кривичних дела из области организованог криминала. Ударну групу оснива одлуком Тужилац за

⁴⁸⁸ Закон је објављен у Службеном гласнику РС, број 94/16

организовани криминал, а у њен састав улазе чланови из реда запослених у државним и другим органима, зависно од предмета рада утврђеног одлуком о образовању ударне групе.

2. КРИВИЧНО ДЕЛО РАЗБОЈНИШТВА ИЗ ЧЛАНА 206 КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА

1. Уводна разматрања

Кривични законик Републике Србије, у оквиру групе кривичних дела против имовине, у члану 206, инкриминише кривично дело разбојништва на следећи начин:

„Ко употребом силе против неког лица или претњом да ће непосредно напасти на живот или тело одузме туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем себи или другом прибави противправну имовинску корист, казниће се затвором од две до десет година.“⁴⁸⁹

Као и кривично дело разбојничке крађе и кривично дело разбојништво представља специфично имовинско кривично дело са елементима насиља, па се стога у литератури и оно убраја у насилнички криминалитет. Иако се разбојништво врши управо у намери прибављања себи или другом противправне имовинске користи и у свом бићу садржи елементе крађе, то ипак није посебан, па ни тежи облик крађе, већ је у питању самостално кривично дело са посебним обележјима бића.⁴⁹⁰

Биће кривичног дела разбојништва, као и биће кривичног дела разбојничке крађе представља сложену законску конструкцију тако што се састоји од два кривична дела-

⁴⁸⁹ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

⁴⁹⁰ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 251-252

принуде и крађе.⁴⁹¹ Без обзира што садржи крађу као самостално кривично дело, у теорији кривичног права разбојништво није ни формално нити термилошки сврстано у групу крађа. Разбојништво се разликује од свих облика кривичног дела крађе по томе што се код свих врста крађа као прва јавља радња одузимања туђе покретне ствари (а после ње и радња принуде код кривичног дела разбојничке крађе) док кривично дело разбојништва започиње радњом принуде са циљем да се неутралише евентуални отпор притежаоца ствари (или неког другог лица), па тек по остварењу овог циља, извршилац дела приступа предузимању и извршењу радње одузимања туђе покретне ствари којом и остварује биће кривичног дела крађе.

2. Однос кривичног дела разбојништва и разбојничке крађе

Из законске формулације члана 206 Кривичног законика, произилази да се радња извршења кривичног дела манифестује у одузимању туђе покретне ствари употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта. Дакле, принуда се као и код кривичног дела разбојничке крађе, испољава у употреби силе или претње. Међутим, разлика између ова два кривична дела, заснива се на времену у коме се примењује принуда (сила или претња), тако да је време примене принуде, у ствари, једини елемент којим се јасније уочава спољашња разлика између наведених кривичних дела. Друга, мање уочљива разлика између кривичних дела разбојништва и разбојничке крађе односи се на саму сврху, односно циљ примене принуде. Примена принуде код разбојништва има за циљ да обезбеди извршење крађе и представља средство за одузимање туђе покретне ствари, док код разбојничке крађе, иако има исти циљ, она представља средство за задржавање туђе покретне ствари која је већ одузета. То значи да се принуда код остварења кривичног дела разбојништва предузима пре или у току одузимања ствари, а никако после тога. Дакле, одлуку о примени принуде учинилац

⁴⁹¹ Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији“, у Зборнику радова: Место и улога полиције у превенцији криминалитета, Београд, 2002. година, стр. 382

разбојништва је унапред донео и она је по њему обавезна и неизоставна. За разлику од њега учинилац разбојничке крађе није имао у плану да одузимање туђе ствари (крађу) изврши применом принуде и зато радњу одузимања започиње као и код сваке друге крађе. Али, околност да је у томе примећен од стране притежаоца ствари или неког другог лица рађа код учиниоца крађе одлуку о примени силе или квалификоване претње, у намери да задржи украдену ствар над којом је започео успостављање притежања и које би у потпуности завршио да га у томе нису ометала, односно спречавала нека од поменутих лица. Из свега напред наведеног, недвосмислено произилази закључак да је кривично дело разбојништва друштвено опасније кривично дело у односу на кривично дело разбојничке крађе.⁴⁹²

Наиме, код кривичног дела разбојништва, по правилу је јачи интензитет злочиначке енергије, него код кривичног дела разбојничке крађе, јер је код разбојништва употреба принуде одмах у почетку ушла у злочиначки план, док је она код разбојничке крађе накнадно приступила услед тога што је крадљивац био откривен. Код разбојничке крађе и психичко стање учиниоца, с обзиром на употребу принуде носи извесна обележја узбуђења, нервозе и наглих, непромишљених реакција, за разлику од разбојништва где је по правилу одлука донета мирним расуђивањем. Имајући у виду наведено, професор Златарић сматра да не би било криминално-политички оправдано у погледу санкције изједначити разбојничку крађу са разбојништвом.⁴⁹³

Између разбојништва и разбојничке крађе није могућ идеални стицај. Ако је извршилац разбојништва применио силу или претњу према лицима која су га накнадно сустигла да би му одузела украдене ствари постојаће само разбојништво као теже дело по принципу консумпције.⁴⁹⁴ Дакле, у овом случају између разбојништва и разбојничке крађе постојаће привидни идеални стицај на принципу консумпције.⁴⁹⁵ Исто тако ни идеални стицај између разбојништва и лаке телесне повреде није могућ. Наиме, принуда и претња

⁴⁹² Оп. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 128-129

⁴⁹³ Оп. cit.: Б. Златарић: „Проблематика у законодавству кривичног дела крађе“..., стр. 297-298

⁴⁹⁴ Љ. Јовановић: „Кривично право, посебни део“, Београд, 1983. година, стр. 409

⁴⁹⁵ Д. Јовашевић: „Обележја кривичног дела разбојништва из члана 168 КЗ РС“, Судска пракса, Београд, број 9, 1996. година, стр. 64

која је квалификована ради извршења крађе, често су праћене и наношењем лаке телесне повреде оштећеном, па овде нема стицаја.⁴⁹⁶

3. Радња кривичног дела разбојништва

Радња извршења кривичног дела разбојништва састоји се у одузимању туђе покретне ствари употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело другог лица у намери да се присвајањем те ствари себи или другом прибави противправна имовинска корист.⁴⁹⁷ Дакле, реч је о двоактном кривичном делу за чије је постојање потребно кумулативно предузимање две радње: употреба силе или претње и одузимање туђе покретне ствари. Прво се предузима акт принуде, тј. силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело, а затим се одузима туђа покретна ствар, што значи да се принуда јавља као средство за одузимање ствари.⁴⁹⁸

Будући да принуда претходи извршењу крађе, између принуде и крађе мора да постоји временска повезаност. Наиме, између употребљене принуде и крађе не може да постоји временски размак у дужем трајању. Код кривичног дела разбојништва, уствари ради се о постојању две фазе једног континуираног деловања учиниоца у коме прва фаза-принуда тек треба да омогући остварење друге фазе-крађе.⁴⁹⁹

Принуда је први елеменат кривичног дела разбојништва, која представља начин и средство за предузимање радње одузимања туђе покретне ствари. Управо овај елеменат одсликава правну природу овог кривичног дела, према коме је оно и дефинисано као

⁴⁹⁶ Пресуда Врховног суда Србије, пословни број Кж. I 1099/86, оп. cit.: Д. Јовашевић: „Обележја кривичног дела разбојништва из члана 168 КЗ РС“..., стр. 64

⁴⁹⁷ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 252

⁴⁹⁸ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 616

⁴⁹⁹ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 252-253

насилничко имовинско кривично дело. Принуда се предузима непосредно пре одузимања ствари или пак за време самог одузимања ствари.⁵⁰⁰

Принуда се манифестује у употреби силе или претње према пасивном субјекту.⁵⁰¹ Сила се према пасивном субјекту предузима како би се сломио отпор који он пружа одузимању покретне ствари или да би се спречио очекивани отпор. Претња се примењује у циљу спречавања евентуално очекиваног отпора оштећеног или другог лица. То значи да учинилац претходном употребом принуде може да спречи отпор при извршењу крађе или да га сломи, односно да савлада већ пружени отпор оштећеног.⁵⁰²

Сила мора бити примењена према неком лицу и по правилу сила се примењује према лицу од кога се одузима ствар, али може бити примењена и против неког другог лица, што ће бити случај ако то лице представља сметњу одузимању ствари тј. ако спречава или хоће да спречи одузимање ствари (нпр. када случајни пролазник прискаче у помоћ лицу коме се одузима ствар). Није довољна примена силе само према ствари, већ мора бити истовремено управљена и против лица у циљу савлађивања или спречавања његовог отпора.⁵⁰³ У супротном, уколико учинилац употребљава силу да би ствар одвојио од пасивног субјекта, а не да би савладао његов отпор, радиће се о крађи, евентуално о неком квалификованом облику крађе-нпр. крађа на нарочито дрзак начин.⁵⁰⁴

Међутим, у судској пракси, појавило се као спорно питање да ли у случају ако је предмет истргнут из руке или откинут са леђа оштећеног постоји кривично дело разбојништва или крађе. Да би се ово питање решило, веома је битно је да ли је предмет истргнут или отргнут без савлађивања вољног отпора оштећеног или је предмет отет односно отргнут савлађивањем отпора који је пружио оштећени, без обзира на интензитет

⁵⁰⁰ Јовашевић Д. и Митровић Љ.: „Кривично дјело разбојништва у теорији и пракси Босне и Херцеговине“, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1, 2009. година, стр. 22

⁵⁰¹ У делу рада који се односи на кривично дело разбојничке крађе у нашем позитивном законодавству, детаљно су обрађени облици у којима се манифестује принуда - сила и претња, те се код осталих имовинских кривичних дела са елементима принуде, у циљу избегавања непотребног понављања нећемо опет бавити њиховим појмовним одређивањем и дефинисањем.

⁵⁰² Ор. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 253-254

⁵⁰³ Ор. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 607

⁵⁰⁴ Мишкај-Тодоровић и Дујмовић З.: „Обилежја присиле при извршењу разбојништва и поступање полиције“, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2, 2000. година, стр. 894

отпора. У првом случају, радиће се о кривичном делу крађе, тј. тешке крађе на нарочито дрзак начин, будући да је сила примењена само према ствари. Наиме, сила је била примењена искључиво у циљу прекидања физичке везе између ствари и њеног притежаоца. За разлику од првог случаја, у другом би се радило о правној квалификацији кривичног дела разбојништва, с обзиром да је сила примењена ради савлађивања отпора који је пружао оштећени или лице које му је у томе помагало.⁵⁰⁵ Такође, оно што је битно за први случај и кривично дело тешке крађе јесте да учинилац користи изненађење пасивног субјекта и не примењује силу да би савладао актуелни или очекивани отпор. Услов је да је учинилац ствар истргао од пасивног субјекта, да је то трајало веома кратко време тако да пасивни субјект није ни могао да пружи отпор, као и да се учинилац брзо удаљио са лица места.⁵⁰⁶

Тако се у пресуди Окружног суда у Београду од 13.3.1996. године, између осталог наводи да је првостепени суд правилно квалификовао радње оптуженог као кривично дело тешке крађе из члана 166 став 1 тачка 3 Кривичног закона Републике Србије, јер је оптужени у моменту када је оштећени извадио из новчаника сав новац који је имао да би дао оптуженом износ о коме су се договорили, све истргао из руке и побегао, он је на нарочито дрзак начин од оштећеног одузео новац у намери да његовим присвајањем прибави себи противправну имовинску корист.⁵⁰⁷ Исти суд у пресуди од 20.11.1996. године, закључује да када окривљени неочекивано од лица у пролазу истргне кесу из руке и потом изгуби у гужви на пијаци, он је извршио кривично дело тешке крађе из члана 166 став 1 тачка 3 Кривичног закона Републике Србије, имајући у виду да сам начин извршења овог дела представља нарочито дрзак начин.⁵⁰⁸

Основни суд у Сремској Митровици је пресудом од 10.11.2010. године, огласио кривим окривљеног Р. С. због извршења кривичног дела тешке крађе из члана 204 став 1 тачка 3 у вези са чланом 61 Кривичног законика и осудио га на казну затвора у трајању од две године. У делу образложења пресуде који се односи на правну оцену дела, суд је навео

⁵⁰⁵ Оп. cit: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 504

⁵⁰⁶ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 617

⁵⁰⁷ Пресуда Окружног суда у Београду, број Кж. 181/96 од 13.3.1996. године

⁵⁰⁸ Пресуда Окружног суда у Београду, број Кж. 2051/96 од 20.11.1996. године

да је оптужени одузео туђе покретне ствари-новац и злато од оштећених у намери да себи прибави већу⁵⁰⁹ противправну имовинску корист, а то је учинио на нарочито дрзак начин који превазилази редовну упорност и безобзирност која се испољава у вршењу крађа. Надаље, у пресуди се наводи да је суд на основу утврђеног чињеничног стања утврдио да је оптужени оштрим предметом-жилетом расецао ташне оштећених, користећи гужву на пијаци, извлачећи новчанике и злато, а ишао је за тим да прибави већу противправну имовинску корист, чиме је извршио кривично дело тешке крађе из члана 204 став 1 тачка 3 у вези са чланом 61 Кривичног законика.⁵¹⁰

Међутим, ако би макар и за кратко време дошло до отпора оштећеног, односно до отимања ствари и примене силе јачег интензитета, која би на пример, довела до кидања каиша ташне која се носи преко рамена, гурања оштећеног и сл. случај би требало квалификовати као разбојништво.⁵¹¹ Тако, Врховни суд Србије у пресуди број Кж. 8/82 сматра да не постоји кривично дело крађе већ разбојништво ако оптужени оштећеног обори на земљу и док он још лежи на земљи, одузме од њега новац, јер је оптужени на овај начин употребом силе прибавио себи противправну имовинску корист.⁵¹²

Као што смо већ навели, сила може бити апсолутна и комплузивна, па се у вези са тим поставља питање да ли је за извршење кривичног дела разбојништва неопходно да буде примењена апсолутна сила или је за постојање дела довољна и комплузивна сила. Према једном схватању, ако учинилац кривичног дела употреби апсолутну силу приликом одузимања туђе покретне ствари, онда постоји кривично дело разбојништва, а ако не употреби апсолутну већ комплузивну силу, онда је у том случају остварено биће кривичног дела тешке крађе извршене на нарочито дрзак начин. Сматрам да овакво мишљење не треба прихватити, с обзиром да се у пракси дешавају веома опасни случајеви употребе комплузивне силе у којима оштећени нема никакве или пак има врло мале шансе

⁵⁰⁹ Овај термин је потпуно непотребан, имајући у виду да се квалификација дела врши према начину извршења дела, а то је нарочито дрзак начин, без обзира на вредност одузетих ствари.

⁵¹⁰ Пресуда Основног суда у Сремској Митровици, број К 356/10 од 10.11.2010. године

⁵¹¹ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 617

⁵¹² Ор. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 254

да пружи отпор учиниоцу дела (на пример када учинилац упери пиштољ на притежаоца ствари).⁵¹³

Претња у смислу овог кривичног дела треба да је квалификована.⁵¹⁴ То је најаву непосредног напада на живот или телесни интегритет оштећеног или њему блиског лица.⁵¹⁵ Претњу нападом на живот или тело треба схватити као претњу убиством или телесном повредом, евентуално и злостављањем. Она треба да буде таква да утиче на лице коме се прети да због ње учини или не учини оно што се од њега захтева.⁵¹⁶

Да би претња била правно релевантна у смислу кривичног дела разбојништва, она мора да буде: озбиљна, могућа, садашња и неотклоњива. Озбиљност претње значи да постоји реална могућност да буде остварено зло које се најављује. Поред тога, потребно је и да лице коме се прети схвати озбиљност најављеног зла, без обзира на то да ли лице које прети има озбиљну намеру да спроведе претњу.⁵¹⁷ Имајући у виду да се код кривичног дела разбојништва захтева претња која је по свом карактеру опасна јер ставља у изглед повреду или угрожавање највећих и најважнијих људских вредности, самим тим она у себи садржи и највећи степен озбиљности.⁵¹⁸ Претња треба да је објективно посматрано озбиљна и могућа, али узима се да је она озбиљна и онда ако је лице које њу чини не би могло остварити из разлога који су непознати лицу коме се прети у моменту извршења кривичног дела.⁵¹⁹

Сама претња не мора бити остварива, довољно је само да лице коме се прети мисли да она може бити остварена.⁵²⁰ Према томе, довољна је и претња „дефектним“ ватреним оружјем или оружјем без метка или само тзв. „плашљивцем“, ако ју је жртва доживела као

⁵¹³ Ор. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 130

⁵¹⁴ Ор. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 254

⁵¹⁵ Ор. cit.: Д. Јовашевић и Љ. Митровић: „Кривично дјело разбојништва у теорији и пракси Босне и Херцеговине“..., стр. 27

⁵¹⁶ Ор. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији“..., стр. 388

⁵¹⁷ Ор. cit.: Д. Јовашевић и Љ. Митровић: „Кривично дјело разбојништва у теорији и пракси Босне и Херцеговине“..., стр. 26

⁵¹⁸ Ор. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 130

⁵¹⁹ Ор. cit.: Ј. Таховић: „Коментар Кривичног законика“, друго издање..., стр. 397-398

⁵²⁰ Ор. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији“..., стр. 388

озбиљну и стварну.⁵²¹ Тако је у пресуди Врховног суда Србије, посл. број Кж. 1823/00 од 27.3.2001. године, између осталог наведено да кривично дело разбојништва може бити извршено и уз употребу пластичног пиштоља, те да се не може радити о неподобном покушају кривичног дела разбојништва због употребе имитације пиштоља, на шта се бранилац позива у жалби, јер оштећени ту чињеницу нису знали, а оптужени им је није саопштио, већ им је озбиљно претио нападом на живот и тело и тражио да му предају новац или друге ствари од вредности како би на тај начин остварио противправну имовинску корист.⁵²² Из свега напред наведеног, произилази закључак да се озбиљност претње, приликом извршења кривичног дела разбојништва, оцењује према томе да ли је она могла објективно створити утисак код притежаоца ствари или другог лица да ће бити реализована, без обзира да ли је он заиста намеравао и да ли је могао да је реализује.⁵²³

Претња је могућа ако се најављено зло може ефективно остварити. То значи да нема претње у смислу облика принуде, ако је најављено такво зло којим се прети, а које је неоствариво уопште или у одређено време, на одређеном месту. Претња је садашња када зло непосредно предстоји, тј. када ће најављено зло погодити лице у садашњости, или у непосредној, блиској будућности. То значи да нема претње, у смислу кривичног дела разбојништва, ако зло које се ставља у изглед треба да се догоди у далекој будућности, јер она тиме губи реални значај, па самим тим и ефекат притиска на вољу.

На крају, услов који се односи на претњу код кривичног дела разбојништва јесте да се ради о неотклоњивој претњи, а то је таква претња која се од стране оштећеног није могла отклонити на други начин (нпр. позивањем у помоћ, применом нужне одбране, бекством и сл.).⁵²⁴

Имајући у виду да је разбојништво сложено кривично дело састављено из принуде и крађе, стога се и радња овог кривичног дела, као и код кривичног дела крађе, састоји у

⁵²¹ Дујмовић З.: „Криминалитет разбојништва и неке карактеристике њихових извида“, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1, 1998. година, стр. 34

⁵²² И. Симић: „Збирка судских одлука из кривичноправне материје, 500 одлука“, четврта књига, Београд, 2002. година, стр. 151

⁵²³ Оп. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 131

⁵²⁴ Оп. cit.: Д. Јовашевић и Ј. Митровић: „Кривично дјело разбојништва у теорији и пракси Босне и Херцеговине“..., стр. 27

одузимању туђе покретне ствари. Указали смо да постоји више теорија које могу да дају одговор на питање у ком моменту се сматра да је ствар одузета и да је у том смислу највише заступљено мишљење, прихваћено и у нашој пракси, да се под одузимањем подразумева кад учинилац прекине туђе и заснује своје притежање на ствари (теорија апрехензије).⁵²⁵ У том смислу, под одузимањем као радњом кривичног дела разбојништва сматра се свака радња којом се прекида притежање лица код кога се ствар налазила (без обзира на то да ли је притежалац ствари и њен власник) и успоставља притежање другог лица (учиниоца кривичног дела или неког трећег). У случају када је само прекинуто притежање ранијег притежаоца, а није остварено притежање другог, радња се не сматра довршеном, већ постоји покушај кривичног дела.⁵²⁶

На овом месту, интересантно је поменути пример из судске праксе Врховног суда Војводине који се односи на неподобан покушај разбојништва. Наиме, у пресуди Врховног суда Војводине од 4.10.1988. године⁵²⁷ наводи се да је оптужени извршио неподобан покушај кривичног дела разбојништва из члана 130 Кривичног закона Војводине у вези са чланом 20 КЗ СФРЈ, у случају када је употребом силе одузео од оштећене ташну у намери да присвоји новац из ње, а потом је, након што се уверио да је ташна празна, исту одбацио. Овде се не ради о довршеном разбојништву, без обзира на то што је довршена принуда, јер је разбојништво, као и свака друга крађа, довршено тек заснивањем нове детенције присвојене ствари. Осим тога, покушај је неподобан, јер је празна ташна неподобан предмет ако је разбојништво усмерено на новац.

Међутим, професор Новоселац сматра да се у конкретном случају ради о стицају неподобног покушаја разбојништва и довршеног кривичног дела одузимања туђе ствари, с обзиром на то да је ташна одузета од оштећене која је због тога претрпела штету. Професор Новоселац посебно истиче да се овде не би могло радити о привидном идеалном стицају на основу супсидијаритета (зато што је одузимање туђе ствари прелазни стадијум за извршење разбојништва) јер одузимање туђе ствари представља посебно

⁵²⁵ Н. Срзентић: „Посебни део кривичног права, Нови Сад, 1965. година, стр. 121-122

⁵²⁶ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији“..., стр. 383-384

⁵²⁷ Пресуда Врховног суда Војводине, пословни број Кж-191/88 од 4.10.1988. године, преузето из: П. Новоселац: „Неподобни покушај разбојништва“, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 1, 1990. година, стр. 135

неправо које је настало на подобном објекту и стога је оно потпуно независно од неподобног покушаја разбојништва. Али, имајући у виду да се гоњење за кривично дело одузимања туђе ствари предузима по приватној тужби, до осуде учиниоца за ово дело могло би доћи само под условом да је оштећена поднела приватну тужбу или ако је поднела кривичну пријаву у року предвиђеном за подношење приватне тужбе.⁵²⁸

Када је реч о одузимању код кривичног дела разбојништва, поставља се следеће питање: да ли постоји одузимање ако је лице према коме је била управљена сила или коме је упућена претња, под дејством силе или претње предао ствар учиниоцу?⁵²⁹ По једном мишљењу, разбојништво је извршено само ако је учинилац одузео (физички) ствар од оштећеног, док би у случају да је оштећени под дејством принуде предао ствар учиниоцу дела постојала изнуда (у теорији названа разбојничком изнудом).⁵³⁰ Према супротном, владајућем становишту, кривично дело разбојништва постоји када је пасивни субјект услед дејства силе или претње предао ствар или је напустио, па је учинилац кривичног дела тада узео.⁵³¹

У прилог овом другом, владајућем ставу, наводимо као пример пресуду Врховног суда Србије-Одељења у Новом Саду од 6.11.1968. године, у чијем се образложењу између осталог истиче да је за разбојништво битно да се силом или претњом непосредног напада на живот или тело створи таква ситуација у којој је дошло до одузимања туђе покретне ствари. Надаље, у наведеној пресуди се указује да се код тако испољене претње, околност да је оштећени сам под утицајем те претње предао свој новчаник са новцем извршиоцу, не може третирати као неко његово понашање у смислу слободне диспозиције, јер је у оваквој ситуацији извршилац претворио оштећеног у механичко оруђе за добијање ствари и радње оптуженог тиме, по животном и разумном гледању, не престају бити одузимање, нити радња оштећеног представља слободно располагање својом имовином. Са гледишта узрочне везе и са гледишта намере учиниоца да дође до туђе покретне ствари, ту постоји

⁵²⁸ Оп. cit.: П. Новоселац: „Неподобни покушај разбојништва“..., стр. 135

⁵²⁹ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији“..., стр. 385

⁵³⁰ Оп. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 505

⁵³¹ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији“..., стр. 385

једно исто дело као и кад учинилац сам одузме ствар.⁵³² Из напред наведених примера проистиче следеће спорно питање, а то је питање разграничења кривичног дела разбојништва и кривичног дела изнуде. Ово питање ће бити предмет детаљније анализе у наставку овог рада, након анализирања појма и битних обележја кривичног дела изнуде.

4. Својство учиниоца и виност учиниоца кривичног дела разбојништва

Као учинилац кривичног дела разбојништва, као уосталом и свих других имовинских кривичних дела, може се јавити свако лице, дакле лице без икаквих посебних личних својстава или околности.⁵³³ Тако када су у питању учиниоци разбојништва Хентиг истиче да „ваљда нема осим разбојништва ниједног другог деликта, у којем би та иста догматичка етика обухватала тако различите типове људи“.⁵³⁴

Виност код кривичног дела разбојништва је у облику умишљаја и то само директног,⁵³⁵ који обухвата свест да се туђа покретна ствар одузима употребом принуде.⁵³⁶ Код овог кривичног дела (као и код кривичног дела крађе) на страни учиниоца захтева се и постојање намере прибављања себи или другом противправне имовинске користи. Имајући у виду наведено, евентуални умишљај и нехат (како свесни тако и несвесни) код овог кривичног дела нису могући, с обзиром да је постојање наведене намере могуће само ако учинилац поступа са директним умишљајем као обликом виности.⁵³⁷

⁵³² Пресуда Врховног суда Србије-Одељења у Новом Саду, бр. Кж. 674/68 од 6.11.1968. године, ор. cit.: Б. Чејовић: „Кривично право у судској пракси“, друга књига, посебни део, Београд, 1986. година, стр. 761

⁵³³ Ор. cit.: Д. Јовашевић и Љ. Митровић: „Кривично дјело разбојништва у теорији и пракси Босне и Херцеговине“..., стр. 31

⁵³⁴ Н. Hentig: „Zur psychologie der einzeldelikte“, Tubingen, 1954. година, стр. 162

⁵³⁵ Ор. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији“..., стр. 387

⁵³⁶ Ор. cit.: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“, Београд, 2000. година, стр. 303

⁵³⁷ Ор. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији“..., стр. 387

5. Саизвршилаштво код разбојништва

Разбојништво може бити извршено од стране једног или више лица који се појављују као саизвршиоци. Саизвршиоци могу поделити своје улоге тако да једни примењују принуду, а други одузимају једну или више ствари.⁵³⁸ Везано за питање одговорности саизвршилаца на овом месту битно је напоменути одредбу члана 33 Кривичног законика према којој саизвршилаштво постоји када више лица учествовањем у радњи извршења са умишљајем или из нехата заједнички изврше кривично дело, или остварујући заједничку одлуку другом радњом са умишљајем битно допринесу извршењу кривичног дела, свако од њих казниће се казном прописаном за то дело.⁵³⁹ И поред овакве дефиниције саизвршилаштва, у теорији и пракси постоје дилеме које се односе на разликовање саизвршилаштва и саучесништва у ужем смислу, односно помагања. Као спорно се јавља питање у којим случајевима, осим када учествује у радњи извршења, што је неспорно, може постојати саизвршилаштво. У том смислу постоји неколико теорија које теже да објасне појам саизвршилаштва.

Прва међу њима је објективна или формална теорија која саизвршилаштво своди само на случајеве када неко макар делимично предузме радњу извршења и тиме сувише сужава круг саизвршилаца, посебно ако се има у виду да често неко у остварењу кривичног дела има важнију улогу од онога ко непосредно предузима радњу извршења, па га самим тим није оправдано сводити на ранг помагача.

Према другој, субјективној теорији саизвршилаштво увек постоји онда када неко учествује у остварењу кривичног дела тако што дело хоће као своје, што поступа са извршилачком вољом, па тако ако неко чак и када предузме радњу извршења поступа тако да дело хоће као туђе биће сматран само помагачем.

⁵³⁸ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 256

⁵³⁹ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

Важно је споменути теорију власти над делом према којој је саизвршилац онај који је у свакој фази остварења кривичног дела имао пресудну улогу у смислу да је битно могао утицати на ток извршења кривичног дела.⁵⁴⁰ Наиме, ова теорија заснива постојање саизвршилаштва на вољи сваког извршиоца да заједнички са другим саизвршиоцима изврши кривично дело чиме он манифестује своју власт над делом у чијем остваривању учествује предузимањем потребних радњи. То могу бити делатности у оквиру радње извршења, али и друге радње које су са извршењем тесно повезане и које су већег значаја, тако да представљају *conditio sine qua non* за остварење кривичног дела. У том смислу, власт над делом се објективно манифестује важном улогом коју у остварењу кривичног дела има саизвршилац.⁵⁴¹

Један део наше судске праксе прихвата теорију о подели рада, према којој се саизвршиоцем сматра оно лице које заједно са другим лицима на основу споразума о подели рада учествује у остварењу кривичног дела. Предузимање било које радње, а не само радње извршења, чини једно лице саизвршиоцем уколико је дата радња предузета на основу договора о заједничком извршењу кривичног дела.⁵⁴² Сам договор за извршење дела не мора бити склопљен унапред, пре извршења дела, довољно је приступање туђој одлуци у време извршења дела. Договор може бити реализован на различите начине, како професор Франк Станко наводи: „одлука се може очитовати и муче или конклюдентним радњама“.⁵⁴³ Субјективни елемент ове теорије састоји се у томе да је саизвршилац коаутор одлуке о извршењу, а објективни елемент подразумева да је радња реализација дела плана. Дакле, овде није битно каква је објективна тежина учешћа.⁵⁴⁴ Заснивање саизвршилаштва на договору о подели рада искључује могућност нехата код саизвршилаштва.⁵⁴⁵

Теорију о подели рада применио је Врховни суд Србије у пресуди од 20.5.1998. године, у којој се наводи да саизвршилаштво у кривичном делу разбојништва постоји када

⁵⁴⁰ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 238-239

⁵⁴¹ М. Ђорђевић: „Саизвршилаштво“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1, 1988. година, стр. 32-33

⁵⁴² Н. Делић: „Саизвршилаштво“, Правни живот, Београд, број 9, 2005. година, стр. 345

⁵⁴³ С. Франк: „Теорија казненог права“, по Кривичном законнику од године 1951., опћи дио, Загреб, 1955. година, стр. 179

⁵⁴⁴ Кезан Д.: „Неки теоретски аспекти саизвршилаштва и критерији његова разграничења од саучесништва“, Приручник за стручно образовање радника унутрашњих послова, Загреб, број 2, 1987. година, стр. 171

⁵⁴⁵ Оп. cit.: М. Ђорђевић: „Саизвршилаштво“..., стр. 32

је испуњен објективан и субјективан услов, при чему је објективан услов испуњен јер су улога и задаци оптуженог били у склопу поделе посла, тако да је он моторним возилом превозио све оптужене на лице места, сачекао их и после развезао заједно са одузетим стварима. Када је у питању субјективни елемент, утврђено је да је постојао договор свих учесника у кривичном делу и да је тај договор спроведен у дело, те да су сви учесници деловали у складу са добијеним и прихваћеним улогама и задацима.⁵⁴⁶

Међутим, ова теорија има и своје мањкавости, јер из чињенице да су се више лица унапред договорили како да остваре кривично дело, при чему су поделили улоге и направили план, ипак није оправдано некога ко је у том плану добио улогу помагача, а касније заиста и предузео радњу помагања да трансформише у саизвршиоца. У нашој судској пракси и доктрини владајућа је објективно-субјективна теорија, коју прихвата и наш Кривични законик. Према овој теорији у случају када је макар и делимично предузета радња извршења, за постојање саизвршилаштва на субјективном плану не тражи се ништа више од општег субјективног услова за постојање саучесништва, а то је свест о заједничком деловању. Међутим, ако неко није предузео радњу извршења, већ неке друге радње које саме по себи могу бити и радње помагања, потребно је да је остварен субјективан елемент који се манифестује у постојању заједничке одлуке. Ове друге радње, које не представљају радњу извршења, морају објективно имати осетан значај за остварење кривичног дела, морају бити у тесној вези са радњом извршења, тачније, сходно члану 33 Кривичног законика, оне морају представљати битан допринос извршењу кривичног дела.⁵⁴⁷

Дакле, саизвршилаштво које је остварено предузимањем неизвршилачке радње постоји када више лица на основу заједничке одлуке, битно допринесу извршењу кривичног дела. Сходно томе, конститутивни елементи овог појма су: умишљај, заједничка одлука и битан допринос извршењу дела. Битан допринос извршењу кривичног дела остварује онај учесник који у складу са претходним договором, на основу предузете неизвршилачке радње управља процесом извршења кривичног дела и то тако што предузима делатност без које кривично дело не би могло бити остварено, имајући у виду

⁵⁴⁶ Оп. cit.: Н. Делић: „Саизвршилаштво“..., стр. 346

⁵⁴⁷ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 239-240

да та делатност стоји у интензивној каузалној вези са остварењем кривичног дела. Сходно наведеном, битан допринос извршењу кривичног дела постоји у ситуацијама када неизвршилачка радња представља *condicio sine qua non* за остварење кривичног дела, што се утврђује на основу околности конкретног случаја које могу бити како објективне, тако и субјективне. Да ли постоји битан допринос извршењу дела у сваком конкретном случају треба утврђивати *ex ante*, а не *ex post*. Тако се чување страже сматра саизвршилаштвом ако је дата радња у оквиру претходног договора на основу кога је извршена подела радњи, нужна за остварење тог кривичног дела. Уколико пак, то није случај, ако је кривично дело било могуће и без тога извршити, или ако је извршилац кривичног дела лице које чува стражу повео ради евентуалне потребе, тада ће чување страже представљати радњу помагања.⁵⁴⁸

У прилог овоме, наводимо као пример пресуду Окружног суда у Новом Саду од 10.4.2009. године, којом су окривљени Ј.Г и И.В. оглашени кривим, због извршења више кривичних дела разбојништва из члана 206 став 3 у вези става 1 Кривичног законика. Наведеном пресудом окривљени Ј.Г. осуђен је на јединствену казну затвора у трајању од пет година, а окривљени И.В. на јединствену казну затвора у трајању од четири године и шест месеци. У делу образложења пресуде који се односи на оцену одбране окривљеног И.В., суд указује да је тврдња окривљеног И.В. да он у конкретном случају није саизвршилац неприхватљива, имајући у виду да саизвршилаштво у смислу члана 33 Кривичног законика постоји и када више лица остварујући заједничку одлуку другом радњом са умишљајем битно допринесу извршењу кривичног дела. Даље, у пресуди се указује да када је у питању друга радња неопходно је да се испуне три услова, при чему је први услов умишљај који постоји на страни окривљеног И.В. јер је свестан своје улоге када чува стражу у најпрометнијим деловима града у време када на улици има највише пролазника тако да његова улога није ништа мања од улоге окривљеног Ј.Г. У пресуди се даље истиче да су окривљени Ј.Г и И.В. заједнички донели одлуку, с обзиром да окривљени И.В. у својој одбрани наводи да му је новац био потребан за породицу, наркотику и за казино, а радња коју је он предузимао није радња извршења, али се овом радњом битно доприносило извршењу ових дела. На крају, суд примењујући теорију о подели рада,

⁵⁴⁸Ор. cit.: Н. Делић: „Саизвршилаштво“..., стр. 348-353

појашњава да када окривљени И.В. чува стражу, што је он у конкретним случајевима и чинио, онда се он јавља као извршилац, јер извршилац је сваки онај ко на бази споразума о подели улога у заједничком извршењу дела остварује свој удео у процесу извршења дела који му је додељен при чему само извршење дела хоће као заједничко и као своје. Суд закључује да је између окривљених Ј.Г. и И.В. постојао договор о подели новца, на основу кога је окривљени И.Г. заједно са Ј.Г. новац из апотеке „Фармакс“ поделио је и у том, а и у другим случајевима, како је то и сам изјавио у својој одбрани, а окривљени Ј.Г. ова дела сигурно није могао извршити без доприноса окривљеног И.В. имајући у виду да су дела извршена у време када на улици има највише пролазника и у најфреквентнијим деловима града.⁵⁴⁹

6. Тежи облици кривичног дела разбојништва

1. Први тежи облик

Први тежи облик кривичног дела разбојништва регулисан је чланом 206 у ставу 2 Кривичног законика на следећи начин:

*„Ако је дело из става 1. овог члана учињено од стране групе, или је неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда или ако вредност одузетих ствари прелази износ од милион и петсто хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година“.*⁵⁵⁰

Дакле, квалификовани облик кривичног дела разбојништва, формулисан ставом 2 члана 206 Кривичног законика, подразумева постојање једне од три квалификаторне околности. Прва квалификаторна околност постоји онда када је разбојништво учињено од стране групе, коју сходно члану 112 став 22 чине три лица повезана ради трајног или

⁵⁴⁹ Пресуда Окружног суда у Новом Саду, пословни број К 387/08 од 10.4.2009. године

⁵⁵⁰ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

повременог вршења кривичних дела која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.

Тако Виши суд у Сомбору у пресуди од 14.5.2012. године, није прихватио правну квалификацију Вишег јавног тужиоца у Сомбору да је кривично дело разбојништва извршено у саставу групе, налазећи да нису испуњени услови предвиђени чланом 112 у тачки 22 Кривичног законика. Наиме, наведеном пресудом окривљени Ш.М. и Г.Н. оглашени су кривим што су:

Дана 18.6.2011. године, око 21,20 часова у Сомбору, улица Грује Дедића бб, по претходном постигнутом међусобном договору, у заједници са млт. П.М., употребом силе, одузели туђе покретне ствари, у намери да прибаве себи противправну имовинску корист, иако су били урачунљиви, свесни значаја свога дела и да је оно забрањено, хтели његово извршење, на тај начин што су дошли до киоска продавнице број 12 предузећа „Г.п.“ у коју је први ушао млт. П.М. а за њим окривљени Г.Н. и Ш.М. након чега је млт. П.М. пришао продавачици оштећеној Г.С. и једном је руком ухватио за врат, док је са дланом друге руке затворио уста, како оштећена не би могла звати у помоћ, те је затражио од ње да покаже где се налази новац што је оштећена и учинила и руком показала према једној фиоци из које је окривљени Г.Н. одузео 17.000,00 динара, док је окривљени Ш.М. из продавнице одузео 4 бокса цигарета марке „Малборо“ и један бокс цигарета „Давидов“ у вредности од око 25.520,00 динара. Суд је радње окривљених квалификовао као разбојништво из члана 206 став 1 у вези члана 33 Кривичног законика и окривљене Ш.М. и Г.Н. осудио на казне затвора у трајању од по шест месеци. У образложењу пресуде, првостепени суд наводи да се у конкретном случају није могла прихватити правна квалификација кривичног дела ВЈТ Сомбор из предметне оптужнице да су окривљени Ш.М. и Г.Н. извршили кривично дело разбојништва из члана 206 став 2 Кривичног законика, односно да су дело извршили у саставу групе, наводећи да је у току поступка несумњиво утврђено да су се окривљени заједно са млт. П.М. шетали по насељу Селенча, и да су се ту кроз разговор договорили да уђу у наведену продавницу ради одузимања новца, при чему они нису од раније организовани ради трајног или повременог

*вршења кривичних дела, с обзиром да је њихов договор постигнут критичне вечери и односио се само на означену продавницу.*⁵⁵¹

*Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду од 15.11.2012. године, којом су као неосноване одбијене жалбе Вишег јавног тужилаштва у Сомбору и бранилаца окривљених Ш.М. и Г.Н.*⁵⁵²

У другом случају, квалификаторна околност постоји ако је неком лицу с умишљајем нанета тешка телесна повреда. Дакле, овде је потребно кумулативно испуњење два услова: да је тешка телесна повреда нанета при извршењу разбојништва, као и да у односу на њу постоји умишљај извршиоца.⁵⁵³ Појам тешке телесне повреде исти је као и код истоименог кривичног дела регулисаног чланом 121 Кривичног законика, а које смо дело детаљније анализирали у делу рада који се односи на квалификовани облик кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 став 2 Кривичног законика. Лице коме се наноси тешка телесна повреда не мора да буде лице чија ствар је предмет кривичног дела, нити лице од кога се ствар одузима, већ то може бити неко друго лице које се нашло на месту догађаја.⁵⁵⁴

Уколико је тешка телесна повреда нанета из нехата неће постојати ово кривично дело, већ стицај између кривичног дела разбојништва и тешке телесне повреде извршене из нехата.⁵⁵⁵ Лака телесна повреда (обична лака телесна повреда или опасна лака телесна повреда) не узима се у обзир за ову квалификацију, па ће, уколико је при извршењу разбојништва нанесена оваква врста телесне повреде постојати стицај разбојништва и лаке телесне повреде⁵⁵⁶, осим уколико стицај не би био искључен на основу инклузије.⁵⁵⁷ Међутим, Врховни суд Хрватске у пресуди од 19.5.1955. године, сматра да у оваквом

⁵⁵¹ Пресуда Вишег суда у Сомбору, пословни број К 11/12 од 14.5.2012. године

⁵⁵² Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, пословни број Кж. 1 2341/12 од 15.11.2012. године

⁵⁵³ Ор. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 615-618

⁵⁵⁴ Г. Божиловић-Петровић: „Кривично дело разбојничке крађе, разбојништво и тешки случајеви разбојничке крађе и разбојништва“ у Зборнику радова: деликти насиља-кривичноправни и криминолошки аспект, Београд, 2002. година, стр. 66

⁵⁵⁵ Ор. cit.: Јб. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“, Београд, 2000. година, стр. 303

⁵⁵⁶ Ђ. Ђорђевић: „Убиство и телесна повреда при разбојничкој крађи и разбојништву“, Правни живот, Београд, број 9, 2000. година, стр. 53

⁵⁵⁷ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 507

случају треба применити институт привидног реалног стицаја на основу консумпције. Наиме, овај суд у пресуди наводи да лака телесна повреда нанесена при извршењу разбојништва не представља самостално кривично дело, већ је конзумирана кривичним делом разбојништва, имајући у виду да је оптужени ударио оштећеног да би савладао његов отпор, како би му одузео новац, па се у овом случају ударање оштећеног секиром појављује као употреба силе, која је средство за одузимање ствари. Стога, Врховни суд Хрватске изводи закључак да је лака телесна повреда, коју је оштећени задобио од тог ударца, обухваћена појмом употребе силе, односно да у оваквом случају кривично дело разбојништва конзумира кривично дело лаке телесне повреде нанете употребом силе, која је саставни део кривичног дела разбојништва.⁵⁵⁸

Између кривичног дела разбојништва и кривичног дела разбојничке крађе не може постојати стицај, па тако ако учинилац разбојништва примењује силу или квалификовану претњу према лицима која су га накнадно сустигла да би му одузела покрадене ствари, постојаће само разбојништво као теже кривично дело, по принципу консумпције.⁵⁵⁹

Проблем код овог облика кривичног дела разбојништва представља и одређивање кад је кривично дело свршено, односно кад постоји покушај дела.⁵⁶⁰ Покушај овог квалификованог облика разбојништва из члана 206 став 2 Кривичног законика постоји ако је наношење тешке телесне повреде са умишљајем остало у покушају, без обзира да ли је разбојништво довршено или је и оно остало у покушају.⁵⁶¹ У случају да је разбојништво остало у покушају, а са умишљајем је нанета тешка телесна повреда, постојаће свршено кривично дело разбојништва из става 2 члана 206 Кривичног законика, што произилази из формулације законске одредбе у којој се наводи „ако је при извршењу дела из става 1 неком лицу са умишљајем нанесена тешка телесна повреда“, што значи да је потпуно ирелевантно да ли је основни облик кривичног дела разбојништва довршен или је остао у

⁵⁵⁸ Пресуда Врховног суда Народне Републике Хрватске, број Кж. 1185/55 од 19.5.1955. године, „Судска пракса у кривичним предметима“, Наша законитост, Загреб, број 8-9, 1955. година, стр. 375

⁵⁵⁹ Ор. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 256

⁵⁶⁰ Ор. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Убиство и телесна повреда при разбојничкој крађи и разбојништву“..., стр. 55

⁵⁶¹ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 507

покушају.⁵⁶² У том смислу као пример наводимо пресуду Врховног суда Србије од 2.10.2002. године у којој се наводи да је правилно првостепени суд нашао да су оптужени извршили кривичноправне радње које им се стављају на терет али је погрешно применио кривични закон када је те радње квалификовао као кривично дело тешки случај разбојништва у покушају из члана 169 став 1 КЗ РС у вези члана 19 КЗ СРЈ, имајући у виду да је ово кривично дело свршено ако је при извршењу разбојништва неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда без обзира да ли је ствар одузета или није.⁵⁶³

У погледу овог облика кривичног дела разбојништва, професор Ђорђевић потпуно оправдано поставља питање да ли је он уопште потребан, јер спајање кривичног дела разбојништва и кривичног дела тешке телесне повреде у једно сложено кривично дело, уместо да се третира као стицај, само привилегује учиниоца ових дела, који се самим тим може наћи у повољнијем положају у односу на казну која му може бити изречена, тако да би се избегавањем овакве конструкције сложених кривичних дела и применом одредаба о стицају у оваквим случајевима могло доћи до казне која би била адекватнија тежини ових кривичних дела.⁵⁶⁴ Тако на пример, у делу рада који се односи на упоредноправни приказ имовинских кривичних дела са елементима принуде, можемо видети да Казнени закон Хрватске не предвиђа квалификовани облик разбојништва у случају када је при разбојништву неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда, већ се у таквим ситуацијама примењују одредбе о стицају.

У том смислу, Врховни суд Хрватске у пресуди од 8.11.2005. године, указује да је: „суд првог ступња правилно поступио кад је дјелатност оптуженика правно означио као стјецај казног дјела разбојништва из чланка 218 ставка 2 и дјела тешке тјелесне озљеде из чланка 99 ставка 2 Казног закона, јер је утврдио да је оптуженик, чинећи казно дјело разбојништва, с намјером оштећенику задао тешке тјелесне озљеде.“ Надаље, Врховни суд Хрватске сматра неоснованим жалбене наводе у којима се истиче да је сам напад на оштећеног инкорпорисан у законски опис кривичног дела разбојништва, те да би се у конкретном случају могло радити само о једном кривичном делу разбојништва. Тако,

⁵⁶² Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, четврто измењено и допуњено издање..., стр. 618

⁵⁶³ Пресуда Врховног суда Србије, посл. број Кж. 978/2002 од 2.10.2002. године, Д. Јовашевић: „Коментар Кривичног закона Републике Србије“, Београд, 2003. година, стр. 319

⁵⁶⁴ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Убиство и телесна повреда при разбојничкој крађи и разбојништву“..., стр. 56

суд појашњава да се сила и претња код кривичног дела разбојништва појављују као средства којима се омогућава одузимање туђе покретне ствари и да као такве претходе одузимању ствари, те да сила не мора проузроковати и неке последице код оштећеног, већ да је довољно да је употребљена као средство за противправно присвајање туђе ствари. Имајући у виду наведено, суд закључује: „ако починитељ примјени силу с одвојеном намјером да жртви нанесе тјелесну озљеду, односно ако примјењена сила знатно надилази примјену силе која би била потребна само да се скрши отпор оштећеника, напад представља остварење самосталне намјере на тешко тјелесно озљеђивање.“⁵⁶⁵

На крају, трећа квалификаторна околност, прописана ставом 2 члана 206 Кривичног законика постоји у случају када вредност одузетих ствари прелази милион и петсто хиљада динара. Ова квалификаторна околност која се везује за вредност украдених ствари мора бити обухваћена умишљајем учиниоца. Поједини аутори подвргавају критици законска решења која оштрије инкриминације везују за вредност одузете ствари. Тако и др Симовић-Хибер сматра да вредност одузетих ствари и није најадекватнији критеријум одређивања друштвене опасности једног дела, указујући да је уопште непожељно у кривичном праву на основу чисто квантитативно одређених елемената одвајати квалитет друштвене репресије, иако је то у неким случајевима нужно (на пример, године учиниоца кривичног дела, јер нема објективнијег и бољег критеријума), док у наведеном случају регулисање захтева целисходнију индивидуализацију опасности кривичног дела и учиниоца.⁵⁶⁶

2. Други тежи облик кривичног дела разбојништва

Најтежи облик кривичног дела разбојништва прописан ставом 3 члана 206 Кривичног законика, постоји у случају када је дело учињено од стране организоване криминалне групе, под којом се сходно члану 112 став 35 Кривичног законика

⁵⁶⁵ Пресуда Врховног суда Хрватске, пословни број Кж 649/2005 од 8.11.2005. године, преузето из: З. Дујмовић: „Стјечај разбојништва и тешке тјелесне озљезде“, Полиција и сигурност, Загреб, број 1, 2014. година, стр. 90-91

⁵⁶⁶ Ор. cit.: И. Симовић-Хибер: „О неким кривичним делима против имовине у кривичним законика република и покрајина“..., стр. 345

подразумева група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи. Прописана казна за овај, најтежи облик кривичног дела разбојништва је затвор од најмање пет година.⁵⁶⁷

7. Привилеговани (лакши) облик разбојништва

Ставом 4 члана 206 Кривичног законика, прописан је привилеговани облик разбојништва, који постоји ако вредност одузетих ствари из става 1 не прелази износ од пет хиљада динара, а учинилац је ишао за тим да прибави малу имовинску корист. Прописана казна за овај лакши облик кривичног дела разбојништва је казна затвора у трајању до три године.⁵⁶⁸ Лакши облик кривичног дела разбојништва по први пут је уведен у наше законодавство актуелним Кривичним закоником. Међутим, интересантно је поменути да су нацрти Кривичних закона Србије и Војводине код кривичног дела разбојништва, предвиђали у ставу 2 тзв. привилегована разбојништва и то нацрт КЗ Србије ако се ради о износу од 500 динара, а нацрт КЗ Војводине ако се ради о одузетој ствари мале вредности, уз још један услов-да није употребљена озбиљнија сила или претња. Оба нацрта су за овај облик разбојништва прописивала казну затвора од шест месеци до три године.⁵⁶⁹

У судској пракси често се појављују случајеви разбојништва, које карактерише слабији интензитет примењене силе односно претње или мали износи одузетих предмета односно новца.⁵⁷⁰ Наиме, у пракси је тако дошло до формирања блажег облика

⁵⁶⁷ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

⁵⁶⁸ Ibidem

⁵⁶⁹ О. Жица: „Кривична дела против друштвене и приватне имовине“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1975. година, стр. 651

⁵⁷⁰ В. Воук: „Лакши случајеви разбојништва“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2, 1971. година, стр. 317

разбојништва између „браће у пићу у кафани или, што је као појава још чешће, код одласка у гостионе“.⁵⁷¹ У таквим ситуацијама сила или претња најчешће нису нарочито озбиљне, а учинилац има намеру да дође до мале вредности, због чега се код оваквог облика разбојништва као правило усталила пракса ублажавања казне.⁵⁷²

У том смислу Златарић указује да „у животу има случајева одузимања туђе покретне ствари, који с обзиром на малу вредност ствари и начин односно околности, под којима је притом употребљена сила или претња, немају по разборитом суду карактер стварно тешког кривичног дела“. Као пример је навео случајеве таквих „разбојништава“ учињених од стране малолетника, који неретко представљају више младалачки екцес него тешки криминал. Имајући у виду наведено, Златарић је сматрао да у таквим случајевима треба задржати могућност квалификације по члану 259 КЗ (у питању је ситно дело крађе), а да употребу силе односно претње треба сматрати отежавајућом околношћу.⁵⁷³

Воук се у свом раду осврнуо на овакав предлог Златарића и подвргао га критици, тврдећи да би се оваквом солуцијом ипак изврнуо прави карактер разбојништва. Упориште у свом ставу Воук налази у чињеници да је код кривичног дела разбојништва основна употреба силе или претње, а да је вредност украдене ствари тек последица дела, те да је управо сила или претња оно што чини разбојништво тешким кривичним делом. Стога је он и предложио да се одговарајућом новелом тада важећег Кривичног законика уведе привилеговани облик кривичног дела разбојништва, сматрајући да би карактеристике овог облика кривичног дела разбојништва биле „примена силе или претње слабијег интензитета“ или „лакше околности извршења дела“.⁵⁷⁴

Дакле, криминално-политичко оправдање за прописивање лакшег облика разбојништва лежи у чињеници да су у нашој пракси чести случајеви да се употребом силе или претње одузимају ствари мале вредности, те да су судови због прописане блаже казне, често такве случајеве квалификовали као кривично дело изнуде. Привилеговани

⁵⁷¹ Цит. према: Ж. Зобец: „Кривична дела против имовине“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1975. година, стр. 737

⁵⁷² Ibidem

⁵⁷³ Оп. cit.: Б. Златарић: „Кривични законик у практичној примјени“, II свезак, Загреб, 1958. година, стр. 401-402

⁵⁷⁴ Оп. cit.: В. Воук: „Лакши случајеви разбојништва“..., стр. 318-319

облик разбојништва, разликује се од основног облика дела према вредности одузетих ствари и према намери учиниоца да прибави малу имовинску корист, тј. захтева се кумулативно испуњење објективног и субјективног услова, што је иначе предвиђено и код кривичног дела ситне крађе, преваре и утаје из члана 210 Кривичног законика.⁵⁷⁵ Новчани износ од пет хиљада динара, као објективни услов потпуно је исти као код кривичног дела ситне крађе, преваре и утаје из члана 210 Кривичног законика. Такође, исто важи и за субјективни услов који је код оба кривична дела формулисан на истоветан начин и састоји се у намери учиниоца да прибави малу имовинску корист. Међутим, на овом месту треба напоменути да је првобитном редакцијом Кривичног законика било предвиђено да ово лакше дело разбојништва постоји ако вредност украдених ствари не прелази износ од десет хиљада динара, док је у погледу кривичног дела ситне крађе, утаје и преваре постојао услов да вредност ствари не прелази износ од петнаест хиљада динара. Изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године⁵⁷⁶, новчани износ код кривичног дела разбојништва из члана 206 став 4 Кривичног законика повећан је са десет на петнаест хиљада динара, да би Законом о изменама и допунама из 2012. године⁵⁷⁷, новчани износ код оба дела смањен на пет хиљада динара. Сматрам да је првобитно законско решење лакшег облика кривичног дела разбојништва где је код објективног услова предвиђан нижи новчани цензус него код кривичног дела ситне крађе, утаје и преваре било потпуно оправдано. Наиме, кривично дело разбојништва је сложено кривично дело, које се састоји у одузимању туђе покретне ствари употребом силе или претње из чега произилази да је потпуно оправдано да привилеговани облик дела буде везан за нижи имовински цензус у односу на дела где сила или претња не чине обележја кривичног дела.⁵⁷⁸ Имајући у виду наведено, мишљења сам да би ако већ није оправдано повећати новчани цензус код кривичног дела ситне крађе, утаје и преваре из члана 210 Кривичног законика⁵⁷⁹, требало

⁵⁷⁵ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 169

⁵⁷⁶ Измене и допуне Кривичног законика објављене у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 72/2009

⁵⁷⁷ Измене и допуне Кривичног законика објављене у „Службеном гласнику Републике Србије, број 121/2012

⁵⁷⁸ Оп. cit.: С. Надрљански: „Имовинска кривична дела“, у зборнику: Криминалитет у транзицији..., стр. 124

⁵⁷⁹ Наиме, до смањења новчаног цензуса код овог кривичног дела са петнаест на пет хиљада динара, дошло је због чињенице да је ово кривично дело последњих година била веома распрострањено, те је у циљу сузбијања истога било потребно снизити новчани цензус на пет хиљада динара и са тако оштријим објективним условом омогућити јавном тужиоцу да по службеној дужности гони све оне учиниоце крађе (наравно и учиниоце кривичног дела утаје и преваре) у случајевима када је вредност украдених (утајених код кривичног дела утаје, а висина проузроковане штете код кривичног дела преваре) ствари већа од пет

неком од наредних новела Кривичног законика бар смањити новчани цензус код кривичног дела разбојништва из члана 206 став 4 Кривичног законика и тако направити разлику код објективног услова између ова два кривична дела, јер је евидентно да је кривично дело разбојништва знатно теже имовинско кривично дело будући да му је принуда битно обележје.

Покушај овог лакшег облика кривичног дела разбојништва је кажњив, с обзиром на изричиту одредбу става 5 члана 206 Кривичног законика.⁵⁸⁰

8. Тешко убиство при разбојничкој крађи и разбојништву из члана 114 тачка 5 Кривичног законика

1. Кривичноправна заштита живота

У структури природних, универзалних, основних људских права и слобода по свом значају, природи и карактеристикама издваја се право на живот.⁵⁸¹ Право на живот је с разлогом окарактерисано као врховно људско право, јер ако оно није обезбеђено на ефикасан начин, ни сва остала људска права немају смисла.⁵⁸² Практично од свих човекових права, право на живот у највећој мери поседује природно-правни супстрат, јер је очигледно да је живот у природном и логичном смислу неопходна претпоставка за постојање и остваривање свих осталих човекових права.⁵⁸³

Дакле, као што је живот природна појава, тако је и право на живот природно право човека⁵⁸⁴, које је гарантовано низом међународноправних аката. Тако Универзална

хиљада динара, с обзиром да се за ово кривично дело ако је учињено на штету грађана гоњење предузима по приватној тужби (члан 210 став 3 Кривичног законика).

⁵⁸⁰ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

⁵⁸¹ Д. Јовашевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва“, Правни живот, Београд, број 9, 2009. година, стр. 593

⁵⁸² М. Nowak: „Право на живот“, Правни живот, Београд, број 9, 1996. година, стр. 3-4

⁵⁸³ Д. Јовашевић: „Право на живот и нужна одбрана“, Правни живот, Београд, број 9, 1998. година, стр. 43

⁵⁸⁴ А. Игњатовић: „Право на живот и геноцид“, Правни живот, Београд, број 9, 1996. година, стр. 27

декларација о правима човека из 1948. године, међу основним одредбама, у члану 3 прокламује право на живот, слободу и безбедност личности. Надаље, на почетку трећег дела чланом 6 Међународног пакта о грађанским и политичким правима из 1966. године, гарантовано је право на живот као право које је неодвојиво од човекове личности. Право на живот гарантује и Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године, у члану 2 прописујући да је право на живот сваког лица заштићено законом.

Сви уставни свети право на живот сврставају на прво место.⁵⁸⁵ Тако и Устав Републике Србије чланом 24 прописује да је људски живот неприкосновен, а чланом 25 гарантује се неповредивост физичког и психичког интегритета.

Право на живот се не може укинути, нити се може привремено суспендовати, па чак ни у случају опасности која прети опстанку целе нације, сходно члану 4 став 2 Међународног пакта о грађанским и политичким правима. Понекад се сматра да је право на живот *ius cogens* у међународном праву.⁵⁸⁶

Кривична дела против живота и тела, посебно она најтежа, као друштвена појава, предмет су широког интересовања свих значајнијих чинилаца. Наиме, друштво је веома заинтересовано да се ова кривична дела у што је могуће већој мери сузбију.⁵⁸⁷

С обзиром на то да право на живот заузима највиши положај у хијерархијиштићених правних добара, самим тим је заштита права на живот доминантан „задатак“ кривичног права. Управо у овој области кривично право се не примењује у складу са начелом *ultima ratio*-као последње средство заштите, већ се, насупрот томе настоји да кривично право, као главно и примарно средство, осигура самосталну, целовиту и свеобухватну заштиту права на живот.⁵⁸⁸

⁵⁸⁵ Б. Чејовић: „Право на живот и право на смрт“, Правни живот, Београд, број 9, 1996. година, стр. 47

⁵⁸⁶ Оп. cit.: Nowak: „Право на живот“..., стр. 4

⁵⁸⁷ Т. Цуцуровић: „Кривична дела против живота и тела“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1975. година, стр. 739

⁵⁸⁸ Н. Мрвић-Петровић: „Ефикасност кривично-правне заштите живота“, Правни живот, Београд, број 9, 1998. година, стр. 3

Човеков живот и телесни интегритет представљају основне друштвене вредности, које су биле, сада су и остаће вредности које уживају кривичноправну заштиту.⁵⁸⁹ Тако су, у нашем Кривичном законнику, на почетку посебног дела законика, у глави XIII систематизована кривична дела против живота и тела, те су на тај начин живот и тело су одређени као најзначајније друштвене вредности. Објект заштите код ових кривичних дела предствљају живот (или право на живот) и телесни интегритет (физичка и психичка конституција човека). Кривична дела повреде или нарушавања живота или тела називају се природним или општим (атавистичким) кривичним делима за разлику од друштвених (еволутивних) или политичких кривичних дела која се по начину кажњавања и карактеристикама разликују међу појединим државама и историјским периодима.

2. Кривично дело убиства из члана 113 Кривичног законика

Основно кривично дело повреде живота јесте убиство.⁵⁹⁰ Наш Кривични законик прихвата убичајену поделу, која постоји у већини страних законодавстава на обично и тешко убиство. Поред тога, постоје и привилеговани облици убиства прописани као посебна кривична дела⁵⁹¹: убиство на мах (члан 115 Кривичног законика), убиство детета при порођају (члан 116 Кривичног законика), лишење живота из самилости (члан 117 Кривичног законика) и нехатно лишење живота (члан 118 Кривичног законика).

Основни облик кривичног дела убиства предвиђен је чланом 113 Кривичног законика. Радња извршења обичног убиства састоји се у лишавању живота другог лица, а то је свака радња која је подобна да проузрокује смрт другог лица. Осим радње чињења, то може бити и радња нечињења.⁵⁹² Нечињењем се може проузроковати смрт другог лица ако учинилац пропусти да учини неку радњу коју је дужан да изврши, а којом би спречио смрт

⁵⁸⁹ М. Ристић: „Кривична дјела против живота и тијела“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1975. година, стр. 655

⁵⁹⁰ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва“..., стр. 594-595

⁵⁹¹ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 20

⁵⁹² *ibidem*

лица која би иначе наступила као последица радње неког другог човека или неког другог узрока. Проузроковање смрти треба да је противправно да би се могло сматрати убиством у смислу кривичног права. Имајући у виду да је противправност општи елемент кривичних дела, стога није потребно да се ово обележје уноси у појам убиства, као што то чине поједини аутори. Сходно томе, лишење живота нападача од стране лица које се налази у нужној одбрани, не сматра се као кривично дело убиства.⁵⁹³

Објект убиства у кривичноправном смислу је човек односно биће рођено од жене. Као подобан објект убиства је само жив човек, наиме човек од рођења до смрти.⁵⁹⁴ Као релевантан се узима почетак порођаја, без обзира да ли се он врши природним путем или хируршком интервенцијом („царски рез“). Битно је, за постојање објекта радње, да је дете рођено живо, с тим да је ирелевантна његова способност за живот. Данас се у кривичном праву, сходно савременим схватањима у медицини, као моменат смрти узима тзв. мождана смрт, односно иреверзибилно оштећење мозга и престанак рада свих можданих функција.⁵⁹⁵ Имајући у виду да је објект убиства жив човек, то значи да сваки човек без изузетка може бити објект убиства, независно од старосне доби у стања у коме се налази. Самим тим, и човек који болује од неизлечиве болести, па чак и ако је на самрти може бити објект убиства.⁵⁹⁶

Последица кривичног дела јесте смрт другог лица. Између радње извршења и последице, за постојање кривичног дела, мора постојати узрочна веза.⁵⁹⁷ У том смислу у кривичном праву прихваћена је теорија еквиваленције, према којој се узроком не сматра само радња човека која је непосредни услов, већ и она која је посредни услов смрти, иако су уз радњу извршења дејствовале и друге околности за наступање смрти. Узрочност између радње учиниоца и смрти постоји и у случају када смрт наступи због постојања непредвидивих околности, као што је посебно својство оштећеног (нпр. болест, телесни недостатак), или поступак оштећеног (нпр. нестручан поступак са раном). У кривичном праву отвара се и питање тзв. прекида узрочне везе између радње извршења и наступеле

⁵⁹³ Ј. Киурски: „Убиство и нужна одбрана“, Правни живот, Београд, број 9, 1998. година, стр. 65

⁵⁹⁴ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 116-118

⁵⁹⁵ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 21

⁵⁹⁶ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 120

⁵⁹⁷ Оп. cit.: О. Перић и З. Стојановић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 21

смрти, који би анулирао радњу као узрок смрти и тиме би отпала и одговорност за наступелу смрт.⁵⁹⁸ Међутим, ако је неки накнадни услов скренуо узрочни ток, а радња учиниоца се може довести у везу са тим накнадним околностима које су непосредно проузроковале смрт, узима се да постоји узрочност.⁵⁹⁹ Тако Врховни суд Србије у пресуди од 7.9.1990. године наводи да је смртна последица наступила након двадесетак дана од догађаја, да је према закључку обдукционог записника смрт настала и наступила непосредно услед тешког гнојног запаљења трбушнице као последица изласка црвеног садржаја из прострелине црева нанесених пројектиlima испаленим из ручног ватреног оружја. Даље се наводи да су се све промене и погоршање здравственог стања догађале у непрекидном ланцу погоршања, све док није наступила смрт, те да се имајући у виду све наведено у конкретном случају не ради о прекиду узрочне везе између повреде нанете пројектиlima из пиштоља и настале смртне последице, нити се из налаза обдуцента може закључити да је постојао неки спољни фактор који би могао довести до прекида ове узрочне везе.⁶⁰⁰

За постојање кривичног дела убиства потребно је да је радња извршења предузета противправно, тако да овог дела нема ако је до лишења живота дошло у нужној одбрани, крајњој нужди, вршењу дужности на пословима јавне и државне безбедности или када прописи службе то дозвољавају или захтевају.⁶⁰¹

Извршилац дела може да буде свако лице⁶⁰², а у погледу виности за постојање кривичног дела убиства неопходан је умишљај учиниоца. Довољно је и постојање евентуалног умишљаја, тј. да је учинилац пристао на наступање смрти пасивног субјекта. Постојање умишљаја утврђује се преко објективних елемената, односно радње извршења.⁶⁰³ У прилог овоме, као пример наводимо решење Врховног суда Косова од 8.11.1984. године, у коме се између осталог наводи да како је оптужени оштрицом секире оштећеној нанео повреде у виду прелома надлактице десне руке, прелома четвртог и

⁵⁹⁸ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 117

⁵⁹⁹ Оп. cit.: О. Перић и З. Стојановић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 21-22

⁶⁰⁰ Пресуда Врховног суда Србије, посл. бр. Кж. 477/90 од 7.9.1990. године, оп. cit.: И. Зиндовић и О. Драгутиновић: „Кривично право у судској пракси (КЗ Србије и КЗ Црне Горе са коментаром и судском праксом)“..., стр. 57

⁶⁰¹ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва“..., стр. 596

⁶⁰² Ibidem

⁶⁰³ Оп. cit.: О. Перић и З. Стојановић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 22

шестог ребра, прелома четвртог кичменог пршљена и прелома десне темене кости главе, од којих је она умрла, онда се с обзиром на то да су ударци били усмерени ка виталним деловима тела (кичма и глава) и с обзиром на средство наношења повреда (оштрица секире), произилази да је умишљај оптуженог био усмерен на лишење живота оштећене, а не на наношење телесних повреда.⁶⁰⁴

Тако и Врховни суд Србије, пресудом од 21.6.1991. године, истиче да се умишљај учиниоца утврђује на основу околности самог догађаја. Наведеном пресудом указује се да умишљај оптуженог да оштећену лиши живота произилази управо из околности самог догађаја, имајући у виду да оптужени са припремљеним ножем, дакле са средством подобним за лишење живота, сачекује оштећену и задаје јој чак једанаест удараца у виталне делове тела. Даље се наводи да до смрти оштећене није дошло пре свега из разлога што је оптужени био у алкохолисаном стању, а сем тога оштећена је успела да се отргне од оптуженог и побегне, а не зато што он није хтео да је лиши живота, из чега произилази да је оптужени био свестан свога дела и хтео је његово извршење, па је кривично дело извршио са умишљајем.⁶⁰⁵

Слично образложење налазимо и у пресуди Окружног суда у Новом Саду од 9.4.2009. године. Међутим, овде суд не прихвата правну квалификацију Окружног јавног тужиоца да се ради о кривичном делу убиства у покушају из члана 113 у вези члана 30 Кривичног законика, већ налази да се у радњама оптуженог стичу сва обележја кривичног дела лаке телесне повреде из члана 122 став 2 у вези става 1 Кривичног законика. У образложењу пресуде наводи се да је у току поступка утврђено да је окривљени оштећеној задао лаку телесну повреду, те да се поставља питање да ли је окривљени покушао оштећену да лиши живота како се то у оптужби наводи или је само хтео или пристао да је лако телесно повреди, или је пак до повређивања дошло на начин како то окривљени наводи. Код покушаја лишења живота на субјективном плану мора постојати умишљај, директни или евентуални, а он се утврђује на основу објективних елемената. У пресуди се

⁶⁰⁴ Решење Врховног суда Косова, посл. бр. Кж. 345/84 од 8.11.1984. године, ор. cit.: И. Зиндовић и О. Драгутиновић: „Кривично право у судској пракси (КЗ Србије и КЗ Црне Горе са коментаром и судском праксом)“..., стр. 69-70

⁶⁰⁵ Пресуда Врховног суда Србије, посл. бр. Кж. 356/91 од 21.6.1991. године, ор. cit.: И. Зиндовић и О. Драгутиновић: „Кривично право у судској пракси (КЗ Србије и КЗ Црне Горе са коментаром и судском праксом)“..., стр. 56

даље наводи да када оштећена лежи беспомоћна на поду, па је окривљени закорачује са ножем у руци чије је сечиво дужине 16 цм, након чега је сечивом удара у предњу страну левог рамена тако да сечиво прави убодну рану меких ткива дубине 3 цм која не отвара грудну дупљу и то снагом замаха ножа који није велики, у ситуацији када је сечиво ножа могао да усмери директно према виталним органима (срцу и плућима) јасно је да у конкретном случају воља окривљеног није била таква да је он хтео или пак пристао да оштећену лиши живота. Суд истиче да је тачно да је окривљени при повређивању оштећене испољио упорност и безобзирност, као и безосећајност, имајући у виду да је након што је ножем нанео повреду оштећеној у пределу левог рамена, наставио оштећену да удара, хвата за косу и одвлачи до улазних врата у кућу, а потом је чак седео на оштећеној са левом подлактицом наслоњен на њеним грудима и са оштрицом ножа окренутим према оштећеној, замахивао ножем у правцу оштећене, али је није повредио, иако оштећена није имала могућности да се брани. На крају суд закључује да окривљени ниједног тренутка и поред претњи и наношења лаких телесних повреда није показао вољу да оштећену лиши живота, већ је његова воља усмерена на то да је лако телесно повреди и он је то хтео, па је дело извршио са директним умишљајем.⁶⁰⁶

Прописана казна за кривично дело убиства је затвор у распону од пет до петнаест година.

3. Кривично дело тешко убиство из члана 114 Кривичног законика

За разлику од Кривичног закона Републике Србије из 1977. године, који је у члану 47 прописивао убиство и тешко убиство без посебног законског разграничења назива, наш актуелни Кривични законик, издвојио је тешко убиство из инкриминације убиства и прописао га чланом 114.

⁶⁰⁶ Пресуда Окружног суда у Новом Саду, посл. бр. К 767/08 од 9.4.2009. године

Кривично дело тешко убиство постоји када је умишљајно лишење живота другог лица извршено на такав начин, под таквим околностима и према таквом лицу који му дају већи степен тежине и опасности за које законик прописује теже кажњавање.⁶⁰⁷

Околности које обично убиство чине тешким могу се односити на: 1) начин извршења; 2) побуде из којих је убиство извршено; 3) околности под којима се убиство врши и 4) посебна својства пасивног субјекта који се лишава живота.⁶⁰⁸ Тако у погледу начина извршења Кривични законик у члану 114 у тачки 1 предвиђа лишавање живота на свиреп или подмукао начин. Према околностима под којима се убиство врши законик разликује лишавање живота при безобзирном насилничком понашању (члан 114 тачка 2), лишавање живота при чему се са умишљајем доводи у опасност живот још неког лица (члан 114 тачка 3), умишљајно лишавање живота више лица, а не ради се о убиству на мах, убиству детета при порођају или лишењу живота из самилости (члан 114 тачка 11) и лишавање живота при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе (члан 114 тачка 4). С обзиром на посебна својства пасивног субјекта који се лишава живота Кривични законик предвиђа лишавање живота службеног или војног лица при вршењу службене дужности (члан 114 тачка 6), лишавање живота судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности (члан 114 тачка 7), лишавање живота лица које обавља послове од јавног значаја у вези са пословима које то лице обавља (члан 114 тачка 8), лишавање живота детета или бремените жене (члан 114 тачка 9) и лишавање члана породице који је претходно злостављан од стране учиниоца (члан 114 тачка 10). Најзад, када су у питању побуде извршења тешко убиство постоји онда када је лишење живота извршено из користољубља, ради извршења или прикривања другог кривичног дела, из безобзирне освете или из других ниских побуда (члан 114 тачка 5).⁶⁰⁹

Тешка убиства су умишљајна убиства. Умишљај учиниоца треба да обухвати како само лишавање живота другог лица тако и квалификаторну околност која то убиство чини

⁶⁰⁷ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва“..., стр. 597

⁶⁰⁸ М. Марковић, З. Павловић и П. Станојевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва и разбојничке крађе“, Право- теорија и пракса, Нови Сад, број 7-8, 2009. година, стр. 34

⁶⁰⁹ Н. Делић: „Побуде учиниоца као квалификаторне околности код кривичног дела тешког убиства“, Правни живот, Београд, број 9, 2008. година, стр. 140

тешким. Код кривичног дела тешког убиства долазе у обзир и директни и евентуални умишљај, осим када се ради о тешким убиствима квалификованим посебним побудама, који се могу извршити само са директним умишљајем који је праћен посебном побудом на страни учиниоца.

За кривично дело тешко убиство из члана 114 Кривичног законика прописана је казна затвора најмање десет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година. У односу на ово дело примењују се одредбе Законика о кривичном поступку, које се односе на редован поступак, гоњење се предузима по службеној дужности, а сходно члану 23 став 1 тачка 1 Закона о уређењу судова, суђење за ово дело је у надлежности Вишег суда.⁶¹⁰

4. Убиство при извршењу разбојништва или разбојничке крађе

Као што смо већ у претходном делу рада навели, Кривични законик Републике Србије у члану 114 у тачки 4 као квалификовани облик убиства предвиђа лишавање живота при разбојништву или разбојничкој крађи. Раније је овакво умишљајно извршење убиства при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе било регулисано одредбом члана 169 Кривичног закона Републике Србије из 1977. године, под називом: „Тешки случај разбојништва и разбојничке крађе“.⁶¹¹ Та одредба је уствари само мало преформулисана и пренета из групе кривичних дела против имовине у групу кривичних дела против живота и тела као један од облика тешког убиства. У том смислу су и раније постојали предлози за овакво решење, које је такође било предложено и у Нацрту кривичног законика Савезне Републике Југославије из 1998. године. Раније решење је било подвргнуто критици, с обзиром да је таквим решењем убиство при извршењу разбојничке крађе или разбојништва третирано као тежи облик имовинског кривичног дела, што је имало за последицу увођење убиства у имовинска кривична дела,

⁶¹⁰ Оп. cit.: М. Марковић, З. Павловић и П. Станојевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва и разбојничке крађе“..., стр. 34-35

⁶¹¹ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва“..., стр. 598

па је дошло до тога да се у глави кривичних дела против имовине, а након укидања смртне казне која је раније била прописана за ово дело, појављује казна затвора у трајању од четрдесет година.⁶¹² Димитрије Павловић је изнео предлог да се члан 169 у ставу 2 Кривичног закона из 1977. године, измени тако да се као квалификаторна околност предвиди само лишење живота (или наношење тешке телесне повреде) из нехата при разбојничкој крађи или разбојништву, док случајеве умишљајног лишења живота при разбојничкој крађи или разбојништву, треба квалификовати као стицај убиства (обичног или квалификованог) са кривичним делом разбојништва или разбојничке крађе.⁶¹³

Професор Стојановић, такође се критички осврнуо према ранијем решењу, наводећи да иако је лишавање живота при разбојничкој крађи или разбојништву вишеобјектно кривично дело, код овог дела је доминантно лишавање живота, тј. убиство, а чињеница да се то чини при вршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе представља квалификаторну околност.⁶¹⁴

Међутим, за разлику од професора Стојановића, професор Лазаревић подвргава критици решење садржано у нашем актуелном Кривичном законнику, према коме је ово дело предвиђено као облик кривичног дела тешког убиства. Професор Лазаревић сматра да је постојеће решење нелогично из више разлога. На почетку он указује да сврставање неког кривичног дела у одређену групу у законнику није ствар арбитерности, већ да се мора заснивати на неким објективним критеријумима, међу којима посебан значај има заштитни објект тог дела и садржина умишљаја, па имајући у виду наведено, професор истиче да су разбојништво и разбојничка крађа имовинска кривична дела, да садржину њиховог умишљаја чини свест о вршењу принуде и крађе, а сама околност да је при томе извршено још неко кривично дело не мења њихову основну садржину, већ ово дело чини тежим или лакшим. Даље образлажући свој став професор Лазаревић наводи да у случају када је при извршењу разбојништва или разбојничке крађе неко лице са умишљајем лишено живота, то не значи да су та дела вршена у намери да се друго лице лиши живота,

⁶¹² Ђ. Ђорђевић: „Нови облици тешких убиства у предлогу Кривичног законика“, Правни живот, Београд, број 9, 2005. година, стр. 140-141

⁶¹³ Д. Павловић: „Убиство код разбојништва и разбојничке крађе“, Правни живот, Београд, број 9, 1996. година, стр. 86

⁶¹⁴ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 397

а да су ова дела само начин извршења убиства, већ се у том случају ради о сложеном кривичном делу које поред принуде и крађе, обухвата и лишавање живота неког лица, учињено са накнадним умишљајем. Поред наведеног, аргументацију за своје становиште, професор налази и у чињеници да је у Кривичном законнику у члану 114 у тачки 5 предвиђено убиство из користољубља као облик тешког убиства, те да се сада јавља проблем разграничења ова два облика тешког убиства, посебно са аспекта умишљаја, јер се оба дела врше у намери прибављања имовинске користи. Тако би изгледало да код оба дела на страни учиниоца постоји умишљај на лишавање живота, што свакако није случај код кривичног дела убиства при разбојништву или разбојничкој крађи, имајући у виду да код тих дела умишљај није „на старту“ управљен на лишавање живота, већ до тога долази касније. На крају, имајући у виду све наведено, професор Лазаревић закључује: „да решење из члана 114 тачка 4 Кривичног законика није ни логично, ни целисходно, нити је оно до сада било иницирано од стране судске праксе.“⁶¹⁵

Кривично дело тешко убиство при разбојништву или разбојничкој крађи из члана 114 тачка 4 Кривичног законика је по свом саставу сложено кривично дело, које се састоји из кривичног дела убиства и кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе, која су такође сложена кривична дела, имајући у виду да се састоје од крађе и принуде. Стварање овог сложеног кривичног дела оправдава се тиме да је у таквим случајевима реч о једном догађају који представља целину, иако садржи елементе више кривичних дела. Поред тога, овако постављена инкриминација омогућава прописивање одговарајуће казне до које се у конкретним случајевима не би могло доћи применом одредаба о одмеравању казне за кривична дела у стицају.⁶¹⁶ Наиме, према правилима о одмеравању казне за стицај кривичних дела, по нашем Кривичном законнику, сходно члану 60 став 2 тачка 2, није могуће изрећи казну затвора од 30 до 40 година, већ само општи максимум казне затвора, а то је казна затвора у трајању од 20 година.⁶¹⁷

⁶¹⁵ Љ. Лазаревић: „Критички осврт на нека решења у Кривичном законнику Србије“, Правни живот, Београд, број 9, 2006. година, стр. 15

⁶¹⁶ Ђ. Ђорђевић: „Разбојничка убиства у савременом кривичном праву“, у Зборнику радова: Спречавање и сузбијање савремених облика криминалитета, Београд, 2006. година, стр. 98

⁶¹⁷ Ђ. Ђорђевић: „Убиство при разбојништву и разбојничкој крађи“, у Зборнику радова: Кривичноправни инструменти супростављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера, Теслић, 2016. година, стр. 257

Имајући у виду структуру овог облика тешког убиства за његово постојање неопходно је остварење елемената оба кривична дела која улазе у састав сложеног кривичног дела. У овом случају то је кривично дело разбојништва или разбојничке крађе и кривично дело убиство.⁶¹⁸ Дакле, да би постојало ово кривично дело неопходно је да се испуне следећи услови:

- 1) потребно је да је предузета радња извршења разбојничке крађе или разбојништва применом силе у намери одузимања или задржавања туђе покретне ствари,
- 2) да је услед примене силе наступила смрт неког лица,
- 3) да је смрт као тежа последица дела која је резултат предузете радње извршења основног дела обухваћена умишљајем учиниоца.

Уколико би у односу на лишавање живота постојао нехат учиниоца не би постојао овај облик тешког убиства, већ би се у том случају радило о стицају између основног дела разбојништва или разбојничке крађе и нехатног лишења живота.

Није неопходно да је живота лишено управо оно лице од кога се ствар одузима, или од кога је ствар одузета, тј. оно лице које је пружало отпор извршењу овог дела. Наиме, битно је да је дошло до лишавања живота било ког лица са умишљајем у вези са извршењем и приликом извршења разбојничке крађе или разбојништва.⁶¹⁹ То може бити власник, држалац одузете ствари, али исто тако и случајни посматрач или пролазник.⁶²⁰

За овај облик кривичног дела тешког убиства, као и за све остале облике испољавања квалификованих убистава, прописана је казна затвора најмање десет година или затвор од тридесет до четрдесет година.

Кривично дело тешко убиство при разбојништву или разбојничкој крађи из члана 114 тачка 4 Кривичног законика је свршено када је при извршењу разбојништва или разбојничке крађе неко лице са умишљајем лишено живота. У вези са одређивањем

⁶¹⁸ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Нови облици тешких убистава у предлогу Кривичног законика“..., стр.141

⁶¹⁹ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Кривична дела разбојничке крађе и разбојништва у теорији, пракси и упоредном праву“..., стр. 261-262

⁶²⁰ Оп. cit.: В. Ђурђић, Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 21

покушаја овог дела теорија и судска пракса заузимали су различита становишта, међу којима је преовладало становиште да се ради о покушају тешког убиства из члана 114 тачка 4 у вези члана 30 Кривичног законика, у случају када је разбојништво довршено, али и у случају ако је остало у покушају, уколико је учинилац при његовом извршењу покушао неко лице да лиши живота. То питање се не поставља када је реч о разбојничкој крађи, јер је ово дело довршено при самој примени силе ради задржавања украдене ствари, а није спорно да је сила примењена чим је предузета радња лишавања живота, без обзира да ли је том радњом остварена смртна последица или није. Међутим, треба напоменути да се код сваког лишења живота неког лица ради о свршеном кривичном делу тешког убиства из члана 114 тачка 4 Кривичног законика, независно од чињенице да ли је учинилац успео украдену ствар да одузме (разбојништво) или да је задржи (разбојничка крађа).⁶²¹

У судској пракси појављује се и питање да ли у случајевима када је при разбојништву или разбојничкој крађи неком лицу нанета тешка телесна повреда дело треба квалификовати као тежи облик разбојништва из члана 206 став 2 или разбојничке крађе из члана 205 став 3 Кривичног законика са једне стране или се ради о покушају кривичног дела тешког убиства из члана 114 тачка 4 Кривичног законика са друге стране. У том смислу, ако је при извршењу разбојништва или разбојничке крађе неком лицу нанета тешка телесна повреда, тада ће се радити о квалификованом облику разбојништва из члана 206 став 2 или квалификованом облику разбојничке крађе из члана 205 став 3 Кривичног законика, само ако је умишљај учиниоца био управљен на тешку телесну повреду. Супротно овоме, ако је пак неком лицу нанета тешка телесна повреда (или лака телесна повреда или ако лице уопште није повређено), постојаће покушај кривичног дела тешког убиства из члана 114 тачка 4 Кривичног законика, ако је предузетом радњом учинилац хтео да лиши живота то лице, па га је само тешко телесно повредио (или га је лако телесно повредио, или чак промашио).⁶²²

⁶²¹ Оп. cit.: Д. Павловић: „Убиство код разбојништва и разбојничке крађе“..., стр. 78

⁶²² Оп. cit: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 507

У прилог овоме, навешћемо као пример пресуду Вишег суда у Новом Саду од 20.2.2012. године, којом су окривљени В.И., Р.Р. и Е.Г. оглашени кривима и осуђени и то: окривљени В.И., коме је суд због извршења кривичног дела тешко убиство у покушају из члана 114 тачка 4 у вези члана 30 у вези са чланом 33 Кривичног законика претходно утврдио казну затвора у трајању од седам година, а након тога му је опозвао условну осуду за кривично дело насилничко понашање из члана 344 став 2 у вези става 1 Кривичног законика изречену пресудом Општинског суда у Бечеју која је постала правноснажна дана 28.9.2010. године и узео као утврђену казну затвору у трајању од шест месеци и осудио га на јединствену казну затвора у трајању од седам година и три месеца, окривљени Р.Р., због извршења кривичног дела тешко убиство у покушају из члана 114 тачка 4 у вези члана 30 у вези са чланом 33 Кривичног законика, осуђена је на казну затвора у трајању од осам година, док је окривљена Е.Г., због извршења кривичног дела разбојништва из члана 206 став 2 Кривичног законика осуђена на казну затвора у трајању од две године. На основу члана 63 Кривичног законика суд је окривљенима В.И. и Р.Р. урачунао време проведено у притвору почев од 6.4.2011. године и одредио да исти може трајати најдуже до упућивања окривљених у установу за издржавање казне, док је окривљеној Е.Г. у изречену казну урачунао време проведено у притвору од 6.4.2011. године па до 8.6.2011. године. На основу члана 78,79,80 и 83 Кривичног законика према окривљеној Е.Г. суд је изрекао меру безбедности обавезног лечења наркомана и одредио да ће се иста извршити у Заводу за извршење казне или у одговарајућој здравственој или другој специјализованој установи и да иста траје док постоји потреба за лечењем, али не дужем од три године.

Наведеном пресудом Вишег суда у Новом Саду окривљени су оглашени кривима што су:

Дана 5.4.2011. године, око 21,30 часова у Новом Саду, на Булевару ослобођења, испред броја 66, у стању када су могли да схвате значај својих дела, те када је окривљени В.И. могао да управља својим поступцима, док су окривљени Р.Р. и окривљена Е.Г. били у стању смањене способности да управљају својим поступцима, али не до битног степена, након што је окривљена Е.Г. предложила да позову момка који њој продаје опојну дрогу, за кога зна да код себе има доста новца и опојне дроге хероин, и да му, кад се састану,

сви заједно новац и опојну дрогу одузму и присвоје, што су они и прихватили и договорили се да то учине и одузму туђе покретне ствари у намери да њиховим присвајањем прибаве противправну имовинску корист, па је окривљена Е.Г., свесна свог дела и хтела његово извршење, са свог мобилног телефона и позвала оштећеног М.Н. на његов број телефона и договорила куповину опојне дроге хероин, те када је на договорено место, на угао улице Новосадског сајма и улице Косанчић Ивана дошао оштећени М.Н. и састао се са окривљеном Е.Г., пришли су им окривљени Р.Р., који је код себе имао нож и окривљени В.И., који је претходно узео нож од окривљене Е.Г., те су са умишљајем, свесни да могу лишити живота оштећеног М.Н. на шта су и пристали, при извршењу кривичног дела разбојништво, покушали да лише живота истог, тако што су употребом силе, поставивши ножеве близу његовог тела затражили да им преда све што има код себе, јер ће га, у супротном заклати и убити, па када је он покушао да им пружи отпор, окривљени Р.Р. задао му је убод у пределу стомака, у ком пределу се налази више виталних органа, у ком моменту је оштећени М.Н. успео да се отргне и улицом Новосадског сајма упути ка Булевару ослобођења, те га је појурио окривљени Р.Р., а за њима је потрчао и окривљени В.И., за које време је окривљена Е.Г. викала: „пожуриите! Стићи ћете га!“, па када су га испред зграде у броју 66 на Булевару ослобођења, у близини угоститељског објекта „Ел Греко“, обојица поново сустигли и задали му убоде у пределу грудног коша, у ком пределу се налази више виталних органа, и у пределу седалног дела тела, чиме су му и нанели збирно тешку телесну повреду опасну по живот у виду: убодне ране трбуха са пробојем трбушног зида и протрузијом дела велике трбушне марамице кроз отвор ране, три убодне ране леве половине грудног коша које не пробијају грудну дупљу, две убодне ране левог седалног предела, чиме су му довели организам у тешко опште стање – хиповолемијски шок и његов живот у директну опасност, па када је тако савладан отпор оштећеног М.Н., окривљени В.И. пресекао је ножем који је држао, кајиш од торбице коју је оштећени М.Н. носио око појаса (у којој торбици су се налазили: његова лична документа - лична карта, саобраћајна и возачка дозвола, два мобилна телефона, фото-апарат и готов новац у износу 19.000,00 динара), те тако исту одузео и присвојио, после чега су сво троје окривљених побегли са лица места у различитим правцима и то окривљени Р.Р. и окривљена Е.Г.– Булеваром ослобођења у правцу Футошке пијаце, те кроз један пасаж – у правцу улице Косанчић Ивана, а окривљени В.И.

– Булеваром ослобођења ка улици Новосадског сајма, након чега су се у краћем временском периоду поново састали и садржину из одузете торбице поделили по међусобном договору, при чему су били свесни својих дела и били су свесни да је њихово дело забрањено.

У образложењу пресуде који се односи на правну оцену дела окривљених, суд је навео да је на основу утврђеног чињеничног стања несумњиво утврђено да се у радњама окривљених В.И. и Р.Р. стичу сви битни елементи бића кривичног дела тешког убиства у покушају из члана 114 тачка 4 у вези члана 30 у вези са чланом 33 Кривичног законика, а у радњама окривљене Е.Г. кривичног дела разбојништво из члана 206 став 2 у вези става 1 Кривичног законика. У пресуди се наводи да је у току поступка несумњиво утврђено да је окривљена Е.Г. дала прецизне информације о личности оштећеног и његовом, на неки начин, имовном стању, да исти код себе увек има већу количину новца, с обзиром да се бави продајом наркотика, а да је иста учествовала у подели „плена“ односно тако одузетог новца и осталих предмета, из чега несумњиво произилази да је она предузела радње извршења кривичног дела разбојништва у саставу групе са осталом двојницом окривљених. Даље, у пресуди се наводи да је суд несумњиво утврдио да су окривљени В.И. и Р.Р. приликом извршења тог кривичног дела користили ножеве и истим задавали убодне ране оштећеном како би савладали његов отпор и на крају, када су успели, пошто су му задали шест убодних рана, од којих је прву задао окривљени Р.Р., а остале обојица окривљених наизменично, да би након тога окривљени В.И. пресекао каиш торбице коју је носио оштећени и од њега одузео торбицу са новцем и осталим предметима. Суд даље у пресуди указује да и поред тога што није било могуће утврдити коју убодну рану је ко од окривљених задао осим прве, за коју је утврђено да је исту нанео окривљени Р.Р. у предео стомака, нема места другачијој оцени суда, имајући у виду да је у конкретном случају реч о саизвршилаштву. Образлажући своју одлуку, суд даље појашњава да за постојање саизвршилаштва није неопходно да сви учесници предузимају радњу извршења јер се саизвршиоцем сматра и оно лице које значајно доприноси његовом извршењу и које предузетом радњом има власт над делом које хоће за своје и одлучно је да сваки учесник пружи активан допринос у извршењу кривичног дела и да постоји свест извршиоца о сарадњи, односно свест да заједничком акцијом са осталим учесницима извршавају

*кривично дело што је у конкретном случају реч, јер су окривљени Р.Р. и В.И. употребом ножева, који представљају средства подобна да тело тешко повреде наносили наизменично убодне ране оштећеном у току извршења кривичног дела разбојништва, како би од оштећеног одузели новац и друге вредне ствари и то у пределе тела где се налазе витални органи, а које све повреде су довеле до хиповолемијског шока и истима је живот оштећеног доведен у директну опасност. Надаље, у пресуди се наводи да насиље које окривљени В.И. и Р.Р. примењују према оштећеном, наносећи му убодне ране, траје током извршења кривичног дела разбојништва, односно у току предузимања радњи извршења овог кривичног дела, употребом силе или претње, те нападом на живот и тело оштећеног ради прибављања противправне имовинске користи. Имајући у виду напред наведено, суд закључује да су окривљени В.И. и Р.Р. дела извршили са евентуалним умишљајем, јер су били свесни свога дела те пристали на последице наступања истог, док је окривљена Е.Г. дело извршила са директним умишљајем јер је била свесна свога дела и хтела његово извршење.*⁶²³

Такође, у пракси је спорно да ли за кривично дело из члана 114 тачка 4 Кривичног законика одговара само учинилац који је својом радњом непосредно лишио живота друго (или друга) лица или одговарају и саизвршиоци у извршењу кривичних дела разбојничке крађе или разбојништва који су се сагласили са извршењем радње која је проузроковала смртну последицу. Преовлађује став да ова одговорност постоји и за оне учеснике у извршењу наведених дела чији се умишљај састоји у томе да саучествују са другим учиниоцима у одузимању или задржавању украдене ствари уз примену принуде, на тај начин да би се власник ствари или неко друго лице лишило живота. Поједностављено, неопходно је да су се сви учесници сагласили са извршењем радње која је довела до лишења живота једног или више лица.⁶²⁴

Као пример из судске праксе анализираћемо пресуду Окружног суда у Новом Саду од 31.3.2009. године, којом су окривљени оглашени кривим и то: окривљени В. А. због извршења кривичног дела тешко убиство из члана 114 тачка 4 Кривичног законика, окривљени М. Д., због извршења кривичног дела тешко убиство у подстрекавању из члана

⁶²³ Пресуда Вишег суда у Новом Саду, пословни број К 129/11 од 20.2.2012. године

⁶²⁴ Ор. cit.: Д. Павловић: „Убиство код разбојништва и разбојничке крађе“..., стр. 78-79

114 тачка 4 у вези члана 34 Кривичног законика, окривљени Ј. В. Због извршења кривичног дела тешко убиство у помагању из члана 114 тачка 4 у вези члана 35 Кривичног законика, окривљена М.З., Г. Ј., и окривљени С. Д., због извршења кривичног дела помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела из члана 333 став 3 у вези става 1 Кривичног законика. Наведеном пресудом окривљени В. А. и М.Д., осуђени су на казну затвора у трајању од по 30 година, окривљени Ј.В., на казну затвора у трајању од 4 године, док су окривљенима М.З., Г.Ј., и С.Д., изречене условне осуде на тај начин што им је утврђена казна затвора у трајању од по једну годину са роком проверавања од две године. Из изреке ове пресуде, произилази да су окривљени оглашени кривима због тога што су:

Неутврђеног дана марта 2001. године у Новом Саду, окривљени В.А., окривљени М.Д. и окривљени Ј.В., способни да схвате значај свога дела и да управљају својим поступцима, у намери да себи прибаве противправну имовинску корист, договорили се да изврше кривично дело разбојништва у Новом Саду, у обућарској радњи „Чарли“, те је по договору окривљени Ј.В. требао да прибави ватрено оружје и организује превоз са лица места после извршења кривичног дела, те су:

Дана 22.3.2001. године, око 13,45 часова, окривљени В.А. и окривљени М.Д., по претходном договору, дошли на Булевар Јована Дучића број 7, до обућарске радње „Чарли“, власништво М.С. из Новог Сада, којом приликом је окривљени В.А. носио ватрено оружје и муницију и то пиштољ марке ЦЗ, калибра 7,65мм са пуним шанжером муниције, који је, по договору прибавио окривљени Ј.В., свестан забрањености својих радњи и свестан да критичном приликом ватрено оружје и муниција могу бити употребљени, те да може доћи до nanoшења телесних повреда као и смрти оштећеног, па је на то пристао, и након што су ушли у обућарску радњу у којој су били оштећени П.Д. и оштећени Р.Н., уз претњу ватреним оружјем наредили им да им предају новац, након чега је један од оштећених пружио отпор и физички насрнуо на окривљеног М.Д., који је свестан забрањености својих радњи, са умишљајем подстрекао окривљеног В.А. на убиство говорећи му да пуца, што је окривљени В.А. и учинио, свестан забрањености својих радњи и са умишљајем лишио живота оштећеног Р.Н. и оштећеног П.Д., тако што је испалио један хитац из пиштоља оштећеном Р.Н. у главу, а затим се окренуо и испалио један хитац у главу оштећеном П.Д., којом приликом је оштећени Р.Н. задобио

устрелну рану главе у десном слепоочном пределу од које је преминуо на лицу места услед нагњечења можданог ткива, а оштећени П.Д. је задобио прострелну повреду главе са улазном раном у десном чеонослепоочном пределу и излазном раном у десном чеоном делу главе, од које повреде је преминуо 26.3.2001. године.

Надаље, у изреци пресуде се наводи да су окривљени потом извршили преметачину у радњи и одузели ручну кожну торбицу марке „Самсонит“, власништво оштећеног Р.Н. у којој се налазио новац у вредности око 11.000,00 динара, неутврђена количина девиза (америчких долара и немачких марака), двадесет бланко чекова серијских бројева 1438183 до 1438202, мобилни телефон марке „Ериксон 388“ са картицом 063/....., две вредносне ВОБ картце на име С.А и В.М., након чега су истрчали из радње и отрчали до пролаза између зграда у близини Ложионичке улице, где их је чекао, способан да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, окривљени С.Д., у такси возилу марке „Мерцедес“, рег. ознаке НС 591-19, а по договору са окривљеним Ј.В., који га је ангажовао за превоз са лица места и који је након што су ушли у ауто окривљени В.А и окривљени М.Д. узбуђени и у паници, којом приликом је окривљени В.А. рекао: „рокно сам га“, са умишљајем и свестан забрањености својих радњи помогао им да не буду откривени, тако што их је одвезао на Булевар цара Лазара бр. 85, где је заједно са њима отишао у стан окривљене М.З., у коме су биле окривљена М.З и окривљена Г.Ј., способне да схвате значај свога дела и да управљају својим поступцима, свесне свога дела и хтеле његово извршење, те свесне забрањености својих радњи, а у намери да помогну окривљенима В.А и М.Д да не буду откривљени, исекле кожну торбу коју су донели окривљени, као и кожну јакну коју је претходно носио један од њих, док су окривљени В.А и окривљени М.Д. на тераси запалили документацију која се налазила у одузетој торби и након што су им испричали како су убили оштећене, у стану оставили описано ватрено оружје и договорили се са окривљеном М.З. и окривљеном Г.Ј. да им донесу пиштољ у Суботицу, дајући им новац за превоз, а потом их је окривљени С.Д. одвезао у Суботицу, у стан код В.М., тада девојке окривљеног М.Д., а коју услугу превоза су му платили у стану окривљене М.З. новчаницом од 100 долара, док су му у Суботици предали новац у разним валутама у износу од 900 немачких марака, прибављених кривичним делом да преда окривљеном Ј.В., као његов део новца, што је окривљени С.Д. и учинио, док су окривљене

М.З. и Г.Ј. након неколико дана возом отишле у Суботицу, где су окривљеном В.А. и окривљеном М.Д. предале описано ватрено оружје.

У делу образложења пресуде који се односи на правну оцену дела, наводи се да је изведеним доказима у току поступка утврђено да су окривљени учинили кривична дела која су им стављена на терет оптужницом Окружног јавног тужиоца у Новом Саду. Наиме, наводи се да је изведеним доказима утврђено да је окривљени В.А. лице које је критичном приликом имао ватрено оружје и пуцао у оштећене П.Д. и Р.Н. приликом извршења кривичног дела разбојништва, а да га је окривљени М.Д. подстрекао на извршење овог кривичног дела тражећи од њега да пуца на оштећене, јер га је наводно напао један од оштећених. Даље, у пресуди се наводи да је у току поступка утврђено да су окривљени извршењем кривичног дела разбојништва себи прибавили противправну имовинску корист, те да су одузели и присвојили 11.000,00 динара и неутврђену количину девиза, а окривљени Ј.В. је изјавио да је он од присвојеног новца кривичним делом добио око 900 марака у различитим валутама и да му је овај новац донео окривљени С.Д. суд је утврдио да су окривљени В.А. и М.Д. у време извршења кривичног дела били урачунљиви, те да је окривљени М.Д. подстрекао окривљеног В.А. да учини кривично дело и у том смислу његова делатност је била судбоносна за став окривљеног В.А. да пуца у оштећене и тако лиши живота два лица. Ову чињеницу је, како се даље указује у пресуди, суд посебно ценио када је одмеравао казне окривљенима, примењујући принцип еквиваленције у кажњавању подстрекача и извршиоца.

Такође, када је у питању окривљени Ј.В., суд у пресуди утврђује да је исти учинио кривично дело тешко убиство у помагању из члана 114 тачка 4 у вези са чланом 35 Кривичног законика, јер је прибављајући пиштољ са шаржером и мецима, могао знати да се истим може извршити тешко кривично дело, због чега је оценио као неприхватљиву одбрану окривљеног Ј.В., у делу у коме наводи да не би ни набављао ватрено оружје да је знао да ће се из њега критичном приликом пуцати (указујући да се овде ради о „екцесу извршиоца“).

Надаље, суд је нашао да су се у радњама окривљених М.З., Г.Ј. и С.Д. стекли елементи кривичног дела помоћ учиниоцу након извршеног кривичног дела из члана 333

став 3 у вези става 1 Кривичног законика, имајући у виду да су исти знали да су окривљени В.А. и М.Д. убили оштећене, пружили су помоћ учиниоцу кривичног дела за које су могли знати да је прописана казна затвора од 30 до 40 година.

У делу пресуде који се односи на одлуку о кривичној санкцији, наведено је да је суд приликом одмеравања кривичне санкције према окривљенима В.А. и М.Д., посебно ценио њихов однос након извршеног кривичног дела, будући са су окривљени изведени пред лице правде након осам година од извршења кривичног дела, да су у том периоду живели нормалан живот, као да се ништа није догодило. На страни окривљеног В.А. суд није нашао ниједну олакшавајућу околност, док је на страни окривљеног М.Д., као олакшавајућу околност ценио да је отац једног детета. Од отежавајућих околности на страни окривљених суд је ценио њихов ранији живот, тј. чињеницу да су окривљени раније осуђивани, те њихов однос након извршеног кривичног дела као и последице које су наступиле тј. да су два лица убијена и да су породице оштећених изгубили своје најмилије са болним сазнањем до краја живота на који начин и зашто су њихови очеви изгубили живот. Надаље, у пресуди се наводи да окривљени нису показали нимало кајања због онога што су извршили, да чак шта више кривична дела нису ни признали, те имајући у виду изузетно тешке последице кривичног дела и однос окривљених након извршења дела, суд закључује да су казне затвора у трајању од по 30 година у потпуности примерене тежини овог злочина. На страни окривљеног Ј.В., суд је као олакшавајуће околности ценио признање окривљеног које је допринело расветљавању кривичног дела, а као особито олакшавајуће околности суд је ценио однос окривљеног након извршења кривичног дела, који се огледа у чињеници да је окривљеном прорадила савест и да је покушао да пружи помоћ оштећенима. Такође, суд је узео у обзир и да је окривљени раније осуђиван, али не за истоврсно кривично дело, па је стога имајући у виду све наведено, у односу на окривљеног Ј.В. суд ублажио казну испод законског минимума, те га је применом члана 56 и 57 Кривичног законика, због извршења кривичног дела тешко убиство у помагању из члана 114 тачка 4 у вези члана 35 Кривичног законика, осудио на казну затвора у трајању од четири године. Као олакшавајуће околности на страни окривљених М.З. и Г.Ј. суд је ценио њихову неосуђиваност и потпуно и искрено признање кривичног дела. Окривљеном С.Д., суд је узео у обзир да је породичан човек, отац двоје

деце, да је дело у потпуности признао, да је изразио искрено кајање због учињеног, док је од отежавајућих околности ценио ранији живот окривљеног, који се огледа у чињеници да је окривљени осуђиван за кривично дело држање оружја, при чему је суд ценио да се не ради о истоврсном кривичном делу. Имајући у виду све наведено, суд је окривљенима М.З., Г.Ј. и С.Д. изрекао условне осуде, у уверењу да је и само упозорење уз претњу казном у наведеном трајању довољна мера превенције да се делује на окривљене да им се овако нешто више никада не понови, те да ће се оваквим условним осудама остварити сврха изрицања кривичних санкција.⁶²⁵

5. Однос кривичног дела тешког убиства при извршењу разбојништва или разбојничке крађе из члана 114 тачка 4 Кривичног законика и тешког убиства из користољубља из члана 114 тачка 5 Кривичног законика

Кривично дело убиство при извршењу разбојништва или разбојничке крађе као облик тешког убиства се у великој мери по својим елементима бића и карактеристикама подударна са још једним обликом тешког убиства и то са тешким убиством из користољубља које је прописано чланом 114 у тачки 5 Кривичног законика.⁶²⁶ Имајући у виду наведено, у наставку рада покушаћемо да објаснимо како додирне тачке, тако и одређене разлике које постоје између ова два облика кривичног дела тешког убиства.

Убиство из користољубља као посебан облик кривичног дела тешког убиства, одликују следеће карактеристике:

- 1) учинилац предузима радњу лишавања живота другог лица руковођен одређеном побудом, намером или мотивом,
- 2) побуда се код овог кривичног дела испољава у облику користољубиве побуде (користољубље),

⁶²⁵ Пресуда Окружног суда у Новом Саду, пословни број К. 584/08 од 31.3.2009. године

⁶²⁶ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва“..., стр. 600

- 3) побуда мора да постоји на страни учиниоца у време предузимања радње извршења кривичног дела,
- 4) побуда одређује карактер умишљаја учиниоца-директан умишљај⁶²⁷, или једноставно, овде је умишљај првенствено управљен на убиство са мотивацијом користољубља.⁶²⁸
- 5) користољубива побуда не мора да буде остварена за време убиства или касније у сваком конкретном случају прибављањем имовинске користи за учиниоца или неко друго лице. Довољно је да је користољубива намера била мотив за извршење предметног кривичног дела⁶²⁹, док је убиство начин на који се остварује користољубиви циљ. Такав случај је код убиства за награду, убиства ради постизања наслеђа, убиства повериоца да би се избегло плаћање дуга, убиства пословног партнера ради уклањања конкуренције и сл. За постојање овог облика убиства није неопходно да је и остварена користољубива намера којом је убиство било мотивисано.⁶³⁰
- б) користољубива побуда састоји се од психолошких елемената субјективног карактера која се тешко утврђује и доказује на основу објективних околности испољене радње, предузетог начина и употребљеног средства. Она се мора доказати, утврдити свим расположивим личним и материјалним изворима доказа.⁶³¹

У теорији постоје различита схватања о томе да ли свако лишавање живота које је извршено ради остварења материјалне користи представља убиство из користољубља. Тако професори Перић и Стојановић сматрају да користољубље постоји онда када учинилац дело врши ради прибављања себи или другоме одређене не само имовинске, већ било какве материјалне користи. Она може да се огледа и у спречавању материјалног губитка.⁶³² Међутим, професор Златарић користољубље дефинише као: „безобзирну егоистичку тежњу односно стремљење да се постигне имовинска корист под сваку

⁶²⁷ Ibidem

⁶²⁸ Д. Петровић: „Убиство из користољубља“, Правни живот, Београд, број 9, 1997. година, стр. 181-182

⁶²⁹ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва“..., стр. 601

⁶³⁰ М. Давидовић: „Убиство из користољубља и убиство при извршењу разбојништва“, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 4, 2009. година, стр. 118-119

⁶³¹ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва“..., стр. 601

⁶³² Оп. cit.: О. Перић и З. Стојановић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 25

цијену“.⁶³³ У теорији наилазимо и на дефиницију према којој се под користољубљем подразумева безобзирна егоистична тежња, похлепа или стремљење ка постизању одговарајуће користи услед чега се не уважавају интереси других лица, што доводи до сукоба са друштвено признатим моралним заповестима.⁶³⁴ Тако се у теорији може наћи и дефиниција према којој користољубље означава једну пожуду за остварењем користи, док обична намера да се извршењем кривичног дела постигне корист још увек не значи користољубље. Да би се сматрало да је једно дело извршено из користољубља, потребно је утврдити да је учинилац поступао из похлепе за коришћу, а не само ради задовољавања неких својих материјалних потреба.⁶³⁵

Не може се прихватити став теорије по коме је за постојање користољубља потребно да је учинилац поступао из похлепе за коришћу, а не ради задовољавања неких својих основних материјалних потреба.⁶³⁶ У прилог овоме, као пример наводимо пресуду Врховног суда Србије, посл. бр. Кжм. 158/91 у којој се истиче да се не може прихватити став који је изнет у жалби да се у конкретном случају противправно прибављање средстава за задовољење биолошких потреба не би могло подвести под појам користољубља јер нико нема веће право на свој живот од права другог на сопствени живот, па се лишење живота ради прибављања противправне имовинске користи у сваком случају мора сматрати користољубивим. Дакле, из претходно наведеног несумњиво произилази закључак да убиство из користољубља постоји увек када је до лишавања живота неког лица дошло да би се на тај начин остварила одређена материјална корист, што значи и онда када се убиство врши ради обезбеђивања средстава за основне егзистенцијалне потребе учиниоца, односно његове породице.⁶³⁷

Убиство из користољубља најчешће се врши ради постизања противправне имовинске користи, тј. користи на коју учинилац нема право, али овај облик тешког убиства постоји и када се оно врши ради постизања користи која није противправна (нпр. убиство лица које има неку материјалну обавезу према учиниоцу како би се та обавеза

⁶³³ Оп. cit.: Б. Златарић: „Кривични законик у практичној примјени“..., стр. 80-81

⁶³⁴ Оп. cit.: Д. Петровић: „Убиство из користољубља“..., стр. 180

⁶³⁵ Оп. cit.: Д. Атанацковић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 139

⁶³⁶ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 397

⁶³⁷ Оп. cit.: Н. Делић: „Побуде учиниоца као квалификаторне околности код кривичног дела тешког убиства“..., стр. 148-149

реализовала или убиство другог лица да би одузео златни сат који је од њега купио и за шта му је већ платио, а убијени није желео да му га преда).⁶³⁸

Убиство из користољубља дакле постоји онда када је унутрашњи покретач учиниоца био остварење одређене користи. Код овог дела као мотив учиниоца делује користољубље које се огледа у безобзирној тежњи за којом иде учинилац са циљем да на тај начин за себе или другог оствари одговарајућу материјалну добит бруталним потцењивањем туђег људског живота. То значи да је за убиство из користољубља битно само једно, а то је да се таквим лишењем живота остварују услови за прибављање одређене материјалне користи. За разлику од овога, код кривичног дела тешког убиства при разбојништву до користи се долази употребом силе или претње.⁶³⁹ Надаље, између ова два облика кривичног дела тешког убиства, постоје разлике у садржини умишљаја учиниоца. Наиме, умишљај код убиства из користољубља управљен је на лишавање живота другог лица, док је код убиства при разбојништву умишљај уперен на савладавање отпора другог лица у вези са одузимањем или задржавањем туђе покретне ствари. Овде се заправо ради о специфичном начину одузимања имовинске користи-лишавањем живота другог лица.⁶⁴⁰ Код међусобног односа између ова два дела, битно је напоменути да се код убиства при разбојништву, убиство појављује као средство за одузимање туђе покретне ствари, са циљем прибављања себи или другоме противправне имовинске користи, док се убиство из користољубља врши ради прибављања себи или другоме одређене материјалне користи, а не искључиво имовинске користи⁶⁴¹, при чему се ова корист не мора односити на ствари, већ на сваку материјалну добит.⁶⁴² Из наведеног произилази још једна разлика између ова два дела, која се огледа у правном основу прибављене користи. Наиме, док на страни учиниоца кривичног дела убиства при извршењу разбојништва (или разбојничке крађе) мора постојати намера да се одузимањем ствари прибави себи или другом противправна имовинска корист, дотле код учиниоца кривичног дела убиства из

⁶³⁸ М. Марковић: „Убиство из користољубља“, Право-теорија и пракса, Нови Сад, број 9-10, 2009. година, стр. 25

⁶³⁹ Ibidem

⁶⁴⁰ Д. Јовашевић: „Убиство из користољубља“, Правни живот, Београд, број 9, 2007. година, стр. 51-52

⁶⁴¹ Супротно овоме, професор Јанко Таховић сматрао је да се под користољубљем подразумева само корист материјалне природе, подразумевајући под овим имовинску корист, при чему користољубље не означава само непосредну имовинску добит већ сваку имовинску корист која се може на ма који начин остварити извршењем убиства, оп. cit.: Таховић Ј.: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 265

⁶⁴² Оп. cit.: Д. Петровић: „Убиство из користољубља“..., стр. 185

користољубља ова корист не мора бити противправна (на пример: убиство сродника ради наслеђа).⁶⁴³ Коначно, код убиства из користољубља, имовинска корист се може прибавити и посредно, касније за друго (физичко или правно лице-нпр. код уклањања конкуренције и сл.), а не само непосредним одузимањем туђе покретне ствари од другог лица.⁶⁴⁴

Када је у питању однос између кривичног дела тешког убиства при разбојничкој крађи и тешког убиства из користољубља, важно је истаћи да се убиство при разбојничкој крађи врши ради очувања користи која је постигнута одузимањем туђе покретне ствари, односно ради задржавања украдене ствари. На субјективном плану, умишљај учиниоца тешког убиства при разбојничкој крађи је конкретизован и односи се непосредно на спречавање другог лица да изврши повраћај одузете ствари, а посредно на само лишавање живота. Дакле, умишљај учиниоца овог облика тешког убиства управљен је на савладавање отпора другог лица у вези са задржавањем украдене ствари. Међутим, потпуно супротно, код убиства из користољубља, умишљај је директно управљен на лишавање живота неког лица, тј. на проузроковање смрти, а корист је даљи циљ који се убиством жели постићи.⁶⁴⁵

У том смислу, ради лакшег разграничења ова два облика тешког убиства, анализираћемо пресуду Округног суда у Новом Саду од 15.11.2004. године, којом је окривљени Н.Д. оглашен кривим због извршења два кривична дела убиства из користољубља из члана 47 став 2 тачка 4 Кривичног закона и осуђен на јединствену казну затвора у трајању од четрдесет година. Наиме, тачком 1 изреке пресуде окривљени је оглашен кривим што је:

Дана, 20.9.2003. године, у поподневним часовима, у Новом Саду, на Детелинари, у улици Руменачка број 146, у дворишту своје куће, с умишљајем, из користољубља, лишио живота оштећеног М.Н. из Новог Сада, на тај начин што се нашао са оштећеним у преподневним сатима у бифеу „П.Ј.“ на Детелинари, где су заједно конзумирали алкохол, након чега су отишли до куће окривљеног на поменутој адреси и седећи за столом испред

⁶⁴³ М. Недељковић: „Убиство из користољубља или разбојништво са убиством“, Полиција, број 11-12, 1939. година, стр. 762

⁶⁴⁴ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Убиство из користољубља“..., стр. 51

⁶⁴⁵ Ibidem

улазних врата наставили да пију, те је у једном тренутку окривљени Н.Д. из куће узео секиру дужине држаље око 70 цм. облепљену селотејп траком и са леђа оштећеном задао више удараца ушицом секире у пределу главе услед чега је дошло до вишеделних прелома лобањских костију, са најмање три седишта прелома и то: у десној слепоочној јами, у пределу споја леве темене кости с љуском потиљачне кости и у пределу љуске потиљачне кости више удесно, те је у склопу ових повреда дошло и до повређивања лобањског садржаја-мозга и његових виталних делова, што је за последицу имало смрт сада пок. оштећеног М.Н., а затим одузео сав новац оштећеног у износу од 300,00 динара, да би потом леи затрпао у сметлишту у дворишту своје куће.

Надаље, тачком 2 изреке пресуде окривљени је оглашен кривим што је:

Дана, 26.12.2003. године, у поподневним часовима, у Новом Саду, на Детелинари, у улици Руменачка број 146, у дворишту своје куће, с умишљајем, из користољубља, лишио живота оштећеног Ш.Ј. из Новог Сада, на тај начин што је, након краћег разговора са оштећеним, ушао у унутрашњост куће и узео секиру, ближе описану под тачком 1, па док му је оштећени био окренут леђима више пута га ударио ушицом секире у пределу главе, промера 7 x 5-6 цм. у левом чеоном пределу, промера 3 x 0,8 цм, у левом слепоочном пределу промера 1 x 0,5 цм, у средишњем делу потиљачног предела, промера 1 x 5 цм и у левом потиљачном пределу, промера 3,5 x 1 цм, у склопу којих је дошло до нагњечења и делимичног разорења по живот важних центара у мозгу, услед чега је наступила смрт сада пок. оштећеног Ш.Ј., те је након тога из џепа панталона оштећеног одузео и присвојио око 800,00 динара и кључ од стана оштећеног у улици С.М., бр. 39, где је поменути кључем отворио улазна врата и из исте одузео мобилни телефон марке „Моторола“, серијски број 449240-08-566958-9, који је истог дана продао П.С. из Новог Сада, по цени од 1.000,00 динара. У образложењу пресуде наводи се да је окривљени оба кривична дела извршио са директним умишљајем, имајући у виду да је приликом извршења ових кривичних дела био свестан да ће замахнутим ударцима секире, од горе према доле у правцу глава оштећених, којом приликом су му обојица били окренути леђима и самим тим били неспремни за напад и било какву врсту самоодбране, такво његово деловање неизоставно довести до смрти лица према којим је усмерио своју агресију. Надаље, образлажући кривицу окривљеног наводи се да је окривљени жело наступање смртне

последнице у оба случаја, с обзиром на начин на који је учинио оба убиства, односно да је без икаквог повода од стране оштећених само ушао у кућу, узео секиру и њоме замахнуо у правцу небраћених глава оштећених. При томе је, како даље суд наводи, окривљени био свестан да је такво понашање најстроже забрањено и санкционисано, свим писаним и моралним законима.

На крају, суд закључује да је код оба кривична дела испуњен услов у погледу постојања квалификаторне околности која се огледа у чињеници да је окривљени наведена дела учинио из користољубља, што ово кривично дело дистинктира од основног кривичног дела убиства са умишљајем. Наиме, у пресуди се наводи да је окривљени овај услов испунио оног момента када је из одеће беживотних тела својих жртви одузео и присвојио противправну имовинску корист у првом случају у износу од 300,00 динара од пок. оштећеног М.Н., а од пок. оштећеног Ш.Ј. 800,00 динара и мобилни телефон марке „Моторола“.⁶⁴⁶

Дакле, на овом примеру из судске праксе Окружног суда у Новом Саду, јасно уочавамо разлику између кривичног дела тешког убиства при разбојништву или разбојничкој крађи и тешког убиства из користољубља. Наиме, за разлику од тешког убиства при разбојништву или разбојничкој крађи где се убиство јавља као средство за одузимање туђе покретне ствари (код разбојништва) или задржавање већ украдене ствари (код разбојничке крађе), код убиства из користољубља умишљај је директно уперен на лишавање живота другог лица, при чему се самим лишењем живота другог лица остварују услови за прибављање одређене материјалне користи. Тако је у наведеном примеру, окривљени након што је лишио живота оштећене, из одеће њихових беживотних тела одузео и присвојио противправну имовинску корист у наведеном износу, као и мобилни телефон, из чега произилази да су убиства оштећених заправо представљала услов за прибављање материјалне користи.

У теорији се поставило питање да ли је неопходно да убиство при разбојништву и разбојничкој крађи постоји као облик тешког убиства, или се исти ефекти могу постићи и на неки други, једноставнији начин, а све у циљу смањења броја различитих облика

⁶⁴⁶ Пресуда Окружног суда у Новом Саду, пословни број К 195/04 од 15.11.2004. године

тешких убистава који је неоправдано велики и подложен сталном увећавању. Решење би се евентуално могло пронаћи у подвођењу убиства при разбојништву или разбојничкој крађи под неки од већ постојећих облика тешког убиства из члана 114 Кривичног законика. У том смислу, помиње се могућност да се овај облик тешког убиства подведе под убиство из користољубља или под убиство ради извршења или прикривања другог кривичног дела.⁶⁴⁷

Имајући у виду претходно наведене разлике између кривичних дела убиства при разбојништву и разбојничкој крађи и убиства из користољубља, за разлику од професора Ђорђевића, сматрам да нема места подвођењу овог облика тешког убиства под убиство из користољубља. Међутим, што се тиче убиства ради извршења или прикривања другог кривичног дела као облика тешког убиства, мишљења сам да би се убиство при разбојништву и разбојничкој крађи могло подвести под овај облик тешког убиства, будући да је убиство код кривичног дела тешког убиства из члана 114 тачка 4 Кривичног законика очигледно у функцији извршења или прикривања другог кривичног дела (разбојништва или разбојничке крађе).⁶⁴⁸

9. Предлог de lege ferenda за увођење још једног тежег облика кривичног дела разбојништва и разбојничке крађе

У делу рада који се односи на упоредноправни приказ имовинских кривичних дела са елементима принуде, видели смо да кривични законици Русије, Немачке, Хрватске предвиђају посебан облик кривичног дела разбојништва, које карактерише посебан начин, односно средства која се користе у извршењу дела. Реч је заправо о кривичном делу разбојништва које се врши уз употребу оружја или опасног оруђа.

⁶⁴⁷ Оп. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Убиство при разбојништву и разбојничкој крађи“, у Зборнику радова: Кривичноправни инструменти супростављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера..., стр. 256-257

⁶⁴⁸ Ibidem

Под оружјем се, у смислу члана 3 Закона о оружју и муницији подразумева ручно преносива направа израђена или прилагођена да под притиском ваздуха, барутних и других гасова или другог потисног средства може избацити зрно, куглу, сачму или неки други пројектил, односно распршити гас или течност и друга направа која је намењена за самоодбрану или напад, лов или спорт, с тим што се оружјем не сматрају уређаји за хумано лишавање живота животиња, алати и имитације оружја које не користе муницију са барутним пуњењем. Према Закону о оружју и муницији разликују се следеће врсте оружја: ватрено оружје, ваздушно оружје, оружје са тетивом или опругом, конвертибилно оружје, хладно оружје, гасни спрејеви, уређаји за изазивање електрошокова и минско-експлозивна средства. Према намени разликују се следећа оружја: за личну безбедност, ловачко оружје, спортско оружје и старо оружје.⁶⁴⁹ Под оруђем се подразумева сваки производ људског рада који је намењен за обављање каквог посла или друге допуштене делатности, али које се због својих својстава може употребити за напад на живот или тело другог лица (коса, виле, секира, кухињски нож и сл.).⁶⁵⁰

Наш Кривични законик не познаје тзв. „оружано разбојништво“, као посебан, тежи облик кривичног дела разбојништва, односно ношење или употребу оружја као квалификаторну околност код ових кривичних дела.⁶⁵¹ Међутим, данас се све чешће користи ватрено оружје приликом извршења кривичног дела разбојништва. Наиме, према доступним подацима највећи проценат разбојништава врши се уз употребу ватреног оружја. Тако је током 1998. године уз употребу ватреног оружја извршено 620 разбојништава или 27,6 % од укупног броја, 1999. године 601 или 27,8 %, током 2000. године овај проценат се креће око 25 %. У преко 95 % случајева употребљавани су пиштољи. У мањем броју случајева, приближно око 6 %, као средство принуде употребљавано је хладно оружје.⁶⁵² Ватрено оружје се користи за примену претње, али и за nanoшење тешких телесних повреда и смртних последица. Разбојници користе пиштоље, револвере и разне врсте аутоматског ватреног оружја са или без пригушивача,

⁶⁴⁹ Закон о оружју и муницији („Службени гласник Републике Србије, број 20/2015)

⁶⁵⁰ Ор. cit.: Д. Јовашевић и Љ. Митровић: „Кривично дјело разбојништва у теорији и пракси Босне и Херцеговине“..., стр. 26

⁶⁵¹ С. Јовановић и М. Лукић: „Упоредноправни аспект разбојничке крађе и разбојништва“, Ревизија за криминологију и кривично право, Београд, број 1, 2003. година, стр. 207

⁶⁵² Ор. cit.: Б. Бановић: „Криминалистичко-криминолошки аспекти кривичног дела разбојништва“..., стр. 274

као и имитације ватреног оружја-дечије играчке. У последње време код учинилаца кривичног дела разбојништва врло је популаран аутоматски пиштољ „шкорпион“. Такође, за примену силе или претње учиниоци разбојништва употребљавају минско експлозивне направе и спрејеве за онеспособљавање жртви, различитих врста и карактеристика.⁶⁵³ Међутим, за извршење кривичног дела разбојништва користе се и различита опасна оруђа.

Имајући у виду ове податке, тежину и друштвену опасност тзв. „оружаних разбојништава“, сматрам да би у некој од наредних новела Кривичног законика било целисходно предвидети још један тежи облик кривичног дела разбојништва у случају постојања квалификаторне околности која се огледа у употреби оружја или опасног оруђа при извршењу разбојништва или разбојничке крађе.

10. Продужено кривично дело и разбојништво

Продужено кривично дело постоји у случају кад више кривичних дела због међусобне повезаности чине само једно кривично дело.⁶⁵⁴

Продужено кривично дело до доношења Кривичног законика није било регулисано одредбама нашег материјалног кривичног законодавства.⁶⁵⁵ Међутим, иако продужено кривично дело није било регулисано ранијим кривичним законима, овај институт се врло често појављивао у судској пракси⁶⁵⁶, имајући у виду да су управо потреба праксе и решавања свакодневних конкретних случајева у пракси захтевале примену овог института.⁶⁵⁷

⁶⁵³ Оп. cit.: Б. Бановић: „Неки кривичноправни и криминалистички аспекти кривичног дела разбојништва“..., стр. 441-442

⁶⁵⁴ Љ. Лазаревић, А. Стајић и Н. Срзентић: „Кривично право, општи део“, Београд, 2000. година, стр. 173

⁶⁵⁵ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 226

⁶⁵⁶ Г.Божиловић-Петровић: „Продужено кривично дело“, у зборнику: „Ново кривично законодавство: дилеме и проблеми у теорији и пракси“, Београд, 2006. година, стр. 202

⁶⁵⁷ С. Никитовић: „Продужено кривично дело у новом КЗ Србије“, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 2, 2011. година, стр. 93

Већина аутора сматра да римско право није познавало институт продуженог кривичног дела. Теорије о продуженом кривичном делу налазимо у средњем веку, имајући у виду да је средњовековна правна мисао нарочиту пажњу поклањала учењу о простом и сложеном кривичном делу, као и о стицају кривичних дела. Тенденција ублажавања извесних строгих схватања римског права у погледу кажњавања за стицај кривичних дела, изражених нарочито у принципу: „Quot crimina, tot poena“, довела је до трагања за новим решењима у циљу избегавања претераног нагомилавања казни.

Фојербах је први поставио теоријске основе које су представљале полазиште за даљи развој појма продуженог кривичног дела. Он разликује: 1) идеални или формални стицај-када се једном и истом радњом или једном непрекидном радњом повређују различити кривични прописи, 2) објективни или хетерогени стицај-када се са више радњи повређују различити кривични прописи и 3) субјективни или хомогени стицај-када се са више радњи повређује један исти кривични пропис. Према Фојербаху, постоји продужено кривично дело ако се субјективни, хомогени стицај врши на истом објекту, док постоји поновљено кривично дело ако се субјективни, хомогени стицај врши на различитим објектима. На тај начин Фојербах је истакао самостални карактер продуженог кривичног дела у комплексу стицаја. На основу Фојербаховог учења, неки тадашњи кривични закони дефинишу законски појам продуженог кривичног дела, а први међу њима је Баварски кривични законик из 1813. године, који у члану 110 предвиђа да ако се кривично дело изврши на истом објекту или на истој личности више пута, то се онда продужене радње сматрају као једно дело, с тим што ће се ова околност узети као отежавајућа приликом одмеравања казне.⁶⁵⁸ Такође, треба поменути да је и наш Казнитељни законик из 1860. године, параграфом 70 прописивао појам продуженог кривичног дела.⁶⁵⁹

⁶⁵⁸ Ј. Таховић: „Продужено кривично дело“, Југословенска адвокатура, Београд, број 5-6, 1956. година, стр. 18-21

⁶⁵⁹ У оквиру шесте главе, међу одредбама о стицају, у параграфу 70, дефинисано је умишљајно продужено кривично дело на следећи начин: „ко се реши да чини једног и истог вида злочинства или преступлења, па потом и учини више једног истог вида злочинства или преступлења, која се скупа појављују само као извршење оне исте напред учињене решимости, то се таква дела као саставне части и по томе као једно (продужено) злочинство или преступлење казнити имају, при чему продужење и број дела узеће се за отежавајућу околност. Истим параграфом прописано је нехатно продужено кривично дело које постоји: „кад ко вишеструко преступи један исти пропис закона делима, која се скупа имају сматрати као последица једног истог из нехата (небрежења) учињеног дела, то се таква дела као саставне части и по томе као једно (продужено) злочинство или преступлење казнити имају, при чему продужење и број дела узеће се за

У теорији кривичног права постоје два супростављена схватања о потреби постојања и примене института продуженог кривичног дела. Противници примене овог института као основни аргумент истичу чињеницу да он нема самостално биће, те да представља вештачку творевину која не чини јединствено кривично дело ни у природном ни у правном смислу. Према овој теорији продужено кривично дело је само једна фикција која је исконструисана како би се у пракси избегла примена прописа о стицају кривичних дела⁶⁶⁰, супротна је принципу правичности и захтевима криминалне политике јер неоправдано привилегује овакве учиниоце кривичних дела, у односу на оне који су у правом стицају или нехатне учиниоце, а осим тога она је и криминално-политички спорна јер фаворизује често веома опасне деликвенте (разбојнике, преваранте и сл.), с обзиром да управо они раде по унапред створеним плановима.⁶⁶¹ Тако према противницима овог института, употреба продуженог кривичног дела заправо значи неосновано привилеговање серијских учинилаца, који понављају истоврсна кривична дела, при чему примена овог института може чак постати фактор који подстиче учиниоца на извршење кривичних дела. Наиме, учиниоцима кривичних дела, нарочито повратницима, позната је судска пракса као и одредбе кривичног закона које им иду у прилог, па би тако нпр. вишеструки повратник, који би се бавио провалом аутомобила, добро знао да за две или три провале аутомобила ризикује да суд та дела неће сматрати као серијско деловање и да ће их третирати као реални стицај, што ће га довести у неповољнији положај, па му се отуда може појавити идеја да је за њега боље ако провали још неколико аутомобила, јер би десет провала суд готово извесно квалификувао као продужено кривично дело тешке крађе. Осим тога, ова категорија учинилаца кривичних дела добро зна да је за провалу у нешто већи број аутомобила казна незнатно већа, а плен може бити много већи.⁶⁶² Такође, истиче се и став да је конструкција продуженог кривичног дела проблематична нарочито у погледу кажњавања, јер омогућава двоструко привилеговање учинилаца, будући да је

отежавајућу околност, *op. cit.*: Т. Живановић: „Казнени законик и кривични поступак“, Београд, 1920. година, стр. 38

⁶⁶⁰ Д. Јовашевић: „Продужено кривично дело у теорији и пракси“, Гласник Адвокатске коморе Војводине, број 12, 1996. година, стр. 495

⁶⁶¹ М. Бабић: „Конструкција продуженог кривичног дјела у Кривичном законнику Црне Горе“, Правни живот, Београд, број 9, 2008. година, стр. 662

⁶⁶² В. Јакулин: „Продужено кривично дело“, Правни живот, Београд, број 9, 2009. година, стр. 747-748

напуштањем система кумулације казни и увођења система асперације за стицај кривичних дела, учинилац већ једном привилегован, па се стога са овом конструкцијом, тј. третирањем више дела која се налазе у реалном стицају једним делом, учинилац додатно привилегује.⁶⁶³ Раније је истицан и приговор да овај институт није у сагласности са принципом законитости⁶⁶⁴, имајући у виду да све до доношења актуелног Кривичног законика, овај институт није био регулисан одредбама нашег материјалног кривичног законодавства. Међутим, и поред поменутих приговора, данас преовлађује став да је примена института продуженог кривичног дела нужна из практичних разлога.⁶⁶⁵ Осим тога, у прилог конструкције продуженог кривичног дела, говоре не само разни практични разлози, него и криминално-политичка потреба.⁶⁶⁶ При томе се продужено кривично дело схвата као једно јединствено дело у природном или правном смислу које настаје на бази реалног стицаја и које има своје специфичности у временској и просторној повезаности већег броја истих или истородних кривичних дела извршених од стране истог лица у посебним околностима.⁶⁶⁷ Основно питање јесте да ли ту повезаност тражити само на објективном плану или и на субјективном, психичком плану учиниоца. Ово питање довело је до разилажења теоретичара и до поделе на оне који заступају чисто објективну теорију и на оне који се приклањају објективно-субјективној теорији.⁶⁶⁸ Према објективној теорији, која је код нас представљала владајуће схватање, за постојање продуженог кривичног дела најчешће се узима да су неопходна три услова: истоветност или истоврсност кривичних дела, временски континуитет и истоветност оштећеног. Објективно-субјективна теорија, поред наведених, за постојање продуженог кривичног дела захтева још један субјективни услов, а то је јединствени умишљај учиниоца код кога је потребно да сва кривична дела морају бити претходно обухваћена умишљајем учиниоца и то у свим њиховим битним цртама, као и да постоји умишљај у односу на укупну последицу продуженог кривичног дела. Међутим, с обзиром да је доношењем Кривичног законика продужено кривично дело постало законска конструкција, значај објективно-

⁶⁶³ Оп. cit.: М. Бабић: „Конструкција продуженог кривичног дјела у Кривичном законнику Црне Горе“..., стр. 658

⁶⁶⁴ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Продужено кривично дело у теорији и пракси“..., стр. 495

⁶⁶⁵ Оп. cit.: Ј. Таховић: „Продужено кривично дело“..., стр. 21

⁶⁶⁶ Н. Смаић: „Продужено (настављено) кривично дјело“, Наша законитост, Загреб, број 10, 1952. година, стр. 435

⁶⁶⁷ Оп. cit.: Д. Јовашевић: „Продужено кривично дело у теорији и пракси“..., стр. 495

⁶⁶⁸ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 227

субјективне и објективне теорије за његову примену губе на значају. Иако одредбе о продуженом кривичном делу у Кривичном закону не захтевају субјективни елемент као обавезан услов, ипак се у извесној мери признаје значај јединственог умишљаја, који се прво може појавити као једна од најмање две околности на основу којих се долази до оцене да дело представља целину, сходно члану 61 став 1 Кривичног законика, а са друге стране постојање јединственог умишљаја је нужно у ситуацији када продужено кривично дело добија тежу квалификацију у односу на поједина дела која су њиме обухваћена, сходно члану 61 став 5 Кривичног законика.⁶⁶⁹

Одредбом члана 61 Кривичног законика прописан је институт продуженог кривичног дела, које сходно ставу 1 наведеног члана чини више истих или истоврсних кривичних дела учињених у временској повезаности од стране истог учиниоца која представљају целину због постојања најмање две од следећих околности: истоветности оштећеног, истоврсности предмета дела, коришћења исте ситуације или истог трајног односа, јединства места или простора извршења дела или јединственог умишљаја учиниоца.⁶⁷⁰ Из ове дефиниције произилази да конструкцију продуженог кривичног дела могу чинити не само истоветна, већ и истоврсна кривична дела. Међутим, овде је реч о правној истоветности или истоврсности, а не о фактичкој. Истоврсност постоји онда када је у питању основни, квалификовани или привилеговани облик неког кривичног дела.⁶⁷¹

Сходно ставу 2 члана 61 Кривичног законика, кривична дела управљена против личности могу чинити продужено кривично дело само ако су учињена према истом лицу, а ставом 3 истог члана прописано је да не могу чинити продужено кривично дело она дела која по својој природи не допуштају спајање у једно дело.⁶⁷² Квалификација продуженог кривичног дела врши се према најтежем од дела која улазе у његов састав (члан 61 став 4 Кривичног законика). Тако, нпр. ако неко у продужењу изврши више обичних и макар једну тешку крађу јединствено кривично дело квалификоваће се као тешка крађа. У случајевима када продужено кривично дело обухвата кривична дела код којих је одређен

⁶⁶⁹ Ibidem

⁶⁷⁰ Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

⁶⁷¹ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 230

⁶⁷² Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2006, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

новчани износ битно обележје дела сматра се да је продуженим кривичним делом остварен збир износа остварених појединачним делима која улазе у састав продуженог кривичног дела уколико је укупан износ био обухваћен јединственим умишљајем учиниоца (члан 61 став 5 Кривичног законика).⁶⁷³ На послетку, ставом 6 члана 61 Кривичног законика, решена је и ситуација која је била спорна у пракси, када се накнадно, после доношења правноснажне пресуде, открије кривично дело које је могло бити обухваћено продуженим кривичним делом које је било предмет те пресуде. Оно ће бити сматрано засебним кривичним делом, односно засебним продуженим кривичним делом ако се ради о више дела која испуњавају услове за продужено кривично дело.⁶⁷⁴

Имајући у виду обележја продуженог кривичног дела, поставља се питање да ли је ова конструкција могућа код кривичног дела разбојништва? Тако се може наћи став по коме код кривичних дела разбојништва и разбојничке крађе, по правилу нема конструкције продуженог кривичног дела, осим ако је истом приликом над више оштећених (нпр. у аутобусу) или у групи извршено кривично дело (одузимање сатова, новчаника и слично).⁶⁷⁵

О овом питању домаћа судска пракса заузимала је различита становишта у својим одлукама.

Тако је у пресуди Врховног суда Србије од 17.9.1998. године заузет став да је код кривичног дела разбојништва могућа конструкција продуженог кривичног дела, с тим да је истоветност оштећених код овог кривичног дела неопходан услов за примену правне конструкције продуженог кривичног дела. У образложењу ове пресуде наводи се да је првостепеном пресудом оптужени оглашен кривим због извршења девет кривичних дела разбојништва из члана 168 став 1 Кривичног закона Републике Србије, те да је неоснован став изнет у жалби браниоца оптуженог да је, без обзира на различитост оштећених због јединственог умишљаја и постојања временског континуитета догађаја, свеукупно деловање оптуженог требало правно третирати као једно продужено кривично дело.

⁶⁷³ Оп. cit.: М. Ђорђевић и Ђ. Ђорђевић: „Кривично право са основама привреднопреступног и прекршајног права“..., стр. 81

⁶⁷⁴ Оп. cit.: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 231

⁶⁷⁵ И. Симић: „Продужено кривично дело“, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 3, 1995. година, стр. 233

Врховни суд Србије, надаље у пресуди наводи да се код кривичног дела разбојништва као битно обележје дела појављује принуда, која подразумева напад, односно претњу нападом на живот и тело, као на лично добро човека, па је истоветност оштећених код овог кривичног дела неопходан услов за примену правне конструкције продуженог кривичног дела, док би се у супротном радило о неоправданом повлашћивању инкриминисане делатности оптуженог управљене против добра, које као највећа друштвена вредност ужива свеобухватну и посебну кривичноправну заштиту.⁶⁷⁶

Врховни суд Србије је у пресуди од 7.6.1991. године, заузео став да се не могу више кривичних дела разбојништва квалификовати као једно продужено кривично дело ако нису извршена искоришћавањем исте прилике и околности и ако та дела нису обухваћена јединственим умишљајем. У образложењу пресуде указује се да је кривично дело разбојништва сложено кривично дело код кога објект напада није само имовина, већ и личност из чега произилази да ако су више кривичних дела разбојништава према различитим оштећенима нису извршена искоришћавањем исте прилике и околности и ако та дела нису обухваћена јединственим умишљајем, онда не могу таква дела бити квалификована као једно продужено кривично дело. Надаље, образлажући свој став, Врховни суд Србије наводи да ако су кривична дела разбојништва у питању извршена искоришћавањем различитих прилика и околности, при чему је умишљај оптужених био усмерен појединачно према сваком оштећеном, а не према свима заједно и јединствено, то без обзира што свака од описаних појединих радњи у изреци првостепене пресуде садржи обележја истог кривичног дела и што постоји временски континуитет између тих радњи, нису испуњени услови за правну конструкцију продуженог кривичног дела, која у конкретном случају није оправдана ни разлозима криминалне политике.⁶⁷⁷

Супротно наведеним одлукама Врховни суд Србије, у пресуди од 4.9.2001. године, искључује примену конструкције продуженог кривичног дела код кривичног дела разбојништва. Наиме, у пресуди се наводи да је првостепеном пресудом оптужени оглашен кривим за извршење два кривична дела тешки случај разбојништва из члана 169

⁶⁷⁶ Пресуда Врховног суда Србије, пословни број Кж. 107/98 од 17.9.1998. године

⁶⁷⁷ Пресуда Врховног суда Србије, пословни број Кжм. 50/91 од 7.6.1991. године, *op. cit.*: И. Зиндовић и О. Драгутиновић: „Кривично право у судској пракси“..., стр. 416

став 1 Кривичног закона Србије, те да конструкција продуженог кривичног дела код ових кривичних дела није ни теоријски могућа, јер су у питању највиша добра грађана (живот, телесни интегритет, слобода, част, достојанство) која су везана за саму личност сваког човека, односно припадају сваком човеку појединачно. Према томе, како се даље у пресуди наводи, конструкција продуженог кривичног дела није могућа када су у питању кривична дела којима се нападају ове вредности, а односе се на различите грађане, а све то имајући у виду управо потребу јаче кривичноправне заштите истих, као и да је тешко замислити да појединачна кривична дела ове врсте могу изгубити своју индивидуалност и правну самосталност и стопити се у једну јединствену целину. На крају, суд указује да се у конкретном случају кривична дела тежак случај разбојништва врше принудом, употребом силе или претње, дакле, повређивањем највиших личних добара грађана, а ради се о различитим оштећенима, па када се има у виду све напред изложено наведена конструкција продуженог кривичног дела у конкретном случају није ни могућа, већ је у питању стицај кривичних дела.⁶⁷⁸

Такође, Врховни суд Србије у пресуди од 10.4.2003. године, износи став да природа кривичног дела разбојништва по правилу искључује примену конструкције продуженог кривичног дела, те да примена конструкције продуженог кривичног дела у овом случају није могућа. Образлажући своју одлуку суд указује да се разбојништво врши применом силе или претње према лицу од кога се ствар одузима, дакле принудом која је управљена против слободе одлучивања и деловања тог лица сагласно његовој вољи, што овом кривичном делу без обзира на његово сврставање у имовинска кривична дела даје и обележје кривичног дела против личне слободе човека. Тако да, како се даље у одлуци наводи, оваква природа кривичног дела по правилу искључује примену конструкције продуженог кривичног дела која у конкретном случају не долази у обзир и због непостојања обједињујућих елемената који би инкриминисане радње оптуженог чинили јединственом делатношћу (дела нису вршена искоришћавањем исте ситуације, прилике или трајног процеса, не постоји јединство простора у коме се дела врше ни јединство

⁶⁷⁸ Пресуда Врховног суда Србије, пословни број Кж. 1009/99 од 4.9.2001. године

објекта према којем се врши, појединачним радњама није проузрокована заједничка последица).⁶⁷⁹

За разлику од ове одлуке, Врховни касациони суд у пресуди од 7.4.2016. године, допушта примену конструкције продуженог кривичног дела код разбојништва, уз услов да постоји истоветност оштећеног. Наиме, овом пресудом одбијен је као неоснован захтев за заштиту законитости браниоца окривљеног Д.М., поднет против правноснажне пресуде Апелационог суда у Нишу, Кж 1 1278/15 од 20.1.2016. године. У образложењу се наводи да је пресудом Основног суда у Лесковцу К 409/15 од 16.7.2015. године, окривљени Д.М., оглашен кривим због продуженог кривичног дела тешка крађа из члана 204 став 1 тачка 3 у вези члана 61 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од једне године и шест месеци, те да је пресудом Апелационог суда у Нишу Кж 1 1278/15 од 20.1.2016. године, усвојена жалба Основног јавног тужиоца у Лесковцу и преиначена првостепена пресуда у погледу правне оцене дела и одлуке о кривичној санкцији, тако што је другостепени суд радње окривљеног извршене у односу на оштећене Ј.И. и С.М., за које је првостепеном пресудом оглашен кривим, правно квалификовао као продужено кривично дело разбојништво из члана 206 став 1 у вези члана 61 Кривичног законика, за које је окривљеном утврдио казну затвора у трајању од две године, а радње окривљеног извршене у односу на оштећене С.Г. и Б.В., за које је првостепеном пресудом оглашен кривим, правно квалификовао као продужено кривично дело тешка крађа из члана 204 став 1 тачка 3 у вези члана 61 Кривичног законика, за које је окривљеном утврдио казну затвора у трајању од једне године, а затим га осудио на јединствену казну затвора у трајању од две године и шест месеци. Наведеном пресудом, Врховни Касациони суд је нашао да је захтев за заштиту законитости браниоца окривљеног неоснован, али и да је другостепеном пресудом Апелационог суда у Нишу повређен закон у корист окривљеног, имајући у виду да је чланом 61 став 2 Кривичног законика прописано да кривична дела управљена против личности, што је и кривично дело разбојништво, могу чинити продужено кривично дело само ако су учињена према истом лицу, за разлику од

⁶⁷⁹ Пресуда Врховног суда Србије, пословни број Кж. 344/2003 од 10.4.2003. године, В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Практикум за кривично право, посебни део“, Београд, 2008. година, стр. 221

конкретног случаја где су кривична дела разбојништва извршена према различитим лицима.⁶⁸⁰

3. КРИВИЧНО ДЕЛО ИЗНУДЕ ИЗ ЧЛАНА 214 КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА

1. Битни елементи и обележја кривичног дела изнуде

На почетку рада указано је да се кривична дела против имовине, с обзиром на природу објекта деле на: кривична дела против покретне имовине и кривична дела против имовине и имовинских права и интереса уопште. Сходно овој, данас општеприхваћеној подели, кривично дело изнуде сврстано је у групу кривичних дела против имовине, имовинских права и интереса, за разлику од кривичних дела разбојничке крађе и разбојништва, која су сврстана у групу кривичних дела против покретне имовине. Из наведеног произилази да се као објект напада код кривичног дела изнуде, може појавити како покретна и непокретна имовина, тако и имовинска права и интереси.⁶⁸¹

Одредбом члана 214 став 1 Кривичног законика Републике Србије прописан је основни облик кривичног дела изнуде који гласи:

*„Ко у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист, силом или претњом принуди другог да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, казниће се затвором од једне до осам година“.*⁶⁸²

Радња извршења основног облика кривичног дела изнуде састоји се у принуђавању пасивног субјекта да нешто учини на штету своје или туђе имовине.⁶⁸³

⁶⁸⁰ Пресуда Врховног касационог суда, пословни број Кзз 349/2016 од 7.4.2016. године, више о томе видети на: www.vk.sud.rs

⁶⁸¹ Оп. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 131

⁶⁸² Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

⁶⁸³ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 638

По својим елементима и објекту заштите изнуда је специфично кривично дело. Наиме, изнуда представља хибридно дело састављено од принуде и присвајања. Имајући у виду да је принуда средство, а прибављање имовинске користи циљ, ово кривично дело сврстава се у кривична дела против имовине, а не у кривична дела против слободе. Међутим, то не демантује његов двоструки објект заштите, а то је имовина и слобода личности да њоме располаже у границама закона.⁶⁸⁴

Принуда је код кривичног дела изнуде одређена као радња извршења, а пошто је принуда самостално кривично дело прописано чланом 135 Кривичног законика, која подразумева напад на слободу одлучивања и релаизацију своје воље, изнуда се појављује као специфично неправо сложено дело.⁶⁸⁵

Принуда се код кривичног дела изнуде, испољава у своја два позната облика-у облику силе и претње, као што је то случај код кривичних дела разбојничке крађе и разбојништва. Лице према коме се примењује принуда, има својство пасивног субјекта.⁶⁸⁶ Обично се сила примењује према пасивном субјекту, али је могуће да иста буде управљена и на неко друго лице (нпр. према блиском сроднику), са којим се пасивни субјект налази у таквом односу да то може утицати на њега да нешто чини или не чини.⁶⁸⁷

Када учинилац примени физичку или другу силу (снагу), у намери да пасивног субјекта принуди на одређено понашање, онда обавезно долази до успостављања принудног односа између њега и пасивног субјекта. Али, у ситуацији када учинилац не примењује директно силу према пасивном субјекту, већ то учини према лицу које се налази у блиском односу са пасивним субјектом, тада долази до посредног успостављања принудног односа између учиниоца и пасивног субјекта. Прецизније, сила која се примењује према другом лицу како би се пасивни субјекат принудио на одређено чињење,

⁶⁸⁴ Оп. cit.: Љ. Јовановић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 422

⁶⁸⁵ М. Кокољ: „Рекет као нови облик организованог криминалитета“, Избор судске праксе, Београд, број 6, 1996. година, стр. 10

⁶⁸⁶ Оп. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 132

⁶⁸⁷ Оп. cit.: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 310

нечињење или трпљење, у односу на пасивног субјекта манифестује се у форми специфичне претње.⁶⁸⁸

У теорији кривичног права⁶⁸⁹, прихваћено је и мишљење да се, у погледу кривичног дела изнуде, сила може применити и нападом на ствари у смислу њиховог рушења, ломљења или уништавања на други начин.⁶⁹⁰ Имајући у виду да се сила примењује према стварима, а не према пасивном субјекту, она као таква има више карактер претње него силе, будући да се њоме индиректно даје до знања пасивном субјекту шта ће се десити у ближој будућности, уколико се не повинује захтевима учиниоца. У овом случају, циљ учиниоца није оштећење или уништавање ствари, већ да нападом на ствари изазове страх и тиме принуди пасивног субјекта на конкретно и захтевано понашање. Али, уколико је сила употребљена према стварима, а на страни учиниоца није било намере да на тај начин принуди пасивног субјекта на одређено понашање, онда таква сила није у функцији принуде у смислу постојања кривичног дела изнуде.⁶⁹¹ Тада би се евентуално могло радити о кривичном делу оштећења туђих ствари из члана 212 Кривичног законика.

Када је у питању претња као облик принуде, за њено постојање код кривичног дела изнуде, довољно је да су испуњени услови за појам претње у кривичноправном смислу, односно не тражи се квалификована претња, за разлику од кривичних дела разбојничке крађе и разбојништва.⁶⁹²

Битна карактеристика претње у смислу постојања кривичног дела изнуде, састоји се у томе што се њеном применом, не предочава непосредан напад на живот или тело, као што је то случај код кривичних дела разбојничке крађе и разбојништва. Претњом се, заправо наговештава извесно зло пасивном субјекту или неком другом лицу које је у блиској вези са њим.⁶⁹³ Она подразумева стављање у изглед извесног зла, које даје радњи

⁶⁸⁸ Оп. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 132

⁶⁸⁹ Тако, проф. Срзентић, проф. Лазаревић, проф. Јовашевић

⁶⁹⁰ Оп. cit.: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 129-130

⁶⁹¹ Оп. cit.: М. Јовић: „Принуда код имовинских кривичних дела“..., стр. 128-129

⁶⁹² Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 638

⁶⁹³ Оп. cit.: М. Јовић: „Принуда код имовинских кривичних дела“..., стр. 130

изнуђивања подобност да утиче на вољу онога, против кога је изнуђивање управљено, тј. да је мотивише.⁶⁹⁴

Дакле, код кривичног дела изнуде, претња не мора бити ни непосредна нити управљена на живот и тело, што значи да се претња може односити и на друга лична добра оштећеног, као што су имовина, али не част и углед, јер би се у том случају радило о кривичном делу уцене.⁶⁹⁵

Претња код кривичног дела изнуде мора да буде озбиљна. Озбиљност претње се процењује са субјективног становишта, тј. пресудно је да ли је пасивни субјект претњу схватио озбиљно. Наиме, за постојање претње није довољно да је нешто објективно могло да представља претњу ако је оштећени није схватио као такву, поготово ако није утврђено које се то зло стављало у изглед оштећеном.⁶⁹⁶ Из наведеног произилази да је претња озбиљна, ако је њено остварење објективно могуће и ако је као такву схвати пасивни субјект па почне да се понаша онако како то од њега захтева учинилац.⁶⁹⁷ То значи да за постојање претње у смислу кривичног дела изнуде, није потребно да је учинилац дела имао и стварну намеру да претњу оствари.⁶⁹⁸ Тако професор Живановић објашњава: „није потребно да онај који прети озбиљно мисли да приведе у дело претњу, нити чак да је извођење претње могуће. Може се претити нпр. уперивањем у прса празног револвера. Потребно је само да је изнудитељ држао претњу за подобну да утиче на вољу и да је изнуђени претњу сматрао за озбиљну.“⁶⁹⁹

У оквиру образложења пресуде који се односи на правну оцену дела, суд мора да образложи да ли је претња у конкретном случају била подобна да принуди пасивног субјекта да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, односно да ли је иста била озбиљна.⁷⁰⁰ Изостанак оваквог образложења који се односи на озбиљност

⁶⁹⁴ Т. Живановић: „Изнуда у српском Казн. законнику“, Архив за правне и друштвене науке, Београд, књига 7., свеска 1-6, стр. 398

⁶⁹⁵ Ор. cit: Н. Срзентић и А. Стајић: „Кривично право, општи и посебан део“..., стр. 388

⁶⁹⁶ Ор. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 638

⁶⁹⁷ Ор. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 134

⁶⁹⁸ Пресуда Врховног суда Словеније, пословни број Кж. 704/64, Ор. cit: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 529

⁶⁹⁹ Ор. cit: Т. Живановић: „Изнуда у српском Казн. законнику“..., стр. 398

⁷⁰⁰ Ор. cit: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр. 65

упућене претње, има за последицу укидање пресуде, због битних повреда одредаба кривичног поступка које се састоје у томе да пресуда не садржи разлоге о одлучним чињеницама (члан 438 став 2 тачка 2 Законика о кривичном поступку). Овакву битну повреду одредаба кривичног поступка, утврдио је Апелациони суд у Нишу, у решењу од 7.11.2011. године, у коме се, између осталог, наводи да је првостепени суд оптуженог огласио кривим за кривично дело изнуда у покушају из члана 214 став 2 у вези става 1 у вези члана 30 Кривичног законика, јер је, критичном приликом, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, претњом покушао да принуди оштећеног да му на штету своје имовине преда износ од 5.000 еура, при чему у образложењу пресуде, првостепени суд наводи да се у његовим радњама стичу сва обележја наведеног дела, јер је био свестан свог дела и тога да му оштећени ништа не дугује и да ће стављање у изглед будућег извесног зла оштећеном код њега створити осећај угрожености и страха, због чега ће оштећени предати новац. Другостепени суд надаље указује да на овај начин, првостепени суд није дао разлоге о одлучним чињеницама које се односе на законска обележја наведеног кривичног дела, односно није дао разлоге о томе да ли је, на начин описан у изреци пресуде, оптужени покушао да принуди оштећеног на предају новца, односно какву силу или озбиљну претњу је према њему применио. Ово зато, како се даље у решењу указује, што код овог кривичног дела претња мора бити озбиљна и као такву мора да је схвати оштећени, који се на тај начин принуђује да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.⁷⁰¹

Као пример из судске праксе, у коме се веома исцрпно образлаже озбиљност претње код кривичног дела изнуде, наводимо пресуду Окружног суда у Новом Саду од 4.3.2005. године. Наиме, овом пресудом окривљенима Ш.С. и М.З. изречене су условне осуде због извршења кривичног дела изнуде из члана 180 став 1 Кривичног закона Републике Србије, тако што су им претходно утврђене казне затвора у трајању од по једне године и истовремено одређено да се исте неће извршити уколико окривљени у року од две године од дана правноснажности пресуде не учине ново кривично дело. Истом пресудом окривљеном И.А., због извршења кривичног дела прикривања из члана 184 став 1 Кривичног закона Републике Србије, изречена је условна осуда тако што му еј претходно

⁷⁰¹ Решење Апелационог суда у Нишу, пословни број 7Кж1. 3208/2011 од 7.11.2011. године, www.paragraf.rs

утврђена казна затвора у трајању од шест месеци и истовремено одређено да се иста неће извршити уколико окривљени у року од две године од дана правноснажности не учини ново кривично дело. Из изреке пресуде произилази да су окривљени оглашени кривим због тога што су:

Дана, 16.10.2003. године, око 20 часова у Новом Саду, у ул. Др Симе Милошевића, испред зграде број 1 у близини студентске мензе, првоокривљени Ш.С. и другоокривљени М.З. у намери да себи и другом прибаве противправну имовинску корист присвајањем туђе покретне ствари, запазили на тротоару саму оштећену Ђ.М., те су првоокривљени Ш.С. који је био маскиран са навученом капуљачом на глави и другоокривљени М.З. притрчали оштећеној са леђа, па је првоокривљени Ш.С. ухватио за јакну оштећену и тако је држећи наредио грубим тоном: „дај ми мобилни...шта чекаш, дај тај мобилни“, а другоокривљени М.З. је стао уз оштећену, те су оваквом озбиљном претњом принудили оштећену да им иста преда свој мобилни телефон марке „Моторола“ модел „В 2288“, са претплатничком картицом број 063... у вредности од 3.500,00 динара, а потом је првоокривљени Ш.С. пустио оштећену и заједно са другоокривљеним М.З. су се окренули, побегли и са присвојеним стварима утрчали у непосредној близини паркирано возило марке „југо 45“ регистарских ознака НС... у којем је за управљачем седео трећеокривљени И.А. одвозећи са лица места где је извршено кривично дело, на паркинг код тзв. радничког универзитета у улици Војвођанских бригада, где су окривљени ухваћени од стране полиције, сагласио се да за себе узме картицу поменутог мобилног телефона, те је на тај начин прикривао, протурао и прибављао туђе ствари иако је знао да су исте прибављене кривичним делом. Образлажући озбиљност претње, суд указује да је утврђено да су првоокривљени и другоокривљени критичном приликом према оштећеној применили озбиљну претњу и то тако што јој је првоокривљени притрчао с леђа, ухватио је за јакну и грубим тоном од ње захтевао да му преда мобилни телефон, а којом приликом је другоокривљени стајао поред оштећене, са њене десне стране удаљен само 10-15 цм. У овој ситуацији, како се то даље у пресуди наводи, где се оштећена налазила сама на слабо осветљеном тротоару са два објективно крупнија и јача момка од којих је један, маскиран капуљачом од дукса, држи за јакну и онемогућава јој да побегне, а други стоји тик уз њу пружајући физичку подршку првом, и сама озбиљна

претња силом у наведеном облику и мери била је довољна да се оштећена принуди да нешто учини на штету своје имовине („... ја сам се следила на ове радње тих момака...“), односно да им преда свој мобилни телефон марке „Моторола“ В 2288, чиме су првоокривљени и другоокривљени прибавили противправну имовинску корист у вредности истог.⁷⁰²

Што се тиче начина упућивања претње, учинилац кривичног дела изнуде, може упутити претњу речима (тзв. вербална претња) и то директно, али и употребом разних техничких средстава (нпр. телефоном). Овде долази до непосредне конверзације између учиниоца и пасивног субјекта па се оваква претња дефинише као непосредна претња.⁷⁰³ Претња се може упутити и конклюдентном радњом тј. прећутно (нпр. подизањем песнице).⁷⁰⁴ Међутим, учинилац може упутити претњу писменим путем или директном претњом лицу које се налази у блиским односима са пасивним субјектом⁷⁰⁵ („ тзв. дупла претња“), при чему овде не долази до непосредне конверзације између пасивног субјекта и учиниоца, већ се успоставља посредна, индиректна конверзација, па се овако испољена претња дефинише као посредна претња.⁷⁰⁶

Ово кривично дело је уствари посебан облик кривичног дела принуде. Сила и озбиљна претња су средство извршења дела. Принудом се оштећени наводи да делује на штету своје или туђе имовине.⁷⁰⁷ То значи да је принуда овде само средство за остваривање основног циља изнуде-прибављање противправне имовинске користи. Због тога је изнуда у основи кривично дело против имовине, а не против слободе и права грађана.⁷⁰⁸ Разлику између ова два дела појашњава Врховни суд Србије у решењу Кж 624/99 и Окружни суд у Сремској Митровици у решењу Кв. 177/99 по коме, ако је захтев за спровођење истраге стављен за кривично дело изнуде па суд нађе да су радње које су окривљени предузимали према оштећеном везане за враћање дуга из пословног односа и

⁷⁰² Пресуда Окружног суда у Новом Саду, пословни број К 303/03 од 4.3.2005. године

⁷⁰³ Ор. cit: М. Јовић: „Принуда код имовинских кривичних дела“..., стр. 130

⁷⁰⁴ Ор. cit: Т. Живановић: „Изнуда у српском Казн. законнику“..., стр. 398

⁷⁰⁵ Супротно, професор Т. Живановић наводи да претња мора бити уперена према ономе, који се изнуђује, за разлику од професора Ценића који сматра да претња може бити упућена и трећем лицу, ор. cit.: ⁷⁰⁵ Ор. cit: Т. Живановић: „Изнуда у српском Казн. законнику“..., стр. 398-399

⁷⁰⁶ Ор. cit: М. Јовић: „Принуда код имовинских кривичних дела“..., стр. 130

⁷⁰⁷ Ор. cit: З. Шепаровић: „Кривично право, посебни дио, Заштита човјека и његових вриједности“..., стр. 221

⁷⁰⁸ Ор. cit: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 310

да сила и претња нису предузете у намери прибављања себи или другоме противправне имовинске користи, суд треба да процени да ли уместо кривичног дела изнуде стоје радње које се могу правно квалификовати као кривично дело принуде.⁷⁰⁹ Дакле, за разлику од кривичног дела изнуде, код кривичног дела принуде, учинилац не иде за тим да прибави имовинску корист, већ употребом силе или претње хоће да постигне неку другу сврху.⁷¹⁰

Тако професор Франц фон Лист, појашњавајући однос принуде и изнуде наводи:

„Изнуда се одваја од принуде долажењем намере за обogaћењем; принуда је управљена противу слободе, а изнуда само првенствено противу слободе, али у главном противу имовине“.⁷¹¹

Кривично дело изнуде има одређених додирних тачака и са кривичним делом преваре и то у погледу последице дела, јер и у једном и у другом случају пасивни субјект чини нешто на штету своје или туђе имовине.⁷¹² Међутим, разлика између кривичног дела изнуде и кривичног дела преваре огледа се у начину извршења дела, будући да се код кривичног дела преваре оштећени довођењем или одржавањем у заблуди наводи да нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине, док се у случају кривичног дела изнуде, то чини силом или претњом.⁷¹³ Међутим оно што је заједничко за ова два дела јесте како то наводи професор Лист: „са једне стране правац против имовине, а са друге коришћење властите делатности онога који има да се повреди за злочинчеве циљеве“.⁷¹⁴

У судској пракси неретко се јављају случајеви стицаја кривичног дела изнуде са другим, мање сродним делима. Најчешће се ту ради о стицају са кривичним делима неовлашћено ношење ватреног оружја, затим о стицају са лаком или тешком телесном повредом или противправним лишењем слободе.⁷¹⁵

⁷⁰⁹ И. Симић: „Кривични законик, практична примена“, Београд, 2007. година, стр. 274

⁷¹⁰ Б. Краус: „Кривична дјела против друштвене и приватне имовине“, Приручник за стручно образовање службеника унутрашњих послова, Загреб, број 1, 1958. година, стр. 41

⁷¹¹ Ф. Фон Лист: „Немачко кривично право“, Београд, 1902. година, стр. 562

⁷¹² Ор. cit: М. Радовановић и М. Ђорђевић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 255

⁷¹³ Ор. cit: З. Шепаровић: „Кривично право, посебни дио, Заштита човјека и његових вриједности“..., стр. 221

⁷¹⁴ Ор. cit: Ф. Фон Лист: „Немачко кривично право“..., стр. 562

⁷¹⁵ М. Симић: „Кривично дело изнуде“, Билтен, Окружни суд у Београду, Београд, број 56, 2001. година, стр.

Уколико је при извршењу изнуде другом лицу нанета тешка телесна повреда постоји стицај између основног облика изнуде и тог дела. За лаку телесну повреду учињену из нехата не одговара се кривично, тако да се у том случају и не поставља питање стицаја, а уколико би лака телесна повреда била нанета умишљајно, тада би се могло радити о стицају, с тим што би се у овом случају могло радити и о привидном идеалном стицају на основу инклузије.⁷¹⁶

У ситуацији када учинилац у циљу јачања претњи од оштећеног одузме аутомобил не може постојати стицај са кривичним делом одузимање возила или крађе, а с обзиром на начин одузимања или вредност ни тешке крађе. Тада постоји привидни стицај по основу инклузије јер радња одузимања није учињена у намери употребе возила за вожњу већ стицања противправне имовинске користи која се стиче принудом.⁷¹⁷

Кривично дело изнуде, како је то већ наведено у овом раду, подразумева употребу силе или претње са циљем да се оштећени принуди да учини нешто чини или не чини на штету своје или туђе имовине. То значи да, с једне стране, између понашања пасивног субјекта и принуде мора да постоји узрочне веза, а са друге стране, делатности оштећеног или његово пропуштање да предузме одређене делатности, као последица принуде, треба да имају штетне последице за његову или туђу имовину. Делатности оштећеног могу се односити како на покретну, тако и на непокретну имовину и састојати се нпр. у предаји ствари учиниоцу или другом лицу, продаји по неповољној цени, одрицању од наследства, куповини по цени која је знатно изнад оне на тржишту и сл. Наиме, неопходно је да принуђено лице предузме такве поступке који су штетни за његову или туђу имовину.⁷¹⁸ Штета мора наступити, није довољно да је имовина тим чињењем или нечињењем само угрожена.⁷¹⁹ Дакле, неће постојати ово кривично дело ако пасивни субјект и поред употребљене принуде не чини ништа на штету имовине или то што чини није за њу

⁷¹⁶ Љ. Лазаревић, Б. Вучковић и В. Вучковић: „Коментар Кривичног законика Црне Горе“, Цетиње, 2004. година, стр. 633

⁷¹⁷ Оп. cit: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр. 74

⁷¹⁸ Оп. cit: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 310

⁷¹⁹ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар кривичног законика“..., стр. 638

штетно. Такође, овог дела нема ни у случају кад се својој или туђој имовини наноси штета, али се то не чини под утицајем принуде.⁷²⁰

Међутим, професор Стојановић истиче да наступање штете, с обзиром на смисао ове инкриминације, као и на саму формулацију законског описа, треба схватити широко.⁷²¹ Тако, у пресуди Окружног суда у Београду од 9.12.2004. године, наводи се да је штета наступила и онда када се оштећени принуди да одустане од наплате дуга од учиниоца. Наиме, у поменутој пресуди се наводи да је окривљена дуговала новац оштећеном, који је инсистирао на повраћају новца, због чега је окривљена ангажовала другоокривљеног и још два лица како би они припретили оштећеном. Даље се наводи да је окривљена са тим лицима дошла до продавнице оштећеног па је остала у колима, а умишљајно подстрекнути другоокривљени и још два друга лица која нису идентификована пронашли су оштећеног који је чекао првоокривљену, па су му се обратили речима: „да ли ћеш још да зовеш и тражиш паре“, а потом су га ударили, те су имајући у виду наведено, овакве радње окривљених правилно квалификоване као кривично дело изнуде у покушају.⁷²² Чак и у случају да се не ради о дефинитивном одустајању од наплате дуга под утицајем принуде, довољно је за довршено кривично дело да је оштећени и извесно време био принуђен да не предузима радње у циљу наплате доспелог дуга.⁷²³

Кривично дело изнуде претпоставља намеру учиниоца да себи или другом прибави противправну имовинску корист. Без ове намере нема кривичног дела изнуде, иако је друго лице принуђено да нешто учини на штету својих или туђих имовинских интереса.⁷²⁴ Постојање ове намере мора се утврдити у току поступка и образложити у пресуди. На то указује и Врховни касациони суд у пресуди од 15.3.2016. године, којом је усвојио као основан захтев за заштиту законитости браниоца окривљеног и укинуо правноснажне пресуде Основног суда у Старој Пазови, судска јединица у Инђији К 4588/10 од 13.7.2015.

⁷²⁰ Оп. cit: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“....., стр. 310

⁷²¹ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 638

⁷²² Пресуда Окружног суда у Београду, пословни број Кж. 2780/2004 од 9.12.2004. године, оп. cit: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Практикум за кривично право, посебан део“..., стр. 262-263

⁷²³ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 638

⁷²⁴ Оп. cit: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 529

године и Апелационог суда у Новом Саду Кж. 1 1152/15 од 24.11.2015. године и предмет вратио првостепеном суду на поновно суђење. У овој пресуди се наводи да је окривљени Д.В. изреком првостепене правноснажне пресуде оглашен кривим да је критичном приликом у намери да себи прибави противправну имовинску корист у више наврата покушао да оштећеног Д.П. силом и претњом принуди да му на штету своје имовине преда новчани износ од 2.000 еура у динарској противвредности од око 190.000,00 динара између осталог и тако што је управљајући ПМВ „М“ црне боје препречио пут и на тај начин зауставио оштећеног те пришао ПМВ „Г.“ у коме се налазио оштећени и кроз отворени прозор на возачевим вратима ударио оштећеног отвореном шаком у пределу главе и рекао му „... једна, што се не јављаш, знаш за шта те зовем“, те када му је оштећени рекао да не зна рекао му је: „знаш ти добро зашто те ја зовем, где су ми керови, немој да се правиш луд да те не бих сада извукао из кола и поломио на центру као..., дужан си ми за два кера 2.000 евра... имам информацију да си ти те керове ухватио у атару и где су ти пси завршили“...те да није сигуран да му је оштећени узео псе, али да хоже да му се спреми 2.000 еура са каматом, те када му је оштећени рекао „како захтевате паре“ одговорио је оштећеном: „имам ја човека који ће потврдити да си ти узео керове и ако ме пријавиш полицији и суду и докаже се да ниси крив, за мене ћеш бити крив све док ми не платиш псе. Дакле, како то наводи у својој одлуци Врховни касациони суд, из саме изреке првостепене правноснажне пресуде произилази да је окривљени веровао да му је оштећени украо псе и на основу тога дуговао 2.000 евра, те да се имајући у виду наведену чињеницу не може прихватити као правилан закључак нижестепених судова да је окривљени критичном приликом поступао у намери да себи прибави противправну имовинску корист, што представља субјективно законско обележје кривичног дела изнуде, због чега је усвојен као основан захтев за заштиту законитости браниоца окривљеног.⁷²⁵

Кривично дело изнуде је свршено кад је употребом силе или озбиљне претње неко лице принуђено да учини нешто на штету своје или туђе имовине. За постојање дела није неопходно да је учинилац дела тиме прибавио за себе или другог противправну имовинску корист.⁷²⁶

⁷²⁵ Пресуда Врховног касационог суда, пословни број: Кзз 224/2016 од 15.3.2016. године, www.vk.sud.rs

⁷²⁶ Оп. cit: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 310-311

Као пример из судске праксе наводимо пресуду Вишег суда у Новом Саду од 25.5.2012. године, којом је окривљени К.М., оглашен кривим због извршења кривичног дела изнуде из члана 214 став 1 Кривичног законика у стицају са кривичним делом недозвољеног ношења оружја и експлозивних материја из члана 348 став 4 у вези става 1 Кривичног законика и кривичног дела напад на службено лице у вршењу службене дужности из члана 323 став 3 у вези става 2 и 1 Кривичног законика, те за наведена дела, након претходно утврђених казни за свако дело у стицају, осуђен на јединствену казну затвора у трајању од пет година. У казну му је сходно члану 63 Кривичног законика урачунато време проведено у притвору и то почев од 11.6.2011. године па до упућивања у установу за издржавање казне, али најдуже док не истекне време трајања казне изречене у првостепеној пресуди.

Наведеном пресудом окривљени је оглашен кривим што је дана 11.6.2011. године у Новом Саду и Змајеву, способан да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, те свестан својих дела хтео да их изврши, иако је знао да су забрањена, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, претњом принудио оштећеног М.Д., да му на штету своје имовине преда износ 500 евра у апоенима од по 100 евра, што у динарској противвредности износи око 50.000,00 динара, на тај начин што му је од раних јутарњих сати током целог тог дана са мобилног телефона број 063... на мобилни телефон 062... слао СМС поруке следеће садржине: „имаш деце у кући, ташту, нашли су те, јави се пре него што буде с... мангупе, а знају и тебе, црн, дужа коса, ожилњак од курве, продао си каравана друже, нај...сте сви, пуно ризикујеш, а хоћеш хармонију п... једна, а данас ти и камата и гориво и дневница иду у дуг, г...оћеш тако, можеш, селићеш се за почетак, а нисмо ни почели, поново те питам када ћеш донети паре, биће готово кад те средим, запамти ту нема назад п..., однеси одмах и готово, пу... п... јако“, као и друге поруке сличне садржине, па је оштећени у страху за свој живот и телесни интегритет, као и за живот и телесни интегритет чланова своје породице, пристао да у вечерњим сатима дође у кафе бар „К.“ У Змајеву, донесе новац и преда га окривљеном, а окривљени је том приликом неовлашћено носио и у десној руци држао пиштољ марке „Црвена застава“, модел М 57, калибра 7,62 мм, фабричког броја 82651, те га је уперо у правцу оштећеног упућујући му истовремено речи: „дај паре“, а након што је оштећени

тако поступио изашао је из кафе бара, али су га на тротоару улице И. Милутиновића, испред кућног броја 74, зауставили полицијски службеници ПУ Нови Сад, оштећени Д.С., Г.Д., Р.М., З.Б., Д.В. и П.Г., па и полицијски службеници С.С. и Ф.М., обраћајући му се речима: „стој полиција“ и са истакнутим службеним легитимацијама на грудима, ради предузимања службених радњи утврђивања идентитета окривљеног и лишења слободе, што су послови јавне безбедности, но окривљени је тада уместо да поступи по наредби полиције наведеним службеним лицима упутио претње да ће их напасти употребивши поменуто ватрено оружје које је код себе имао, на тај начин што се држећи у руци обратио полицијским службеницима речима: „бежите маму Вам....., пуцаћу, побићу Вас“, да би потом пиштољ уперео у полицијског службеника ошт. Д.С., који му је био најближи и викнуо „пуцаћу“, након чега је полицијац Д.С. поновио наређење „баци пиштољ, пуцаћу“, па пошто окривљени ни по тој наредби није поступио, испалио је један хитац у његовом правцу из службеног пиштоља марке „Црвена застава ЦЗ 99“, калибра 99 мм пара, те га погодио у тело, после чега је окривљени пао на тротоар и престао да пружа отпор.

У делу образложења пресуде који се односи на правну оцјену дела, наводи се да је суд утврдио да је окривљени критичног дана носио ватрено оружје, за које није имао дозволу надлежног државног органа, што је и сам окривљени навео, те да је окривљени критичног дана од јутарњих часова путем СМС порука утврђене садржине од оштећеног тражио да му исти преда новац у износу од 500 евра и то на име непостојећег дуга, а све у намери прибављања противправне имовинске користи, јер је окривљени био без новца, требао је да иде на издржавање казне, што су потврдили и сведоци одбране, па сам начин оваквог вођења живота говори у прилог постојања ове намере. У пресуди се даље наводи, да је окривљени претњама принудио оштећеног да му преда новац у износу од 500 евра прислонивши му пиштољ који је носио том приликом у пределу стомака и преузео коверту са новцем и почео да се удаљава са лица места, након чега су га зауставили полицијски службеници ПУ Нови Сад који су му се обратили речима: „стој полиција“, на које наредбе се окривљени оглушио и напао наведена службена лица у вршењу службене дужности, тако што је на овакво поступање полиције одговорио на начин да је у исте уперео пиштољ који је том приликом носио без дозволе и

*за који је несумњиво утврђено да је имао метак у цеви, те је махао пиштољем и претио оштећенима да ће пуцати у чему га је спречио и онеспособио ошт. Д.С. који је испалио хитац у правцу окривљеног, имајући у виду да је окривљени био упоран у својим претњама које је више пута поновио.*⁷²⁷

Покушај кривичног дела изнуде постоји онда када је примењена принуда (сила или претња) у циљу да се пасивни субјект принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, а уз постојање намере прибављања противправне имовинске користи.⁷²⁸ Дакле, покушај кривичног дела изнуде постоји уколико пасивни субјект није урадио оно што се од њега захтева, било да су на такво његово деловање утицали спољни чиниоци (наилазак полиције, тј. хапшење окривљеног) или лични, унутрашњи чиниоци (пролазак страха, или немогућност да скупи новац и сл.). Оно што је битно за покушај јесте да је дошло до измене воље пасивног субјекта са једне стране, макар и делимично, а са друге, да је окривљени започео радњу извршења. Другим речима, код пасивног субјекта постоји страх, он под принудом даје обећање, али не довршава чињење тј. нечињење штетно по имовину.⁷²⁹ Покушај кривичног дела изнуде је кажњив, имајући у виду да је за ово дело прописана казна затвора у распону од једне до осам година, па су испуњени услови из члана 30 став 1 Кривичног законика. Тако, покушај кривичног дела изнуде из члана 261 Кривичног законика, према ставу седнице Кривичног одељења Врховног суда Србије од 20.12.1972. године, постоји у случају кад је лице од кога се тражило да у затвореној коверти остави износ од 10.000 динара да му не би био подметнут експлозив под кућу у коверти оставило насецкану хартију.⁷³⁰

⁷²⁷ Пресуда Вишег суда у Новом Саду, пословни број К 305/11 од 25.5.2012. године

⁷²⁸ Ор. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 639

⁷²⁹ Ор. cit: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр.72-73

⁷³⁰ Ор. cit: И. Зиндовић и О. Драгутиновић: „Кривично право у судској пракси“..., стр. 474-475

2. Својство и виност учиниоца кривичног дела изнуде

Свако лице може бити учинилац кривичног дела изнуде. Сви домаћи теоретичари кривичног права, слажу се да се ово кривично дело може извршити само са умишљајем као обликом виности.⁷³¹ Док један мањи број аутора изричито захтева постојање директног умишљаја⁷³², већина пак не прецизира о ком облику умишљаја се ради.⁷³³ Имајући у виду да се за постојање дела захтева да на страни учиниоца постоји намера прибављања противправне имовинске користи, мишљења сам да треба прихватити став да се изнуда може извршити само са директним умишљајем. Умишљај треба да обухвати свест да се употребом силе или претње приморава пасивни субјект на чињење или нечињење на штету своје или туђе имовине.⁷³⁴ Евентуални умишљај код овог дела није довољан⁷³⁵, будући да се ово дело по правилу врши са унапред припремљеним планом, тако да нема ситуационих, зетечених изнуђивача. С обзиром на наведено, потпуно је незамисливо да учинилац ово дело учини са евентуалним умишљајем, тј. да дело чини тако што је свестан да примењује силу или озбиљну претњу, при чему се саглашава, односно само пристаје на наступање последице, а нарочито ако се има у виду да је неопходно постојање напред наведене намере.⁷³⁶

⁷³¹ Оп. cit: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр.76

⁷³² Тако професори Чубински Михајло, Лазаревић Љубиша, Срзентић Никола, Ђурђић Војислав и Јовашевић Драган у својим делима сматрају да се изнуда може извршити само са директним умишљајем, видети: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије“, посебни део, Београд, 1930. година, стр. 300; Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебни део“, Београд, 2000. година, стр. 311, Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“, Београд, 1981. година, стр. 529; В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“, Ниш, 2012. година, стр. 130

⁷³³ Професори Живановић, Таховић, Атанацковић, Радовановић, Ђорђевић и Стојановић наводе да се изнуда може извршити са умишљајем, видети: Т. Живановић: „Основи кривичног права, посебни део“, Београд, 1923. година, стр. 83; Ј. Таховић: „Кривично право, посебни део“, Београд, 1961. година, стр. 344; Д. Атанацковић: „Кривично право, посебни део“, Београд, 1981. година, стр. 489; М. Радовановић и М. Ђорђевић: „Кривично право, посебни део“, Београд, 1977. година, стр. 255; З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“, Београд, 2012. година, стр. 639

⁷³⁴ Оп. cit: Ј. Таховић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 344

⁷³⁵ Оп. cit: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије“..., стр. 300

⁷³⁶ Оп. cit: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр.76

Као учиниоци кривичног дела изнуде, углавном се појављују особе мушког пола. Изнуда се готово по правилу врши непосредно у личном контакту изнуђивача са оштећеним лицем.⁷³⁷

3. Тежи облици кривичног дела изнуде

1. Први тежи облик

Тежи облик кривичног дела изнуде, прописан у ставу 2 члана 214 кривичног законика, постоји ако је делом из става 1 прибављена имовинска корист у износу који прелази четрестопедесет хиљада динара. Прописана казна за овај облик кривичног дела изнуде је казна затвора у трајању од две до десет година, стим да се за ово дело казна не може ублажити сходно изричитој забрани из члана 57 став 2 Кривичног законика.⁷³⁸ Овде се квалификаторна околност везује за висину прибављене противправне имовинске користи, а ова околност треба да је обухваћена умишљајем учиниоца, као и код кривичних дела разбојничке крађе и разбојништва (па и свих осталих кривичних дела где су тежи облици дела одређени висином прибављене имовинске користи).

Наравно, не тражи се да свешћу учиниоца и његовом намером буде обухваћена тачна висина имовинске користи. У сваком случају дело ће постојати уколико учинилац нема тачну представу о висини противправне имовинске користи, али жели да корист буде велика, тј. већа од уобичајене.⁷³⁹

⁷³⁷ Т. Радовић: „Кривично-правни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде и уцене“, Безбедност, Београд, број 2, 1996. година, стр. 205-206

⁷³⁸ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁷³⁹ Оп. cit: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр.80

2. Други тежи облик

Други тежи облик кривичног дела, прописан ставом 3 члана 214 Кривичног законика, као и претходни тежи облик подразумева постојање квалификаторне околности која се огледа у висини прибављене противправне имовинске користи, стим да је за постојање овог облика неопходно да је делом из става 1 прибављена имовинска корист у износу који прелази милион и петсто хиљада динара. Прописана казна је казна затвора у распону од три до петнаест година. Казна за овај облик кривичног дела изнуде не може се ублажити сходно члану 57 став 2 Кривичног законика.⁷⁴⁰ Као и код претходног облика, и овде је неопходно да у односу на околност висине прибављене имовинске користи постоји умишљај учиниоца.

3. Трећи тежи облик дела

Трећи тежи облик кривичног дела изнуде прописан у ставу 4 члана 214 Кривичног законика, постоји у два случаја. Први случај је бављење изнудом, док друга квалификаторна околност подразумева да је дело учињено у саставу групе.⁷⁴¹ Прописана казна за овај облик кривичног дела изнуде је казна затвора у трајању од пет до петнаест година.⁷⁴² Интересантно је да је Законом о изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године⁷⁴³, бављење изнудом прописано као тежи облик овог дела. Реч је о облику колективног кривичног дела у виду занимања.

Колективно кривично дело представља скуп више истих кривичних дела везаних заједничким психичким стањем учиниоца, која се јављају као правно јединство кривичног дела или као стицај кривичних дела, али увек као јединство кривичног дела у

⁷⁴⁰ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁷⁴¹ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 639-640

⁷⁴² Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁷⁴³ Закон о изменама и допунама Кривичног законика, Службени гласник РС, број 72/2009

криминолошком погледу. Из саме дефиниције колективног кривичног дела произилази да се колективно кривично дело може појавити било као јединствено кривично дело, било као стицај кривичних дела, уколико се оно посматра са правног аспекта, тачније са аспекта кривичног закона. Али, уколико се проблем колективног кривичног дела посматра са криминолошког аспекта, односно са аспекта друштвене опасности учиниоца кривичног дела, онда овде ипак не постоји стицај, већ се ради о јединственом кривичном делу. Дакле, и овде се као и код продуженог кривичног дела, ради о једном облику привидног реалног стицаја.⁷⁴⁴

Колективно кривично дело се може јавити у три облика: у виду заната, у виду занимања и из навике.⁷⁴⁵

- 1) Колективно кривично дело у виду заната постоји онда када учинилац понављањем одређеног кривичног дела настоји да себи обезбеди извор прихода, односно да тако остварује имовинску корист.⁷⁴⁶ Заправо, специфичност колективних кривичних дела у виду заната састоји се у томе што код њих постоји један посебан субјективни елемент-поступање у виду заната, који претпоставља постојање претходне одлуке да се понављањем извршења кривичног дела у питању за учиниоца створи извор прихода.⁷⁴⁷ Или како то професор Шиловић објашњава: „Злочин од заната имамо онда, кад си починитељ предузео почињање злочина као редовито врело прихода, другим речима, кад неко од злочина живи“.⁷⁴⁸
- 2) Колективно кривично дело у виду занимања подразумева само спремност учиниоца да чешће понавља одређено кривично дело, да се бави његовим вршењем при чему нема циљ да му то буде извор прихода.⁷⁴⁹ При томе,

⁷⁴⁴ Б. Чејовић: „Кривично право, општи део“, Београд, 1979. година, стр. 283

⁷⁴⁵ Ј. Таховић: „Кривично право, општи део“, Београд, 1961. година, стр. 272

⁷⁴⁶ Ор. cit: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 224

⁷⁴⁷ М. Ђорђевић: „Колективно кривично дело и реални стицај“, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 2-3, 1967. година, стр. 225

⁷⁴⁸ Ј. Шиловић: „Казнено право“, Загреб, 1920. година, стр. 158

⁷⁴⁹ Ор. cit: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 224

учинилац може, али не мора имати намеру да извршењем кривичног дела прибавља имовинску корист.⁷⁵⁰

- 3) Колективно кривично дело из навике подразумева склоност ка вршењу одређеног кривичног дела,⁷⁵¹ односно када услед чешћег понављања одређеног кривичног дела вршење истог пређе у навику.⁷⁵² Или другим речима: „злочинац из навике је онај, коме је чињење злочинства прешло у крв“⁷⁵³. По професору Шиловићу учиниоци ових кривичних дела, или како их он назива „злочинци од наваде“ су социјално најопаснија категорија учинилаца, која захтева најоштрију реакцију друштва.⁷⁵⁴

У теорији кривичног права, преовлађује став да се наведени случајеви колективног кривичног дела не ограничавају само на понављање истог кривичног дела, већ да се може радити и о истоврсним кривичним делима. Такође, преовлађује и став да колективно кривично дело постоји само онда ако је то законом код појединих кривичних дела прописано.⁷⁵⁵

Треба напоменути и чињеницу да се у нашој теорији и пракси расправља врло важно питање да ли је за постојање колективног кривичног дела довољно утврдити да је учинилац само једанпут учинио кривично дело или је напротив потребно утврдити да је он више пута учинио кривично дело. Професори Срзентић и Стајић сматрају да колективно кривично дело може постојати и у случају када је учинилац извршио само једно дело, под условом да је извршилац показао „чврсту готовост“ да понови кривично дело, при чему наводе да је потпуно друго питање, питање доказивања наведене готовости код извршиоца, с обзиром да је ту готовост несумњиво лакше доказати ако је учинилац извршио два или више истих кривичних дела, али није искључено да се ова готовост

⁷⁵⁰ Оп. cit: Н. Срзентић и А. Стајић: „Кривично право, општи и посебни део“..., стр. 117

⁷⁵¹ Оп. cit: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 224

⁷⁵² Т. Живановић: „Основи кривичног права, општи део“, Београд, 1922. година, стр. 203

⁷⁵³ С. Франк и Ј. Шиловић: „Казнено право према Кривичном закону од 27. јануара 1929. године и закону о извршавању казни лишења слободе од 16. фебруара 1929. године“, Загреб, 1929. година, стр. 160“

⁷⁵⁴ Оп. cit: Ј. Шиловић: „Казнено право“..., стр. 159

⁷⁵⁵ Оп. cit: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 224

доказује и на други начин.⁷⁵⁶ Професор Стојановић подвргао је критици овакав став, сматрајући га неприхватљивим, појашњавајући да нема никаквог привидног стицаја ако је извршено само једно кривично дело, те да привидни реални стицај служи томе да, када за то постоје одређени разлози, обједини више радњи у једно кривично дело, због чега нема ни колективног кривичног дела као облика привидног реалног стицаја онда када је кривично дело извршено само једанпут. Даље, професор Стојановић истиче да је неприхватљиво узети да је услов за постојање колективног кривичног дела остварен само због тога што је извршилац показао готовост да дело понавља, јер би се тако заправо кажњавало за саму намеру, а посебно тамо где закон изричитом формулацијом радње извршења захтева да она буде предузета више пута.⁷⁵⁷

Наше раније кривично законодавство предвиђало је само кривично дело коцкања као колективно кривично дело из заната. Наиме, члан 232 Кривичног закона Републике Србије прописивао је кривично дело коцкање, а став 1 наведеног члана користио је формулацију: „ко се коцка у виду заната...“. Након измена и допуна Кривичног закона из 2002. године и декриминализације овог кривичног дела, наше кривично право више не садржи кривична дела у виду заната, а не познаје ни кривична дела из навике. За разлику од ова два облика испољавања колективног кривичног дела, наше кривично законодавство прописује кривична дела у виду занимања и то на тај начин што се у њиховом законском опису захтева бављење одређеном делатношћу.⁷⁵⁸ Тако Кривични законик предвиђа бављење изнудом као квалификовани облик кривичног дела изнуде, бављење уценом као квалификовани облик кривичног дела уцене, бављење надрилекарством и сл.

Трећи тежи облик кривичног дела изнуде, како је то већ напред наведено, подразумева постојање једне од две квалификаторне околности, а једна од њих је бављење изнудом, тј. вршење изнуде у виду занимања. Дело се састоји у вишекратном понављању ових делатности при чему учинилац показује спремност, тенденцију да и даље настави са вршењем ових кривичних дела.⁷⁵⁹ Дакле, за појам бављења није довољно да је изнуда само једном извршена, чак ни онда када се несумњиво може утврдити намера да се дело

⁷⁵⁶ Оп. cit: Н. Срзентић и А. Стајић: „Кривично право, општи и посебни део“..., стр. 117

⁷⁵⁷ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 267

⁷⁵⁸ Оп. cit: З. Стојановић: „Кривично право, општи део“..., стр. 224

⁷⁵⁹ Оп. cit: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 130

понавља.⁷⁶⁰ Реч је о континуираном предузимању више радњи изнуда, које међусобно чврсто повезује посебан психички однос извршиоца према кривичном делу.⁷⁶¹

4. Четврти тежи облик кривичног дела изнуде

На крају, најтежи облик кривичног дела изнуде, прописан у ставу 5 члана 214 Кривичног законика, постоји ако је изнуда учињена од стране организоване криминалне групе. Прописана казна је казна затвора од најмање пет година.⁷⁶² Одређивање квалификованог облика изнуде у ситуацији када се изнуда врши у оквиру организоване криминалне групе, последица је чињенице да се кривично дело изнуде све чешће врши у области организованог криминалитета.⁷⁶³ Овакво организовано вршење кривичног дела познато је и као „рекет“,⁷⁶⁴ о коме ће детаљније бити речи у делу рада који се односи на криминолошке аспекте имовинских кривичних дела са елементима принуде.

4. Однос кривичног дела изнуде и кривичног дела разбојништва

Иако су у Кривичном законнику прецизно дефинисана основна обележја кривичног дела разбојништва и кривичног дела изнуде, ипак у теорији и пракси однос између ова два дела ствара озбиљне тешкоће.

Основна разлика између ова два дела огледа се у предмету извршења. Наиме, код разбојништва то може бити само покретна ствар, док код изнуде предмет дела може бити

⁷⁶⁰ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 639-640

⁷⁶¹ Н. Мрвић Петровић: „Кривично право, посебни део“, треће издање, Београд, 2014. година, стр. 216

⁷⁶² Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁷⁶³ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 640

⁷⁶⁴ Оп. cit: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 633

како покретна тако и непокретна ствар⁷⁶⁵ (као и имовински интереси уопште).⁷⁶⁶ У таквој ситуацији проблем разграничења између ова два дела се и не поставља.⁷⁶⁷ Међутим, проблем разграничења може се појавити у оним ситуацијама када се обележја ова два кривична дела у пракси подударе.⁷⁶⁸ То је случај када се извршењем изнуде прибавља туђа покретна ствар⁷⁶⁹, односно када пасивни субјект, услед примене принуде (силе или претње) сам преда ствар учиниоцу.⁷⁷⁰ По једном мишљењу, које је данас готово сасвим напуштено, постојаће увек разбојништво када је учинилац одузео (физички) ствар од оштећеног, док ће се у случају када оштећени под дејством принуде преда ствар учиниоцу радити о кривичном делу изнуде (у теорији познатој под називом разбојничка изнуда). Према другом, супротном становишту, које је данас углавном општеприхваћено постојаће разбојништво, а не изнуда у ситуацији када оштећени под дејством принуде сам преда ствар учиниоцу.⁷⁷¹

Међутим, иако је друго схватање правилније и заступљеније, ни оно се не може у потпуности и без резерви прихватити. Наиме, приликом разграничења ова два дела, треба узети у обзир и друге елементе. Један од тих елемената, који прави дистинкцију између разбојништва и изнуде јесте карактер и врста претње. Тако се код разбојништва претња односи на непосредно предстојећи напад, и то само на живот или тело, док код изнуде долази у обзир претња и другим значајним злом (нпр. запалићу ти локал, демолираћемо стан и сл.).⁷⁷² У том смислу Врховни суд Србије у пресуди наводи да код кривичног дела разбојништва претња треба да садржи непосредно предстојећи напад извршиоца на живот или тело држаоца ствари или живот или тело неког другог лица, под условом да држалац ствари опажа ту претњу и да има представу о томе да се претња таквог карактера чини баш ради одузимања ствари. Код изнуде, како се даље наводи у овој одлуци, ради се само

⁷⁶⁵ Ор. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр. 101-102

⁷⁶⁶ Ор. cit.: Т. Радовић: „Кривично-правни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде и уцене“..., стр. 204

⁷⁶⁷ Ор. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр. 102

⁷⁶⁸ Ор. cit.: Б. Бановић: „Неки кривичноправни и криминалистички аспекти кривичног дела разбојништва“..., стр. 439

⁷⁶⁹ Ор. cit.: Т. Радовић: „Кривично-правни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде и уцене“..., стр. 204

⁷⁷⁰ Ор. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 134

⁷⁷¹ Ор. cit.: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 505

⁷⁷² Ор. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр. 102

о употреби озбиљне претње без ближег означања на шта треба да је управљена та извршиочева претња, односно да наступање последица по претњи није непосредно.⁷⁷³

Још један значајан елемент разграничења разбојништва и изнуде је интензитет употребљене силе. Наиме, код кривичног дела разбојништва сила, као обележје овог кривичног дела, мора да буде јачег интензитета и управо таква, да објективно посматрано, с обзиром на употребљено средство, начин примене и место деловања, буде довољно јака да спречи сваки отпор оштећеног код одузимања ствари и да је употребом силе створена таква ситуација у којој је дошло до одузимања туђе покретне ствари.⁷⁷⁴

Дакле, ако је сила била употребљена ради сламања отпора пасивног субјекта, која је по карактеру таква да потпуно искључује могућност одлучивања пасивног субјекта, чинећи сваки његов отпор бесмисленим, онда се ради о кривичном делу разбојништва. Фактички, примена апсолутне силе увек значи разбојништво,⁷⁷⁵ јер када је ова врста силе примењена према пасивном субјекту он је лишен сваке могућности одлучивања тј. слободне воље, тако да је излишно да ли он предаје ствар учиниоцу или је овај отима.⁷⁷⁶

Међутим, код изнуде учинилац применом силе такође савлађује отпор оштећеног, али га не уништава, већ отпор толико ослаби да оштећени попушта и чини оно што учинилац од њега захтева.⁷⁷⁷

Тако се у одлуци Врховног суда Србије-Одељење у Новом Саду од 6.11.1968. године наводи да је за разбојништво битно да се силом или претњом непосредног напада на живот или тело створи таква ситуација у којој је дошло до одузимања туђе покретне ствари, те да је код тако испољене претње, околност да је оштећени под утицајем те

⁷⁷³ Пресуда Врховног суда Србије, пословни број Кж. 1437/60, *op. cit.*: В. Брановачки: „Неки проблеми разграничења кривичних дела разбојништва (члана 168) и изнуде (члан 180) Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 155

⁷⁷⁴ Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I 1279/78, В. Брановачки: „Неки проблеми разграничења кривичних дела разбојништва (члана 168) и изнуде (члан 180) Кривичног закона Републике Србије“, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 3, 1995. година, стр. 155

⁷⁷⁵ *Op. cit.*: Б. Бановић: „Неки кривичноправни и криминалистички аспекти кривичног дела разбојништва“..., стр. 441

⁷⁷⁶ *Op. cit.*: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр. 104

⁷⁷⁷ *Op. cit.*: В. Брановачки: „Неки проблеми разграничења кривичних дела разбојништва (члана 168) и изнуде (члан 180) Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 155

претње сам предао свој новчаник са новцем учиниоцу, не може се третирати као неко његово понашање у смислу слободне диспозиције сопственом имовином. Суд даље објашњава да је у таквој ситуацији учинилац претворио оштећеног у механичко оруђе за добијање ствари и радња оптуженог тиме, по животном и разумном гледању не престаје бити одузимање, нити радња оштећеног представља слободно располагање својом имовином, те да са гледишта узрочне везе и намере учиниоца да дође до туђе покретне ствари, ту постоји једно исто дело као и кад учинилац сам одузме ствар.⁷⁷⁸

Такође, Окружни суд у Новом Саду у пресуди од 10.4.2009. године, правилно је закључио да су се у радњама окривљеног Ј.Г. стекла обележја кривичног дела разбојништва из члана 206 став 1 Кривичног законика, имајући у виду да из чињеничног описа у тачки 2 изреке наведене пресуде произилази да је окривљени Ј.Г. употребом претње одузео туђу покретну ствар, тако што је ушао у продавницу доо „Р-Д“, власништво оштећеног Ј.Р., са навученом љубичастом штриканом капом на глави до висине обрва, пришао продајном пулту и уперио нож у оштећеног Ј.Р., захтевајући да му преда сав новац из фискалне касе, што је оштећени уплашен озбиљном претњом и учинио и из касе му предао износ од 6.500,00 динара. Из овог примера видимо да је оштећени услед претње непосредног напада на живот и тело, сам предао новац окривљеном, имајући у виду да је услед овако упућене претње оштећени у потпуности лишен воље да пружи отпор.⁷⁷⁹

Поред наведених, један веома значајан елеменат разликовања кривичног дела разбојништва и изнуде је време предаје ствари. За кривично дело изнуде карактеристично је да оно постоји уколико се не ради о непосредној предаји ствари, док кривично дело разбојништва постоји увек када се ради баш о таквој предаји ствари. Дакле, код изнуде оштећени не предаје непосредно ствар учиниоцу, нити је оставља на месту догађаја, за разлику од разбојништва где се оштећени присиљава да сам ствар непосредно преда или непосредно напусти на месту догађаја.⁷⁸⁰ Међутим, и поред наведених критеријума разграничења, у судској пракси могу се пронаћи примери погрешне правне квалификације

⁷⁷⁸ Пресуда Врховног суда Србије-Одељења у Новом Саду, пословни број Кж. 674/68 од 6. новембра 1968. године, ор. cit.: Б. Чејовић: „Кривично право у судској пракси“..., стр. 761

⁷⁷⁹ Пресуда Окружног суда у Новом Саду, пословни број К 387/08 од 10.4.2009. године

⁷⁸⁰ Ор. cit.: В. Брановачки: „Неки проблеми разграничења кривичних дела разбојништва (члана 168) и изнуде (члан 180) Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 157

који представљају повреду кривичног закона. У том смислу, наводимо један пример из судске праксе где је учињена повреда кривичног закона на штету окривљеног. Реч је о пресуди Окружног суда у Пожаревцу од 14.1.1994. године, којом се оглашава кривим за кривично дело разбојништва, учинилац који је употребом силе и претње принудио оштећеног да у три наврата, у периоду од неколико дана, оде кући и донесе одређене износе девизног новца. Иако из чињеничног описа радњи окривљеног несумњиво произилази да се не ради о непосредној принуди, јер нема елемената који би указивали да ће се силом или претњом непосредно напасти на живот или тело, односно да постоји истовремена опасност по живот или тело, као и да је предаја ствари и временски и просторно удаљена од принуде, суд утврђује да се у конкретном случају ради о кривичном делу разбојништва, без детаљнијег навођења разлога на којима темељи овакав став.⁷⁸¹

Упркос наведеним критеријумима који могу да послуже за разграничење разбојништва и изнуде, у судској пракси се и даље јављају потешкоће у вези са овим питањем. То је потпуно разумљиво, с обзиром да је готово незамисливо поставити јасне и свеобухватне критеријуме који би у свакој конкретној ситуацији пружили одговор на питање да ли радње окривљеног квалификовати као разбојништво или као изнуду.

Међутим, разграничење између кривичних дела изнуде и разбојништва треба у сваком конкретном случају извршити до краја,⁷⁸² јер у супротном долази до погрешне правне квалификације и повреде кривичног закона на штету окривљеног (уколико се радње окривљеног погрешно квалификују као разбојништво, а ради се о изнуди) или у корист окривљеног (уколико се радње окривљеног погрешно квалификују као изнуда уместо као разбојништво). Проблему разграничења ова два дела са посебно пажњом треба да приступе другостепени судови, јер уколико се деси да и другостепени суд повреди кривични закон у корист окривљеног, таква повреда остаје и не може се отклонити одлуком Врховног касационог суда по ванредном правном леку, јер тада суду ванредног правног лека остаје само могућност да декларативном пресудом утврди повреду закона у корист окривљеног.

⁷⁸¹ Пресуда Окружног суда у Пожаревцу, пословни број К 90/93 од 14. јануара 1994. године, *op. cit.*: В. Брановачки: „Неки проблеми разграничења кривичних дела разбојништва (члана 168) и изнуде (члан 180) Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 157

⁷⁸² *Op. cit.*: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 135

Оцена о томе да ли се у конкретном случају постоји кривично дело разбојништво или кривично дело изнуде мора да се заснива на свим околностима које прате извршење конкретног кривичног дела.⁷⁸³ Битно је, како смо то већ и указали, ово разграничење спровести до краја, имајући у виду да је разбојништво теже кривично дело, које подразумева примену принуде јачег интензитета али и постојање спремности учиниоца да жешће и окрутније сломи отпор пасивног субјекта у намери да имовинску корист прибави одмах и непосредно без остављања могућности пасивном субјекту за било какво алтернативно понашање.⁷⁸⁴

Пресуда Окружног суда у Новом Саду од 26.11.2009. године представља позитиван пример из судске праксе, јер иста применом напред наведених критеријума врши јасно разграничење између кривичних дела разбојништва и изнуде. Наведеном пресудом окривљени П.С. оглашен је кривим због извршења кривичног дела разбојништва из члана 206 став 1 Кривичног законика у стицају са кривичним делом изнуде из члана 214 став 1 Кривичног законика, па је сходно члану 60 Кривичног законика, након што су му претходно утврђене појединачне казне и то: за кривично дело разбојништва казна затвора у трајању од две године, а за кривично дело изнуде казна затвора у трајању од једне године, осуђен на јединствену казну затвора у трајању од две године и шест месеци, у коју казну му је урачунато и време проведено у притвору. Изреком првостепене пресуде окривљени је оглашен кривим што је:

Крајем месеца октобра 2008. године, око 18,00 часова, у Чуругу, у улици Николе Тесле, испред спомен вртића, при чему је био способан да схвати значај својих дела и управља својим поступцима, свестан својих дела и хтео њихово извршење и свестан да су дела забрањена, у заједници са сада пок. П.Р., у намери прибављања противправне имовинске користи употребом силе од млт. оштећене Г.С. одузели и противправно присвојили 150,00 динара, тако што су млт. оштећену пресрели у повратку из школе, којом приликом је окривљени П.С. гурнуо и почупао за косу и песницом ударио у пределу левог уха, док је сада пок. П.Р. скинуо ташну-руксак са леђа, па је претурајући по истој

⁷⁸³ Оп. cit.: Т. Радовић: „Кривично-правни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде и уцене“..., стр. 205

⁷⁸⁴ Оп. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 135

од млт. оштећене захтевао да им да новац, а затим је окривљени П.С., пошто у рукаку нису нашли новац, завукао руке у џепове њене јакне где је пронашао и одузео наведених 150,00 динара, а потом су у намери прибављања противправне имовинске користи и надаље употребљавајући физичку силу према млт. оштећеној, тако што су је гуркали рукама по телу, исту принудили да им сутрадан испред продавнице „Т.“ донесе новац, претећи јој да ће је пребити уколико новац не донесе, па је млт. оштећена уплашена таквом претњом сутрадан донела новац у износу од 100,00 динара, а пошто су јој окривљени П.С. и сада пок. П.Р. и тада претили да ће је тући уколико неком буде испричала шта јој се догодило и уколико и следећи пут не буде донела новац, након чега је млт. оштећена у наредном временском периоду до дана 20.12.2008. године, у 6-7 наврата окривљеном и сада пок. П.Р. на исто место, на штету своје имовине доносила и давала новац у износу од 100,00 до 150,00 динара, који новац су окривљени и сада пок. П.Р. присвојили прибавивши тако за себе противправну имовинску корист од најмање 700,00 динара.

Суд је овакве радње окривљеног правно квалификовао као кривично дело разбојништва из члана 206 став 1 у стицају са кривичним делом изнуде из члана 214 став 1 Кривичног законика. У делу образложења пресуде који се односи на правну оцену дела, суд појашњава да када окривљени П.С., гура и чупа за косу млт. оштећену, а сада пок. П.Р. јој узима ранац и претура га, након чега окривљени П.С. завлачи руке у џепове јакне оштећене и узима целокупан износ који је имала-150,00 динара, он употребом силе против оштећене узима туђу покретну ствар у намери да себи прибави противправну имовинску корист, а када окривљени П.С. и даље гура оштећену и заједно са сада пок. П.Р. прети оштећеној да ће је пребити уколико им не буде и даље доносила новац, онда окривљени П.С. у намери да себи прибави противправну имовинску корист силом и претњом принуђава са сада пок. П.Р. оштећену да нешто учини на штету своје имовине.⁷⁸⁵

Постоји могућност да се кривична дела разбојништва и изнуде појаве у односу привидног идеалног стицаја на основу конзумпције. Тако се као пример наводи случај у коме окривљени претњом принуди оштећеног да му преда мобилни телефон који овај

⁷⁸⁵ Пресуда Окружног суда у Новом Саду, пословни број К 186/09 од 26.11.2009. године

нема код себе, већ из школе одлази кући и доноси га окривљеном. Међутим, окривљени се сада не задовољава марком и квалитетом телефона, већ употребом силе заврће оштећеном руку и скида му сат. Дакле, прва радња коју је предузео окривљени је радња прибављања мобилног телефона и она у себи садржи све елементе бића кривичног дела изнуде, док друга радња-радња одузимања сата садржи све елементе бића кривичног дела разбојништва. У конкретном случају ради се о привидном идеалном стицају на основу консумпције, будући да је изнуда као лакше кривично дело конзумирана разбојништвом као тежим кривичним делом.⁷⁸⁶ Наиме, овде је реч о томе да разбојништво као кривично дело које представља стадијум потпуног остварења обухвата у себи, односно конзумира изнуду као кривично дело које је садржано у ранијем стадијуму, јер разбојништво представља теже кривично дело, па самим тим акценат кажњавања лежи на њему, а не на кривичном делу које представља ранији стадијум његовог потпуног остварења. У оваквом случају, примењује се правило *lex consumens derogat legi consumptae*.⁷⁸⁷

5. Изнуда као продужено кривично дело

Имајући у виду обележја кривичног дела изнуде, односно да се ради о имовинском кривичном делу са елементима принуде, поставља се питање да ли је у односу на ово кривично дело могућа конструкција продуженог кривичног дела?. Тако, Врховни суд Србије у решењу од 28. јануара 2003. године, наводи да конструкција продуженог кривичног дела није могућа код кривичног дела изнуде, као и код других кривичних дела код којих је принуда управљена против живота и тела као личног добра сваког човека, која као највећа лична и друштвена вредност ужива посебну и свеобухватну кривичноправну заштиту.⁷⁸⁸

⁷⁸⁶ Оп. cit.: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр. 107

⁷⁸⁷ Б. Чејовић: „Кривично право, општи део“, пето измењено и допуњено издање, Београд, 1997. година, стр. 283

⁷⁸⁸ Решење Врховног суда Србије, пословни број Кжм. 68/2002 од 28. јануара 2003. године, оп. cit.: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Практикум за кривично право, посебни део“..., стр. 260

Анализирајући судску праксу, уочила сам да, ипак преовлађује став по коме је код кривичног дела изнуде могућа конструкција продуженог кривичног дела, под условом да су дела учињена према истом лицу, односно да постоји истоветност оштећеног. Овакав став заузет је у пресуди Окружног суда у Београду од 26.4.2002. године и пресуди Првог општинског суда у Београду од 21.5.2001. године. Наиме, првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим за једно кривично дело изнуде у продуженом трајању и једно кривично дело изнуде у покушају, јер је у периоду од јануара 1999. године до 25. марта 1999. године у Београду, у намери да себи прибави противправну имовинску корист у више наврата силом и озбиљном претњом принудио оштећеног да му на штету своје имовине преда девизни новац у износу од 10000 ДЕМ и бензинске бонове у вредности од 5000 ДЕМ, на тај начин што је долазио на бензинску пумпу где је оштећени запослен и претио да ће му бацити бомбу на кућу и да ће му повредити чланове породице, те је и потезао пиштољ на њега, уколико му не преда тражени новац и тиме принудио оштећеног да му у четири наврата преда наведени девизни износ и бензинске бонове, чиме је извршио кривично дело изнуде из члана 180 Кривичног закона Србије у продуженом трајању. Поред тога, осуђен је и што је на истој бензинској пумпи у намери да себи прибави противправну имовинску корист силом и озбиљном претњом покушао да од шефа бензинске пумпе изнуди новац у износу од 2000 ДЕМ, тако што је поменутог дана ушао у канцеларију где је радио оштећени и без повода почео шакама да удара оштећеног у пределу главе да би га затим ногом ударио у цеваницу све време вичући на њега и тражећи му да му до сутрадан спреми износ од 2000 ДЕМ, да би га потом још два пута ударио пиштољем, чиме је извршио кривично дело изнуде из члана 180 став 1 Кривичног закона Србије у вези члана 19 Кривичног закона СРЈ. Окружни суд у Београду у пресуди закључује да су неосновани наводи истакнути у жалби браниоца да се у конкретном случају ради о конструкцији једног продуженог кривичног дела изнуде из члана 180 став 1 Кривичног закона у коју улази и кривично дело изнуде у покушају, с обзиром на континуитет радњи које представљају логичну целину. Даље, суд појашњава да се кривично дело изнуде састоји из прибављања имовинске користи и употребе силе или озбиљне претње према оштећеном, и да је потребно да постоји истоветност оштећеног

(као у првом случају) с обзиром да се сила и претња примењују према физичком лицу где је заштитни објект живот и тело сваког појединца.⁷⁸⁹

Сличан став заузео је Окружни суд у Новом Саду у пресуди од 15.10.2007. године, којом су окривљени М.Д. и Г.З. оглашени кривим због извршења кривичног дела изнуде у продужењу из члана 214 став 3 у вези става 1, у вези члана 61 Кривичног законика, па је окривљени М.Д. осуђен на казну затвора у трајању од пет година, док је окривљени Г.З. осуђен на казну затвора у трајању од четири године. Из изреке пресуде произилази да су окривљени оглашени кривим што су:

У периоду од 1.12.2005. године до 23.2.2006. године, у Новом Саду, у намери да себи прибаве противправну имовинску корист, у заједници и по претходном договору, способни да схвате значај свога дела, свесни забрањености радње коју предузимају, а чије су извршење хтели, претњом принудили оштећене П.Д. и П. С. Из Новог Сада, да им на штету своје имовине предају износ од 301.000 еура (у динарској противвредности од 255.850.000,00 динара) и то тако што је другоокривљени путем телефона, представљајући се као лице које је позајмило паре под каматом сину и снаји оштећених, П.А. и П.Д., контактирао оштећену П.Д., тражећи од ње наведени износ новца и говорећи јој да се са људима које он заступа „не може шалити“, да се њеном сину и снаји може десити велико зло, да су већ упозорени тиме што је од оштећеног П.С. разбојништвом крајем 2005. године одузето 400.000,00 динара, док је првоокривљени, представљајући се оштећеној као лице које има моћ да предвиди будућност злоупотребљавајући поверење које је оштећена имала према њему као таквом и као њеном рођаку, предочавао да се уколико не исплати наведени износ новца, њеном сину и снаји може десити велико зло, да ће након предаје тог новца бити ван опасности њена породица, константно је у том временском периоду одржавајући у атмосфери страха од озбиљне претње, те су је на тај начин приморали да дана 23.2.2006. године предметни новац остави на место које јој је назначио другоокривљени путем телефона и то код чесме на магистралном путу Нови Сад-Рума, пре Иришког венца посматрано из Новог

⁷⁸⁹ Пресуда Окружног суда у Београду, пословни број Кж. 530/02 од 26.4.2002. године и пресуда Првог општинског суда у Београду пословни број К 976/00 од 21.5.2001. године, ор. cit.: Г. Божиловић-Петровић: „Продужено кривично дело“..., стр. 209

Сада, што је она и учинила, тако што ју је на то место довео првоокривљени који је и оставио папирну кесу са предметним новцем на договорено место одакле је преузео и розе коверат, у коме се налазио папир са спецификацијом дугова сина оштећене НН лицима.

Поред тога, окривљени су оглашени кривима што су:

У периоду од децембра месеца 2006. године до 15.3.2007. године у Новом Саду, у намери да себи прибаве противправну имовинску корист, у заједници и по претходном договору, способни да схвате значај свога дела, свесни забрањености радње коју предузимају, а чије су извршење хтели, принудили оштећене П.Д. и П. С., обоје из Новог Сада да им на штету своје имовине предају износ од 126.000 еура и то тако што је првоокривљени крајем 2006. године на оштећену вршио притисак, користећи њено задобијено поверење као њен рођак и човек са моћима да предвиди будућност, тако што јој је управо на тај начин указивао да се њен син П.А. опет налази у дужничком односу према више НН лица, повећавајући притисак на овај начин почетком 2007. године, да би истовремено телефонским путем ступао у контакт са другоокривљеним Г.З. који га је звао са свог претплатничког броја 99387... и 061... на његов телегон претплатничког броја 063... дајући му инструкције на који начин и када да телефонским путем контактира оштећену и њој лично као и члановима њене породице упућују озбиљне претње у циљу изнуђивања новца, тако да је током фебруара месеца и до 15.3.2007. године на телефон зове другоокривљени Г.З., који јој је објашњавајући јој да јој се син опет задужио на износ од 126.000 еура (у динарској противвредности од 10.206.300,00) тражио да тај новац врати, понављајући да су повериоци озбиљни људи са којима се није шалити, да га стискају рокови, као и првоокривљени М. који јој сугерише, а на основу својих способности да послуша и исплати тражени износ, јер се ради опасним криминалцима који не презају ни од чега како би остварили свој циљ, те да он види да је то последња исплата, стално понављајући да је у сличним ситуацијама „неким људима тражен новац, а пошто нису хтели да исплате дешавале су се отмице деце, убиства чланова породице...“, да би се првоокривљени и другоокривљени обавезно чули телефоном после разговора који би другоокривљени обавио са оштећеном, а да би разменили информације и да би првоокривљени сугерисао другоокривљеном на који начин ће обавити

следећи разговор са њим, обавештавајући га о породичним приликама оштећене као и о тренутној ситуацији на околност прикупљања тражене своте новца, све до 15.3.2007. године када је другоокривљени добио информацију да је прикупио сав новац од стране оштећене након што му је првоокривљени саопштио путем телефона да оштећену назове кад он дође код ње, јер у време разговора управо путује код оштећене и то не пре 21 сат и 15 минута, назвавши је прво у договорено време, па пошто првоокривљени још није стигао, поново након 15 минута и са њом договорио примопредају новца на „старом месту“, мислећи при том на магистрални пут Нови Сад-Рума, код чесме пре Иришког венца посматрано из правца Новог Сада, тако да је оштећена тог дана заједно са првоокривљеним у његовом возилу „Хјундаи“, регистарских ознака НС-177-599, носећи кесу са парама кренула на место примопредаје, док је првоокривљени пре поласка контактирао телефоном са сведоком Г.Г, како би заједно са сведоком М.М. дошао на место примопредаје новца, што су они и прихватили и довели се око 21,30 часова на наведено место и то путничким аутомобилом „Шкода октавиа“, регистарских ознака НС-176-107, власништво Г.Г., након чега првоокривљени телефоном зове и сведока Ј.П. да заједно са сведоком Ј.Р. дођу на место примопредаје новца што су ови и учинилим око 21,30 часова, довозавши се аутомобилом марке „БМВ“ немачког регистрационог подручја број К-Ц 5470 тако да су се они пре доласка првоокривљеног и оштећене распоредили око места примопредаје, мислећи да помажу првоокривљеном да му се нешто не деси приликом примопредаје новца, док их је првоокривљени на овај начин искористио да би показао оштећеној паркирана возила и озбиљност ситуације у којој се налази говорећи јој током вожње да су они највероватније ту у име оних којима њен син дугује паре, да би потом првоокривљени и оштећена дошли предметним возилом из кога су заједно изашли и оштећена је успротививши се првоокривљеном да му преда новац да га он уручи том неком непознатом лицу, спустила кесу са новцем изнад чесме, након чега обоје улазе у возило па крећу и након пар метара поново стају, а из возила излази првоокривљени и узима кесу са новцем оставивши је преко пута чесме испод пута, да је не би неко нашао, након чега обоје одлазе, а потом сва лица која су се затекла на месту примопредаје сема другоокривљеног Г.З. који је у бекству су ухваћена на лицу места од стране инспектора за борбу против организованог криминала.

У делу образложењу пресуде који се односи на правну оцену дела, наводи се да је на основу утврђеног чињеничног стања суд стао на становиште да су се у радњама окривљених стекли сви битни елементи кривичног дела изнуде у продужењу из члана 214 став 3 у вези става 1 у вези са чланом 61 Кривичног законика. Даље се наводи да је суд претњу која је упућена оштећенима ценио са гледишта подобности утицања на чињење пасивног субјекта који се принуђава, тј. на оштећену. Наиме, претње које је упућивао окривљени Г.З., којима је предочавао појединости из приватног живота оштећене и стављао у изглед да се њеном сину може десити зло (исећи ће га на четири дела, могли су их дићи у ваздух кад је била донаторска вечера поводом Свете Петке и сл.) сигурно су биле таквог степена озбиљности да је оштећена била принуђена да однесе новац у износу од 301.000 еура, а потом и 126.000 еура. Дакле, како се даље у пресуди указује, оштећена је била принуђена на овакво чињење које је имало штетне последице за њену имовину, јер је изјавила да је њена породица доведена до финансијског краха, с обзиром да су морали да дигну кредит како би исплатили тражени новац. Претње које је упућивао окривљени Г.З., додатно је учвршћивао окривљени М.Д. износећи да се са таквим људима није шалити и да је потребно да се новац исплати, доприносећи да оваква претња ескалира до највишег степена, да до те мере уплаши оштећене да исти на штету своје имовине предају наведене новчане износе. Суд је утврдио да су окривљени дело извршили са директним умишљајем као обликом виности, имајући у виду да радње окривљених у конкретном случају (договор да се ово кривично дело изврши, међусобна и обострана комуникација, пласирање догађаја из личног живота оштећених, договор где ће се наћи и на ком месту као и у које време итд.) недвосмислено упућују на овај закључак. Имајући у виду да су оштећена и њен супруг П.С. преко своје фирме подигли кредит да би исплатили новчани износ од 301.000 еура, те да су један део новца позајмили, јасно је да је намера окривљених била да за себе присвоје противправну имовинску корист. Осим тога, како су окривљени у конкретном случају прибавили имовинску корист у износу који прелази 1.500.000,00 динара, у њиховим радњама стекли су се битни елементи кривичног дела изнуде из члана 214 став 3 у вези става 1 Кривичног законика. Такође, суд наводи да су окривљени ово кривично дело извршили са две радње извршења и да су се у конкретном случају стекли услови за примену конструкције продуженог кривичног дела, с обзиром да

*постоји временски континуитет предузетих радњи, истоветност оштећеног, истоврсност предмета кривичног дела, као и јединствени умишљај окривљених.*⁷⁹⁰

4. КРИВИЧНО ДЕЛО УЦЕНЕ ИЗ ЧЛАНА 215 КРИВИЧНОГ ЗАКОНИКА

1. Битни елементи и обележја кривичног дела уцене

Кривично дело уцене, као и изнуда, спада у групу кривичних дела против имовине, имовинских права и интереса. Ово кривично дело у кривичноправној литератури познато је и под називом „шантажа“. Међутим, у стручној литератури ово кривично дело среће се и под називом „морално убиство“, имајући у виду да ово кривично дело представља вид психичког терора који предузима његов извршилац у циљу угрожавања психичке равнотеже пасивног субјекта (уцењеног).⁷⁹¹

Већина обичних људи сматра кривично дело уцене најподлијим од свих кривичних дела, окрутнијим од већине убистава, због хладнокрвног припремања и поновљеног мучења жртве, које је далеко друштвено опасније од већине других дела којима теорија даје предност.⁷⁹²

Интересантно је да је кривично дело уцене, статистички гледано, слабије заступљено у укупном криминалитету, али не због чињенице да се ово дело ретко дешава у стварности, већ због тога што не буду све уцене пријављене, па тако остају у оквиру тзв. „тамне бројке“.⁷⁹³

Према законском опису члана 215 став 1 Кривичног законика, основни облик кривичног дела уцене чини онај:

⁷⁹⁰ Пресуда Окружног суда у Новом Саду, пословни број К 312/07 од 15.10.2007. године

⁷⁹¹ Оп. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 136

⁷⁹² С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 3, 1991. година, стр. 93

⁷⁹³ П. Банчевић: „Осврт на кривично дело уцене“, 13. мај, Београд, број 5, 1979. година, стр. 23

„Ко у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист запрети другом да ће против њега или њему блиског лица открити нешто што би њиховој части или угледу шкодило и тиме га принуди да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине, казниће се затвором од шест месеци до пет година.“⁷⁹⁴

Уцена има сва обележја као изнуда и представља посебан облик тог кривичног дела.⁷⁹⁵ Као и изнуда и уцена има двоструки објект заштите: покретну и непокретну имовину и слободу личности у погледу располагања имовином.⁷⁹⁶

Радња извршења кривичног дела уцене састоји се у принуђавању пасивног субјекта да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. За разлику од изнуде, овде се принуђавање врши претњом која има специфичан карактер и која се састоји у стављању у изглед пасивном субјекту да ће се открити нешто што може да шкоди његовој части или угледу или части или угледу њему блиског лица.⁷⁹⁷ Претња мора бити подобна да принуди оштећеног на одређено чињење или нечињење. Осим тога, зло којим се прети мора бити конкретизовано, тако да се не може претити уопштено да ће се за оштећеног или њему блиско лице изнети „нешто што може да шкоди њиховој части или угледу“.⁷⁹⁸ Наиме, битно је да је претња исказана на такав начин да је у свести онога коме је упућена недвосмислена.⁷⁹⁹ Поред тога што је аморална, претња је и циљана.⁸⁰⁰ Наиме, циљ примене ове претње је да се принуђено лице натера страхом од срамоте за своју част и углед или част и углед њему блиског лица да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.⁸⁰¹

⁷⁹⁴ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁷⁹⁵ Оп. cit: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 311

⁷⁹⁶ Оп. cit: Љ. Јовановић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 424

⁷⁹⁷ Оп. cit: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 131

⁷⁹⁸ Оп. cit: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 311

⁷⁹⁹ Оп. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 105

⁸⁰⁰ Оп. cit.: З. Шепаровић: „Кривично право, посебни дио, заштита човјека и његових вриједности“..., стр. 222

⁸⁰¹ Оп. cit: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 131

Код уцене претња је увек управљена према лицу које се принуђава, али зло којим се прети може се односити и на неко друго, њему блиско лице.⁸⁰² Блиским лицима⁸⁰³, у смислу овог кривичног дела, могу се сматрати сродници по крви пасивног субјекта, брат или сестра, брачни друг, лице са којим трајно живи у ванбрачној заједници, усвојилац, усвојеник, као и друга лица са којима се он налази у таквом односу да га претња повреди њихове части или угледа може принудити да учини нешто на штету своје или туђе имовине.⁸⁰⁴

Претња у смислу кривичног дела уцене може бити испољена на различите начине: усмено, снимањем на траку, слањем исечака из новина, писањем писама, потписаних или анонимних, што је ирелевантно.⁸⁰⁵ Данас је претњу могуће упутити и путем друштвених мрежа (фејбука, твитера и сл.).

Из законског описа кривичног дела уцене проистиче да је за постојање овога дела неопходна специфична врста претње, тј. претња која садржи чињенице такве природе да се њима могу повредити част или углед другог лица.⁸⁰⁶ Наиме, у животу сваког човека, веома важну улогу играју његова част и углед као моралне категорије, али и као саставни делови његове личности, па су отуда и разумљиви захтеви за њиховом заштитом.⁸⁰⁷ Некада, у ранијим епохама част је била „привилегија“ виших друштвених слојева, променљивог садржаја у зависности од тога да ли се ради о части трговца, војника или витеза, па се у том смислу могу разликовати сталешка, витешка и професионална част. Тек у XIX веку част почиње да се односи на лично достојанство сваког грађанина и тако

⁸⁰² Оп. cit: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 531

⁸⁰³ Тако, професор Чубински појашњава да се под појмом „блиска лица“, у смислу овог кривичног дела, не сматрају само рођаци, већ да то могу исто тако бити стари школски другови, пријатељи, задругари и сл., те да суд мора у сваком конкретном случају, према околностима истог да утврди да ли лице спада у категорију блиских лица или не. Оп. cit: М. Чубински: „Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27. јануара 1929. године, посебни део“..., стр. 302

⁸⁰⁴ Оп. cit: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 311

⁸⁰⁵ Оп. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 105

⁸⁰⁶ Ibidem

⁸⁰⁷ Оп. cit.: М. Јовић: „Принуда код имовинских кривичних дела“..., стр. 132-133

постаје лично добро коме заштиту пружају како норме грађанског, тако и кривичног права.⁸⁰⁸

Може се рећи да данас нема државе која није у свом кривичном законодавству инкриминисала као кривично дело одређена понашања којима се вређа част и углед другог, што све говори у прилог тврдње да су част и углед важне категорије о којима поред друштва брине и сваки човек понаособ.⁸⁰⁹

Част је скуп личних вредности човека које он има као људско биће.⁸¹⁰ Разликују се две врсте части: спољна или објективна и унутрашња или субјективна.⁸¹¹ Човек као живо биће и као припадник одређене друштвене заједнице поседује различите вредности: личну част, достојанство личности, полну част, моралну част, националну част, а исто тако и посебне части као што су: професионална, уметничка, научна, политичка и др.⁸¹² Ове вредности сачињавају његову унутрашњу или субјективну част. Спољну или објективну част односно углед представља уважавање које човек има у друштвеној заједници на основу својих вредности. Објективна част је дакле спољни рефлекс унутрашње части.⁸¹³ Част и углед су међусобно повезани⁸¹⁴, имајући у виду да је појам угледа изведен из појма части.⁸¹⁵

Код кривичног дела уцене, дакле, радња извршења састоји се у упућивању претње оштећеном да ће против њега или њему блиског лица бити откривено нешто што може шкодити њиховој части и ули угледу. То могу бити чињенице из личног, породичног или јавног живота оштећеног или њему блиског лица.⁸¹⁶ Тако, према пресуди Окружног суда у Београду од 15.3.2007. године, окривљена је извршила кривично дело уцене тако што је запретила оштећеном да ће отићи у његову кућу и рећи његовој жени да је био са њеном

⁸⁰⁸ Оп. cit.: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 105

⁸⁰⁹ Оп. cit.: М. Јовић: „Принуда код имовинских кривичних дела“..., стр. 133

⁸¹⁰ Оп. cit.: М. Ђорђевић и Ђ. Ђорђевић: „Кривично право са основама привреднопреступног и прекршајног права“..., стр. 158

⁸¹¹ Т. Живановић: „О увреди и клевети“, Београд, 1927. година, стр. 8-9

⁸¹² Оп. cit.: М. Ђорђевић и Ђ. Ђорђевић: „Кривично право са основама привреднопреступног и прекршајног права“..., стр. 158

⁸¹³ Оп. cit.: Т. Живановић: „О увреди и клевети“..., стр. 9

⁸¹⁴ Оп. cit.: М. Ђорђевић и Ђ. Ђорђевић: „Кривично право са основама привреднопреступног и прекршајног права“..., стр. 158

⁸¹⁵ Оп. cit.: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 503

⁸¹⁶ Оп. cit.: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног законика Републике Србије...“, стр. 634

ћерком коју је окривљена претходно подводила оштећеном, те да ће доћи на дан његове славе да отворено пред свим гостима то исто понови уколико јој не да новац.⁸¹⁷

У теорији и пракси, појавио се спор око питања да ли се може претити изношењем неистинитих чињеница. Поједини теоретичари, међу којима је и професор Живановић заузели су став да је код овог кривичног дела могуће претити само изношењем истинитих чињеница. Професор Живановић појашњава да се код „шантаже“ прети „злима непротивправним, другим речима непротивправним радњама, јер пријава кривичног дела и откривање истинитих чињеница су правно допуштене радње“.⁸¹⁸ Такође, у вези са овим питањем интересантан је став заузет у пресуди Врховног суда Хрватске од 1.3.1955. године, према којем не постоји кривично дело уцене у случају када је оптужени изнудио одређену суму новца од оштећеног претњом да ће га пријавити да је учинио кривично дело које оштећени није учинио.⁸¹⁹

Данас преовлађује мишљење да се у смислу кривичног дела уцене може претити и изношењем неистинитих чињеница.⁸²⁰ Наиме, код кривичног дела уцене редовно се прети изношењем истинитих чињеница, али није искључено да у појединим случајевима, нарочито када се ради о околностима из личног и породичног живота и изношење неистинитих чињеница може шкодити части и угледу неког лица, и на тај начин принудити оштећеног да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.⁸²¹

Уствари, спор око овог питања настао је због тога што закон користи термин „открити“, па је део теоретичара сматрао да се уцењивати може само истинитим чињеницама, имајући у виду да се може открити само оно што реално постоји. Управо због тога, ако је законодавац желео да кривичним делом уцене обухвати сваку претњу која може шкодити части, а имајући у виду да се част може повредити свиме што би изазвало

⁸¹⁷ Пресуда Окружног суда у Београду, пословни број Кж. 487/2007 од 15.3.2007. године, Б. Гламочлија: „Имовински криминалитет у теорији и пракси“, Београд, 2008. година, стр. 255-256

⁸¹⁸ Оп. cit: Т. Живановић: „Изнуда у Српском Казненом законнику“..., стр. 222

⁸¹⁹ Пресуда Врховног суда Хрватске, пословни број: Кж 242/55 од 1.3.1955. године, оп. cit: Б. Златарић: „Кривични законик у практичној примјени“, II свезак, посебни дио..., стр. 464

⁸²⁰ Тако З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 641, З. Шепаровић: „Кривично право, посебни дио, заштита човјека и његових вриједности“..., стр. 222, Н. Срзентић: „Коментар Кривичног закона Републике Србије“..., стр. 635

⁸²¹ Оп. cit: Љ. Лазаревић (у редакцији): „Коментар Кривичног законика Републике Србије...“, стр. 635

мржњу, осуду или подсмех, било би боље да је уместо термина „открити“ у опису дела употребио реч „изнети“, као код кривичног дела изношења личних или породичних прилика⁸²² из члана 173 Кривичног законика (или како је то било код кривичног дела клевете све до декриминализације тог дела).

Дело је довршено тек када пасивни субјект предузме извесно чињење, односно нечињење на штету своје или туђе имовине,⁸²³ без обзира на то да ли је учинилац тиме заиста и стекао противправну имовинску корист.⁸²⁴ Наиме, да би постојало кривично дело уцене штета мора наступити, није довољно да је имовина тим чињењем или нечињењем само угрожена.⁸²⁵ То значи да се последица кривичног дела уцене састоји у томе што неко лице нешто чини (нпр. потписује неповољан уговор о купопродаји, одриче се од наслеђа и сл.) или не чини (нпр. не поднесе тужбу за наплату дуга) на штету своје или туђе имовине.⁸²⁶

Покушај кривичног дела уцене постоји када је оштећеном упућена претња, али није остварен циљ принуде, тј. оштећени није учинио нешто на штету своје или туђе имовине.⁸²⁷ Дакле, самим саопштавањем о својим намерама да ће изнети неке податке из живота и рада неког лица и захтевом да му се исплати одређена сума новца или обезбеди нека друга имовинска корист, уцењивач врши покушај кривичног дела уцене.⁸²⁸ Уколико не буде удовољено његовом захтеву, учинилац може одлучити да изнесе чињенице којима је претио и на тај начин повреди част или углед лица у питању. У таквом случају проф. Силвија Пановић-Ђурић сматра да треба применити одредбе о стицају и учиниоца теретити за покушај кривичног дела уцене и свршено дело изношења и доношења личних и породичних прилика,⁸²⁹ за разлику од проф. Таховића који сматра да је немогућ стицај кривичног дела уцене и кривичних дела против части и угледа.⁸³⁰ Мишљења сам

⁸²² Ор. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 106

⁸²³ Ор. cit: Б. Чејовић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 295

⁸²⁴ Б. Чејовић: „Кривично право у судској пракси, посебни део“, Крагујевац, 2008. година, стр. 531-532

⁸²⁵ Ор. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 641

⁸²⁶ Ор. cit: Д. Атанацковић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 489

⁸²⁷ Ор. cit: Н. Срзентић (у редакцији): „Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине“..., стр. 531

⁸²⁸ Ор. cit: А. Стајић и Н. Срзентић: „Кривично право, општи и посебни део“..., стр. 389

⁸²⁹ Ор. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 110

⁸³⁰ Ор. cit: Ј. Таховић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 344

да би се у таквом случају могло радити о привидном идеалном стицају на основу консумпције, те да би кривично дело изношења и проношења личних и породичних прилика из члана 173 било обухваћено у кривичном делу уцене. Такође, могло би се радити и о привидном идеалном стицају на основу инклузије, с обзиром да је уцена знатно теже кривично дело у поређењу са кривични делом из члана 173 Кривичног законика.

Покушај кривичног дела уцене је кажњив, с обзиром на запрећену казну. Тако се у пресуди Окружног суда у Београду наводи да је окривљени учинио кривично дело уцене у покушају када је запретио оштећеном да ће чланове његове породице и пријатеље обавестити да је он хомосексуалац, уколико му оштећени не донесе одређени новчани износ, што је оштећени и прихватио, али до примопредаје новца није дошло с обзиром да су интервенисали радници полиције.⁸³¹

2. Својство и виност учиниоца кривичног дела уцене

Извршилац кривичног дела уцене може бити свако лице. Дело се може извршити само са директним умишљајем као обликом виности, уз који треба да постоји и намера прибављања противправне имовинске користи.⁸³² Ова намера мора да постоји на страни учиниоца у време предузимања радње, али она не мора да буде остварена у конкретном случају.⁸³³ Умишљај учиниоца треба да обухвати свест да се претњом изношења нечег што може шкодити части једног лица принуђује пасивни субјект да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине.⁸³⁴

⁸³¹ Пресуда Окружног суда у Београду, пословни број Кж. 2239/2003 од 23.7.2003. године, ор. cit: Б. Гламочлија: „Имовински криминалитет у теорији и пракси“, Београд, 2008. година, стр. 254

⁸³² Ор. cit: Љ. Лазаревић: „Кривично право, посебан део“..., стр. 312

⁸³³ Ор. cit: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 131

⁸³⁴ Ор. cit: Ј. Таховић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 344

3. Уцена као продужено кривично дело

Пасивном субјекту може да буде упућено више претњи у истом циљу, али се и тада сматра да постоји једно кривично дело, тј. продужено кривично дело уцене. Конструкција продуженог кривичног дела у случају када је претњом обухваћено више лица није могућа,⁸³⁵ имајући у виду да је заштитни објект кривичног дела уцене поред имовине и слобода личности, а сходно члану 61 став 2 Кривичног законика, кривична дела управљена против личности могу чинити продужено кривично дело само ако су учињена према истом лицу.

Конструкција продуженог кривичног дела се веома често примењује код кривичног дела уцене, што је иначе случај и када су у питању остала имовинска кривична дела. Међутим, имајући у виду тежину кривичног дела уцене, у потпуности се слажем са ставовима којима се критикује примена ове конструкције код овог кривичног дела.

Наиме, није исто када извршилац у континуираном временском периоду од исте особе узима новац користећи се преварним радњама, или када користећи повољне околности украде више ствари и када понавља уцењивачки захтев, јер у таквој ситуацији жртва живи под константном психичком пресијом.

Не каже се без разлога да су уцене заправо „морална убиства“, па се онда поставља питање да ли је оправдано учиниоце овог дела доводити у привилеговани положај, примењујући конструкцију продуженог кривичног дела, или би било адекватније применити одредбе о стицају и учиниоца огласити кривим за онолико кривичних дела уцене колико је пута и поновио свој захтев.⁸³⁶

Међутим, велики број примера у домаћој судској пракси указује на веома честу употребу конструкције продуженог кривичног дела код уцене. *Један од таквих примера је и пресуда Основног суда у Суботици од 28.5.2015. године, којом је окривљени оглашен*

⁸³⁵ Оп. cit: Н. Мрвић Петровић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 217

⁸³⁶ Оп. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 110

кривим због извршења продуженог кривичног дела уцене из члана 215 став 2 у вези става 1 у вези са чланом 61 Кривичног законика и осудио га на казну затвора у трајању од једне године и два месеца. Овом пресудом окривљени је оглашен кривим што је:

неутврђеног дана крајем септембра и почетком октобра месеца 2012. године, у Суботици, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, запретио другом да ће против њега открити нешто што би његовој части или угледу шкодило и тиме га принудио да нешто учини на штету своје имовине, при чему је био способан да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, свестан свога дела што је и хтео и био свестан да је његово дело забрањено, на тај начин што је оштећеном послао писмо откуцано путем компјутера са уценом да ће оштећеног осрамотити путем средстава јавног информисања и пријавама надлежним органима због сексуалног злостављања које оштећени као лекар специјалиста врши у својој ординацији, Општој болници као и приватно, како пунолетних, тако и малолетних лица, тражећи од оштећеног да му плати 10.000 еура, да би му потом доставио картицу за мобилни телефон преко које му је давао упутства о томе где ће се и када наћи, а која упутства је оштећени следио и почетком октобра месеца 2012. године код тенис терена Дудове шуме новац у износу од 10.000 еура замотан у пластичну ПВЦ фолију, црне боје, оставио окривљеном у канти за смеће што је окривљени преузео и на тај начин прибавио имовинску корист у износу од 1.150.000,00 динара.

Надаље, према тачки 2 изреке пресуде, окривљени је крив што је:

у временском периоду од 11.2.2013. године до 27.2.2013. године, у Суботици, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, у износу од 780.150,00 динара запретио другом да ће против њега открити нешто што би његовој части или угледу шкодило и тиме покушао да га принуди да нешто учини на штету своје имовине, при чему је био способан да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, свестан свога дела што је и хтео и био свестан да је његово дело забрањено, на тај начин што је оштећеном послао писмо откуцано путем компјутера са уценом да ће оштећеног осрамотити путем средстава јавног информисања и пријавама надлежним органима због сексуалног злостављања које оштећени као лекар специјалиста врши у

својој ординацији, Општој болници као и приватно, како пунолетних, тако и малолетних лица, тражећи од оштећеног да му плати 7.000 еура да би му потом, доставио картицу за мобилни телефон преко које му је давао упутства о томе где ће се и када наћи, која упутства је оштећни и следио и дана 27.2.2013. године, око 14,00 часова, пратећи упутства окривљеног новац у износу од 7.000 еура замотан у пластичну ПВЦ фолију, црне боје, оставио у канти за смеће у улици Алеја Маршала Тита што је и окривљени преузео, али је потом био затечен од стране овлашћених службених лица МУП РС ПУ Суботица.

Иако је оптужним актом Основног јавног тужиоца у Суботици, окривљеном стављено на терет извршење два кривична дела уцене из члана 215 став 2 у вези става 1 Кривичног законика, суд је заузео став да су се у радњама окривљеног стекли сви битни елементи бића продуженог кривичног дела уцене из члана 215 став 2 у вези става 1 и члана 61 Кривичног законика. Наиме, у образложењу пресуде наводи се да је током доказног поступка на несумњив начин утврђено да је окривљени у два наврата, у време и на начин ближе описан у изреци пресуде, у намери да себи прибави противправну имовинску корист запретио другом да ће против њега открити нешто што би његовој части или угледу шкодило и тиме га принудио да нешто учини на штету своје имовине, при чему је и прибавио имовинску корист у износу од 1.150.000,00 динара, док је приликом друге радње извршења када је поступао у намери да прибави имовинску корист у износу од 780.150,00 динара, ово дело остало у покушају, с обзиром да је окривљени затечен од стране полиције. На крају, у пресуди се наводи да како су обе радње извршења учињене у временској повезаности, према истом оштећеном, коришћењем исте ситуације и са јединственим умишљајем, суд је два кривична дела уцене описана у оптужном акту правно квалификовао као једно продужено кривично дело из члана 215 став 2 у вези става 1 у вези члана 61 Кривичног законика.⁸³⁷

Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду, којом су као неосноване одбијене жалбе бранилаца окривљеног.⁸³⁸

⁸³⁷ Пресуда Основног суда у Суботици, пословни број К.704/13 од 28.5.2015. године

⁸³⁸ Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, пословни број Кж. 1 768/15 од 27.10.2015. године

4. Тежи облици кривичног дела уцене

1. Први тежи облик

У ставу 2 члана 215 Кривичног законика, прописан је први тежи облик кривичног дела уцене, који постоји ако је извршењем основног облика кривичног дела уцене из става 1 прибављена имовинска корист у износу који прелази четрестопедесет хиљада динара. Запрећена казна за овај облик дела је казна затвора у распону од једне до осам година.

2. Други тежи облик

Други тежи облик дела прописан у ставу 3 члана 215 Кривичног законика, за који је прописана казна затвора од две до десет година, постоји ако је делом из става 1 прибављена имовинска корист која прелази износ од милион и петсто хиљада динара.⁸³⁹

3. Трећи тежи облик дела

Трећи тежи облик кривичног дела уцене, прописан ставом 4 члана 215 Кривичног законика, подразумева постојање једне од две квалификаторне околности. Прва квалификаторна околност постоји ако се учинилац бави вршењем уцене. Овде се ради о колективном кривичном делу у виду занимања. Дело се састоји у вишекратном

⁸³⁹ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

понављању ових делатности при чему учинилац показује спремност, тенденцију да и даље настави са вршењем ових кривичних дела.⁸⁴⁰ За појам бављења уценом није довољно да је уцена само једном извршена, чак ни онда када се несумњиво може утврдити намера да се дело понавља.⁸⁴¹ Другу квалификаторну околност представља чињеница да је дело извршено у саставу групе. Прописана казна за овај трећи тежи облик дела је казна затвора од три до дванаест година.⁸⁴²

4. Четврти тежи облик дела

Најтежи облик кривичног дела уцене, за који је прописана казна затвора од пет до петнаест година, прописан у ставу 5, постоји када је кривично дело уцене учињено у саставу организоване криминалне групе.⁸⁴³ За уцену је карактеристично да се врло често врши у области организованог криминалитета.⁸⁴⁴ Такав начин испољавања организованог криминалитета, како је то већ наведено на одговарајућем месту у овом раду, познат је под називом рекет.

⁸⁴⁰ Оп. cit: В. Ђурђић и Д. Јовашевић: „Кривично право, посебни део“..., стр. 131

⁸⁴¹ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 641

⁸⁴² Ibidem

⁸⁴³ Кривични законик Републике Србије, Службени гласник РС број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

⁸⁴⁴ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 641

5. Однос кривичног дела изнуде и кривичног дела уцене

Кривична дела уцене и изнуде су блиска кривична дела, имајући у виду да уцена, како је то већ наведено, представља посебан облик изнуде. Као и изнуда и уцена се састоји у принуђавању неког лица да нешто учини или не учини на штету своје или туђе имовине. Осим тога, оба кривична дела имају исти циљ, који се испољава у намери учиниоца да себи или другом прибави противправну имовинску корист.

Разлика између уцене и изнуде огледа се у средствима принуђавања. Док се код изнуде принуда манифестује у примени силе или озбиљне претње, уцена се врши употребом специфичне претње којом се отпор пасивног субјекта слама најавом да ће се против њега или њему блиског лица открити нешто што би шкодило њиховој части или угледу.⁸⁴⁵ С обзиром да се код изнуде користи претња (било којим злом), уколико је реч о овој врсти претње, постојаће уцена а не изнуда, имајући у виду да се овде ради о привидном идеалном стицају на основу специјалитета.⁸⁴⁶

Из карактера претње код кривичног дела уцене, произилази још једна разлика између ова два дела која се огледа у степену конкретизације зла којим се прети. Тако, код кривичног дела уцене учинилац не може уопштено претити да ће изнети „нешто“ што може шкодити части или угледу, већ је неопходно да зло којим се прети буде конкретизовано тј. да се детаљно прецизира уцењивачки захтев, за разлику од изнуде код које степен прецизирања може бити мањи.

У енглеској и француској литератури, при разграничењу изнуде и уцене, полази се од тога да је изнуда терор над личношћу, претња уперена ка повреди физичког интегритета, док је уцена терор над карактером, односно претња којом се повређује духовни интегритет.⁸⁴⁷

⁸⁴⁵ Оп. cit: М. Симић: „Кривично дело изнуде“..., стр. 98

⁸⁴⁶ Оп. cit: З. Стојановић: „Коментар Кривичног законика“..., стр. 641

⁸⁴⁷ Оп. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 112

6. Уцена *de lege ferenda*

Имајући у виду да је законска формулација „открити“ нешто што би шкодило части или угледу, довела до тога да је део теоретичара заузео став да се уцењивати може само истинитим чињеницама, с обзиром на то да се може открити само оно што реално постоји, сматрам да би било неопходно новелирати одредбу члана 215 став 1 Кривичног законика и термин „открити“ заменити термином „изнети“ нешто што би шкодило части или угледу.

Код кривичног дела уцене би, поред постојећих тежих облика, требало увести још један тежи облик када се учинилац кривичног дела уцене послужи чињеницама које представљају тајну, а које је сазнао у вршењу свог позива. Наиме, у оваквим случајевима, учинилац не може бити строжије кажњен применом одредаба о стицају, будући да је у члану 141 Кривичног законика као радња извршења кривичног дела неовлашћеног откривања тајне, предвиђено само неовлашћено откривање тајне, а не и послуга тајном.⁸⁴⁸

Поред тога, предлажем да се у некој од наредних новела Кривичног законика, искључи могућност ублажавања казне за квалификоване облике кривичног дела уцене, који су прописани у ставу 2 и 3 члана 215 Кривичног законика. Ово стога што је одредбом члана 57 став 2 Кривичног законика искључена могућност ублажавања казне за квалификоване облике кривичног дела изнуде из става 2 и 3 члана 214 Кривичног законика, па самим тим, сматрам да би аналогно томе, исто законско решење требало применити и када је у питању кривично дело уцене. Наиме, реч је о сродним кривичним делима, јер се уцена појављује као посебан облик кривичног дела изнуде, тј. са овим делом стоји у односу привидног идеалног стицаја. Мишљења сам да би увођење забране ублажавања за теже облике уцене било целисходно, са аспекта остваривања сврхе кажњавања из члана 42 Кривичног законика, тј. са аспекта остваривања генералне и специјалне превенције, имајући у виду тежину кривичног дела уцене, коју с разлогом теоретичари сматрају „терором над карактером“ и „моралним убиством“.

⁸⁴⁸ Ibidem

На крају, иако одредба члана 283 Законика о кривичном поступку⁸⁴⁹, оставља могућност јавном тужиоцу да за кривично дело уцене из става 1, с обзиром на запрећену казну (затвор од шест месеци до пет година) примени институт опортунитета, тј. институт одлагања кривичног гоњења, сматрам да код овако тешког имовинског кривичног дела са елементима принуде, јавни тужиоци треба да користе овај институт што рестриктивније, односно само у таквим случајевима у којима на страни учиниоца постоје нарочито олакшавајуће околности које оправдавају примену овог института.

⁸⁴⁹ В. Вучинић и А. Трешњев: „Приручник за примену Законика о кривичном поступку“, прво издање, Београд, 2013. година, стр. 130-131

Глава пета

КРИМИНОЛОШКИ АСПЕКТИ ИМОВИНСКИХ КРИВИЧНИХ

ДЕЛА СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ

1. НАСИЛНИЧКИ КРИМИНАЛИТЕТ

Насиље је један од најраширенијих феномена повезаних са човековом природом и људским друштвом.⁸⁵⁰ Реч је о појави иманентној сваком друштву и свим степенима његовог развоја. Мењали су се облици и начини насиља, као и начин индивидуалног и друштвеног реаговања на ову појаву, али су од свог постанка па до данас људи употребљавали силу према другима или према стварима.⁸⁵¹

Насилнички криминалитет се традиционално у криминологији сматра једним од основних типова криминалитета, који заокупља пажњу како научника, тако и јавности. Основни разлози за то су његова опасност, као и страх од виктимизације.⁸⁵²

Насилничка кривична дела наилазе на снажну реакцију грађана. За разлику од неких других типова криминалитета (попут имовинског) код којих често изостаје осуда дела и његовог учиниоца, на насилничка дела се реагује бурно и са неспорним одбацивањем.⁸⁵³

⁸⁵⁰ Ђ. Игњатовић: „Криминолошки аспект деликата насиља“, у зборнику радова: Деликти насиља, кривично-правни и криминолошки аспект, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002. година, стр. 259

⁸⁵¹ Љ. Лазаревић: „Деликти насиља-кривичноправни аспект“, у зборнику радова: Деликти насиља, кривично-правни и криминолошки аспект, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002. година, стр. 11

⁸⁵² Б. Кнежић и С. Јовановић: „Тешки случајеви разбојништва и разбојничке крађе-криминолошки поглед“, у зборнику радова: Тешки облици криминала, Земун, 2004. година, стр. 457

⁸⁵³ Ђ. Игњатовић: „Појам и етиологија насилничког криминалитета“, Кримен, Београд, број 2, 2011. година, стр. 179-180

Велики број кривичних дела врши се применом насиља или уз претњу насиљем. Насиље значи употребу силе, претње или злоупотребу моћи према другом лицу.

Обим криминалитета насиља у савременом друштву много је већи него раније. Људи све чешће прибегавају насиљу при решавању међусобних спорова и сукоба.⁸⁵⁴

Ратови, светски и локални, општи и грађански, индустријализација, урбанизација изазивају праве експлозије насиља и агресије. Захваљујући систему и техници, људи су све више у стању да насиље врше неутрално без моралног и емотивног укључивања. Такође, када се узме у обзир и снага савремених средстава за масовно уништавање, онда могући изгледи насиља и агресије попримају фантастичне размере да можемо говорити и о питању самоуништења људске врсте.⁸⁵⁵

Инкриминисање криминалитета насиља као посебног кривичног дела не постоји у кривичним законима, већ постоје кривична дела код којих је насиље елеменат бића кривичног дела или начин њиховог извршења. У литератури се наводи да криминалитет насиља треба да обухвати, пре свега криминалне активности којима се напада живот и тело (крвни деликти), полна слобода и полни морал (сексуални деликти), али и друга криминална понашања учињена из користољубља уз примену силе (разбојништво и разбојничка крађа), затим она против слободе и права грађана (противправно лишење слободе, изнуђивање исказа, злостављање злоупотребом положаја или овлашћења), против јавног реда и правног саобраћаја (спречавање службеног лица у вршењу послова сигурности, суделовање у групи која спречава службено лице у вршењу службене радње) и насилничко понашање на јавном месту. Најтежи облици испољавања криминалитета насиља су тероризам, политички деликти насиља (политичка убиства, психичко злостављање, притисци или тортура, физичко злостављање) и злочини против човечности и међународног права (ратни злочини, систематско уништавање верске, националне или етничке групе-геноцид).⁸⁵⁶

⁸⁵⁴ Оп. cit.: С. Констатиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 116

⁸⁵⁵ З. Шепаровић: „Криминологија и социјална патологија“, Загреб, 1981. година, стр. 97

⁸⁵⁶ Оп. cit.: С. Констатиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 116-118

Кривична дела са обележјима насиља поред сличности која се огледа у природи радњи насиља, међусобно се и разликују према начину, односно сврси коју радња насиља има у бићу дела. У складу са овим критеријумом, кривична дела са елементима насиља могу се поделити на:

1. Кривична дела насиља,⁸⁵⁷ где је насиље у зависности од своје последице и околности дела инкриминисано као такво (убиство, лака телесна повреда, тешка телесна повреда итд.); и
2. Кривична дела у оквиру којих се насиље користи као метод, средство у извршењу другог кривичног дела (разбојништво, разбојничка крађа, изнуда итд.).⁸⁵⁸

Прву групу, кривична дела насиља, поједини аутори називају и кривичним делима код којих је насиље само себи циљ. Реч је о кривичним делима код којих је насиље у зависности од последице инкриминисано као такво и где поред последице, која се може састојати у угрожавању живота и повреди тела није потребан ниједан други елемент да би оно постојало. За ова кривична дела карактеристично је да се насиље не користи као средство којим се утиче на вољу пасивног субјекта како би се оно принудило на неко чињење, нечињење или трпљење (геноцид, злочин против човечности, ратни злочини против цивилног становништва, ратни злочини против рањеника и болесника итд.).

У другу групу спадају кривична дела код којих се насиље користи као средство, метод и за њихово постојање је поред радње насиља потребно да умишљајем буде обухваћен и циљ који се жели постићи.⁸⁵⁹ Ти циљеви су различите природе, али је основно да њихово остварење мотивише употребу насиља, тако да је за постојање дела неопходно

⁸⁵⁷ З. Ђурђевић: „Кривичноправни и криминалистички аспекти насилничког криминалитета“, докторска дисертација, Београд, 2008. година, стр. 134

⁸⁵⁸ Оп. cit.: З. Ђурђевић и З. Ивановић: „Кривична дела са елементима насиља“..., стр. 255

⁸⁵⁹ Оп. cit.: З. Ђурђевић: „Кривичноправни и криминалистички аспекти насилничког криминалитета“..., стр. 134-135

утврдити постојање и објективне (употреба принуде) и субјективне околности (постизање циља).⁸⁶⁰

Ова дела могу се додатно поделити у две групе:

1. Кривична дела где је радња насиља само једна од алтернативно одређених радњи кривичног дела (отмица, спречавање јавног скупа, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи, трговина људима итд.); и
2. Кривична дела код којих је насиље обавезан елеменат бића.⁸⁶¹

Код неких дела примена силе или претње не улазе у опис основног облика кривичног дела, али представљају квалификаторну околност, тако да дело добија тежи облик када се врши употребом силе или претњом да ће се сила употребити (нпр. кривично дело запуштање и злостављање малолетног лица). Битно је код ових кривичних дела да сила или претња буду обухваћени умишљајем учиниоца, јер је дело квалификовано посебном околношћу.

Најзад, постоје и кривична дела код којих употреба силе или претње улази у конструкцију сложеног кривичног дела. У сложена кривична дела спадају кривична дела разбојништва и разбојничке крађе, која обухватају два дела: принуду, чију суштину чини употреба силе или претње и крађу која обухвата одузимање туђих покретних ствари.⁸⁶²

Криминалитет насиља може да се јави као организовано насиље (колективни акт, рационално постављен, планиран и организован, најчешће као део политичке стратегије), спонтано насиље (као појединачно понашање), ритуално насиље (крвна освета) и инструментално насиље (уцене, отмице, таоци).⁸⁶³

⁸⁶⁰ Оп. cit.: Љ. Лазаревић: „Деликти насиља-кривичноправни аспект“..., стр. 16

⁸⁶¹ Оп. cit.: З. Ђурђевић: „Кривичноправни и криминалистички аспекти насилничког криминалитета“..., стр. 137

⁸⁶² Оп. cit.: Љ. Лазаревић: „Деликти насиља-кривичноправни аспект“..., стр. 17

⁸⁶³ Оп. cit.: С. Констатиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 117

Професор Лазаревић под деликтима насиља подразумева сва она инкриминисана људска понашања којима се употребом силе или озбиљне претње повређују или угрожавају правно заштићена добра. Међутим, истовремено професор Лазаревић истиче да наведена дефиниција деликата насиља има и једну слабост, будући да из ње произилази да би свака употреба силе или претње управљена на повреду или угрожавање заштићеног добра, представљала кривично дело, а познато је да неки облици насиља који су предвиђени као кривична дела, не представљају увек инкриминисану и кажњиву делатност. Наиме, потребно је да се из сфере инкриминација изузму сви они акти насиља при којима се употреба силе или претње појављује, под одређеним условима, као дозвољен, правно основан начин понашања. Имајући у виду наведено, неопходно је у појам деликата насиља увести и елемент противправности, што значи да деликт насиља представља противправну употребу силе или претње према другоме односно према стварима.⁸⁶⁴

Професори Константиновић-Вилић и Николић-Ристановић криминалитет насиља дефинишу као екстремни облик испољавања агесије, указујући да овај облик криминалитета обухвата оне криминалне активности којима се, средствима физичке или психичке принуде, односно применом силе или претње да ће се сила применити, повређује или угрожава интегритет личности.⁸⁶⁵

Професор Игњатовић сматра да насилнички криминалитет обухвата она дела код којих се ради постизања одређеног циља користи напад на жртву или се њиме прети.⁸⁶⁶

Професор Бошковић насиље одређује као незакониту и недопуштену физичку или психичку принуду другога на одређено понашање противно његовој вољи.⁸⁶⁷ Битна обележја насилништва су склоност ка иживљавању без разумног повода, принуђавање другога да трпи такво понашање чиме се тешко вређа његово достојанство или угрожава физички интегритет.⁸⁶⁸ Имајући у виду да је сила средство, насиље је метод извршења

⁸⁶⁴ Оп. cit.: Љ. Лазаревић: „Деликти насиља-кривичноправни аспект“..., стр. 13

⁸⁶⁵ Оп. cit.: С. Константиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 116

⁸⁶⁶ Ђ. Игњатовић: „Криминологија“, Београд, 2007. година, стр. 145

⁸⁶⁷ Оп. cit.: М. Бошковић: „Криминолошки лексикон“..., стр. 202-203

⁸⁶⁸ М. Бошковић и М. Марковић: „Криминологија са елементима виктимологије“, Нови Сад, 2015. година, стр. 157

најтежих видова криминалитета-крвних деликата, разбојништава, ратних злочина и геноцида.⁸⁶⁹

Кривична дела која се сврставају у насилнички криминалитет могу се поделити на:

-дела традиционалног насилничког криминалитета и

-његове новије облике

У дела традиционалног насилничког криминалитета спадају: убиство, наношење тешких телесних повреда, силовање и нарочито у англосаксонској литератури, у ову групу се сврставају и дела која имају обележја и насилничког и имовинског криминалитета, а то су разбојништво и разбојничка крађа.⁸⁷⁰ Наиме, америчка правосудна статистика, као и криминолози у тој земљи, не сврставају разбојништво и разбојничку крађу у имовински, већ у насилнички криминалитет. Премда такво решење није у складу са идејом да се систематизација дела првенствено врши с обзиром на основни циљ коме учинилац вршењем дела тежи, оно се може правдати потребом да дела код којих долази до примене насиља буду проучавана и третирана као посебна врста.⁸⁷¹

У новије облике насилничког криминалитета спадају специфични облици породичног насиља.⁸⁷²

⁸⁶⁹ Оп. cit.: М. Бошковић: „Криминолошки лексикон“..., стр. 203

⁸⁷⁰ Оп. cit.: Ђ. Игњатовић: „Криминолошки аспект деликата насиља“..., стр. 265-266

⁸⁷¹ Ђ. Игњатовић: „Криминолошки поглед на насилнички криминалитет“, Ревивија за криминологију и кривично право“, београд, број 2-3, 2011. година, стр. 38

⁸⁷² Оп. cit.: Ђ. Игњатовић: „Криминолошки аспект деликата насиља“..., стр. 266

2. ИМОВИНСКИ КРИМИНАЛИТЕТ

У структури савременог криминалитета преовладава имовински криминалитет.⁸⁷³

Све статистике о криминалитету (полицијске, судске, затворске) показују убедљиву доминацију имовинских преступа у криминалитету, а то исто показују и истраживања „тамних бројки криминалитета“.⁸⁷⁴

По својој бројности, односно према уделу у укупном пријављеном криминалитету, имовински криминалитет чини основну масу пријављеног криминалитета⁸⁷⁵, те се често говори да је у питању масовни криминалитет.⁸⁷⁶ Тезу о масовности имовинског криминалитета поткрепљују подаци да имовински деликти у укупној маси криминалитета имају удео од најмање 60%, док око 80% укупног малолетничког криминалитета чине имовински деликти.⁸⁷⁷

Под имовинским деликтима подразумева се она врста кривичних дела којима се угрожавају (противправно присвојена или оштећена) имовинска права грађана и других правних субјеката. Тако, у већини земаља појам имовинског криминалитета обухвата: крађу, утају, превару, одузимање возила, оштећење туђе ствари, изнуду и уцену. Кривични законик Републике Србије у имовинска кривична дела убраја и кривична дела неовлашћено коришћење туђег возила, одузимање туђе ствари, злоупотреба поверења, оштећење туђих права, прикривање, али и кривична дела разбојништва и разбојничке крађе, која се због свог насилног карактера, у већини земаља у свету подводе под насилна кривична дела.⁸⁷⁸

⁸⁷³ Оп. cit.: Д. Јовашевић и Љ. Митровић: „Кривично дјело разбојништва у теорији и пракси Босне и Херцеговине“..., стр. 11

⁸⁷⁴ З. Николић: „Криминологија са социјалном патологијом“, Београд, 2000. година, стр. 246

⁸⁷⁵ Оп. cit.: З. Дујмовић: „Основне карактеристике имовинског криминалитета у Републици Хрватској“..., стр. 221

⁸⁷⁶ Оп. cit.: С. Констатиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 154

⁸⁷⁷ А. Макра: „Имовински криминалитет“, Приручник за стручно образовање радника унутрашњих послова, Загреб, број 2, 1987. година, стр. 117

⁸⁷⁸ Оп. cit.: С. Констатиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 154

Без обзира на то што се имовински криминалитет као криминолошки феномен може расчланити и поделити на више подгрупа, заједнички именује за све имовинске деликте је увек имовинска корист, са једне стране и имовинска штета, са друге стране.⁸⁷⁹

За разлику од насилничког криминалитета, који код грађана изазива страх и гнушање, њихов однос према имовинском криминалитету и учиниоцима је често сасвим другачији. Наиме, осим оних случајева у којима се они лично појављују као жртве имовинских кривичних дела, према извршиоцима ових кривичних дела (осим крадљиваца и корумпираних) грађани имају сасвим другачији однос. Подаци добијени истраживањима указују да је међу грађанима велики број оних који су извршили дело ситне крађе, утаје пореза, крађе књиге из јавне читаонице или „шверцовања“ у јавном саобраћају. Надаље, висок степен толеранције грађана на имовински криминалитет везан је за утисак да ова врста криминалитета никога не погађа тешко (банке, бензинске пумпе и аутомобили су осигурани, а велики послови се иначе не могу водити без ризика).⁸⁸⁰ Такође, када је реч о имовинском криминалитету може се запазити да се у некој мери обликовала општа друштвена свест о непостојању друштвене опасности или неприхватљивости ових дела као последица постојања друштвене својине као преовлађујуће, са јасно недиференцираним власником и својинским режимом. Противправност присвајања друштвене својине као „ничије“ и „свачије“, нарочито у условима погоршане економске ситуације и положаја великог дела популације сматрана је за „нужно зло“.

Имовински деликти спадају у врсту класичног криминалитета. За ове деликте карактеристичан је висок степен професионализације учинилаца. После извршилаца кривичних дела силовања учиниоци имовинских кривичних дела су у највећем проценту повратници, око 30% су рецидивисти.⁸⁸¹ Процент рецидивиста у области имовинског криминалитета још је израженији међу малолетницима и износи чак 92,91% од ове популације.⁸⁸²

⁸⁷⁹ Оп. cit.: З. Николић: „Криминологија са социјалном патологијом“..., стр. 246

⁸⁸⁰ Оп. cit.: Ђ. Игњатовић: „Криминологија“..., стр. 150

⁸⁸¹ Оп. cit.: М. Бошковић и М. Марковић: „Криминологија са елементима виктимологије“..., стр. 201

⁸⁸² Оп. cit.: З. Николић: „Криминологија са социјалном патологијом“..., стр. 301

Учиниоци имовинских деликата могу се поделити на колективне и индивидуалне извршиоце кривичних дела. Међу колективним учиниоцима, јавља се у већој или мањој мери компонента организованости. Тако се јављају организоване групе џепароша, разбојничке групе или банде и сл.

Појам криминалне каријере нарочито се доводи у везу са учиниоцима имовинских деликата. Овај појам означава делинквента који још у раној младости, често као дете и малолетник долази у сукоб са законом, те како се његов криминални живот наставља, стога се може говорити о криминалној каријери.⁸⁸³ Дакле, криминалну каријеру има онај који је у одређеном периоду више пута ухваћен и осуђиван због кривичних дела. За криминалну каријеру није нужно да њен носилац чини увек тешка кривична дела и да се специјализује за одређено подручје и чини само истоветна кривична дела. Сам појам криминална каријера у себи носи велику противречност, имајући у виду да појам каријера значи професионално напредовање, а придев криминална указује на повезаност са криминалитетом. Криминалну каријеру могуће је утврдити само код особа које су откривене, а то значи да оне у својој каријери и нису баш биле најуспешније, што сведочи о противречности овог термина.⁸⁸⁴

Дакле, појам криминалне каријере посебно се доводи у везу са учиниоцима имовинских деликата. Наиме, реч је о деликвентима који своју криминалну каријеру започињу вршењем имовинских деликата, међу којима доминирају разни облици крађа, а овакве деликвенте карактерише паразитски начин живљења или неки други знаци социјалне патологије. Прецизније, то је антисоцијални или асоцијални живот неке индивидуе који сеже у њену далеку прошлост и представља криминални континуитет.⁸⁸⁵

У Канади је спроведено истраживање особа са криминалним животним стилем. Реч је о двадесет пљачкаша банака, који су се налазили на одслужењу затворске казне. Десеторо је било старости од шеснаест до осамнаест година, а десеторо од деветнаест до тридесет пет година старости. Већина је почела са чињењем кривичних дела у веома раним годинама, и то тако што су обично почињали са вандализмом, ситним крађама по

⁸⁸³ Оп. cit.: А. Макра: „Имовински криминалитет“..., стр. 117-118

⁸⁸⁴ Б. Петровић и Г. Мешко: „Криминологија“, Сарајево, 2008. година, стр. 182

⁸⁸⁵ Оп. cit.: А. Макра: „Имовински криминалитет“..., стр. 118

трговинама, настављали са препродајом дрога, крађама аутомобила, провалним крађама у приватне куће и трговине, да би на послетку пљачкали банке. У почетку у тим њиховим радњама није било ничега посебно патолошког, дела су чинили из досаде, а сама узнемиреност коју су такве радње нудиле била је значајнија од добијеног новца.⁸⁸⁶

Имовински деликти се деле на:

-класичне деликте у које спадају све врсте крађа и други облици незаконитог присвајања туђе покретне или непокретне имовине (нпр. кривично дело шумска крађа, незаконит лов и риболов);

-деликте с елементом физичког насиља у које спадају разбојништво, разбојничка крађа, изнуда и уцена;

-преварне деликте у које спадају утаја, превара, злоупотреба поверења, прикривање и

-деликте без мотива користољубља у које спадају кривична дела одузимање туђе свари, уништење и оштећење туђе ствари, неовлашћено коришћење туђег возила, оштећење туђих права и др.

3. ИМОВИНСКИ ДЕЛИКТИ ФИЗИЧКОГ НАСИЉА

У деликте са елементима физичког насиља спадају најтежи облици ове врсте кривичних дела код којих су физичка сила и претња према жртви основ метода и средстава извршења деликата. У ову врсту имовинског криминалитета спадају кривично дело разбојништво, разбојничка крађа, изнуда и уцена.⁸⁸⁷

⁸⁸⁶ Оп. cit.: Б. Петровић и Г. Мешко: „Криминологија“..., стр. 183-184

⁸⁸⁷ Оп. cit.: М. Бошковић и М. Марковић: „Криминологија са елементима виктимологије“..., стр. 201-203

Реч је дакле о најтежим облицима испољавања имовинског криминалитета, имајући у виду да су ова кривична дела са једне стране управљена према имовини другог лица, а са друге стране према физичком интегритету (у најтежим случајевима и према животу) оштећеног.

Насилнички имовински деликти последњих деценија бележе стални пораст, тако да због своје учесталости, различитих облика испољавања, те због тежине последица које проузрокују, привлаче све већу пажњу јавности.

Разбојништва и разбојничке крађе су по својој структури сложена криминална активност која делом спада у имовинска (крађа), а делом у кривична дела класичног физичког насиља (принуда). Ова кривична дела представљају типичне облике професионалног криминалитета, а неретко се врше у стицају са другим најтежим облицима криминалитета, као што су силовања и убиства.

Разбојништва и разбојничке крађе данас одликују све чешћа употреба ватреног оружја као средства претње, све нижа старосна граница учинилаца и све чешће наношење тешких телесних повреда и лишавање живота жртава. Тиме они попримају обележја најгрубљих кривичних дела, које одликује велика дрскост, упорност и сналажљивост учинилаца, како у организовању, тако и у непосредном извођењу разбојничког напада.⁸⁸⁸

Осећај сигурности код становништва битно зависи од насилничких деликата, укључујући и разбојништва и разбојничке крађе. Разбојништва доводе до непосредних материјалних штета, али могу довести и до психичких и физичких последица за жртву. Велику улогу при оцени разбојништва и разбојничке крађе грађани придају субјективном осећају сигурности.⁸⁸⁹ У вези са тим, најосетљивија тачка за грађанина произилази из његовог индивидуалног и колективног осећаја сигурности. Разбојнички напад на транспорт новца за грађане не представља ништа више од узбудљивог приказа у јавним

⁸⁸⁸ Ibidem

⁸⁸⁹ Op. cit.: З. Дујмовић: „Криминалитет разбојништва и неке карактеристике њихових извода“..., стр. 35

медијима. Насупрот овоме, опљачкана ташна, новчаник од колега или рођака за грађане су много стварнији и непосреднији догађаји.⁸⁹⁰

На основу случајева из праксе западноевропских земаља, могу се издвојити четири врсте разбојништва:

- 1) Препаци на банке
- 2) Препаци на вредносне транспорте
- 3) Препаци на трговине и
- 4) Препаци на отвореним просторима.⁸⁹¹

За све напред наведене врсте разбојништва, заједничке су следеће карактеристике:

- разбојништво представља мноштво врло различитих појавних облика,
- разбојништво је деликт насиља који има велики утицај на сигурност грађана,
- разбојништво је често деликт који чине млади учиниоци, који се налазе у социјално неповољним ситуацијама,
- разбојништво је типичан деликт великих градова,
- делотворно спречавање разбојништва претпоставља диференцирано мноштво мера полиције и грађана, потенцијалних жртава,
- за лакши масовни разбојнички криминалитет највише успеха обећавају децентрализоване тактике спречавања, блиске грађанима.⁸⁹²

У посебан облик разбојништва и разбојничких крађа убраја се и морска пиратерија. Иако се за ову појаву сматрало да припада прошлости, она је и данас актуелна, а њени узроци су велике вредности прекоморских терета, драгоцености путника и сефови бродских простора и њихова рањивост у неконтролисаним водама.

⁸⁹⁰ Koetzshe H.: „Сузбијање разбојничког криминалитета-међународна размјена искустава“, Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 1, 1985. година, стр. 51

⁸⁹¹ Оп. cit.: М. Бошковић и М. Марковић: „Криминологија са елементима виктимологије“..., стр. 204

⁸⁹² Оп. cit.: Koetzshe H.: „Сузбијање разбојничког криминалитета-међународна размјена искустава“..., стр. 56

У имовинске деликте физичког насиља, поред разбојништва и разбојничке крађе спадају класични и савремени видови тзв. рекетарства, у кривичноправном смислу дела изнуде и уцене.⁸⁹³ Рекет је један од облика испољавања организованог криминалитета. Састоји се у „наплати“ пореза за криминалну организацију, у изнуди под видом заштите од других криминалних организација.⁸⁹⁴ Обавља се рекетирањем, тј. уценом, уз претњу одмаздом власницима капитала, члановима породице или материјалним средствима. Систем рекета најчешће обухвата угоститељске објекте, приватна предузећа, коцкарнице, јавне куће итд.⁸⁹⁵

Овај вид професионалне криминалне делатности развио се у Америци, у вези са производњом и распродајом алкохолних пића, пословањем на берзи, коцкањем и другим сличним делатностима.⁸⁹⁶ Према Реклесу, рекетер постаје нови тип посредног диктатора, који контролише и диктира услове пословања. Он поставља монопол, намеће правила и цене, постаје невидљива власт урбане дистрибуције коју легална власт не може да контролише.⁸⁹⁷

Почетак научног изучавања организованог криминалитета, па и рекета, везује се за Едвина Сатерленда који је на годишњем састанку америчког социолошког друштва у Филадельфији 1934. године указао на нереалност статистика регистрованог криминалитета, указујући да криминалитет пословног света остаје неоткривен, док се кривично гоне само припадници ниже економске социјалне класе.

Прохибиција у САД-у је значајно подстакла развој организованог криминалитета у којем је рекет заузимао једно од важнијих места. Ал Капоне је први двадесетих година скренуо пажњу јавности на рекет и експлоатисао његове потенцијале на великом пословном нивоу.⁸⁹⁸

⁸⁹³ Оп. cit.: М. Бошковић и М. Марковић: „Криминологија са елементима виктимологије“..., стр. 204

⁸⁹⁴ Оп. cit.: С. Константиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 177

⁸⁹⁵ М. Бошковић: „Криминологија“, Нови Сад, 2007. година, стр. 331-332

⁸⁹⁶ М. Милутиновић: „Криминологија“, шесто издање, Београд, 1988. година, стр. 239

⁸⁹⁷ Оп. cit.: С. Константиновић-Вилић и В. Николић-Ристановић: „Криминологија“..., стр. 177-178

⁸⁹⁸ Оп. cit.: М. Кокољ: „Рекет као нови облик организованог криминалитета“..., стр. 8

Нестабилна друштвена ситуација, а нарочито бављење „сивом економијом“, нарочито погодују изнуђивачима. Наиме, привредници који и сами крше закон тако што обављају нерегистровану делатност или не измирују своје фискалне обавезе су изузетно погодне жртве „рекета“, имајући у виду да не могу без опасности по себе да се обрате за заштиту органима гоњења. Осим тога, они плаћање изнуђене суме, понекад доживљавају као врсту тзв. „криминалног пореза“, сматрајући да су и поред тих „издатака“ још увек на добитку у односу на оне субјекте који испуњавају све пореске обавезе и који послују потпуно легално.⁸⁹⁹

Имајући у виду да се систем рекетирања развио у различитим формама, можемо разликовати: класични рекет, комерцијални рекет и унутрашњи рекет.

Класични рекет подразумева заштиту од других криминалних група. Спроводи се методама принуде и уцене, с претњом одмазде према власницима капитала, члановима њихових породица или њиховим материјалним средствима-објектима и опремом. Реч је о томе да криминалне организације нуде наводну заштиту уз обавезу плаћања одређеног новчаног износа, од стране лица коме се нуди таква заштита, а оно је није тражило.⁹⁰⁰ На тај начин, рекетирани, запослени у легалним пословима, доводе се у одређени положај служења рекеташима.⁹⁰¹ Наведену „заштиту“ криминалне организације наплаћују у износу који сами одреде.⁹⁰² Насиље се примењује тек када се појави отпор.⁹⁰³ Наиме, уколико се лице супростави и одбије овакву „заштиту“ долази до уништавања његове имовине, телесног малтретирања, па чак и његовог ликвидирања, односно ликвидирања чланова његове породице. Ако лице ипак прихвати рекет, онда рекет иде све даље и свеобухватније, тако да често од рекетираног лица криминалци захтевају удео у пословању и заради, односно укључивање у легалне послове-бизнис⁹⁰⁴

⁸⁹⁹ Ж. Алексић и М. Шкулић: „Криминалистика“, Београд, 2002. година, стр. 374

⁹⁰⁰ Ор. cit.: М. Бошковић: „Криминологија“, Нови Сад..., стр. 332, 411

⁹⁰¹ Ор. cit.: М. Кокољ: „Рекет као нови облик организованог криминалитета“..., стр. 9

⁹⁰² Т. Радовић: „Кривично-правни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде и уцене“, Безбедност, Београд, број 2, 1996. година, стр. 204

⁹⁰³ Ор. cit.: М. Кокољ: „Рекет као нови облик организованог криминалитета“..., стр. 9

⁹⁰⁴ Ор. cit.: М. Јовић: „Имовинска кривична дела са елементима принуде“..., стр. 136

Унутрашњи рекет подразумева својеврсно рекетирање рекеташа, односно оријентисан је на супарничке организације од стране јачих према слабијима, или у оквиру саме организације, од стране структура у вишем степену криминалне хијерархије према нижим. Овај облик рекета везан је за многе криминалне активности: контроле црног тржишта (наркотика, оружја), око поделе подручја криминалног деловања, пословне подухвате везане за проституцију, коцкарнице и друге области криминалног деловања.

Комерцијални или бизнис рекет је специфична врста рекета, за разлику од класичног рекета који карактерише претпоставка о потенцијалној или стварној примени насиља, овде се ради о другим, ненасилним облицима изнуде. Реч је о таквој врсти рекета којој на руку иду посебне социјалне околности и економски услови, услед којих долази до немогућности легалног задовољавања потреба потрошача. Такве прилике, које су и нашу земљу задесиле 90-тих година прошлог века, погодују организованом криминалитету, који вршећи услуге преко комерцијалног рекета експлоатише жеље тржишта, а криминална делатност се одвија у оквиру привредног система упоредо са легалним пословањем, снабдевањем тржишта разном дефицитарном робом и вршењем неких услуга.⁹⁰⁵

Поступак наплате рекетом (у случају одбијања „добровољне заштите“ уз накнаду), спроводи се сукцесивно. У првој фази утеривач „дуга“ учтиво подсећа „дужника“ на доспело дуговање, одређујући му рок да испуни „обавезу“. Претпоставља се да више од половине „дужника“ још у овој фази попушта и измирује рачун, док они који се опиру или двоуме у другој фази подлежу обради или тзв. „кичмењу“, које подразумева употребу физичке принуде и озбиљне претње угрожавања личне безбедности и сигурности породице и имовине, при чему се не остављају видљиви трагови насиља. Оне који су у отпору најупорнији, у трећој фази чека киднаповање, лишавање слободе, изолација у приватним затворима са повременим малтретирањем-да „хладне главе“ размисле како да намире дуг.⁹⁰⁶

Организовани облици криминалитета, у које спада и рекет су се тешко откривали и о њима се и данас тешко добијају информације па се може рећи да је ту присутан највећи

⁹⁰⁵ Оп. cit.: М. Бошковић: „Криминологија“, Нови Сад..., стр. 332, 411-413

⁹⁰⁶ М. Бошковић: „Криминолошки лексикон“, Нови Сад, 1999. година, стр. 300

процент тамног криминалитета. Доказивање рекета је тешко, јер се оштећени најчешће не усуђују да пријаве постојање дела. Па чак и хапшење неког од чланова организације за вршење изнуде не значи и сам престанак рада организације.⁹⁰⁷

Изнуда према својим доминантним карактеристикама, заснованим на примени силе или изражавању озбиљне претње, представља изразито насилничко и израбљивачко кривично дело, приликом чијег извршења жртва не трпи само економску штету, већ подноси и велике душевне патње, страх, бол, немоћ и понижење.

Код уцене принуда се реализује специфичном, компромитујућом претњом, чија се суштина огледа у јасном наговештавању откривања неке тајне жртве, или њој блиског лица, која би могла нашкодити њиховој части и угледу. Наиме, ретки су људи који немају неке своје тајне, за које им је стало да их нико неовлашћено не сазна. Међутим, није свако подједнако осетљив на обелодаћење својих тајни, због чега су честе жртве уцена угледни људи, који су цењени у својој професији, са значајним друштвеним статусом, али и са неким „слабостима“, чије би их откривање јавности дубоко компромитовало. Међу жртвама уцене, често се јављају хомосексуалци и друге сексуално настране особе.⁹⁰⁸

Жртва може бити крива или невина за дело које јој се ставља на терет, али ће у оба случаја плаћати, плашећи се ако је крива, да ће компромитујуће информације доспети у јавност, а ако је невина плашећи се да то неће моћи да докаже, те да ће стога бити изложена јавној порузи јер „од силног блата које се проспе по судници за човека се увек нешто залепи“.⁹⁰⁹

Жртва уцене не трпи само материјалну штету, већ је изложена и тешким психичким патњама, па је услед великог психичког притиска који трпи, у ситуацији да када нема довољно новца да подмири захтеве уцењивача, приморана да продаје ствари из

⁹⁰⁷ Оп. cit.: М. Кокољ: „Рекет као нови облик организованог криминалитета“..., стр. 9

⁹⁰⁸ Ж. Алексић и М. Шкулић: „Криминалистика“, Београд, 2002. година, стр. 374-375

⁹⁰⁹ Оп. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 96

куће или да посегне за вршењем кривичних дела, а некада се одлучује и на самоубиство или ликвидирање уцењивача.⁹¹⁰

Велики број уцена остаје у оквиру „тамне бројке“, будући да жртве не пријављују уцену плашећи се да ће изаћи у јавност нека за њих компромитујућа информација која би могла нашкодити њиховој части или угледу. Тако, уцена за један, мањи број људи постаје добар извор прихода и већина уцењивача рецидивира бавећи се уценом као занатом.⁹¹¹

Постоји неколико различитих врста уцене. Прва типологија полази од критеријума који се односи на уцењивача, па се стога према томе ко се јавља као уцењивач разликују следеће врсте уцене:

-службеничка, код које службеник по отпуштању прети бившим послодавцима одавањем пословних тајни или изношењем пикантерија из приватног живота свог послодавца у новинама;

-новинска или литерална, која подразумева манипулацију приватним животима богатих и славних, где новинар периодично објављује информације о животима богатих и славних, чији значај схвата само жртва, претећи да ће наставити са даљим објављивањем уколико не добије новчану накнаду за ћутање;

-судска или званична коју најчешће врше припадници полицијских снага, претећи безразложним хапшењем или тражећи награду за уздржавање од денунцирања деликвената. У пракси се појављују и случајеви уцењивања опозиције и представника синдиката помоћу информација прибављених прислушкивањем.

Друга типологија уцене, полази од својства оштећеног, па према томе кога уцењују разликују се следеће врсте уцене:

⁹¹⁰ Ж. Алексић и М. Шкулић: „Криминалистика“, Београд, 2002. година, стр. 374-375

⁹¹¹ Ор. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 96-97

-трговачка, индустријска, која подразумева уцењивање компанија путем тзв. стоп-листи тј. списка лоших платиша или прекршилаца пословних обавеза којима се често манипулисало;

-дисциплинска и политичка која подразумева уцењивање припадника одређених професија (адвоката, лекара) или вршилаца одређених функција (министарски саветници, политичари);

-уцена која се односи на начин живота или слободна, сексуална, емоционална у коју спада уцењивање припадника одређених девијантних група (наркомани, хомосексуалци) као и свако задирање у приватност (нарочито код бракоразводних парница).

Поред наведених врста уцене, познате су и:

- „морална“ уцена, код које је као критеријум послужила истинитост података којима се неко лице уцењује;

- „малолетничка“, заснована на старости учиниоца, будући да се као извршиоци ове врсте уцене појављују малолетни учиниоци;

- „хакерска“, која се односи на трговину поступком доласка до поверљивих компјутерских информација.⁹¹²

1. Узроци имовинских деликата физичког насиља и типологија деликвената

Имовинска кривична дела са елементима физичког насиља типични су видови професионалног криминалитета. Често се могу појавити у сложенијим формама

⁹¹² Оп. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 94-95

саучесништва и обележјима организованог криминалитета. Учиниоце ових кривичних дела одликује висок степен криминалне склоности. Реч је о деликвентима са изграђеном криминалном каријером и претежно психопатском, агресивном и похлепном цртом личности.

Што се тиче социјалних карактеристика, учиниоци ових деликата су млађе особе, нижег степена образовања и или су из породица са поремећеним односима или се налазе у неповољним социјалним условима.⁹¹³

Кривично дело разбојништва, као и кривично дело разбојничке крађе, због остварења криминалних радњи у непосредном контакту са пасивним субјектом, сврставају се у категорију контактеног криминалитета, поред физичког насиља и сексуалног насиља. Наиме, разбојнички напади представљају посебну опасност јер се њима поред финансијских губитака, проузрокује знатна штета за живот и здравље оштећених. Данас кривична дела разбојништва све више узимају маха, с обзиром на то да се врло лако уклапају у данашњи темпо живота, јер брзо и без много труда доносе новац. Нажалост, о заступљености овог кривичног дела у јавности се недовољно говори, будући да јавност о томе добије информације тек онда када дође до убиства оштећеног.⁹¹⁴

Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе врши посебан тип деликвентне личности, који се уобичајено назива разбојник. Ради се о особи која је насилник, пљачкаш, професионални криминалац, примитиван тип личности са нижим степеном образовања, кога карактерише безосећајност, грубост и безобзирност при вршењу кривичних дела. Међу учиниоцима ових деликата доминирају мушкарци, професионални деликвенти млађе популације, између 20-40 године живота. Дела углавном предузимају у групи, беспризорном применом насиља према објектима и свакој врсти отпора, не презајући ни од убистава оштећених и сведока.⁹¹⁵ Разбојништво је

⁹¹³ Оп. cit.: М. Бошковић: „Криминологија“..., стр. 334-335

⁹¹⁴ С. Ehrlich: „Разбојнички препади-мјере за њихово сузбијање“, Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 1, 1960. година, стр. 23

⁹¹⁵ Оп. cit.: М. Бошковић: „Криминологија“..., стр. 335

примитивни, атавистички деликт, па самим тим разбојници ретко показују просечну интелигенцију.⁹¹⁶

Велики је удео лица која су раније била осуђивана (37,2%) или су вршила кривична дела као малолетници (46,6%). Углавном се ради о осуђиваности за иста или сродна (имовинска) кривична дела, а међу онима који су већ били изложени кривичноправном санкционисању високо је учешће вишеструких повратника (осуђиваних два или више пута)-47%.⁹¹⁷

Криминална каријера разбојника углавном почиње обичним крађама, затим следе провалне крађе и на крају заврше са разбојништвима, при којима не презају од наношења телесних повреда, па и убистава.⁹¹⁸

Карактеристичан је пример једне припаднице ромске националне заједнице, која је у тридесетпрвој години живота већ била осмоструки повратник на издржавању казне у женском затвору у Пожаревцу. Прво је осуђивана за крађе, да би „напредовала“ до кривичних дела разбојничких крађа и разбојништава. Њен случај указује на сву проблематику маргинализације, сиромаштва, социјализације, васпитања образовања, обучавања и обичаја који могу довести до девијација и криминалитета. Наиме, од њене прве ситне крађе, када је имала тринаест година, ова жена је, захваљујући „доброј подуци“ мужа и свекра оспособљена и за вршење разбојничких крађа и разбојништава. По њеним речима она није криминалац, јер никог није убила, а по обичајном праву њене етничке групе, то што је радила и није кривично дело.⁹¹⁹

Интересантан је податак да је 7% осуђених учинилаца за тешке случајеве разбојништва и разбојничких крађа учествовало у рату на просторима бивше Југославије. Наведени податак указује да на пораст ових тешких кривичних дела у знатној мери утичу ратно окружење и учешће у ратовима.

⁹¹⁶ Оп. cit.: А. Макра: „Имовински криминалитет“..., стр. 121

⁹¹⁷ Б. Кнежић и С. Јовановић: „Тешки случајеви разбојништва и разбојничке крађе-криминолошки поглед“, у зборнику радова: Тешки облици криминала, Земун, 2004. година, стр. 464

⁹¹⁸ Оп. cit.: А. Макра: „Имовински криминалитет“..., стр. 121

⁹¹⁹ Б. Кнежић, С. Јовановић: „Разбојништва и разбојничке крађе“, Темида, Београд, број 3, 2003. година, стр. 14-15

Најчешћи мотиви за извршење кривичних дела разбојништава и разбојничких крађа који се наводе у предметима су: користољубље, очекивања веће количине новца код жртве, незапосленост и немање новца за лекове мајци, потребан новац за живот и изласке,⁹²⁰ неки од учинилаца изјављују да не знају зашто су то учинили,⁹²¹ а неки да би вратили коцкарске дугове⁹²² или прибавили средства за куповину опојних дрога.⁹²³

Дакле, у највећем броју случајева као учиниоци јављају се мушкарци⁹²⁴, млађих до средњих година⁹²⁵, без занимања и сталног запослења. Међутим, уочљиво је да се старосна граница последњих година све више снижава, тако да нису ретка разбојништва која врше малолетници, па чак и деца до 14 година старости.⁹²⁶ Карактеристично је за малолетне учиниоце разбојништва да се опредељују за разбојничке нападе чак и онда када одузимају „мали плен“. С тим у вези, поставља се питање зашто се ова категорија учинилаца одлучује на извршење разбојништва, као кривичног дела које је много суровије од крађе. Одговор на ово питање лежи у чињеницама да велики број малолетних

⁹²⁰ Оп. cit.: Б. Кнежић и С. Јовановић: „Тешки случајеви разбојништва и разбојничке крађе-криминолошки поглед“..., стр. 464-465

⁹²¹ Тако су пресудом Вишег суда у Сомбору, пословни број К 11/12 од 14.5.2012. године, окривљени Ш.М. и Г.Н. оглашени кривим, због извршења кривичног дела разбојништва из члана 206 став 1 у вези члана 33 Кривичног законика и осуђени на казну затвора у трајању од по шест месеци. Окривљени Ш.М. у својој одбрани, изјашњавајући се о мотивима извршења дела, навео је да не може да објасни зашто је извршио дело, да се каје, а да је новац који је прибавио извршењем дела потрошио враћајући своје дугове. Међутим, окривљени Г.Н. је у својој одбрани навео да је новац који је стекао извршењем разбојништва потрошио купујући себи гардеробу, наводећи да је након развода родитеља остао да живи код мајке, која својим радом није била у могућности да му обезбеди новац.

⁹²² Пресудом Основног суда у Сремској Митровици, пословни број К 2496/10 од 11.4.2011. године, окривљени Г.М. оглашен је кривим због извршења кривичног дела разбојништва из члана 206 став 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од шест месеци. Изјашњавајући се о мотивима због којих је извршио разбојништво, окривљени је изјавио да је дело учинио јер му је новац био потребан за враћање коцкарског дуга.

⁹²³ Пресудом Округног суда у Новом Саду, пословни број К 648/08 од 5.2.2009. године, окривљени Б.М. оглашен је кривим због извршења кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 став 3 у вези са ставом 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од пет година. У својој одбрани, окривљени је изразио дубоко жаљење и кајање због својих поступака, истичући да је ствари из подрума оштећених хтео да украде како би их касније продао и дошао до новца за куповину хероина.

⁹²⁴ Звонимир Дујмовић и Ирена Цајнер-Мраовић су анализирали криминалитет разбојништва у Републици Хрватској у периоду од 1994-1998. године и на основу наведене анализе утврдили су да је попут већине деликата насиља и разбојништво по правилу деликт мушкараца (нпр. у 1998. години од 290 пријављених лица само 12 особа биле су жене), З. Дујмовић и И. Цајнер-Мраовић: „Криминалитет разбојништва у Републици Хрватској“, Хрватски летопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1, 1999. година, стр. 97

⁹²⁵ Из напред наведеног истраживања проистиче да је с обзиром на старосну доб међу учиниоцима кривичног дела разбојништва највише пријављених старости између 18 и 26 година (40%), а затим следе учиниоци старости између 26 и 40 година (33 %) и учиниоци старости између 18 и 19 година (19%), оп. cit.: З. Дујмовић и И. Цајнер-Мраовић: „Криминалитет разбојништва у Републици Хрватској“..., стр. 97

⁹²⁶ Оп. cit.: Б. Бановић: „Неки кривичноправни и криминалистички аспекти кривичног дела разбојништва“, Безбедност, Београд, број 4, 1996. година..., стр. 444

учинилаца разбојништво врше у алкохолисаном стању⁹²⁷, или под дејством опојних дрога и психотропних супстанци. Малолетне учиниоце разбојништва карактерише изузетна бруталност и безобзирност при извршењу дела. Наиме, ова категорија учинилаца лако и непромишљено наноси жртвама телесне повреде, разбојништво неретко врше уз употребу оружја, а дешава се да после извршења дела и прибављања користи накнадно жртвама наносе непотребне патње и повреде или их крајње нехумано понижавају.⁹²⁸

Разбојници често припадају посебној врсти професионалних криминалаца, које карактерише грубост, безобзирност, склоност ка насиљу и непрезање од наношења свих врста озледа, па и убиства.⁹²⁹ За разлику од крадљиваца који настоје обично да остану незапажени (краду ноћу на местима где нема никог, или на местима где због различитих околности остају непримећени), разбојници отворено ступају у контакт са жртвама кривичног дела и другим лицима. При томе се често маскирају, али каткада ни то не чине.

Међу учиниоцима кривичних дела разбојништва велики је број наркомана, који због ситуације у којој се налазе стално имају хитну потребу за новцем до којег не могу лако да дођу, па се тако како би што брже дошли до већих новчаних износа одлучују за вршење разбојништва.⁹³⁰ Ову категорију учинилаца одликује изузетна бруталност при извршењу дела, посебно у ситуацијама тзв. „апстиненцијалне кризе“.⁹³¹

Међу учиниоцима кривичног дела разбојништва, разликују се учиниоци из навике који имају „криминалну прошлост“ и учиниоци ситуације, тј. тренутка. Учиниоци из прве категорије регрутују се од учинилаца других кривичних дела. Најчешће из групе лопова, који изврше неколико крађа, па након што остану неоткривени, код њих почиње да се развија склоност вршењу крађа, те постају крадљивци из навике. Након тога они постају лопови „више врста“-провалници, који пуни самопоуздања не презају ни од употребе силе

⁹²⁷ Z. Lukaszewicz i T. Szymanowski: „Разбојништво и починиоци разбојништва (резултати испитивања 302 судска списка), Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 4, 1964. година, стр. 440

⁹²⁸ Б. Бановић: „Криминалистичко-криминолошки аспекти кривичног дела разбојништва“, у Зборнику радова: деликти насиља-кривичноправни и криминолошки аспект, Београд, 2002. година, стр. 282

⁹²⁹ Ор. cit.: Б. Кнежић, С. Јовановић: „Разбојништва и разбојничке крађе“, Темида, Београд, број 3, 2003. година, стр. 16

⁹³⁰ Ор. cit.: Ђ. Ђорђевић: „Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији“..., стр. 391-392

⁹³¹ Ор. cit.: Б. Бановић: „Криминалистичко-криминолошки аспекти кривичног дела разбојништва“, у Зборнику радова: деликти насиља-кривичноправни и криминолошки аспект, Београд, 2002. година, стр. 283

или претње како би одузели плен. Разбојник је дрзак и храбар, спреман на све, али и поред ових особина, разбојништва се ређе врше на отвореном простору без заклона, имајући у виду да се разбојници више опредељују за усамљена, слабије прометна места, као што су мрачне улице, бензинске станице на излазу из града и сл. За разлику од учинилаца из навике, учиниоци који припадају другој категорији су учиниоци ситуације или учиниоци тренутка који су „случајно“ сазнали да одређено лице располаже новцем и да му се исти може одузети без опасности да буду откривени. Укратко, ситуација је та која мами ову групу учинилаца да предузму радњу извршења кривичног дела разбојништва. Интересантно је да код ове групе учинилаца, њихов успех зависи од саме жртве, па тако ако је жртва сталожена, одважна која ситуацију схвата без панике, догађа се да учинилац остане без плена, а није реткост да жртва савлада учиниоца.⁹³² Међутим, често се дешава да разбојник без искуства у вршењу злочина, олако и „лудо“ употребљава оружје, у ситуацији када му се дело не одвија онако како је очекивао. Тада он веома често пуца из страха, и када за то нема разлога и у таквим околностима меци испуцани без циља боље погађају него они циљано испаљени.⁹³³

Професор Дујмовић је проучавао социјална обележја учинилаца имовинских кривичних дела на подручју Хрватске у раздобљу од 1988. године до 1990. године. Из овог истраживања произилази да међу учиниоцима кривичних дела разбојништва и разбојничке крађе доминирају млађе особе, старости до 25 година, што указује да су млађе особе у знатно већој мери, него старије особе, присутне међу учиниоцима деликата који захтевају окретност, физичку снагу и склоност авантури. За разлику од учинилаца разбојништва и разбојничких крађа, међу учиниоцима кривичних дела изнуде и уцене (па и кривичног дела преваре) доминирају особе старости између 29 и 39 година.

Такође, интересантан је податак да су особе женског пола готово три пута мање заступљене међу учиниоцима кривичних дела изнуде и разбојништва, што се може довести у везу са њиховим физичким карактеристикама. Наиме, потпуно је разумљиво да су жене слабије заступљене међу учиниоцима имовинских деликата са елементима

⁹³² Д. Лакчевић: „Обележја кривичних дела из члана 251, 252 и 253 КЗ и методологија откривања ових дела“, Безбедност, Београд, број 3, 1975. година, стр. 214

⁹³³ С. Ehrlich: „Разбојнички препади-мјере за њихово сузбијање“, Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 1, 1960. година, стр. 23

насиља, будући да извршење оваквих деликата захтева већи степен агресивности, физичких напора и физичке конфронтације, за разлику од имовинских деликата чије извршење изискује лукавство (превара, утаја и сл.).⁹³⁴ Међутим и када учествују у разбојништву, жене се најчешће појављују као саучеснице приликом типовања, намамљивања или лажног представљања. Познати су и случајеви разбојништва којима су претходиле претње и принуде над женама, најчешће од њиховог брачног или ванбрачног партнера, да извршавају или саучествују у кривичном делу разбојништва или разбојничке крађе, након чега би им се, често, присвојена добит уз насиље одузимала.⁹³⁵

Учиниоци кривичног дела изнуде су према свом психолошком профилу веома слични разбојницима, па је и код њих изражена склоност ка насиљу, с тим што они силу и претњу примењују на нешто „префињенији“ и мање директан начин, мада се у неким ситуацијама изнуда врши у стицају са разбојништвом, или прераста у разбојништво. И за изнуђиваче везује се појам криминалне каријере, будући да ови деликвенти по правилу имају „богату криминалну прошлост“, чиме и изазивају страх код жртава. За ову категорију учинилаца, карактеристично је да се често служе оружјем као претњом, а власницима локала (трговинских, угоститељских итд.) обично прете „дизањем локала у ваздух“.

Надаље, учиниоци изнуде који делују организовано, настоје да створе „рекешке организације“. Ове организације су засноване на принципима строге хијерархије и субординације, те на тај начин наредбодавци могу да избегну кривицу за непосредно извршење дела. Такође, дешава се да изнуђивачи делују у оквиру легалних или паралегалних организација, које су званично регистроване углавном као „агенције за наплату потраживања“ и обављају делатност која се у криминалним круговима и мас медијима означава као „утеривање дугова“.

⁹³⁴ Ор. cit.: З. Дујмовић: „Основне карактеристике имовинског криминалитета у Републици Хрватској“..., стр. 227-228

⁹³⁵ Ор. cit.: Б. Кнежић и С. Јовановић: „Тешки случајеви разбојништва и разбојничке крађе-криминолошки поглед“..., стр. 464

Међу изнуђивачима доминирају особе мушког пола. Када учествују у извршењу овог кривичног дела, жене то чине претежно као саучесници⁹³⁶, а ретко се појављују као непосредни учиниоци кривичног дела изнуде.⁹³⁷

Учиниоци кривичног дела уцене су углавном особе мушког пола. Међутим, као учиниоци овог кривичног дела све чешће се појављују и жене које веома вешто користе компромитујуће информације до којих су дошле током сталних или пролазних љубавних авантура и веза.⁹³⁸ Наиме, далеко се више жена јавља међу учиниоцима уцене него код изнуде, што је последица чињенице да су жене по својој природи више радознале од мушкараца, те да лакше сазнају нечије тајне.

Током одржавања љубавних веза, жене имају прилику да дођу у посед различитих тајни, а сматра се да мушкарци своје тајне лакше поверавају женама, него другим мушкарцима. Неретко се дешава да жене уцењивачи делују у саучесништву са мушкарцима. Посебно су опасне претње жене да ће жртву пријавити за измишљено силовање, навођење на прекид трудноће, или друго слично кривично дело.

Уцењивачи су веома користољубиви криминалци, који не презају од нарушавања нечије најдубље приватности, ради остварења противправне имовинске користи.⁹³⁹

Међу уцењивачима највише је мешовитих криминалаца. Наиме, провалник, преварант или проститутка веома лако се трансформишу у уцењивача. Међу професионалним учиниоцима овог кривичног дела, постоје они који су се специјализовали за одређене профиле жртава. У пракси се дешавају случајеви у којима је уцењивач у

⁹³⁶ Тако је пресудом Вишег суда у Новом Саду, пословни број К 97/10 од 26.4.2011. године, окривљени В.С., оглашен кривим због извршења кривичног дела изнуде из члана 214 став 3 у вези става 1 Кривичног законика, а окривљена В.М., због извршења кривичног дела изнуде у помагању из члана 214 став 3 у вези става 1 у вези са чланом 35 Кривичног законика. Окривљени В.С. је овом пресудом осуђен на казну затвора у трајању од три године, а окривљена В.М. на казну затвора у трајању од шест месеци. Наиме, окривљени В.С. је, у временском периоду од краја децембра 2000. године до 19.11.2007. године, у Новом Саду и Београду, претњом прибавио противправну имовинску корист од оштећеног у износу од 52.000 еура и 40.000 дем, што износи преко 1.500.000,00 динара, а окривљена В.М., са којом је у том периоду живео у брачној заједници, му је у томе помогла стварањем услова за извршење кривичног дела.

⁹³⁷ Ж. Алексић и М. Шкулић: „Криминалистика“, Београд, 2002. година, стр. 373-376

⁹³⁸ Оп. cit.: Т. Радовић: „Кривично-правни и криминалистички аспекти кривичних дела изнуде и уцене“..., стр. 205-206

⁹³⁹ Оп. cit.: Ж. Алексић и М. Шкулић: „Криминалистика“..., стр. 376

дужем временском периоду уцењивао неколико жртава за исте или различите ствари, па им се периодично јављао и понављао уцену у време када су оштећени могли да плате тражени новчани износ. Ова категорија уцењивача у криминалном свету позната је под називом „месечари“. Оно што је веома интересно јесте да неки од њих воде своје „књиговодство“, које им служи као оријентација и на основу кога знају када треба да затраже новац од жртве.⁹⁴⁰ У ову категорију спада и тзв. „master blackmailer“. Његов *modus operandi* је специфичан. Наиме, он никад директно не преговара, има легалан и то најчешће високо признат посао као параван, поступа крајње рационално, тако да је у стању да дискредитујућу информацију чува до указивања најповољнијег тренутка. Ова категорија уцењивача има друштвене везе и приступ информацијама и често су то масовни уцењивачи који живе од недељних или месечних рата својих жртава.

Прави мотиви деловања уцењивача могу се сврстати у неколико група:

-похлепа, најчешће праћена жељом за влашћу или осећањем моћи

-освета

-прикривање сопственог кажњивог дела.⁹⁴¹

Учиниоци овог кривичног дела су по правилу плашљиви људи, па и то што се неки од њих појављују „очи у очи“ са оштећеним и траже новац не представља одраз њихове храбрости, већ бескрупулозности, јер рачунају да их штити моћно оружје-компромитујући материјал који ће бити обелодањен уколико се уцењивачу нешто деси. Зато се и каже да је уцењивач добар психолог и тактичар, који недостатак храбрости прикрива тиме што код оштећеног ствара утисак да делује у саставу групе или неког уиграног тандема. Уцењивач се појављује када се најмање очекује и када је за оштећеног то најнеповољније играјући на карту изненађења.⁹⁴²

⁹⁴⁰ Оп. cit.: П. Банчевић: „Осврт на кривично дело уцене“..., стр. 23

⁹⁴¹ Оп. cit.: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 96

⁹⁴² Оп. cit.: П. Банчевић: „Осврт на кривично дело уцене“..., стр. 23-24

Када је у питању старосна структура, учиниоци кривичног дела уцене углавном су лица средњих и поодмаклих година. Повремено се као извршиоци овог кривичног дела јављају и малолетници који најчешће групно састављају уцењивачко писмо, са претњом која није ништа блажа од оне коју користе професионални учиниоци уцене.⁹⁴³

Извори, односно начини прибављања информација могу се поделити у неколико група:

- намештена ситуација, када уцењивач поставља мизансцен и „дели улоге“;
- случајни долазак до дискредитујућих информација;
- прибављање помоћу приватних детектива;
- коришћење персоналних досијеа компанија и
- на основу претходног односа жртва-уцењивач.⁹⁴⁴

⁹⁴³ Ibidem

⁹⁴⁴ Op. cit: С. Пановић-Ђурић: „Кривично дело уцене“..., стр. 98

Глава шеста

КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ИМОВИНЕ СА ЕЛЕМЕНТИМА ПРИНУДЕ У СУДСКОЈ ПРАКСИ

1. Кривично дело разбојничке крађе у судској пракси

-Пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-153/2012 од 27.9.2012. године

Наведеном пресудом окривљени А.Л. оглашен је кривим због извршења кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 став 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од три месеца. Ова пресуда је постала правноснажна дана 2.11.2012. године. Из изреке пресуде произилази да је окривљени крив што је:

Дана 30.4.2010. године, око 14,00 часова, у Ветернику, у ул. Ветерничка рампа 17, број 11 из дворишта ошт. С.К. у стању смањене способности да схвати значај свога дела, при чему му је способност да управља својим поступцима била битно смањена услед зависности од психоактивних супстанци, свестан свог дела и хтео његово извршење, а у намери да присвајањем туђе покретне ствари себи прибави противправну имовинску корист, одузео и присвојио бицикл марке „Кобра каприоло“, плаве боје, са 21 брзином, вредности 20.000,00 динара, те се наведеним бициклом одвезао до суседне улице Ветерничка рампа 17, којом приликом га је ошт. С.К. покушала да заустави препознавши своје бицикло, али је окривљени у намери да украдену ствар задржи, употребио силу против оштећене на начин што је ударио бициклом, услед чега је оштећена пала, а преко ње је пало бицикло, па преко бицикла окривљени, након чега га је ухватила за ноге и држала при чему се окривљени отимао у намери да побегне са украденим бициклом, при томе јој је више пута задао ударце ногама и рукама у пределу тела, након чега је пришао извесни комшија и задржао окривљеног до доласка полицијских службеника ПУ Нови Сад.

У делу пресуде у коме се образлаже одлука о кривичној санкцији наведено је да је суд узео у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа, при чему је нарочито ценио степен кривице, побуде из којих је дело учињено (зависност од психоактивних супстанци, те да би дошао до новца да купи дрогу), јачину угрожавања односно повреде заштићеног добра, околности под којима је дело учињено, те као олакшавајуће околности посебно имао у виду личне и породичне прилике окривљеног, тј. да је млад човек, без запослења, без имовине, те да живи са мајком која је пензионер, као и то да је успео да успостави апстиненцију у односу на наркотику, али је оболео од хепатитиса Ц у вези чега му је неопходно лечење и у вези чега већ прима терапију, окренуо се спорту, игра фудбал и укључен је у организацију „Рестарт“ која помаже зависницима. У пресуди се даље наводи да је суд као олакшавајућу околност посебно ценио и делимично признање кривичног дела и кривичне одговорности⁹⁴⁵, те искрено изражено кајање окривљеног, као и околност да је способност окривљеног да схвати значај свога дела била смањена, али не до битног степена, а способност да управља својим поступцима била битно смањена у време извршења дела, те околност да је предметни бицикл ипак враћен оштећеној. Од отежавајућих околности, како се у пресуди даље указује, суд је ценио ранију осуђиваност окривљеног, тј. да је до сада три пута осуђиван, од чега два пута за крађу, а задњи пут пресудом Окружног суда у Новом Саду 2009. године на казну затвора у трајању од пет месеци од чега је издржао четири месеца и тринаест дана у Окружном затвору у Новом Саду.

На послетку, у пресуди се наводи да имајући у виду све напред наведене околности које утичу на врсту и висину кривичне санкције, а индивидуализирајући кривичну санкцију према личности окривљеног и тежини учињеног кривичног дела, а узимајући у обзир све околности конкретног случаја, суд је окривљеног Л.А. за учињено кривично дело разбојничке крађе из члана 205 став 1 Кривичног законика, на основу цитираног законског прописа, те чл. 4 ст. 2, 42, 45, 54, 56 и 57 Кривичног законика осудио на казну затвора чију висину је утврдио ублажавањем у трајању од три месеца, налазећи да све напред наведене олакшавајуће околности по својој бројности и значају имају особине

⁹⁴⁵ Имајући у виду да актуелни Кривични законик Републике Србије не познаје термин кривична одговорност, већ термин кривицу (члан 22 КЗ-а), самим тим је навођење овог термина у пресудама погрешно. Појам кривичне одговорности користило је наше раније кривично законодавство, тачније дефиницију кривичне одговорности прописивао је члан 11 Основног кривичног закона.

нарочито олакшавајућих околности, те да се ублаженом казном у наведеном трајању може постићи сврха кажњавања.

-Пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-778/10 од 2.11.2010. године

Наведеном пресудом окривљени С.Р. оглашен је кривим због извршења кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 став 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од две године. Наведена одлука је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду од 15.11.2011. године. Из изреке пресуде произилази да је окривљени оглашен кривим што је:

Дана 11.10.2006. године, око 18,45 часова, у Новом Саду, у улици Железничка број 30, чија је способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била смањена али не до битног степена, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, из златаре „Ива НС“ власник ошт. М.С. из Новог Сада, противправно одузео ролну са 20 ланчића, власништво ошт. М.С. из Новог Сада, у укупној вредности од 1.280.000,00 динара, тако што је неведене предмете истргао из руке оштећене, а након тога у бекству, на углу улица Павла Симића и Војвођанских бригада, у намери да украдене ствари задржи, свестан свог дела и хтео његово извршење, запретио да ће ирафцигером непосредно напасти на живот и тело Ш. И. из Бачке Тополе, при чему је био свестан да је његово дело забрањено.

У делу пресуде који садржи образложење о одлуци у вези кривичне санкције наводи се да је суд ценио све околности у смислу члана 54 Кривичног законика, па је од олакшавајућих околности на страни окривљеног С.Р. ценио његово делимично признање кривичног дела које је допринело бржем и ефикаснијем утврђивању чињеничног стања, његово коректно држање у току поступка, његову младост, његове материјалне и породичне прилике, тј. да је незапослен, док је као отежавајуће околности ценио његову вишеструку ранију осуђиваност, како за друга тако и за истоврсна кривична дела, при чему суд сматра да се само безусловном казном затвора у наведеном трајању може очекивати да ће се на окривљеног поправно деловати да више не врши кривична дела,

налазећи да ће се на овај начин остварити општа сврха кривичних санкција из члана 4 став 2 Кривичног законика.

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-2819/10 од 2.10.2012. године

Наведеном пресудом окривљени Н.Б. и Р.М. оглашени су кривима због извршења кривичног дела разбојничке крађе из члана 205 став 1 Кривичног законика. Окривљени Н.Б. је овом пресудом осуђен на казну затвора у трајању од једне године, док је окривљеном Р.М. изречена условна осуда, тако што му је претходно утврђена казна затвора у трајању од једне године и истовремено одређено да се она неће извршити уколико окривљени у року од три године од правноснажности пресуде не учини ново кривично дело. Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду од 23.5.2013. године. Из изреке пресуде произилази да су окривљени оглашени кривима што су:

Дана, 13.4.2008. године, око 17,30 часова, у Новом Саду, у улици Кисачки пут бб, при чему је способност окривљених да схвате значај свог дела и да управљају својим поступцима била смањена, али не до битног степена, у заједници и по претходном договору, из просторија доо „Менто“ из Новог Сада на горе наведеној адреси одузели два калема бакарних жица у намери да њиховим присвајањем себи прибаве противправну имовинску корист, акоје су потом пренели до путничког возила марке „Застава 101“, рег. ознаке НС 477-83 којим су се довели на лице места, те исте ставили у гепек истог, да би у намери да украдене ствари задрже за себе употребом силе, а у ситуацији када им је оштећени Т.П. из Новог Сада, који је претходно скинуо разводну капу на наведеном путничком возилу, како би онемогућио паљење мотора и тиме покушао да их спречи да побегну са лица места, пришао и почео да виче на њих, окривљени Р.М. истом пришао са леђа и затим му задао више удараца стакленом флашом у пределу главе, док је за то време окривљени Н.Б. покушао да стартује мотор возила, а када није успео, изашао из истог и оштећеном задао више удараца затвореном шаком у пределу главе, након чега су се трчећим кораком удаљили са лица места, при чему су били свесни свога дела и хтели његово извршење и имали свест о забрањености свог дела.

Образлажући одлуку о кривичној санкцији у односу на окривљеног Н.Б. у пресуди се наводи да је суд на страни окривљеног од олакшавајућих околности ценио признање извршеног кривичног дела, искрено држање током поступка и кајање због учињеног кривичног дела, да је кривично дело учинио у стању смањене урачунљивости, али не до степена битног услед употребе алкохола, да је окривљени без имовине, без сталних месечних примања, да је отац малолетног детета, док је од отежавајућих околности на страни окривљеног суд ценио његову ранију осуђиваност, па и за имовинска кривична дела.

Даље се у пресуди наводи, да је суд одлучујући о врсти и мери кривичне санкције у односу на окривљеног Р.М., од олакшавајућих околности ценио признање извршеног кривичног дела, искрено држање током кривичног поступка и кајање због учињеног кривичног дела, да је кривично дело учинио у стању смањене урачунљивости али не до степена битног услед употребе алкохола, да је окривљени без имовине, без сталних месечних примања, да је отац четворо малолетне деце, док отежавајућих околности на страни окривљеног суд није нашао, па му је имајући у виду све напред изнето изрекао условну осуду, којом је окривљеном утврдио казну затвора у трајању од једне године и истовремено одредио рок проверавања три године од правноснажности пресуде, налазећи да је условна осуда, као кривична санкција адекватна личности окривљеног, учињеном кривичном делу и да ће утицати како на окривљеног да не настави са чињењем кривичних дела, тако и на друге да кривична дела не чине.

2. Кривично дело разбојништва из члана 206 Кривичног законика

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-394/2012 од 20.9.2012. године

Наведеном пресудом окривљени Б.Б. оглашен је кривим, због извршења кривичног дела разбојништва из члана 206 став 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од једне године и шест месеци. Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог

суда у Новом Саду од 4.1.2013. године. Из чињеничног описа пресуде призилази да је окривљени оглашен кривим што је:

Дана, 7.12.2009. године, око 22,30 часова у темерину, у улици Алмашка, у време када му је способност да схвати значај дела и да управља својим поступцима била смањена али не до битног степена у које стање се довео употребом психоактивних супстанци, у намери да себи прибави противправну имовинску корист преко 15.000,00 динара, пришао оштећеној Д.Б. из Темерина, те држећи нож у руци са сечивом упереним према оштећеној те претњама истој упутио речи: „Паре, паре, новчаник“, а након што му је иста саопштила да нема новца, окривљени је из џепа јакне извадио сатару те оштећеној упутио речи: „Дај онда мобилни, шта још имаш“, на који начин је претњом оштећену принудио да му преда мобилни телефон марке „Самсунг“ тип Е-251, црне боје, ИМЕИ број 353244020645617, са картицом број 069/299..., вредности 5.000,00 динара, свестан забрањености свог дела.

У делу образложења пресуде у коме се образлаже одлука о кривичној санкцији наводи се да је суд као олакшавајуће околности на страни окривљеног ценио његову ранију неосуђиваност, коректно држање пред судом током трајања поступка, чињеницу да је кривично дело извршио у стању када му је способност да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима била смањена али не до битног степена у које стање се довео употребом психоактивних супстанци, чињеницу да оштећена није заинтересована за кривични прогон и да не поставља имовинскоправни захтев, личне, породичне и имовинске прилике, односно чињеницу да је у међувремену засновао радни однос и да остварује редовне месечне приходе и да живи у породичном домаћинству заједно са својим родитељима старије животне доби које делом издржава, док отежавајућих околности на страни окривљеног није било. Суд закључује да имајући у виду све набројане олакшавајуће околности, а у одсуству отежавајућих, суд је мишљења да по својој врсти, бројности и карактеру представљају нарочито олакшавајуће околности, те да се имајући у виду личност окривљеног и тежину извршеног кривичног дела и са ублаженом казном затвора у ефективном трајању од једне године и шест месеци код окривљеног може у потпуности постићи сврха кажњавања, узевши у обзир да се у конкретном случају ради о кривичном делу чији је степен друштвене опасности повећан,

јер је број оваквих кривичних дела у сталном порасту, а што је са становишта општих друштвених норми средине у којој живимо апсолутно неприхватљиво. На крају, у пресуди се указује да је уверење суда да је овако изречена кривична санкција нужна како би се изразила друштвена осуда за извршену криминалну активност окривљеног и истовремено учврстила обавеза поштовања закона, те да се у потпуности могу остварити циљеви како специјалне тако и генералне превенције, а у оквиру опште сврхе кривичних санкција прописане чл. 4 ст. 2 Кривичног законика и чл. 42 Кривичног законика.

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-2353/11 од 26.12.2011. године

Наведеном пресудом окривљени С.В. оглашен је кривим због извршења кривичног дела разбојништва из члана 206 став 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од две године и пет месеци. Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду од 10.4.2012. године. Окривљени је оглашен кривим што је:

Дана 16.6.2011. године, око 19,55 часова, у Ђурђеву, у ул. Краља Петра Првог бб, способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, свестан свог дела и хтео његово извршење, употребом силе и претњом да ће непосредно напасти на живот и тело оштећених В.Ж. и В.Н. одузео туђу покретну ствар у намери да њеним присвајањем себи прибави противправну имовинску корист на тај начин што је најпре дошао до бензинске пумпе власништво ошт. „НИС“ ад Нови Сад, са спољне стране код „ВЦ-а“ и немаскиран пришао раднику пумпе ошт. В.Ж. и из појаса извадио пиштољ, уперо га ка оштећеном и претећим тоном речима „Улази унутра, пљачка“, наредио оштећеном да уђе у просторије бензинске станице, па како се оштећени окренуо према улазу бензинске станице истом је руком задао ударац по врату услед ког ударца је ошт. задобио лаку телесну повреду у виду истегнућа мишића врата услед ког удара је пао на тло, којом приликом је као последицу пада задобио лаку телесну повреду у виду нагњечења у пределу левог лакта и левог рамена, да би потом окривљени на главу ставио капу црне боје тзв. „фантомку“, и при том је држећи пиштољ уперен у ошт. В.Ж. истом упутио речи „Мајку ти ј..., прошли пут си звао полицију, убићу те“, а потом наредио оштећеном да крене у продајни део објекта где се налазио оштећени В.Н. у кога је окривљени уперо

пиштољ и обратио му се речима „оружана пљачка, лези доле, лези доле!“, што је оштећени В.Н. и учинио, а потом од оштећеног В.Ж., док је држао уперен пиштољ у оштећеног В.Н., који је лежао доле, затражио речима „отварај сеф, брзо отварај сеф!“, да му исти отвори касу и преда новац из дневног пазара, након чега му је оштећени В.Ж. предао новац у износу од 235.000,00 динара, власништво ошт. „НИС“ ад Нови Сад, након чега је окривљени побегао са лица места, свестан да је његово дело забрањено.

Образлажући одлуку о казни, у пресуди се наводи да је суд од олакшавајућих околности на страни окривљеног ценио младост окривљеног, да је без имовине, да је повремено радно ангажован (што указује и на његову зрелост, способност располагања зарадом), док је од отежавајућих околности ценио висок степен кривице окривљеног за учињено кривично дело, ранију осуђиваност окривљеног, па га је на основу свега напред изнетог осудио на казну затвора у трајању од две године и пет месеци, налазећи да ће казна затвора у наведеном трајању утицати на окривљеног да не настави са чињењем кривичних дела као и на друге да кривична дела не чине.

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-360/12 од 26.9.2012. године

Овом пресудом окривљени И.Ч. оглашен је кривим због извршења кривичног дела разбојништва из члана 206 став 4 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од три месеца. Наведена пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду од 16.11.2012. године. У чињеничном опису пресуде, наводи се да је окривљени крив што је:

Дана, 22.11.2009. године, око 18,00 часова, у Сремским Карловцима, у улици Јована Живановић, број 4, испред продавнице „Маки“, способан да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, свестан свог дела чије је извршење хтео, употребом силе против оштећеног В.Т. из Сремских Карловаца, одузео мобилни телефон у намери да његовим присвајањем себи прибави малу имовнску корист тако што је пришао оштећеном, затим му песницом десне руке задао више удараца у пределу лица од којих удараца га је оборио на земљу, а затим му из руке одузео и присвојио мобилни телефон марке „Нокиа“ тип „2330“ ИМЕИ броја 356911038818934, власништво оштећеног у

вредности од 5.000,00 динара, а након тога се удаљио у правцу ул. Митрополита Стратимировића, при чему је био свестан да је његово дело забрањено.

У пресуди се наводи да је суд приликом одлучивања о врсти и висини кривичне санкције ценио све околности које утичу да казна буде мања или већа, па је на страни окривљеног ценио као олакшавајућу околност да је породичан човек, отац малолетне деце, да је слабог имовног стања, да је у време извршења дела био под утицајем алкохола, те чињеницу да оштећени није заинтересован за кривично гоњење, док је од отежавајућих околности на страни окривљеног суд ценио његову ранију осуђиваност, истичући да се, у конкретном случају, само безусловном казном затвора може постићи сврха кажњавања, односно да ће се имајући у виду тежину учињеног кривичног дела и личност окривљеног само безусловном казном затвора утицати на њега да више не врши кривична дела, те да ће се овако изреченом кривичном санкцијом успешно остварити циљеви индивидуалне и генералне превенције.

3. Кривично дело изнуде из члана 214 Кривичног законика

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-25052/2010 од 5.11.2012. године

Наведеном пресудом окривљени М.Д. оглашен је кривим, због извршења кривичног дела изнуде из члана 214 став 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од две године. Наиме, окривљени је, према чињеничном опису изреке пресуде оглашен кривим што је:

Дана 4. и 5.6.2009. године, у Новом Саду, у намери да себи прибави противправну имовинску корист, способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, свестан свог дела и да је исто забрањено, и хтео његово извршење, претњом принудио оштећеног Д.Д. да му на штету своје имовине уплати износ од 5.000,00 динара, на тај начин што му је на мобилни телефон број 063/..., слао претеће поруке следеће садржине:

„ја могу да распишем потерницу ако хоћеш, али после ћеш се кајати када будеш у затвору, размисли шта остављаш на слободи, најжалије ми је твог детета што ће да расте без тебе, рачунај да ћеш пасти у року од четири сата ако не испоштујеш договор, јавићу колегама да те приведу, јеси ли уплатио или да ја шаљем момке, јер знам да ти је Никам био синоћ у 6,15, у улици Боре Станковића на Клиси, пратимо те, шаљем момке на кућну адресу, имам доказ о свему да се распише потерница, рачунај да си сутра у затвору, готов си и твој је крај, долазе момци по тебе наркомане, лажовчино, знам све шта радиш, добићеш пет потерница сада“ и слично, након чега је оштећени уплатио износ од 5.000,00 динара на текући рачун банке „Интеза“ број 160..., власништво осумњиченог М.Д.

У образложењу пресуде, између осталог, наводи се да је суд од олакшавајућих околности на страни окривљеног ценио његове породичне прилике, односно чињеницу да је окривљени отац двоје деце, те чињеницу да оштећени није заинтересован за кривични прогон, нити поставља имовинскоправни захтев, док је од отежавајућих околности на страни окривљеног суд ценио његову ранију осуђиваност.

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-23805/10 од 25.11.2010. године

Овом пресудом окривљени Д.М. оглашен је кривим због извршења кривичног дела изнуде из члана 214 став 2 у вези става 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од шест месеци. Наиме, окривљени је, према изреци пресуде, оглашен кривим што је:

У временском периоду од 6.2.2010. године до 8.2.2010. године, у Новом Саду, способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, у намери да себи прибави противправну имовинску корист претњом принудио оштећеног Т.Р. из Новог Сада, да му на штету своје имовине преда новац у износу од 5.000 еура, на тај начин што је 6.2.2010. године са мобилног телефона број 065/... оштећеном Т.Р. упутио СМС поруке са претњама: „Добро вече господине Т., вечерас морате спремити 5.000 еура и донијети у 22,00 на мијесто где вам кажем, немојте се ништа размишљати без пратње и полиције, ако то урадите не пише вам се добро, добићете СМС један и по сат гдје ће те

доћи, у 22,00 буди у Футогу иза пумпе код трафике са 5.000 еура, не дођеш ли у 22,00 и не оставиш паре у киоск, фирма ти лети у ваздух, немојте господине мислити да је у питању нека шала, у питању је рекет, слушајте нема разговора, новац морате дати вечерас колико имате, у понедељак остатак, касните, и јели долазите, одговорите поруком да ли долазиш или не, имате два минута да одговорите ОК бићемо фер будите и ви чујемо се сутра у 12,00, немојте никога мешати у ово, ако ову суму сутра дате нећете више имати рекета, ставите паре у кесу и донесите када изађете из Футога и скренете према чарди Дунавац, оставите код прве бандере, која је код насипа и отидите, то је све бићете праћени“, а затим га је дана 7.2.2010. године позвао са мобилног телефона број 065/... и обратио му се речима „да ли се правите луди, зашто новац нисте донели“ и тиме принудио оштећеног да на штету своје имовине дана 8.2.2010. године преда новац у износу од 5.000 еура, што у динарској противвредности представља износ од 493.250,00 динара у ком износу је окривљени прибавио за себе противправну имовинску корист, при чему је био свестан да је његово дело забрањено.

У пресуди се, између осталог наводи, да је суд од олакшавајућих околности на страни окривљеног ценио његово признање за извршено кривично дело, изражено жаљење и кајање, чињеницу да је окривљени породичан човек, отац четворо малолетне деце, да издржава целу породицу тако што иде у надницу, да му је жена незапослена, а кућа у којој живе под хипотеком, док отежавајућих околности на страни окривљеног суд није нашао, при чему суд посебно указује да је имао у виду да је окривљени раније осуђиван, али ову околност није ценио као отежавајућу, обзиром да се не ради о истоврсном кривичном делу. На крају, у пресуди се наводи да је суд становишта да све напред наведене олакшавајуће околности, у одсуству отежавајућих, посматране у свом збиру чине такву олакшавајућу околност која оправдава ублажавање казне, због чега је окривљеног за извршено кривично дело осудио на казну затвора у трајању од шест месеци, а то све у уверењу да је овако изречена казна, а имајући у виду личност окривљеног, адекватна и сразмерна тежини учињеног кривичног дела и да ће иста деловати на окривљеног да убидуће не врши кривична дела, а да ће се изреченом казном постићи и циљеви опште сврхе кажњавања.

Ова пресуда је преиначена пресудом Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. Кж. I 111/11 од 20.1.2011. године. Наиме, другостепеном одлуком Апелационог суда у Новом Саду, уважена је жалба Основног јавног тужилаштва у Новом Саду и преиначена је првостепена пресуда у погледу одлуке о казни, тако што је Апелациони суд окривљеног Д.М., због кривичног дела изнуде из члана 214 став 2 у вези става 1 Кривичног законика осудио на казну затвора у трајању од две године, док је у осталом непреиначеном делу пресуда остала неизмењена. У образложењу другостепене одлуке наводи се да је првостепени суд повредио кривични закон, јер је прекорачио овлашћење које суд има по закону, имајући у виду да је одредбом члана 57 став 2 Кривичног законика прописано да се изузетно од става 1 овог члана, не може ублажити казна за одређена кривична дела, а између осталог и за кривично дело из члана 214 став 2 и 3 Кривичног законика. На крају, Апелациони суд у пресуди указује, да је због свега наведеног било нужно уважити жалбу Основног јавног тужилаштва у Новом Саду јер је иста основана, а окривљеног осудити на казну затвора у трајању од две године, јер је оваква казна сразмерна тежини учињеног кривичног дела и истом ће се постићи циљеви опште сврхе кажњавања.

4. Кривично дело уцене из члана 215 Кривичног законика

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-23390/10 од 22.3.2011. године

Наведеном пресудом окривљеном К.Ж. изречена је условна осуда тако што му је утврђена казна затвора у трајању од шест месеци, са роком проверавања од две године, оглашен је кривим због извршења кривичног дела уцене у покушају из члана 215 став 1 у вези члана 30 Кривичног законика. Ова пресуда је потврђена пресудом Апелационог суда у Новом Саду од 19.4.2012. године. Из изреке пресуде произилази да је окривљени крив што је:

Дана 28.1.2008. године у Новом Саду, способан да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, у намери да себи прибави противправну имовинску корист,

претњом да ће против оштећеног Е.И. из Новог Сада, открити нешто што би шкодило његовој части и угледу, покушао да принуди оштећеног да му на штету своје имовине преда новац у износу од 400 еура, тако што је оштећеном запретио да ће његовој породици и пријатељима открити чињеницу да је оштећени хомосексуалац, а што би шкодило части и угледу оштећеног и тражио од оштећеног да му на штету своје имовине преда износ од 400 еура, због чега се оштећени обратио полицији.

У делу пресуде у коме се образлаже одлука о кривичној санкцији, наводи се да је суд од олакшавајућих околности на страни окривљеног ценио чињеницу да оштећени не поставља имовинскоправни захтев и да се не придружује кривичном гоњењу, те да је оштећени предложио да се окривљени што блаже казни с обзиром да је изразио кајање и да је то била једина обострана непријатност, затим је као олакшавајућу околност суд ценио изражено жаљење окривљеног због немилог догађаја и његово обећање да се тако нешто више никада неће поновити, као и на известан начин дато фактичко признање окривљеног којим је и он на одређени начин допринео утврђивању одлучних чињеница, а при том имајући у виду и да је окривљени изјавио да се клонио кривичних дела и да је свакодневно радио на грађевини, од чега се издржава, док је од отежавајућих околности на страни окривљеног суд ценио његову ранију осуђиваност, због кривичног дела уцене.

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-1723/2012 од 10.5.2013. године

Овом пресудом окривљеној Ј.С. је због извршења кривичног дела уцене из члана 215 став 1 Кривичног законика, изречена условна осуда тако што јој је утврђена казна затвора у трајању од шест месеци и истовремено одређено да се тако утврђена казна затвора неће извршити уколико окривљена у року од једне године не учини ново кривично дело. Наведена пресуда постала је правноснажна дана 6.7.2013. године. Сходно изреци пресуде, произилази да је окривљена оглашена кривом што је:

У временском периоду од 18.4.2012. године до 21.4.2012. године у Новом Саду, у намери да за себе прибави противправну имовинску корист, способна да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, свесна свог дела и да је оно забрањено и

хтела његово извршење, запретила оштећеној Ч.А. из Новог Сада, власници радионице за израду галантерије „Мануел“ из Новог Сада, да ће је пријавити да у њеној радионици има непријављеног радника, те је принудила да јој на штету своје имовине оштећена преда новац у износу од 1.000 еура и то 9 новчаница у апоенима од 100 еура и две новчанице у апоенима од по 50 еура, што у динарској противвредности износи око 111.000,00 динара, на тај начин што је са свог мобилног телефона број 064/... послала СМС поруку ошт. Ч.А. на њен број телефона 063/... следеће садржине: „бићете пријављени Инспекцији рада јер држите у радном односу жену која је у инвалидској пензији, велике су последице и за фирму и за њу, сутра у ово време пустите поруку да ли желите да вас пријавим или да платите, имамо доказе и сведоке који ће то да потврде“, „то што сам вам јуче рекао да спремите паре ја ћу вас заборавити рећи ћу вам ко би били сведоци против вас значи да вас нећемо пријавити Инспекцији уколико платите даћемо вам доказе које имамо против вас“, „нисам се предомислио сутра у 15 часова донесите паре у Дунавски парк тамо ћете наћи ЦД са доказима, добићете сутра упутство где да оставите“, „ставите новац у коверту 1.000 еура у Дунавском парку иза Извиђачког кампа ЦД вам је забоден између зида ту оставите коверту, а узмите ЦД можете доћи одмах ЦД је већ тамо“, након чега је оштећена предала новац у износу од 1.000 еура и то 9 новчаница у апоенима од 100 еура и 2 новчанице у апоенима од 50 еура окривљеном тако што је по упутству окривљеног новац оставила у Дунавском парку код Извиђачког кампа.

У образложењу пресуде, између осталог наводи се да је суд од олакшавајућих околности на страни окривљене ценио њено потпуно признање којим је допринела бржем и ефикаснијем утврђивању чињеничног стања, материјалне прилике, чињеницу да није раније осуђивана, да оштећена не поставља одштетни захтев, док отежавајућих околности на страни окривљене суд није нашао, па је сматрајући да се у конкретном случају основано може очекивати да ће и самим упозорењем уз претњу казном на окривљену довољно поправно деловати да више не врши кривична дела, истој изрекао условну осуду, налазећи да ће се на овај начин остварити како општа сврха кривичних санкција из члана 4 став 2 Кривичног законика тако и сврха условне осуде у смислу члана 64 став 2 Кривичног законика.

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-428/15 од 5.6.2015. године

Наведеном пресудом окривљеном Д.М., је због извршења кривичног дела уцене из члана 215 став 1 у вези са чланом 30 Кривичног законика, изречена условна осуда, тако што му је утврђена казна затвора у трајању од шест месеци и истовремено одређено да се иста неће извршити уколико окривљени у року од једне године од правноснажности пресуде не учини ново кривично дело. Према изреци пресуде окривљени је оглашен кривим што је:

Дана 29.9.2014. године у Новом Саду, способан да схвати значај свога дела и да управља својим поступцима, свестан свога дела и да је оно забрањено и хтео његово извршење у намери да за себе прибави противправну имовинску корист претњом оштећеном Ј.Д. из Новог Сада да ће против њега открити нешто што би шкодило његовој части и угледу покушао да га принуди да исти на штету своје имовине да износ од 50.000,00 динара, на тај начин што је претходно својим телефоном број 063/... позвао своју млт. Рођаку В.Ј. на њен телефон 062/... те од исте тражио да меморише број телефона оштећеног 063/... те да креира контакт под именом „доктор“, те након што је иста учинила проследио јој је поруку СМС са упутством да исту поруку проследи на телефон „доктора“ те да све будуће поруке које буду пристизале од телефонског броја који је именован „доктор“ исте њему проследи, након чега је око 9,20 часова са свог телефона послао СМС поруку на телефон млт. В.Ј. следеће садржине: „докторе Ј., уколико у току дана или до сутра у подне не уплатите на име Б.Г. и на овај број 50.000,00 динара, фотографије и видео снимак на коме се јасно чује и види колико тражите и како примате мито освануће у Политици, Куриру и наравно у вестима. То је да осетите како је људима које сте уценили. Не зовите и будите сигурни ако не учините речено да ћете одговарати“, након чега је млт. В.Ј. послала текст поруке на телефон оштећеног који је исту примио у 9,27 часова, те након што се оштећени Ј.Д. обратио непознатом лицу са поруком „пошаљите ми слику ММС како да уплатим“ и исту проследио на телефон млт. В.Ј., иста је поруку проследила окривљеном на његов број телефона, а потом је окривљени саставио и проследио поруку следећег садржаја „уплатите-нетом на овај број у пошти“, На име како вам је послато, све је у склопу видео снимка, слике нису исечене. Иначе тражили сте мито и то од радника МУП-а. Уплатите то само да вратите дато

и проблем је решен“, те након што је млт. В.Ј. проследила поруку на број телефона оштећеног иста је у више наврата разменила више порука по претходно датом упутству окривљеног, али окривљени започето дело није извршио јер је спречен од стране радника МУП РС Групе за сузбијање разбојништва, разбојничких крађа, изнуда и уцена.

Имајући у виду да су се окривљени, бранилац и заменик ОЈТ у Новом Саду, по објављивању пресуде 5.6.2015. године, одрекли права на жалбу на пресуду, у пресуди је образложење као непотребно изостављено, у смислу члана 429 Законика о кривичном поступку.

-пресуда Основног суда у Новом Саду, пословни број К-1386/2016 од 28.12.2016. године

Наведеном пресудом окривљени С.В. оглашен је кривим због извршења кривичног дела уцене из члана 215 став 3 у вези става 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од три године. Наиме, окривљени је оглашен кривим што је:

Дана 11.12.2015. године, око 2,30 часова, у Новом Саду, у улици Стевана Мусића број 3, у стану број..., способан да схвати значај свог дела и да управља својим поступцима, свестан свог дела и да је исто забрањено, чије је извршење хтео, у намери да себи прибави противправну имовинску корист запретио оштећеном Ј.Д. из Новог Сада, да ће против њега открити нешто што би његовој части или угледу шкодило и тиме га принудио да му на штету своје имовине преда новац, на тај начин што је прво из свог стана на адреси у Новом Саду, ул. Балзакова бр. 41/45, преко друштвене мреже „Геј Србија“ ступио у контакт и упознао се са оштећеним, где су размењивали поруке, након чега су остварили аудио-видео контакт преко „Скајпа“ као и путем СМС порука, да би потом окривљени дошао у стан број ... код оштећеног, у Новом Саду, у улици Стевана Мусића број 3, где је након краћег разговора са оштећеним, од њега затражио новац, при чему је почео да му прети да ће позвати пријатеље да му растуре стан, да би оштећени отишао у другу собу, одакле узима 300 евра и предаје окривљеном, да би ,и затим рекао да то није довољно и да ће окачити на интернет снимак њихвог дописивања преко „Скајпа“, да ће ићи од врата до врата код комшија оштећеног како би им рекао да је

оштећени хомосексуалац, а потом оштећеног хвата за руку, гура га у собу, да би сам отворио плакар и међу гардеробом пронашао коверту у којој се налазио новац у износу од 14.900 евра, који узима и односи са собом, заједно са 300 евра које му је оштећени претходно већ предао, говорећи му да не позива полицију или ће му се осветити, чиме је себи прибавио противправну имовинску корист у износу од око 1.839.200,00 динара у динарској противвредности.

У образложењу пресуде се, између осталог наводи, да је суд као олакшавајуће околности на страни окривљеног ценио личне и материјлане прилике окривљеног, коректно понашање током вођења кривичног поступка, да је млад човек који је исказао кајање због учињеног, да је упутио извињење оштећеном и спремност да новац врати. Од отежавајућих околности на страни окривљеног суд је ценио његову досадашњу осуђиваност, али да је имао у виду да је исти пре предметног догађаја једном осуђиван за кривично дело које није истоврсно са предметним кривичним делом и да је у време пресуђења истекао рок проверавања по тој осуди, посебно висок степен кривице окривљеног за извршено кривично дело, односно да је окривљени ступио у контакт са оштећеним управо са намером да од оштећеног, на описан начин, узме новац, док осуђиваност окривљеног по пресуди Вишег суда у Новом Саду, пословни број К 21/15 од 8.6.2016. године, суд није ценио као отежавајућу околност јер је наступила после извршења предметног кривичног дела.

Након анализе напред наведених правноснажних пресуда Основног суда у Новом Саду, може се извести закључак да се у судској пракси, у великој мери, када год то одредбе члана 57 Кривичног законика дозвољавају користи институт ублажавања казне, па и када су у питању овако тешка кривична дела против имовине са елементима принуде.

Тако је у првостепеној пресуди пословни број К 23805/10 од 25.11.2010. године, првостепени суд повредио кривични закон у корист окривљеног, будући да му је за кривично дело изнуде из члана 214 став 2 Кривичног законика, ублажио казну, супротно одредби члана 57 став 2 Кривичног законика, која забрањује ублажавање казне за овај облик кривичног дела изнуде, што је и био разлог за преиначење првостепене пресуде од стране Апелационог суда у Новом Саду.

Као олакшавајуће околности на страни окривљеног, махом се наводе оне „уобичајене“ олакшавајуће околности као што су: младост окривљеног, ранија неосуђиваност, коректно држање пред судом, признање дела, изражено кајање и жаљење због учињеног, затим да оштећени није заинтересован за кривични прогон окривљеног и да не поставља имовинскоправни захтев и слично.

Што се тиче коришћења олакшавајуће околности „коректно држање или понашање окривљеног током кривичног поступка“, навешћемо осврт на олакшавајуће околности из извештаја Републичког јавног тужиоца, за које сматрам да су потпуно исправни: „Скоро да смо у дилеми да ли и овог пута треба поновити да када је о олакшавајућим околностима реч, треба коначно и једном заувек отклонити као олакшавајућу околност „коректно држање или понашање учиниоца пред судом“. Јавни тужилац нема право да преко тога пређе, с обзиром да се од окривљеног не може очекивати да пред судом дозволи некакво „некоректно држање“, имајући у виду да је суд дужан да на главном претресу чува и очува своје достојанство и достојанство суђења. Исто се може рећи и за „протек времена“ као олакшавајућу околност коју неретко изазива разноразним процесним смицалицама окривљени и његов бранилац, а да не говоримо о оној стереотипности код навођења олакшавајућих околности да је олакшавајућа околност и када је неко „релативно млад“ и када је неко „релативно стар“ и када је неко запослен и када је незапослен и када је ожењен и када је неожењен (које околности се по правилу и не проверавају)“.⁹⁴⁶

Интересантно је поменути да се само у једној од анализираних пресуда као околност коју суд цени приликом одмеравања казне наводи „порастаност ове врсте кривичних дела“. Реч је о пресуди Основног суда у Новом Саду од 20.9.2012. године, донетој у кривичном поступку, вођеном због извршења кривичног дела разбојништва из члана 206 став 1 Кривичног законика. Ова околност утиче на оцену друштвене опасности кривичног дела коју врши суд и као таква требала би много чешће да буде коришћена у пресудама, а не да као до сада буде изузетак. Оцена околности пораста броја кривичних дела мора да добије одговарајући значај, који је утолико већи, па самим тим и релевантан у погледу

⁹⁴⁶ Извештај о раду јавних тужилаштава на сузбијању криминалитета и заштити уставности и законитости у 2002. години, Београд, стр. 29, преузето из: Б. Кнежић и С. Јовановић: „Тешки случајеви разбојништва и разбојничке крађе“..., стр. 467

утицаја на одмеравање казне уколико је тај пораст интензивнији и уколико се појављује на ширем подручју. Уколико у склопу отежавајућих и олакшавајућих околности наведених у члану 54 Кривичног законика, посматрамо околност пораста броја одређених кривичних дела на одређеном подручју, онда би се ова околност могла обухватити под законским изразом „околности под којима је дело учињено“, које подразумевају прилике у средини у којој је дело учињено и услове који су у тој средини у том временском периоду постојали. Учесталост вршења таквих кривичних дела у том времену и у тој средини несумњиво указује на посебан значај који таква дела у тим условима добијају. Дакле, околност пораста броја извршених кривичних дела несумњиво је од значаја у тој мери да је треба ценити и евентуално узети у обзир као околност за одмеравање казне, при чему, по самој природи ствари, она добија карактер отежавајуће околности.⁹⁴⁷

У једној од анализираних пресуда Основног суда у Новом Саду, видели смо да је приликом извршења кривичног дела разбојништва коришћено оружје. Реч је о пресуди Основног суда у Новом Саду од 26.12.2011. године, којом је окривљени С.В. оглашен кривим због извршења кривичног дела разбојништва из члана 206 став 1 Кривичног законика и осуђен на казну затвора у трајању од две године и пет месеци. Иако је окривљени користио пиштољ за извршење разбојништва, суд ову околност није ценио као отежавајућу околност. С обзиром да се разбојништва и разбојничке крађе све чешће врше уз употребу оружја, сматрам да би суд ову околност морао да цени као отежавајућу околност на страни учиниоца дела.

Осим тога, у упоредноправном прегледу, видели смо да велики број страних законодавстава предвиђа као квалификовани облик извршење разбојништва и разбојничке крађе уз употребу оружја. У том смислу, у раду је дат предлог *de lege ferenda*, да се у некој од наредних новела Кривичног законика, размотри могућност увођења још једног квалификованог облика кривичног дела разбојништва и разбојничке крађе и то у случајевима када је при извршењу дела коришћено оружје, јер би се тако недвосмислено указало на посебну опасност коју са собом носе „оружана разбојништва“, уз адекватно санкционисање учинилаца ових дела.

⁹⁴⁷ М. Ђорђевић: „Пораст броја кривичних дела као околност при одмеравању казне“, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2, 1971. година, стр. 301-303

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Имовина као друштвено-економска категорија одувек је имала, а и данас има веома важну улогу у сваком друштву. О значају овог института у нашем правном систему сведочи и чињеница да је имовина уставна категорија, гарантована највишим правним актом Републике Србије. Поред значаја који има у унутрашњем правном систему, имовина има и важну улогу у међународном праву, имајући у виду да је право на имовину гарантовано најважнијим међународноправним документима: Универзалном декларацијом о правима грађана, Европском конвенцијом о људским правима, Међународним пактом о грађанским и политичким правима, Међународним пактом о економским, социјалним и културним правима, итд.

Због свог значаја, имовина је одувек била и остала предмет правне заштите. Међутим, заштита имовине, у највећој мери остварује се нормама грађанског и привредног права, док кривичноправна реакција долази у обзир тек када је до повреде или угрожавања имовине дошло употребом силе, претње, изнудом, уценом и сл. То показује да се кривичноправна заштита јавља као *ultima ratio*, тј. тек онда када се средствима других грана права не може обезбедити адекватна заштита. Међутим, иако је кривичноправна заштита имовине супсидијарна, она остаје најефикаснији и најсигурнији инструмент заштите имовине. Или како се у литератури описује, кривичноправна заштита се јавља као „чувар“ свих осталих облика заштите имовине.

Имовинска кривична дела, поред крвних деликата, спадају у класична кривична дела, позната у најстаријим правним изворима, што указује на отпорност ових дела у сталним настојањима друштва да их искорени. Наиме, и данас су ова кривична дела најзаступљенија, имајући у виду да учествују са најмање 60% у укупној маси криминалитета.

Међу кривичним делима против имовине посебно место заузимају кривична дела која се врше уз употребу принуде, тзв. насилна имовинска кривична дела. У нашем праву то су кривична дела разбојничке крађе из члана 205 Кривичног законика, разбојништва из

члана 206 Кривичног законика, изнуде из члана 214 Кривичног законика и уцене из члана 215 Кривичног законика. Реч је о кривичним делима која имају двојаку правну природу, будући да се њима, са једне стране напада имовина, а са друге стране слободе и права грађана. Управо је таква правна природа разлог због којег се у законодавствима многих, првенствено англосаксонских држава, кривична дела разбојништва и разбојничке крађе сврставају у насилнички, а не у имовински криминалитет.

Особеност насилних имовинских кривичних дела огледа се у њиховој већој друштвеној опасности у односу на друга имовинска кривична дела, потом у начину извршења и тежини последица које производе. Наиме, с обзиром да се код ових имовинских кривичних дела као средство извршења појављује принуда, која са собом носи тешке последице, код ових кривичних дела далеко је већи степен друштвене опасности него код свих осталих кривичних дела против имовине.

Све то намеће потребу њиховог изучавања како са кривичноправног, тако и са криминолошког аспекта.

Међу имовинским кривичним делима са елементима принуде, у пракси је најзаступљеније кривично дело разбојништва. Наиме, кривично дело разбојништва је далеко заступљеније у пракси и у односу на кривично дело разбојничке крађе и у односу на кривична дела изнуде и уцене. Мада, не треба занемарити чињеницу да велики број уцена остане у оквиру „тамне бројке“ криминалитета, односно да велики број уцена никада не буде пријављен.

Упркос томе што су нека од ових дела слабије заступљена у нашој судској пракси и што не заузимају „значајнију“ бројку у структури криминалитета, ипак насилна имовинска кривична дела готово увек изазивају велико непокојство и страх код грађана, пре свега због начина њиховог извршења.

Историјскоправна анализа имовинских кривичних дела са елементима принуде, указује да су ова кривична дела одувек била предмет кривичноправне реакције, а посебно кривична дела разбојништва и разбојничке крађе, која су била позната у најстаријим правним споменицима опште и националне правне историје.

У оквиру упоредноправног прегледа, анализирани су појам и обележја имовинских кривичних дела са елементима принуде у кривичним законима савремених држава. Наиме, у овом делу рада анализирани су кривичноправни прописи Немачке, Русије, Швајцарске, Шведске, Канаде, Румуније, Грчке, али и прописи бивших југословенских република: Хрватске, Македоније, Словеније, Црне Горе, Босне и Херцеговине.

Упоредноправна анализа имовинских кривичних дела са елементима принуде, сведочи о њиховом универзалном карактеру, будући да сви кривични закони, који су били предмет ове анализе, у оквиру кривичних дела против имовине предвиђају и она кривична дела која се врше применом принуде. Истина, упоредноправним прегледом уочене су и неке специфичности у кривичним законодавствима појединих земаља, а посебно у погледу законског регулисања кривичног дела уцене. Специфичности се огледају у томе да поједини кривични закони, попут Кривичног закона Русије не предвиђају уцену као самостално кривично дело, већ је уцена обухваћена законским описом кривичног дела изнуде. Са друге стране, нека законодавства, попут хрватског Казненог закона, уопште не предвиђају кривично дело уцене. Осим тога, у упоредноправном приказу, срећу се и прописи који предвиђају уцену као самостално кривично дело, али је не сврставају у групу кривичних дела против имовине, већ у групу кривичних дела против личних слобода (Кривични законик Румуније).

Кривични законик Републике Србије, предвиђа четири кривична дела са елементима принуде: разбојничку крађу, разбојништво, изнуду и уцену. За сва дела заједничко је то да на страни учиниоца мора да постоји одређена намера, а то је намера прибављања противправне имовинске користи. Код кривичног дела разбојничке крађе Кривични законик поставља као услов и да на страни учиниоца постоји намера да се украдена ствар задржи.

Друга заједничка карактеристика ове групе имовинских кривичних дела јесте да се ова дела врше употребом принуде. Принуда се манифестује у два облика: у облику силе и у облику претње. Код кривичних дела разбојничке крађе и разбојништва, захтева се постојање одређене, квалификоване претње, која се огледа у претњи непосредног напада на живот или тело оштећеног. Када је у питању кривично дело изнуде, за његово

постојање довољно је да су испуњени услови за појам претње у кривичноправном смислу, односно не тражи се квалификована претња. За разлику од осталих имовинских кривичних дела са елементима принуде, код кривичног дела уцене, принуда се манифестује само у виду претње и то специфичне претње, будући да учинилац прети конкретним злом које се састоји у томе да ће изнети нешто што би шкодило части или угледу пасивног субјекта или њему блиских лица. Уцена представља посебан облик кривичног дела изнуде и са овим делом стоји у односу привидног идеалног стицаја на основу специјалитета.

С обзиром да међу имовинским кривичним делима са елементима принуде постоје многе додирне тачке, у раду је извршена анализа њиховог међусобног односа. Тако је, прво приказан однос између кривичних дела разбојничке крађе и разбојништва, затим однос између кривичних дела разбојништва и изнуде и на крају између кривичних дела изнуде и уцене.

Разграничење кривичних дела разбојништва и разбојничке крађе у судској пракси не ствара веће проблеме, будући да се разлика између ова два дела, у првом реду заснива на времену у коме се примењује принуда, тако да ако се принуда примењује у време одузимања туђе покретне ствари постојаће разбојништво, у супротном ако се принуда примењује након крађе, у намери да се украдена ствар задржи постојаће кривично дело разбојничке крађе.

Проучавајући међусобан однос имовинских кривичних дела са елементима принуде, уочили смо и многа колебања и неуједначена схватања домаће судске праксе, када је у питању однос између кривичног дела разбојништва и изнуде. Наиме, и даље се у нашој судској пракси појављују дилеме да ли кривично дело правно квалификовати као разбојништво или као изнуду у ситуацији када се обележја ових дела подударе, односно када пасивни субјект услед дејства принуде сам преда ствар учиниоцу. У том смислу наведени су поједини критеријуми који могу послужити разграничењу ова два дела као што су: интензитет употребљене силе, карактер и врста претње, време предаје ствари и др. Међутим, упркос њима у пракси и даље постоје тешкоће, јер је готово незамисливо створити јасне и свеобухватне критеријуме разграничења између кривичних дела изнуде и

разбојништва. Опет, са друге стране, нужно је у сваком конкретном случају ово разграничење спровести до краја, јер у супротном може доћи до повреде кривичног закона како у корист тако и на штету окривљеног.

На крају, однос између кривичних дела изнуде и уцене, не би требало да представља већи проблем за судску праксу, имајући у виду да се разлика између ових дела огледа у средствима принуде. Тако, док се код изнуде принуда састоји у примени силе или озбиљне претње, код кривичног дела уцене принуда се манифестује у употреби специфичне претње, претње да ће се против пасивног субјекта или њему блиског лица открити нешто што би шкодило њиховој части или угледу. Стога, када год се примењује оваква врста претње дело треба правно квалификовати као уцену.

На овом месту треба указати и на чињеницу да у нашој судској пракси има далеко више примера за кривично дело изнуде, док су веома ретке пресуде донете у кривичним поступцима који су за предмет имали извршење кривичног дела уцене. Наравно, то не значи да се у стварности уцене тако ретко дешавају, већ је проблем у томе што оштећени не пријављују ова дела, плашећи се да ће њихове тајне бити откривене, а њихов углед и част компромитовани, тако да највећи број уцена остаје у оквиру „тамне бројке“.

Имовинска кривична дела са елементима принуде имају основни и неколико квалификованих облика, с тим што се код кривичног дела разбојништва појављује и један привилеговани облик дела. Привилеговани облик кривичног дела разбојништва је новина у нашем кривичном законодавству, будући да га, све до доношења Кривичног законика, оно није познавало, иако су у теорији и пракси постојале иницијативе за његово увођење.

Код тежих облика кривичних дела разбојништава и разбојничке крађе, прописане су идентичне квалификаторне околности. Тако, разбојништва и разбојничке крађе добијају своје теже облике када вредност одузетих ствари прелази милион и петсто хиљада динара, затим када је при извршењу дела неком лицу са умишљајем нанета тешка телесна повреда, те уколико су дела учињена од стране групе или у најтежим случајевима од стране организоване криминалне групе. Међутим, иако се данас све чешће разбојништва и разбојничке крађе врше уз употребу ватреног оружја, наш Кривични

законик не предвиђа ношење или употребу оружја као квалификаторну околност код ових кривичних дела. У упоредноправном приказу видели смо да велики број страних законодавстава (КЗ Русије, КЗ Немачке, КЗ Хрватске, КЗ Македоније и др.) предвиђа „оружана разбојништва“ као теже облике кривичних дела разбојништава или разбојничке крађе.

С обзиром да су „оружана разбојништва“ нарочито опасна, да се такви учиниоци одликују великом дрскошћу, бескрупулозношћу, који апсолутно не поштују туђи живот, у овом раду дат је предлог *de lege ferenda*, односно предложено је увођење још једног тежег облика, у случају постојања квалификаторне околности која се састоји у употреби оружја или опасног оруђа при извршењу разбојништва или разбојничке крађе.

Актуелни Кривични законик Републике Србије, увео је новину у наше кривично законодавство, предвиђајући кривично дело лишавања живота при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе као посебан облик тешког убиства. На тај начин ово дело је сврстано у групу кривичних дела против живота и тела. Међутим, ово кривично дело није ново, с обзиром да га је предвиђало наше раније кривично законодавство, али га је сврставало у групу имовинских кривичних дела под називом „Тешки случајеви разбојништва или разбојничке крађе“.

У актуелном Кривичном законнику Републике Србије, ово дело је претрпело мање корекције и пренето је из групе кривичних дела против имовине у групу кривичних дела против живота и тела, што сматрам потпуно оправданим и логичним решењем, уз уважавање свих критичких ставова које је оно изазвало међу теоретичарима кривичног права (један од критичара оваквог законског решења је професор Лазаревић). Наиме, потпуно је исправно систематизовање овога дела у групу кривичних дела против живота и тела, будући да је код овог дела доминантно лишавање живота, односно убиство, а чињеница да се то чини при вршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе представља квалификаторну околност. Имајући у виду да овај облик кривичног дела тешког убиства, има додирних тачака са тешким убиством из користољубља, сматрала сам да је неопходно дотаћи се и битних обележја овог облика тешког убиства, те кроз међусобан однос тешког убиства при извршењу разбојништва или разбојничке крађе и

убиства из користољубља појаснити њихове сличности и разлике, уз коришћење примера из судске праксе.

Квалификовани облици кривичних дела изнуде и уцене, у првом реду везани су за износ прибављене имовинске користи и постоје у случајевима када вредност прибављене имовинске користи прелази износ од четрестопедесет хиљада динара или износ од милион и петсто хиљада динара. Надаље, тежи облици изнуде и уцене, постоје и када су дела извршена од стране групе или организоване криминалне групе. Посебно је интересантно да Кривични законик код кривичних дела изнуде и уцене предвиђа још једну квалификаторну околност, која подразумева бављење изнудом или уценом. Овде је реч о колективном кривичном делу у виду занимања, које представља облик привидног реалног стицаја.

Сходно одредби члана 57 став 2 Кривичног законика, искључена је могућност ублажавања казне у погледу тежих облика кривичног дела изнуде који постоје када је делом прибављена имовинска корист у износу који прелази четрестопедесет хиљада динара, као и када вредност прибављене имовинске користи прелази износ од милион и петсто хиљада динара. Имајући у виду постојеће законско решење у односу на кривично дело изнуде, те сродност кривичних дела изнуде и уцене, односно чињеницу да уцена у суштини представља посебан облик изнуде, дат је предлог да се у некој од следећих измена и допуна Кривичног законика, забрана ублажавања казне уведе и за теже облике кривичног дела уцене који подразумевају постојање истих квалификаторних околности-да је делом прибављена имовинска корист која прелази износ од четрестопедесет хиљада динара, односно износ од милион и петсто хиљада динара. Сматрамо да би такво решење било целисходно, пре свега са аспекта остваривања специјалне и генералне превенције када је у питању кривично дело уцене које се показало као дело велике друштвене опасности и које као такво производи тешке последице за оштећеног, због чега га са разлогом у страног литератури називају „морално убиство“ или „терор над карактером“. У раду је указано и на неопходност што рестриктивније примене института опортунитета, тј. одлагања кривичног гоњења када је у питању кривично дело уцене из члана 215 став 1 Кривичног законика. Наиме, иако одредба члана 283 Законика о кривичном поступку омогућава примену овог начела код основног облика кривичног дела уцене, с обзиром на

запрећену казну (запрећена казна за основни облик кривичног дела уцене је казна затвора у трајању од шест месеци до пет година), сматрам да јавни тужиоци треба да поступају са посебним опрезом приликом примене опортунитета код кривичног дела уцене, имајући у виду да се ради о тешком имовинском кривичном делу са елементима принуде, тако да примени овог института има места само у таквим случајевима у којима на страни учиниоца постоји низ олакшавајућих околности, које његову примену чине оправданим. Поред наведеног, сагласни смо са ауторима који предлажу увођење још једног тежег облика кривичног дела уцене, које би постојало у ситуацији када се учинилац послужи тајним подацима које је сазнао у вршењу свог позива. Такође, сагласни смо и са предлогом да се у некој од наредних измена и допуна Кривичног законика, изврши термилошка измена одредбе члана 215 став 1 Кривичног законика, те да се термин „открити“ замени термином „изнети“ нешто што би шкодило части или угледу, имајући у виду да поједини теоретичари сматрају да се открити може само нешто што реално постоји, из чега произилази да кривично дело уцене постоји само у случају претње истинитим чињеницама, односно да се не може уцењивати неистинитим чињеницама, што је потпуно неприхватљиво.

Код имовинских кривичних дела са елементима принуде, као веома важно, намеће се питање оправданости примене конструкције продуженог кривичног дела. Приликом анализирања појединих одлука из судске праксе, видели смо да су по том питању заузимани различити ставови. Међутим, у судској пракси доминантан је став да је примена института продуженог кривичног дела код имовинских кривичних дела са елементима принуде дозвољена, под условом да су дела учињена према истом лицу.

Наиме, ова кривична дела се врше употребом принуде, па стога и поред тога што се сврставају у групу кривичних дела против имовине, она имају и обележја кривичних дела против личних слобода грађана. Њима се повређују највиша добра грађана, као што су телесни интегритет, слобода, част и достојанство.

Имајући у виду тежину имовинских кривичних дела са елементима принуде, њихову друштвену опасност и тежину последица које производе, сматрамо да је код ових дела неоправдана примена конструкције продуженог кривичног дела. Наиме, ова

кривична дела, као што смо већ и навели, управљена су не само против имовине, већ и против личних слобода и права грађана. Стога, када су у питању кривична дела којима се нападају највиша добра грађана као што су живот, телесни интегритет, слободе и права, сматрамо да би било потпуно оправдано искључити примену конструкције продуженог кривичног дела. Наиме, не би требало доводити учиниоце овако тешких кривичних дела у привилеговани положај примењујући конструкцију продуженог кривичног дела, већ би са аспекта остваривања сврхе кажњавања било много целисходније учиниоцу имовинских кривичних дела са елементима принуде претходно утврдити појединачне казне за свако учињено дело, а потом га осудити на јединствену казну, применом одредаба о стицају.

У петој глави рада приказане су и основне криминолошке карактеристике имовинских кривичних дела са елементима принуде. Приликом анализе криминолошких аспеката имовинских кривичних дела са елементима принуде, прво су дата основна обележја насилничког криминалитета из разлога што ова категорија деликата има двојаку правну природу, са једне стране убраја се у имовински, а са друге у насилнички криминалитет. Потом су наведене криминолошке карактеристике имовинског криминалитета, да би на крају овог дела рада предмет анализе била имовински деликти са елементима физичког насиља, њихови облици, узроци и типологија деликвената.

Истина, у овом делу рада, дат је на веома сумаран начин криминолошки приказ имовинских кривичних дела са елементима принуде, због чињенице која показује да се врло мали број криминолога у својим уџбеницима бави имовинским криминалитетом.

Наиме, изучавајући криминолошку литературу, уочено је да криминолози, за разлику од кривичара и криминалиста, имовинским деликтима не придају пажњу коју они заслужују, с обзиром да чине значајан део у укупној маси криминалитета. Краће опсервације о имовинском криминалитету могу се наћи у уџбеницима професора Шепаровића, проф. Константиновић-Вилић и Николић-Ристановић, професора Николић Златка, као и у уџбенику професора Петровић Борислава и Мешка Горазда. Опширнији осврт на имовински криминалитет, на његове врсте, узроке и типологију деликвената, може се наћи у уџбенику професора Бошковића и Марковића.

Имајући у виду наведено, сматрамо да је имовински криминалитет запостављена категорија у криминологији, упркос чињеници да имовински деликти преовладавају у укупној маси савременог криминалитета.

У оквиру истраживачког дела рада, анализирана је казнена политика судова у односу на имовинска кривична дела са елементима принуде. У том правцу извршена је анализа пресуда Основног суда у Новом Саду, које су донете у кривичним поступцима вођеним због извршења кривичних дела разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене. На основу анализе судских пресуда може се извести закључак да је казнена политика судова веома блага када су у питању овако тешка имовинска кривична дела, имајући у виду да судови, када год им то одредбе Кривичног законика дозвољавају, прибегавају примени института ублажавања казне, док у случајевима у којим нема услова за ублажавање казне, учиниоци се осуђују на затворске казне које су по висини ближе посебном минимуму прописане казне. Такође, уочено је да се у судској пракси у великој мери, када је у питању кривично дело уцене из члана 215 став 1 Кривичног законика, судије опредељују за изрицање условне осуде уместо кажњавања учинилаца, са образложењем ће се и самим упозорењем уз претњу казном довољно утицати на окривљеног да више не чини кривична дела, те да ће се на овај начин остварити како општа сврха кривичних санкција из члана 4 став 2 Кривичног законика, тако и сврха условне осуде у смислу члана 64 став 2 Кривичног законика.

У последњем делу рада, тзв. прилогу, приказани су статистички подаци Републичког завода за статистику Републике Србије о броју пријављених и осуђених лица на територији Републике Србије, због кривичних дела разбојничке крађе, разбојништва, изнуде и уцене у периоду од 2010. године до 2015. године. Наведени статистички подаци показују да је разбојништво најзаступљеније имовинско кривично дело са елементима принуде у нашој земљи.

Интересантан је податак да је међу пријављеним и осуђеним пунолетним лицима, знатно мањи број пријављених и осуђених пунолетних лица када је у питању кривично дело разбојничке крађе, у односу на број пријављених и осуђених пунолетних лица, због кривичног дела разбојништва.

Наведени статистички подаци сведоче и о веома малој заступљености кривичног дела уцене међу имовинским кривичним делима у посматраном, шестогодишњем периоду. Такође, анализирајући изречене санкције за ово дело, у посматраном периоду, може се уочити да је великом броју учинилаца изречена условна осуда, будући да су од укупно 55 осуђених пунолетних учинилаца, условно осуђена 34 учиниоца кривичног дела уцене.

Такође, када се посматра однос у броју пријављених и осуђених пунолетних лица због извршења кривичних дела изнуде и уцене, може се приметити да су учиниоци кривичног дела изнуде далеко бројнији у односу на учиниоце кривичног дела уцене. Међутим, из оваквих података не треба изводити закључак да се кривична дела уцене ретко дешавају у стварности, посебно када се има у виду да велики број уцена остаје у оквиру „тамне бројке криминалитета“, јер оштећени махом не пријављују ова дела плашећи се да ће њихове тајне бити откривене, а њихов углед и част компромитовани.

ПРИЛОЗИ

Статистички подаци о броју пријављених пунолетних лица за кривична дела против имовине на територији Републике Србије у периоду од 2010. године до 2015. године, према подацима Републичког завода за статистику Републике Србије⁹⁴⁸

Пријављена пунолетна лица, према кривичном делу, 2010. година

Кривична дела	Република Србија					
	укупно	Србија – север		Србија – југ		
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Против имовине	31618	13908	8590	5622	3498	...
Крађа	8226	3049	2966	1204	1007	...
Тешка крађа	11722	4933	3441	2089	1259	...
Разбојничка крађа	90	45	12	14	19	...
Разбојништво	2718	1692	549	336	141	...
Утаја	396	210	57	84	45	...
Превара	2116	453	477	754	432	...
Превара у осигурању	2	-	-	2	-	...
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	296	40	23	203	30	...
Ситна крађа, утаја и превара	2187	1527	323	186	151	...
Одузимање туђе ствари	24	4	3	8	9	...
Уништење и оштећење туђе ствари	1137	614	305	111	107	...
Неовлашћено коришћење туђег возила	1760	1123	283	254	100	...
Изнуда	256	93	45	63	55	...
Уцена	12	1	6	2	3	...
Злоупотреба поверења	40	2	8	14	16	...
Зеленаштво	45	3	10	16	16	...
Противправно заузимање земљишта	42	3	9	22	8	...
Грађење без грађевинске дозволе	148	6	7	113	22	...
Прикључење објеката који је изграђен без грађевинске дозволе	2	-	-	2	-	...
Противправно усељење	59	7	-	32	20	...
Оштећење туђих права	43	3	12	17	11	...
Прикривање	297	100	54	96	47	...

⁹⁴⁸ Подаци преузети са: www.stat.gov.rs

Пријављена пунолетна лица, према кривичном делу, 2011. година

Кривична дела	Република Србија					
	укупно	Србија – север		Србија – југ		
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Против имовине	39742	17092	10582	7764	4304	...
Крађа	11463	3974	3961	2073	1455	...
Тешка крађа	15712	7216	4048	3082	1366	...
Разбојничка крађа	124	78	16	22	8	...
Разбојништво	3190	2189	577	280	144	...
Утаја	502	196	147	101	58	...
Превара у осигурању	15	-	8	6	1	...
Превара	2536	640	575	829	492	...
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	401	75	99	121	106	...
Ситна крађа, утаја и превара	1114	141	378	421	174	...
Одузимање туђе ствари	30	9	3	6	12	...
Уништење и оштећење туђе ствари	1249	614	320	194	121	...
Неовлашћено коришћење туђег возила	2256	1656	249	228	123	...
Изнуда	226	72	51	49	54	...
Уцена	27	9	4	7	7	...
Злоупотреба поверења	52	13	9	17	13	...
Зеленаштво	52	3	6	28	15	...

Пријављена пунолетна лица, према кривичном делу, 2012. година

Кривична дела	Република Србија					
	укупно	Србија – север		Србија – југ		
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Против имовине	45291	19642	12492	7826	5331	...
Крађа	15102	5340	5277	2335	2150	...
Тешка крађа	17191	7935	4701	2753	1802	...
Разбојничка крађа	134	86	20	15	13	...
Разбојништво	3211	2195	539	320	157	...
Утаја	637	341	136	103	57	...
Превара	2544	838	495	804	407	...
Превара у осигурању	20	4	12	3	1	...
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	435	108	46	125	156	...
Ситна крађа, утаја и превара	1364	96	491	638	139	...
Одузимање туђе ствари	15	3	5	3	4	...
Уништење и оштећење туђе ствари	1107	542	300	153	112	...
Неовлашћено коришћење туђег возила	2393	1776	281	223	113	...
Изнуда	201	70	28	63	40	...
Уцена	17	5	2	6	4	...
Злоупотреба поверења	60	13	12	17	18	...
Зеленаштво	28	3	6	5	14	...
Противправно заузимање земљишта	49	4	20	13	12	...
Противправно усељење	69	22	9	24	14	...
Грађење без грађевинске дозволе	219	64	17	78	60	...
Прикључење објеката који је изграђен без грађевинске	3	-	-	2	1	...

дозволе						
Оштећење туђих права	68	6	23	22	17	...
Неовлашћено изношење културног добра у иностранство	1	-	-	-	1	...
Прикривање	423	191	72	121	39	...

Пријављена пунолетна лица, према кривичном делу, 2013. година

Кривична дела	Република Србија					
	укупно	Србија – север		Србија – југ		
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Против имовине	45899	17968	14047	7675	6209	...
Крађа	16890	5763	5945	2515	2667	...
Тешка крађа	17272	7335	5132	2509	2296	...
Разбојничка крађа	133	80	31	11	11	...
Разбојништво	2818	1755	612	316	135	...
Утаја	603	199	216	112	76	...
Превара	2627	811	674	771	371	...
Превара у осигурању	47	3	32	4	8	...
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	228	64	80	33	51	...
Ситна крађа, утаја и превара	1203	59	426	578	140	...
Одузимање туђе ствари	34	2	10	11	11	...
Уништење и оштећење туђе ствари	981	388	327	145	121	...
Неовлашћено коришћење туђег возила	1765	1169	256	239	101	...
Изнуда	179	59	45	49	26	...
Уцена	21	6	5	8	2	...
Злоупотреба поверења	68	20	11	23	14	...
Зеленаштво	31	1	12	10	8	...
Противправно заузимање земљишта	111	-	63	44	4	...
Грађење без грађевинске дозволе	288	66	22	122	78	...
Прикључење објеката који је изграђен без грађевинске дозволе	5	4	1	-	-	...
Противправно усељење	79	26	8	30	15	...
Оштећење туђих права	78	9	23	31	15	...
Неовлашћено изношење културног добра у иностранство	4	-	-	-	4	...
Прикривање	434	149	116	114	55	...

Пријављена пунолетна лица, према кривичном делу, 2014. година

Кривична дела	Република Србија					
	укупно	Србија – север		Србија – југ		
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Против имовине	50303	19060	16073	8415	6755	...
Крађа	19962	5941	7773	3146	3102	...
Тешка крађа	19119	8284	5362	3052	2421	...
Разбојничка крађа	112	63	25	10	14	...
Разбојништво	3110	1916	772	273	149	...
Утаја	744	179	332	137	96	...
Превара	2687	757	761	753	416	...
Превара у осигурању	32	1	14	17	-	...
Договарање исхода такмичења	4	-	2	1	1	...
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	156	19	72	50	15	...
Ситна крађа, утаја и превара	614	70	251	188	105	...
Одузимање туђе ствари	18	-	4	8	6	...
Уништење и оштећење туђе ствари	955	343	323	163	126	...
Неовлашћено коришћење туђег возила	1743	1301	167	209	66	...
Изнуда	143	33	35	43	32	...
Уцена	16	2	4	6	4	...
Злоупотреба поверења	78	18	15	22	23	...
Зеленаштво	43	6	7	16	14	...
Противправно заузимање земљишта	77	2	39	20	16	...
Противправно усељење	76	22	12	19	23	...
Прикључење објеката који је изграђен без грађевинске дозволе	1	-	1	-	-	...
Грађење без грађевинске дозволе	272	35	17	157	63	...
Оштећење туђих права	56	5	22	19	10	...

Пријављена пунолетна лица, према кривичном делу, 2015. година

Кривична дела	Република Србија					
	укупно	Србија – север		Србија – југ		
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Против имовине	58741	23639	19037	9310	6755	...
Крађа	24571	8144	9097	3850	3480	...
Тешка крађа	20367	8784	6474	3057	2052	...
Разбојничка крађа	109	57	26	19	7	...
Разбојништво	3494	2432	643	318	101	...
Утаја	1250	198	761	176	115	...
Превара	3302	1024	912	936	430	...
Превара у осигурању	86	4	54	27	1	...
Договарање исхода такмичења	3	-	2	-	1	...
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	88	13	39	27	9	...
Ситна крађа, утаја и превара	545	118	143	183	101	...
Одузимање туђе ствари	41	6	20	10	5	...
Уништење и оштећење туђе ствари	1243	600	314	180	149	...
Неовлашћено коришћење туђег возила	2413	1942	204	183	84	...
Изнуда	167	60	55	35	17	...
Уцена	36	9	13	7	7	...
Злоупотреба поверења	85	15	34	22	14	...

Кривична дела	Република Србија					
	укупно	Србија – север		Србија – југ		
		Београдски регион	Регион Војводине	Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије	Регион Косово и Метохија
Зеленаштво	49	6	9	17	17	...
Противправно заузимање земљишта	109	4	67	24	14	...
Противправно усељење	75	42	7	17	9	...
Грађење без грађевинске дозволе	331	74	27	134	96	...
Оштећење туђих права	53	11	25	15	2	...
Прикривање	324	96	111	73	44	...

Статистички подаци о броју осуђених пунолетних лица за кривична дела против имовине на територији Републике Србије у периоду од 2010. године до 2015. године, према подацима Републичког завода за статистику Републике Србије⁹⁴⁹

Осуђена пунолетна лица према кривичном делу и изреченим санкцијама 2010. година

Кривична дела	Укупно	Затвор	Новчана казна	Условна осуда	Рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе	Судска опомена	Васпитна мера	Проглашено кривим а ослобођено од казне
Против имовине	4739	2310	353	1971	22	36	21	26
Крађа	1129	429	103	581	12	1	-	3
Тешка крађа	1507	976	-	512	-	-	6	13
Разбојничка крађа	30	30	-	-	-	-	-	-
Разбојништво	543	513	-	20	-	-	8	2
Утаја	63	6	13	41	-	2	1	-
Превара	403	118	43	239	2	-	-	1
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	155	6	11	137	-	-	-	1
Ситна крађа, утаја и превара	276	61	85	113	3	13	-	1
Одузимање туђе ствари	14	-	-	7	-	7	-	-
Уништење и оштећење туђе ствари	103	13	20	53	4	11	1	1
Неовлашћено коришћење туђег возила	156	73	13	64	1	-	4	1
Изнуда	46	31	-	14	-	-	-	1
Уцена	9	6	-	3	-	-	-	-
Злоупотреба поверења	4	1	-	3	-	-	-	-
Зеленаштво	1	1	-	-	-	-	-	-
Противправно заузимање земљишта	10	1	3	6	-	-	-	-
Грађење без грађевинске дозволе	4	-	-	4	-	-	-	-
Прикључење објекта који је изграђен без грађевинске дозволе	2	-	-	2	-	-	-	-
Противправно усељење	5	-	-	5	-	-	-	-
Оштећење туђих права	23	1	7	15	-	-	-	-
Прикривање	256	44	55	152	-	2	1	2

⁹⁴⁹ Подаци преузети са: www.stat.gov.rs

**Осуђена пунолетна лица према кривичном делу и изреченим санкцијама 2011.
година**

Кривична дела	Укупно	Затвор	Новчана казна	Условна осуда	Рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе	Судска опомена	Васпитна мера	Проглашено кривим а ослобођено од казне
Против имовине	6825	3175	633	2845	96	31	19	26
Крађа	1846	679	227	871	59	2	2	6
Тешка крађа	2242	1413	3	817	-	-	4	5
Разбојничка крађа	33	30	-	3	-	-	-	-
Разбојништво	626	582	5	31	-	-	7	1
Утаја	103	21	28	52	-	2	-	-
Превара	570	183	56	327	-	1	-	3
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	217	17	41	156	1	-	1	1
Ситна крађа, утаја и превара	400	62	125	174	17	18	-	4
Одузимање туђе ствари	4	-	3	1	-	-	-	-
Уништење и оштећење туђе ствари	114	11	48	45	6	2	1	1
Неовлашћено коришћење туђег возила	226	83	22	112	2	-	2	5
Изнуда	70	35	-	34	-	-	1	-
Уцена	7	2	-	5	-	-	-	-
Злоупотреба поверења	8	2	-	6	-	-	-	-
Зеленаштво	2	1	-	1	-	-	-	-
Противправно заузимање земљишта	7	1	-	6	-	-	-	-
Грађење без грађевинске дозволе	20	-	-	20	-	-	-	-
Противправно усељење	7	-	1	6	-	-	-	-
Оштећење туђих права	40	3	15	22	-	-	-	-
Прикривање	282	50	59	155	11	6	1	-
Неовлашћено изношење културног добра у иностранство	1	-	-	1	-	-	-	-

**Осуђена пунолетна лица према кривичном делу и изреченим санкцијама 2012.
година**

Кривична дела	Укупно	Затвор	Новчана казна	Условна осуда	Рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе	Судска опомена	Васпитна мера	Проглашено кривим а ослобођено од казне
Против имовине	8338	3990	595	3554	130	33	34	2
Крађа	2603	911	226	1364	94	2	6	-
Тешка крађа	2846	1769	4	1057	4	-	12	-
Разбојничка крађа	44	38	-	6	-	-	-	-
Разбојништво	691	649	1	29	2	-	9	1
Утаја	98	30	16	46	4	2	-	-
Превара у осигурању	3	-	-	3	-	-	-	-
Превара	583	198	60	323	2	-	-	-
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	291	39	55	196	1	-	-	-
Ситна крађа, утаја и превара	289	64	81	119	9	15	1	-
Одузимање туђе ствари	7	1	2	-	-	4	-	-
Уништење и оштећење туђе ствари	103	11	40	44	2	5	-	1

Неовлашћено коришћење туђег возила	250	123	22	95	5	-	5	-
Изнуда	108	73	2	33	-	-	-	-
Уцена	8	4	-	4	-	-	-	-
Злоупотреба поверења	8	1	-	7	-	-	-	-
Зеленаштво	1	-	-	1	-	-	-	-
Противправно заузимање земљишта	7	-	4	2	1	-	-	-
Противправно усељење	14	2	-	12	-	-	-	-
Грађење без грађевинске дозволе	39	1	1	37	-	-	-	-
Оштећење туђих права	57	5	19	32	-	1	-	-
Прикривање	287	70	62	144	6	4	1	-
Неовлашћено изношење културног добра у иностранство	1	1	-	-	-	-	-	-

Осуђена пунолетна лица према кривичном делу и изреченим санкцијама 2013. година

Кривична дела	Укупно	Затвор	Новчана казна	Условна осуда	Рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе	Судска опомена	Васпитна мера	Проглашено кривим а ослобођено од казне
Против имовине	9729	4459	607	4454	144	24	34	7
Крађа	3495	1074	283	2017	111	3	5	2
Тешка крађа	3145	2016	2	1110	1	-	14	2
Разбојничка крађа	39	33	-	5	-	-	1	-
Разбојништво	752	698	3	39	-	1	11	-
Утаја	129	24	20	83	1	1	-	-
Превара	684	247	41	389	5	-	1	1
Превара у осигурању	1	-	-	1	-	-	-	-
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	242	24	39	179	-	-	-	-
Ситна крађа, утаја и превара	327	57	93	156	13	7	-	1
Одузимање туђе ствари	7	-	1	6	-	-	-	-
Уништење и оштећење туђе ствари	116	14	44	48	1	8	1	-
Неовлашћено коришћење туђег возила	229	107	17	101	4	-	-	-
Изнуда	113	58	-	54	-	-	1	-
Уцена	13	5	-	8	-	-	-	-
Злоупотреба поверења	9	2	1	5	-	-	-	1
Противправно заузимање земљишта	11	-	1	10	-	-	-	-
Противправно усељење	26	2	1	23	-	-	-	-
Грађење без грађевинске дозволе	56	5	6	45	-	-	-	-
Оштећење туђих права	43	4	12	27	-	-	-	-
Прикривање	292	89	43	148	8	4	-	-

**Осуђена пунолетна лица према кривичном делу и изреченим санкцијама 2014.
година**

Кривична дела	Укупно	Затвор	Новчана казна	Условна осуда	Рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе	Судска опомена	Васпитна мера	Проглашено кривим а ослобођено од казне
Против имовине	11236	5268	609	5106	166	36	34	17
Крађа	4455	1455	343	2506	129	15	3	4
Тешка крађа	3595	2205	6	1368	-	1	13	2
Разбојничка крађа	20	19	-	1	-	-	-	-
Разбојништво	826	763	2	47	-	-	14	-
Утаја	166	38	26	97	1	2	1	1
Договарање исхода такмичења	1	-	-	1	-	-	-	-
Превара	722	322	28	371	-	-	-	1
Превара у осигурању	8	2	2	4	-	-	-	-
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	121	24	24	68	2	2	1	-
Ситна крађа, утаја и превара	247	42	50	135	11	4	-	5
Одузимање туђе ствари	15	3	2	8	-	1	1	-
Уништење и оштећење туђе ствари	118	15	33	62	2	6	-	-
Неовлашћено коришћење туђег возила	269	137	28	97	6	-	-	1
Изнуда	121	83	-	35	-	-	-	3
Уцена	8	5	-	3	-	-	-	-
Злоупотреба поверења	16	1	-	15	-	-	-	-
Зеленаштво	3	2	-	1	-	-	-	-
Противправно заузимање земљишта	23	3	1	19	-	-	-	-
Грађење без грађевинске дозволе	105	23	6	76	-	-	-	-
Противправно усељење	10	5	-	4	1	-	-	-
Оштећење туђих права	60	11	15	32	-	2	-	-
Неовлашћено изношење културног добра у иностранство	1	1	-	-	-	-	-	-
Прикривање	326	109	43	156	14	3	1	-

**Осуђена пунолетна лица према кривичном делу и изреченим санкцијама 2015.
година**

Кривична дела	Укупно	Затвор	Новчана казна	Условна осуда	У кућном затвору	Рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе	Судска опомена	Васпитна мера	Проглашено кривим а ослобођено од казне
Против имовине	11301	4248	573	5915	353	149	37	15	11
Крађа	4265	1084	344	2628	70	124	7	4	4
Тешка крађа	4340	2166	4	2010	145	4	-	8	3
Разбојничка крађа	26	21	-	3	2	-	-	-	-
Разбојништво	659	527	3	43	81	1	-	3	1
Утаја	173	25	17	112	2	2	15	-	-
Превара	730	213	31	446	35	2	-	-	3
Превара у осигурању	15	4	-	11	-	-	-	-	-
Неосновано добијање и коришћење кредита и друге погодности	82	9	8	64	1	-	-	-	-
Ситна крађа, утаја и превара	179	18	36	113	-	6	6	-	-
Одузимање туђе ствари	4	-	1	3	-	-	-	-	-
Уништење и оштећење туђе ствари	92	7	20	57	-	3	5	-	-
Неовлашћено коришћење туђег возила	199	78	20	92	5	4	-	-	-

Кривична дела	Укупно	Затвор	Новчана казна	Условна осуда	У кућном затвору	Рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе	Судска опомена	Васпитна мера	Проглашено кривим а ослобођено од казне
Изнуда	83	43	-	33	7	-	-	-	-
Уцена	10	3	-	6	1	-	-	-	-
Злоупотреба поверења	10	2	1	5	2	-	-	-	-
Зеленаштво	2	1	-	1	-	-	-	-	-
Противправно заузимање земљишта	13	-	3	10	-	-	-	-	-
Грађење без грађевинске дозволе	141	8	20	113	-	-	-	-	-
Противправно усељење	9	1	1	7	-	-	-	-	-
Оштећење туђих права	37	1	14	22	-	-	-	-	-
Прикривање	232	37	50	136	2	3	4	-	-

На основу анализе статистичких података о броју пријављених и осуђених пунолетних лица на територији Републике Србије, у периоду од 2010. године па закључно са 2015. годином, може се закључити, да је спрам броја пријављених и осуђених лица у посматраном периоду, од имовинских кривичних дела са елементима принуде, најчешће вршено кривично дело разбојништва из члана 206 Кривичног законика. Тако је у току 2010. године, због извршења кривичног дела разбојништва на територији Републике Србије пријављено укупно 2718 пунолетних лица, а у истом периоду, због овог дела осуђена су 543 пунолетна лица. У току 2011. године, због извршења кривичног дела разбојништва на територији Републике Србије пријављено је укупно 3190 пунолетних лица, а осуђено 626 пунолетних особа; у току 2012. године, пријављено је 3211 пунолетна лица, а осуђено 691 пунолетна особа; у току 2013. године, пријављено је 2818 пунолетних лица, а осуђено 752 пунолетне особе; у току 2014. године, пријављено је 3110 пунолетних лица, а осуђено 826 пунолетних особа, док је у току 2015. године, пријављено 3494 пунолетна лица, а осуђено 659 пунолетних особа. Дакле, имајући у виду број поднетих пријава, у посматраном шестогодишњем периоду, уочавамо да је у току 2010. године, поднет најмањи број пријава против пунолетних лица, због извршења кривичног дела разбојништва-укупно 2718, док је највећи број пријава поднет у току 2015. године-укупно 3494.

Интересантан је податак да је у посматраном периоду, далеко мањи број пријављених и осуђених пунолетних лица када је у питању кривично дело разбојничке крађе, у односу на број пријављених и осуђених пунолетних лица, због кривичног дела разбојништва. Тако је у току 2010. године, због извршења кривичног дела разбојничке крађе на територији Републике Србије, пријављено укупно 90 пунолетних особа, а осуђено свега 30 пунолетних лица; у току 2011. године пријављено је 124 пунолетна лица, а осуђено 33; у току 2012. године пријављено је 134 пунолетне особе, а осуђено 44 пунолетна лица; у току 2013. године, пријављено је 133 пунолетна лица, а осуђено 39; у току 2014. године пријављено је 112 лица, а осуђено 20, док је у току 2015. године, пријављено 109, а осуђено 26 пунолетних лица.

Наведени статистички подаци сведоче и о веома малој заступљености учинилаца кривичног дела уцене међу учиниоцима кривичних дела против имовине у посматраном периоду. Наиме, имајући у виду број пријављених и осуђених пунолетних лица, због кривичног дела уцене, стиче се утисак о веома слабој заступљености овог кривичног дела. Тако је у посматраном периоду од 2010. до 2015. године, због извршења кривичног дела уцене, пријављено укупно 129 пунолетних особа, а осуђено свега 55 пунолетних лица. Такође, посматрајући изречене санкције за ово дело, у посматраном периоду, може се уочити да је великом броју учинилаца изречена условна осуда. Наиме, од укупно осуђених 55 пунолетних учинилаца, условно су осуђена укупно 34 учиниоца кривичног дела уцене.

Анализирањем статистичких података може се закључити да је, имајући у виду број пријављених и осуђених пунолетних лица, кривично дело изнуде далеко заступљеније него кривично дело уцене. Тако је у периоду од 2010. године до 2015. године, на територији Републике Србије, због извршења кривичног дела изнуде, укупно пријављено 1172 пунолетне особе, а осуђена је 541 пунолетна особа.

ЛИТЕРАТУРА

Алексић Ж., Шкулић М.: Криминалистика, Досије, Београд, 2002. година

Аћимовић М.: Кривично право, општи део, Суботица, 1937. година

Аћимовић М.: Кривично право, посебни део (кривична дела против живота и тела), књига друга, свеска друга, Суботица, 1940. година

Атанацковић Д.: Кривично право, посебни део, Привредна штампа, Београд, 1981. година

Атанацковић Д.: Кривична дела против слободе и права грађана, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1975. година

Бабић М.: Конструкција продуженог кривичног дјела у КЗ Црне Горе, Правни живот, Београд, број 9, 2008. година, стр. 645-665

Бавцон Љ., Шелих А.: Казенско право, сплешни дел, Часописни завод урадни лист СР Словеније, Љубљана, 1987. година

Бајић М.: Продужено кривично дјело и неки институти кривичног права, Српска правна мисао, Београд, број 48, 2015. година, стр. 261-283

Бановић Б.: Неки кривичноправни и криминолошки аспекти кривичног дела разбојништва, Безбедност, Београд, број 4, 1996. година, стр. 435-462

Бановић Б.: Криминалистичко-криминолошки аспекти кривичног дела разбојништва, у Зборнику радова: Деликти насиља, кривично-правни и криминолошки аспект, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002. година, 271-288

Банчевић П.: Осврт на кривично дело уцене, 13. мај, часопис за питања безбедности и друштвене самозаштите, Београд, број 5, 1979. година, стр. 23-26

Бачић Ф.: Казненоправни аспекти проблематике организираног криминалитета, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1, 1999. година

Бачић Ф.: Кривично право, посебни дио, Правни факултет Загреб, 1979. година

Бауер М.: Упоредна штудија о неким врстама имовинског криминалитета у Југославији, Аустрији и Пољској, Институт за криминологију при Правни факултети Универзе в Љубљани, Љубљана, 1971. година

Брановачки В.: Неки проблеми разграничења кривичних дела разбојништва и изнуде, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 3, 1995. година

Богојевић Р.: Кривичноправни и криминалистички аспекти разбојничких крађа, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 4-6, 2013. година

Богојевић Р., Лазаревић Р.: Кривично дело разбојништва, Гласник адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 9, 2013. година

Божиловић-Петровић Г.: Кривично дело разбојничке крађе, разбојништво и тешки случајеви разбојништва и разбојничке крађе, у Зборнику радова: Деликти насиља, кривично-правни и криминолошки аспект, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2002. година, стр. 57-70

Божиловић-Петровић Г.: Продужено кривично дело: у Зборнику радова: Ново кривично законодавство, дилеме и проблеми у теорији и пракси, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2006. година, стр. 201-215

Бошковић М.: Криминолошки лексикон, Матица Српска и Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, 1999. година

Бошковић М.: Криминологија, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2007. година

Бошковић М., Марковић М.: Криминологија, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2015. година

Васиљевић Т., Грубач М.: Коментар Закона о кривичном поступку, Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник, дванаесто измењено и допуњено издање, Београд, 2011. година

Велимировић Д.: Нови појавни облици угрожавања безбедности људи и имовине, Безбедност, Београд, број 1, 1992. година

Водинелић В.: Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита, Безбедност, Београд, број 1, 1992. година

Воук В.: Лакши случајеви разбојништва, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2, 1971. година

Воук В.: О мотивима кривичних дјела, Одвјетник, Загреб, број 1-3, 1965. година

Вуковић М.: Стратегија супростављања организованом криминалу, Зборник радова: Тешки облици криминала, Земун, 2004. година

Вулетић И.: Продуљено казнено дјело-један могући смјер развоја де леге ференда, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2, 2008. година, стр. 1047-1074

Вучинић В., Трешњев А.: Приручник за практичну примену Законика о кривичном поступку, Пословни биро, Београд, 2013. година

Герасимовић Ј.: Старо српско право, Београд, 1925. година

Гламочлија Б.: Имовински криминалитет у теорији и пракси, Беосинг, Београд, 2008. година

Грубач М.: Кривично процесно право, приручник за полагање правосудног испита, пето издање, Пројурис, Београд, 2013. година

Грубач М.: Кривично процесно право, четврто измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета Унион и Службени гласник, Београд, 2006. година

Давидовић М.: Убиство из користољубља и убиство при извршењу разбојништва, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 4, 2009. година, стр. 116-143

Делић Н.: Саизвршилаштво-законодавство, теорија и судска пракса, Правни живот, Београд, број 9, 2005. година, стр. 341-357

Делић Н.: Неке дилеме у вези законског појма саизвршилаштва, Ревивија за криминологију и кривично право, Београд, број 3, 2009. година, стр. 251-272

Делић Н.: Побуде као квалификаторне околности кривичног дела тешког убиства, Правни живот, Београд, број 9, 2008. година, стр. 139-162

Делић Н.: Сила и претња у кривичном праву, Зборник радова: Ново кривично законодавство, дилеме и проблеми у теорији и пракси, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2006. година, стр. 95-109

Димитријевић Д.: О узроцима криминалитета, Наша законитост, Загреб, број 8-9, 1953. година

Дујмовић З.: Провалне крађе на подручју града Загреба у раздобљу од 1970. до 1977. године, Приручник, 6, 1979. година

Дујмовић З., Цајнер-Мраовић И.: Криминалитет разбојништва у Републици Хрватској, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1, 1999. година

Дујмовић З.: Криминалитет разбојништва и неке карактеристике њихових извода, Криминологија и социјална интеграција, Загреб, број 1, 1998. година, стр. 33-42

Ђорђевић Ђ.: Убиство и телесна повреда при разбојничкој крађи и разбојништву, Правни живот, Београд, број 9, 2000. година, стр. 45-58

Ђорђевић Ђ.: Нови облици тешких убистава у предлогу Кривичног законика, Правни живот, Београд, број 9, 2005. година, стр. 135-154

Ђорђевић Ђ.: Кривично дело разбојничке крађе у савременом кривичном праву, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 1/2, 2002. година, стр. 37-66

Ђорђевић Ђ.: Крађа учињена од стране више лица, Безбедност, Београд, број 5, 2001. година, стр. 601-611

Ђорђевић Ђ.: Разбојничка убиства у савременом кривичном праву, Зборник радова: Спречавање и сузбијање савремених облика криминалитета, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2006. година, стр. 97-107

Ђорђевић Ђ.: Кривично дело пљачке, магистарски рад, Ниш, 1989. година

Ђорђевић Ђ.: Кривично дело разбојништва и улога полиције у његовој превенцији, Зборник радова: Место и улога полиције у превенцији криминалитета: стање, могућности и перспективе, Полицијска академија, Београд, 2002. година

Ђорђевић Ђ.: Појам и правна природа кривичног дела пљачке, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, број 1-2, 1990. година

Ђорђевић Ђ.: Убиство при разбојништву и разбојничкој крађи, Зборник радова: Кривичноправни инструменти супростављања тероризму и другим кривичним дјелима насилничког карактера, Теслић, 2016. година

Ђорђевић М.: Колективно кривично дело и реални стицај, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 2-3, 1967. година

Ђорђевић М.: Практикум за кривично право, посебни део, друго издање, Научна књига, београд, 1970. година

Ђорђевић М., Ђорђевић Ђ.: Кривично право са основама привреднопреступног и прекршајног права, Пројурис, Београд, 2009. година

Ђорђевић М.: Покушај сложеног кривичног дела, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 2, 1971. година, стр. 295-303

Ђорђевић М.: Саизвршилаштво, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1, 1988. година, стр. 29-36

Ђуран Б.: Употреба речи „имовина“ и „својина“ у кривичној пракси, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2, 1983. година

Ђурђевић З., Ивановић З.: Кривична дела са елементима насиља, Правни живот, Београд, број 9, 2008. година, стр. 249-264

Ђурђевић З.: Кривичноправни и криминалистички аспекти насилничког понашања, докторска дисертација, Београд, 2008. година

Ђурђић В., Јовашевић Д.: Кривично право, посебни део, Ниш, 2012. година

Ђурђић В., Јовашевић Д.: Практикум за кривично право, посебни део, Беосинг, Београд, 2008. година

Ђуричић М.: Белешке из судске праксе по кривичним делима, критичко излагање, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд, 1911. година

Ђурић А.: Мотив у кривичном праву, докторска дисертација, Ниш, 2006. година

Enrlich С.: Разбојнички препади-мјере за њихово сузбијање, Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 1, 1960. година, стр. 21-28

Живановић Т.: Основи кривичног права, општи део, Београд, 1935. година

Живановић Т.: Основи кривичног права, општи део, друго поправљено и допуњено издање, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1922. година

Живановић Т.: Основи кривичног права, посебни део, прва књига (кривична дела против приватних добара), друго поправљено и допуњено издање, Београд, 1923. година

Живановић Т.: Основи кривичног права Краљевине Југославије, књига 1, посебни део, свеска 2, имовинска кривична дела, Београд, 1939. година

Живановић Т.: Кривични (казнени) законик и Законик о поступку судском у кривичним делима Краљевине Србије, с кратким објашњењем (с обзиром на одлуке Касационог суда), Београд, 1920. година

Живановић Т.: О увреди и клевети, друго потпуно прерађено и знатно допуњено издање, Београд, 1927. година

Живановић Т.: Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његовог и њеног кривичног правосуђа од 1804-1865. године, Београд, 1967. година

Живановић Т.: Изнуда у српском казненом закону, Архив за правне и друштвене науке, Београд, књига седма, свеске 1-6, 1909. година

Живановић Т.: Изнуда у српском казненом закону, Архив за правне и друштвене науке, Београд, књига осма, свеска трећа, 1909. година

Жицо О.: Кривична дела против друштвене и приватне имовине, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1975. година

Звекић У.: Структура и тенденције криминалитета у свету, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 4, 1995. година

Зиндовић И., Драгутиновић О.: Кривично право у судској пракси, КЗ Србије и КЗ Црне Горе са коментаром и судском праксом, Чачак, 1995. година

Златарић Б.: Кривично право, I свезак, увод-опћи део-I одсјек: Кривични закон, Загреб, 1970. година

Златарић Б.: Кривични законик у практичној примјени (критички преглед јудикатуре), други свезак, посебни дио, народне новине, Загреб, 1958. година

Златарић Б.: Неколико питања о кривичном дјелу ситне крађе из члана 259 став 1 КЗ и кривичном дјелу тешке крађе из члана 250 став 2 тачка 3 КЗ, Наша законитост, Загреб, број 4, 1953. година

Златарић Б.: Проблематика у законодавству кривичног дјела крађе, Архив за правне и друштвене науке, Београд, број 2, 1950. година

Златарић Б.: Легални аспект поврата, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1968. година

Зобец Ж.: Кривична дела против имовине, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1975. година

Игњатовић А.: Право на живот и геноцид, Правни живот, Београд, број 9, 1996. година

Игњатовић А.: Кривично право, општи део, Привредна академија, Нови Сад, 2007. година

Игњатовић А.: Кривично право, посебни део, Привредна академија, Нови Сад, 2006. година

Илић. Г., Мајић М., Бељански С. ит Трешњев А.: Коментар Законика о кривичном поступку, пето издање, Службени Гласник, Београд, 2013. година

Илић З.: Друштвени одговори на насилнички криминалитет малолетника, Зборник радова: Насилнички криминал, етиологија, феноменологија, превенција, Београд, 2010. година

Игњатовић Ђ.: Криминологија, Досије, Београд, 2007. година

Јаковљевић Д.: Кривично дело неовлашћеног откривања тајне, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 2, 1953. година

Јаковљевић Д.: Кривична дела против слобода и права грађана, Београд, 1969. година

Јакулин В.: Продужено кривично дело, Правни живот, Београд, број 9, 2009. година, стр. 741-749

Јанковић Д.: Нова решења у законодавству и судској пракси у односу на кривична дела против имовине, VII традиционални научни скуп Златиборски дани права, Златибор, април 2010. година, стр. 249-274

Јасић С.: Закони старог и средњег вијека, Београд, 1968. година

Јоксић И.: Тешка крађа у старом и средњем веку, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 3, 2014. година, стр. 155-168

Јовановић Љ.: Кривично право, посебни део, Београд, 1983. година

Јовановић С., Лукић М.: Упоредноправни аспект разбојничке крађе и разбојништва, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1, 2003. година, стр. 199-210

Јовановић Ж.: Кривично право, посебни део, Београд, 1973. година

Јовашевић Д.: Убиство при извршењу разбојништва, Правни живот, Београд, број 9, 2009. година, стр. 593-614

Јовашевић Д.: Убиство из користољубља, Правни живот, Београд, број 9, 2007. година

Јовашевић Д.: Продужено кривично дело у теорији и пракси, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 12, 1996. година

Јовашевић Д.: Кривична дела разбојништва и разбојничке крађе у теорији, пракси и упоредном праву, Безбедност, Београд, број 2, 2002. година, стр. 247-267

Јовашевић Д.: Теоријски и практични аспекти кривичног дела тешке крађе, Безбедност, Београд, број 3, 1996. година

Јовашевић Д.: Кривичноправни аспекти и улога полиције у превенцији имовинског криминалитета, Зборник радова: Место и улога полиције у превенцији криминалитета: стање, могућности и перспективе, Полицијска академија, Београд, 2002. година

Јовашевић Д.: Коментар Кривичног закона Републике Србије, Номос, Београд, 2003. година

Јовашевић Д.: Обележја кривичног дела разбојништва из члана 168 КЗ РС, Судска пракса, број 9, 1996. година

Јовашевић Д.: Право на живот и нужна одбрана, Правни живот, Београд, број 9, 1998. година

- Јовашевић Д., Митровић Љ.: Кривично дело разбојништва у теорији и пракси Босне и Херцеговине, Безбједност, полиција, грађани, Бања Лука, број 1, 2009. година, стр. 11-32
- Јовић М.: Принуда код имовинских кривичних дела, магистарски рад, Ниш, 1988. година
- Јовић М.: Имовинска кривична дела са елементима принуде, Зборник радова наставника ВШУП, Београд, број 8, 2004. година, стр. 107-140
- Јовић М.: Принуда у кривичном праву, Безбедност, Београд, број 2, 2002. година, стр. 268-297
- Кандић Љ.: Одабрани извори из опште историје државе и права, шесто издање, Савремена администрација, Београд, 1988. година
- Кезан Д.: Неки теоретски аспекти саизвршилаштва и критерији његова разграничења од саучесништва, Приручник за стручно образовање радника унутрашњих послова, Загреб, број 2, 1987. година
- Киурски Ј.: Убиство и нужна одбрана, Правни живот, Београд, број 9, 1998. година
- Кнежић. Б., Јовановић С.: Разбојништва и разбојничке крађе, темада, број 3, 2003. година, стр. 13-20
- Кнежић. Б., Јовановић С.: Тешки случајеви разбојништва и разбојничке крађе-криминолошки поглед, Зборник радова: Тешки облици криминала, Земун, 2004. година
- Кобе П.: Општи поглед на етиологију рецидивизма, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1, 1969. година
- Koetzshe Н.: Сузбијање разбојничког криминалитета-међународна размјена искустава, Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 1, 1985. година
- Кокољ М.: Класични имовински криминалитет и угроженост друштвене својине, Наша законитост, Загреб, број 5, 1986. година

Кокољ М.: Рекет као нови облик организованог криминалитета, Избор судске праксе, број 6, 1996. година

Константиновић-Вилић С., Николић-Ристановић В.: Криминологија, Правни факултет, Центар за публикације Ниш, 2003. година

Краус Б.: Кривична дјела против друштвене и приватне имовине, Приручник за стручно образовање службеника унутрашњих послова, Загреб, број 6, 1957. година

Краус Б.: Кривична дјела против друштвене и приватне имовине, Приручник за стручно образовање службеника унутрашњих послова, Загреб, број 1, 1958. година

Кркљуш Љ.: Правна историја српског народа, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2004. година

Кркљуш Љ.: Одабрани извори из правне историје српског народа, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2003. година

Кркљуш Љ.: Правна историја српског народа, Прометеј, Нови Сад, 2002. година

Кузмановић А.Ј.: Одузимање ствари по српском Кривичном законнику, Полиција, број 11-12, 1924. година

Лазаревић Љ.: Кривично право, посебни део, Савремена администрација, Београд, 2000. година

Лазаревић Љ., Вучковић Б. и Вучковић В.: Коментар Кривичног законика Црне Горе, Цетиње, 2004. година

Лазаревић Љ.: Критички осврт на нека решења у Кривичном законнику Србије, Правни живот, број 9, 2006. година

Лакчевић Д.: Обележја кривичних дела из члана 251, 252 и 253 КЗ и методологија откривања ових дела, Безбедност, Београд, број 3, 1975. година

Лиаковски Т.: Намера стицања противправне имовинске користи као кривичноправна категорија, Билтен правне службе ЈНА, Београд, број 6, 1963. година

Лист Ф.: Немачко кривично право, превео и допунио проф. др Мил. Р. Веснић, Београд, 1902. година

Lukaszkiewich Z., Szymanowski T.: Разбојништво и починиоци разбојништва, Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 4, 1964. година, стр. 428-441

Макра А.: Имовински криминалитет, Приручник за стручно образовање радника унутрашњих послова, Загреб, број 2, 1987. година

Марковић М.: Убиство из користољубља, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 9-10, 2009. година

Марковић М., Павловић З., Станојевић П.: Убиство при извршењу кривичног дела разбојништва и разбојничке крађе, Право, теорија и пракса, Нови Сад, број 7-8, 2009. година

Мартиновић И.: Радња одузимања ствари код крађе и других имовинских деликата, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1, 2015. година, стр. 67-93

Микшај-Тодоровић Љ., Дујмовић З.: Обиљежја присиле при извршењу разбојништва и поступање полиције, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2, 2000. година

Милојевић Антолиш Л.: „Поглед у нови Казнени закон Републике Хрватске и његове поједине значајније промјене“, Полиција и сигурност, Загреб, број 2, 2012. година

Милутиновић М.: Криминологија, шесто издање, Савремена администрација, Београд, 1988. година

Миљковић М.: Појам крађе de lege ferenda, Предавање држато на годишњем скупу Правничког удружења 21. Новембра 1911. године, Београд, 1912. година

Мошет И.: Нешто о крађи и покушају крађе, Наша законитост, Загреб, број 1, 1953. година

Мрвић Петровић Н.: Кривично право, посебни део, треће издање, Београд, 2014. година

Мрвић Петровић Н.: Ефикасност кривично-правне заштите живота, Правни живот, Београд, број 9, 1998. година

Надрљански С.: Имовинска кривична дела, Зборник радова: Криминалитет у транзицији, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2007. година, стр. 117-136

Недељковић М.И.: Убиство из користољубља или разбојништво са убиством, Полиција, Београд, број 11-12, 1939. година

Никач Ж.: Организовани криминалитет (Неки нормативни и оперативни аспекти сузбијања у савременом тренутку), Правни живот, Београд, број 9, 2003. година

Никитовић С.: Помагање као облик саучесништва и као самостално кривично дело, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 7-8, 2011. година, стр. 394-398

Никитовић С.: Продужено кривично дело у новом КЗ Србије, Гласник Адвокатске коморе Војводине, Нови Сад, број 2, 2011. година, стр. 93-95

Николић Д.: Древнорускословенско право, друго издање, Београд, 2000. година

Николић Д.: Кривични законик Кнежевине Србије из 1860. године, докторска дисертација, Београд, 1989. година

Николић Д.: Фрагменти правне историје, Ниш, 1997. година

Николић Д., Ђорђевић А.: Законски текстови старог и средњег века, Ниш, 2013. Година

Николић З.: Криминологија са социјалном патологијом, Београд, 2000. година

Новоселац П.: Неподобни покушај разбојништва, Зборник Правног факултета у Загребу, Загреб, број 1, 1990. година

Новоселац П.: Разграничење супочинитељства и помагања код разбојништва, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 2, 2010. година

Новоселац П.: Однос тешког убојства из користољубља и разбојништва, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, Загреб, број 1, 2003. година

Nowak M.: Право на живот, Правни живот, Београд, број 9, 1996. година, стр. 3-26

Обрадовић Д.: Малолетници и тешки облици криминала, Зборник радова: Тешки облици криминала, Земун, 2004. година

Павић Д.: Један проблем у вези пресуђивања продужених односно колективних кривичних дјела, Приручник за стручно образовање службеника унутрашњих послова, Загреб, број 1, 1958. година

Павловић Д.: Убиство код разбојништва и разбојничке крађе, Правни живот, Београд, број 9, 1996. година, стр. 75-86

Пановић-Ђурић С.: Кривично дело уцене, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 3, 1991. година, стр. 93-115

Перовић К.: Криминологија, Никшић, 1993. година

Петровић Б., Мешко Г.: Криминологија, друго измењено и допуњено издање, Сарајево, 2008. година

Петровић Д.: Убиство из користољубља, Правни живот, Београд, број 9, 1997. година

Петровић Д.: Убиство на свиреп начин, Правни живот, Београд, број 9, 1998. година

Петровић М.: Неколико питања о кривичном дјелу ситне крађе из члана 259 став 1 КЗ и кривичном дјелу тешке крађе из члана 250 став 2 тачка 3 КЗ, Наша законитост, Загреб, број 4, 1953. година

Пешић В.: Криминологија, Титоград, 1981. година

Пинател Ж.: Криминологија, Сарајево, 1964. година

Пихлер С.: Основни проблеми и могућности деликтноправне заштите друштвене својине, Правни живот, Београд, број 12, 1978. година

Пихлер С.: Основне црте у развоју кривичног права Србије од 1815. године до кодификације из 1860. године, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 1-3, 1974. година

Пихлер С.: Кривично право Србије за време Првог српског устанка, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања Београд, број 4, 1975. година

Путник О.: Аберација код крађе, Наша законитост, Загреб, број 4, 1953. година

Радовановић М., Ђорђевић М.: Кривично право, посебан део, 1977. година

Радовић Т.: Кривичноправни и криминолошки аспекти кривичних дела изнуде и уцене, Безбедност, Београд, број 2, 1996. година

Радуловић Љ.: Политика сузбијања малолетничког криминалитета са елементима насиља, Зборник радова: Насилнички криминал, етиологија, феноменологија, превенција, Београд, 2010. година

Ристић М.: Кривична дјела против живота и тијела, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1975. година

Ромац А.: Рјечник римског права, Загреб, 1989. година

Симић З.: Одређивање користољубља у кривичном праву, Анали Правног факултета у Београду, Београд, број 4, 1968. година

Симић-Јекић З.: Поводом једног става судске праксе о утврђивању мотива кривичног дела, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1-2, 1983. година

Симић И.: Збирка судских одлука из кривичноправне материје, 500 одлука, четврта књига, Службени гласник, Београд, 2002. година

Симић И.: Кривични законик, практична примена, Службени гласник, Београд, 2007. година

Симић М.: Кривично дело изнуде, магистарска теза, Београд, 2002. година

Симић М.: Кривично дело изнуде, Билтен, Окружни суд у Београду, број 56, 2001. година

Симовић-Хибер И.: О неким кривичним делима против имовине у кривичним законима република и покрајина, Зборник радова, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, број, 1979. година

Симоновић Б.: Убиство при безобзирном насилничком понашању, Правни живот, Београд, број 9, 1998. година

Слијепчевић С.: Намера и њен значај у кривичном праву, Наша законитост, Загреб, број 9-10, 1958. година

Смаић Н.: Продужено (настављено) кривично дјело, Наша законитост, Загреб, број 10, 1952. година

Соловјев А.: Одабрани споменици српског права (од XII до краја XV века), Београд, 1926. година

Срзентић Н., Стајић А.: Кривично право, општи и посебан део, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1968. година

Срзентић Н.: Посебни део кривичног права, Нови Сад, 1965. година

Срзентић Н. (у редакцији): Коментар Кривичних закона СР Србије, САП Косова и САП Војводине, Савремена администрација, Београд, 1981. година

Срзентић Н., Стајић А., Лазаревић Љ.: Кривично право Југославије, општи део, деветнаесто допуњено издање, Савремена администрација, Београд, 1997. година

Стајић А., Вешовић М.: Кривично право, посебан део, Сарајево, 1987. година

Станковић О., Орлић М.: Стварно право, девето неизмењено издање, Београд, 1996. година

Стевановић И.: Насилни криминалитет малолетника у Србији, Зборник радова: Насилнички криминал, етиологија, феноменологија, превенција, Београд, 2010. година

Стојановић З.: Коментар Кривичног законика Републике Србије, треће допуњено издање, Службени Гласник, Београд, 2009. година

Стојановић З.: Коментар Кривичног законика Републике Србије, четврто измењено и допуњено издање, Службени Гласник, Београд, 2012. година

Стојановић З.: Кривично право, општи део, десето издање, Београд, 2005. година

Стојановић З.: Кривично право, општи део, једанаесто издање, Београд, 2006. година

Стојановић З., Перић О.: Кривично право, посебни део, десето издање, Београд, 2005. година

Стојановић З., Перић О.: Кривично право, посебни део, једанаесто издање, Београд, 2006. година

Стојановић З.: О појму претње у кривичном праву, Наука, безбедност, полиција, Београд, број 2, 2013. година, стр. 1-16

Страхл И.: Главне карактеристике новог шведског Кривичног законика, Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 4, 1964. година, стр. 459-470

Таховић Ј.: Кривично право, општи део, Савремена администрација, Београд, 1961. година

Таховић Ј.: Кривично право, посебни део, Савремена администрација, Београд, 1961. година

Таховић Ј.: Продужено кривично дело, Југословенска адвокатура, Београд, број 5-6, 1956. година

Таховић Ј.: Коментар Кривичног законика, друго издање, Савремена администрација, Београд, 1962. година

Трешњев А.: Тешка крађа у теорији и пракси, Интермекс, Београд, 2005. година

Трешњев А.: Начини извршења тешке крађе, Правни живот, Београд, број 9, 2003. година, стр. 691-706

Углешић Д.: О кривичном дјелу пљачке, Наша законитост, Загреб, број 8-9, 1953. година

Урошевић Л.: Казнени законик за Краљевину Србију са коментаром, Београд, 1911. година

Ферацути Ф.: Психолошки аспект поврата, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 1, 1969. година

Франк С.: Појам имовине у казненом праву, Загреб, 1941. година

Франк С.: Теорија казненог права, Загреб, 1955. година

Hentig H.: Zur psychologie der einzeldelikte, J:C:V: Mohr (Paul Siebeck), 1954. godina

Царић А.: Криминологија, Сплит, 1965. година

- Цуцуровић Т.: Кривична дела против живота и тела, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Београд, број 4, 1975. година
- Чејовић Б.: Кривично право, општи и посебан део, Досије, Београд, 2006. година
- Чејовић Б.: Кривично право, посебни део, Горњи Милановац, 1978. година
- Чејовић Б.: Кривично право, општи део, Привредна штампа, Београд, 1979. година
- Чејовић Б.: Кривично право, општи део, пето измењено и допуњено издање, Београд, 1997. година
- Чејовић Б.: Право на живот и право на смрт, Правни живот, Београд, број 9, 1996. година, стр. 47-52
- Чејовић Б.: Кривично право у судској пракси, друга књига, посебни део, Југословенски завод за продуктивност рада, Београд, 1986. година
- Чејовић Б.: Кривично право у судској пракси, посебни део, Крагујевац, 2008. година
- Чубински М.: Кривично право-општи и посебан део, у рукопису
- Чубински М.: Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије (посебни део), Београд, 1930. година
- Чубински М.: Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије од 27.1.1929. године (општи део), Београд, 1930. година
- Шаркић С.: Општа историја државе и права, Драганић, Београд, 1999. година
- Шаркић С., Маленица А.: Правне теорије и институције антике, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2004. година
- Шепаровић З.: Кривично право, посебни дио (II), заштита човека и његових вриједности, Загреб, 1979. година

Шепаровић З.: Криминологија и социјална патологија, Загреб, 1981. година

Шиловић Ј., Франк С.: Казнено право према Кривичном закону од 27. јануара 1929. године и Закону о извршењу казни лишења слободе од 16. фебруара 1929. године, Југословенска штампа, Загреб, 1929. година

Шиловић Ј.: Казнено право, Загреб, 1920. година

Wildenhein G.: Сузбијање уличног разбојништва, Избор чланака из страних часописа, Загреб, број 3, 1986. година

ПРОПИСИ:

Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, број 98/2006)

Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, број 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016)

Законик о кривичном поступку Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014)

Закон о оружју и муницији („Службени гласник РС“, бр. 20/2015)

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела („Службени гласник Републике Србије“, број 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011, 101/2011 и 32/2013)

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, тероризма и корупције („Службени гласник РС“, број 94/2016)

Закон о психоактивним контролисаним супстанцама („Службени гласник РС“, број 99/2010)

Јединствена конвенција о опојним дрогама („Службени лист СФРЈ“, број 2/1964)

Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца од 27.1.1929. године, Београд, 1929. година

Кривични законик и Законик о кривичном поступку, са уводним законима и регистрима појмова, једанаесто пречишћено и допуњено издање, Савремена администрација, Београд, 1974. година

Збирка кривичних закона, Службени лист СФРЈ, 1977. година

Кривични законик Руске федерације од 1. јануара 1997. године, Досије, Београд, 1998. година

Кривични законик Шведске, Институт за криминолошка и криминалистичка истраживања, Београд, 1967. година, превод Богдан Златарић

Кривични законик Швајцарске од 21. децембра 1937. године, Институт за упоредно право, Београд, 1957. година, превод Љубиша Лазаревић

Кривични законик Савезне Републике Немачке са Уводним законом за Кривични законик и Војно кривичним законом, Центар маркетинг, Београд, 1998. година, превод Димитрије Павловић

Кривични законик Грчке од 17. августа 1950. године, Институт за упоредно право, Београд, 1957. година, превод др Ото Станић

Казнени закон Хрватске („Народне новине“, број 125/11, 144/12, 56/15 и 61/15)

Кривичен законик на Македонија („Службени весник на Република Македонија“, број 37/96, Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик („Службен весник на

Република Македонија“, број 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15)

Кривични законик Црне Горе („Службени лист РЦГ“, број 70/2003,, 13/2004, 47/2006 и „Службени лист ЦГ“, број 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013)

Казенски законик Словеније („Урадни лист Републике Словеније“, број 55/08), поправек Казенскога законика („Урадни лист Републике Словеније“, број 66/08), Закон о спремемби Казенскога законика („Урадни лист Републике Словеније“, број 39/09) и Закон о спремембах ин дополнитвах Казенскога законика („Урадни лист Републике Словеније“, број 91/11)

Кривични закон Федерације Босне и Херцеговине („Службене новине ФБиХ“, бр. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 и 76/14)

Кривични закон Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, број 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12 и 67/13)

Кривични закон Брчко дистрикта Босне и Херцеговине („Службени гласник Брчко дистрикта Босне и Херцеговине“, број 10/03, 45/04, 6/05, 21/10, 52/11 и 26/16)

Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ, ред. от 07.03.2017. (с имз. и доп., вступ. в силу с 30.03.2017.)

Strafgedetzbuch, 42. Auflage, 2006.

Lolis N. i Mangakis G.: „The Greek Penal code“, London, 1977.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ:

Criminal code of the Republic of Romania, 17. july 2009., amended 2012., preuzeto sa:

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Criminal code of Canada, 1985, last amended on June 17, 2016., preuzeto sa:

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

"Уголовный кодекс Российской Федерации" от 13.06.1996 N 63-ФЗ (с имз. и доп., вступ. в силу с 30.03.2017.), preuzeto sa: <http://www.ug-kodeks.ru>

Статистички подаци о пријављеним и осуђеним пунолетним учиниоцима кривичних дела у Републици Србији у периоду од 2010. године до 2015. године, preuzeto sa:

www.stat.gov.rs

СУДСКА ПРАКСА:

Пресуде Врховног касационог суда у Београду

Пресуде Врховног суда Србије

Пресуде Апелационог суда у Новом Саду

Пресуде Окружног суда у Новом Саду

Пресуде Вишег суда у Новом Саду

Пресуде Вишег суда у Сомбору

Пресуде Основног суда у Новом Саду

Пресуда Основног суда у Сомбору

Пресуда Основног суда у Суботици

Пресуде Основног суда у Сремској Митровици

Пресуде Врховног суда Хрватске

Пресуде Окружног суда у Београду